2

REVEREN

diſſimi dñi Thomæ de Vio Caietani cardinalis ſancti Sixti præclariſſima ſexagintaquatuor notabilium ſententiarum noui teſtamẽti literalis expoſitio, in duodecim capita diſtincta: quæ totidem ientacula noui teſtamenti, ratione operis initio reddita, inſcribuntur.

LVGDVNI

Væneunt in vico Mercuriali, apud Vincentium de Portonariis.

1538

BIBLIOTECA NAZIONALE V.E. III NAPOLI

TABVLA MATERIARVM, INDEX EORVM QVAE IN HOC OPVSCVLO TRACTANTVR.

¶In primo ientaculo de verbis domini circa ipſius ex hoc mundo tranſitũ, tractantur quæſtiones. XIII.

PRima, Cur Chriſtus reprehendit ſuos diſcipulos dicentes: Vt quid perditio hæc? Poterat enim iſtud vnguentũ vænundari multo &c.

¶Secunda queſtio, Quantum valeat excuſatio domini: Opus enim bonum operata eſt in me, nam pauperes ſemper habebitis vobiſcum: me aũt non ſemper habebitis.

¶Tertia, Quorſum tria dicta à dño excuſationi Magdalenæ vngẽtis ipm̃ adiecta: ſcilicet de ſepulturæ ſuæ præuẽtione: de perpetua memoria huiꝰ vnctiõis in laudẽ Magdalenæ futura: & ꝙ ipſa Magdalena fecit quod habuit.

¶Quarta, Quo pacto verba dñi ad diſcipulos pro emẽdo gladio, ſcilicet. Quãdo miſi vos ſine ſacculo & pera &c. ad literam verificẽtur. Itẽ ad quid apoſtoli dixerint: Ecce duo gladij hic. Et cur dñs meminerit perſecutionis ſuæ, non loquens de ſui defenſione.

¶Quinta, Quàm conueniens fuerit hæc dñi ad Annam iudicem reſponſio: Quid me interrogas?

¶Sexta, Quàm cõueniens fuerit domini ad Annæ miniſtrum percuſſorem reſponſio: Si male locutus ſum: teſtimoniũ perhibe de malo. ſi aũt bene, quid me cedis? Itẽ cur nõ rñderit dñs Annę ad interrogationẽ de diſcipulis.

¶Septima, Cur dñs à Caipha adiuratꝰ vt diceret ſi ipſe eẽt Meſſias: nõ ſolũ ſe eẽ Chriſtũ rñdit, ſed, Amodo videbitis filiũ hoĩs ſedentẽ à dextris virtutis dei &c. adiecit.

¶Octaua, Cur interrogãti Pilato: Tu es rex Iudæorũ? rñdit dñs: A temetipſo hoc dicis: an alij tibi dixerũt de me?

¶ Nona, Cur interroganti Pilato: Quid feciſti? reſpondit dominus: Regnum meum non eſt de hoc mundo &c.
¶ Decima, Cur ex verbis domini inferēti Pilato Ergo rex es tu reſpondendo ſubiunxit dominus: Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeam veritati. omnis qui eſt ex veritate, audit vocem meam.
¶ Vndecima, Cur interroganti Pilato: Mihi nō loqueris? Neſcis quia poteſtatem habeo &c. reſpondit dominus: Non haberes aduerſum me poteſtatem vllam niſi tibi deſuper datum eſſet &c.
¶ Duodecima, Cur interrogatus dominus ab Herode in multis ſermonibus, nihil omnino reſpondit: quū tamen affulgeret ſpes profectus.
¶ Tertiadecima, Cur Pilatus hanc domini cauſam ſuper crucem ſcripſerit: Ieſus Nazarenus rex Iudæorum.
¶ In ſecundo de diuerſis documentis de filijs dei, tranctantur quæſtiones quatuor
¶ Prima, de verbis Pauli apoſtoli ad Rom.j. de vnigenito filio dei: quibus dicit: Qui prædeſtinatus eſt filius dei in virtute ſecundū ſpiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum Ieſu Chriſti domini noſtri. Item expoſitio horū duorum ab apoſtolo ibidem dictorū: ſcilicet, Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem. &, Per quem accepimus gratiam & apoſtolatum ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine eius.
¶ Secunda, de verbis Ioannis euangeliſtæ Ioan.j. de filijs dei adoptiuis: Dedit eis poteſtatem filios dei fieri: qui nō ex ſanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, ſed ex deo nati ſunt.
¶ Tertia, de verbis Pauli apoſtoli.j. ad Cor.xv. de baptiſmo quo generantur filij dei, quū dicitur: Alioquin quid faciunt qui baptizantur pro mortuis? Si omnino mortui non reſurgunt, vt quid & baptizantur pro illis?
¶ Quarta eſt de verbis eiuſdem apoſtoli ad Gala.iij. de he-

reditate filiorum dei per fidem repromiſſa, non per legē quum dicitur: Lex ordinata per angelos in manu mediatoris. mediator autem vnius non eſt. deus autē vnus eſt.

¶In tertio de diuerſis ſcripturæ dictis de ſacerdotio, tres tranctantur quæſtiones.

¶Prima, de verbis Apoca. ca. v. Feciſti nos deo noſtro regnum & ſacerdotes. & ca. j. Fecit nos regnum & ſacerdotes. deo & patri ſuo.

¶Secunda, de verbis Petri apoſtoli in ca. ij. primæ ſuæ epiſtolæ: Vos autem genus electum: regale ſacerdotium: gens ſancta &c.

¶Tertia, de verbis eiuſdem Petri apoſtoli in eodem capi. Ad quem accedentes & ipſi tāquam lapides viui ſuperædificamini domos ſpiritales in ſacerdotium ſanctum: offerentes ſpiritales hoſtias acceptabiles deo per Ieſum Chriſtum.

¶In quarto de nouem beatitudinibus euangelicis, præmittuntur earum tractationi quinq; quæſita.

¶ Primum, cur dominus in principio has beatitudines propoſuit.

¶Secundo, cur multas.

¶Tertio, cur tot. i. nouem.

¶Quarto, cur pluraliter.

¶Quinto, an gradatim enumerentur.

¶Prima beatitudo euangelica eſt hæc: Beati pauperes ſpiritu: quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.

¶Secunda: Beati mites: qm̄ ipſi poſſidebunt terram.

¶Tertia: Beati qui lugent: quoniam ipſi conſolabuntur.

¶Quarta: Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam: quoniam ipſi ſaturabuntur.

¶Quinta: Beati miſericordes: quoniam ipſi miſericordiā conſequentur.

¶Sexta: Beati mundo corde: qm̄ ipſi deum videbunt.

¶Septima: Beati pacifici: qm̄ filij dei vocabuntur.

¶Octaua: Beati qui perſecutionem patiuntur propter iu-

ſtitiam:quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.

¶Nona: Beati eſtis quũ maledixerint vobis homines, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduerſus vos mẽtientes, propter me: gaudete & exultate: quoniã merces veſtra copioſa eſt in cœlis.

¶In quinto quinq; tractantur ſententiæ.

¶Prima, Matthei.xv. Munus quodcũq; ex me eſt, tibi proderit.

¶Secunda, ibidem: Omne quod in os intrat: in ſeceſſum emittitur.

¶Tertia, Lucæ.xvj. Qui fidelis eſt in minimo, & in maiori fidelis eſt: & qui iniquus eſt in modico, iniquus eſt & in maiori.

¶Quarta, ibidem: Si Moyſen & prophetas non audiunt: neq; ſi quis ex mortuis reſurrexerit credent.

¶Quinta, Ioan.j. Quotquot receperunt eum: dedit eis poteſtatem filios dei fieri.

¶In ſexto tractantur ſex.

¶Primum, verba domini in cœna: Non bibam de hoc genimine vitis vſq; in diem illum quum illud bibã vobiſcum nouum in regno patris mei.

¶Secundum, verbum domini ad Iudam in eadem cœna: Quod facis, fac citius.

¶Tertium, verbum dñi ad Petrum quum percuſſit Malchum: Conuerte gladium tuum in locum ſuum. omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt.

¶Quartum, apud Marcum euangeliſtam: Adoleſcens aũt quidam ſequebatur eum amictus ſindone ſuper nudo: & tenuerunt eum &c.

¶Quintum, Erat autem paraſceue Paſchæ.

¶Sextum, apud Ioannẽ: Accipite eum vos, & crucifigite.

¶In ſeptimo tractantur tria.

¶Primũ eſt apud Lucã, de duobus diſcipulis euntibus in Emaus: Oculi aũt eorum tenebantur ne eum agnoſcerent.

¶Secundum, vnde ſcitur ꝙ Thomas tetigit manus & latꝰ

Chriſti, vt doctores affirmant.

¶Tertium, Apoca.v. Dignus eſt agnus qui occiſus eſt, accipere diuinitatem.

¶In octauo declarantur de peccatis quinq̧.

¶Primũ, Matth.xij. Omne peccatũ & blaſphemia remittetur hominibus: ſpũs aũt blaſphemiæ non remittetur.

¶Secundum, primæ ad Corint.vj. Omne peccatũ quodcunq̧ fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat.

¶Tertiũ, primę Ioan.vlti. Qui ſcit fratrẽ ſuũ peccare pct̃m nõ ad mortẽ: petat, & dabitur ei vita: peccãti nõ ad mortem. Eſt pct̃m ad mortẽ, non pro illo dico vt roget quis.

¶Quartũ, Apoca.iij. Vtinã eſſes calidus aut frigidus: ſed quia tepidus es, incipiã te euomere ex ore meo: quia dicis, diues ſum & locupletatus, & nullius egeo: & neſcis quia miſer es & miſerabilis, & pauper, & cæc⁹, & nud⁹.

¶Quintum, Apoc.vlt. Qui nocet, noceat adhuc: & qui ſordidus eſt, ſordeſcat adhuc.

¶In nono declarantur quatuor.

¶Primum, Matth.xix. Erunt duo in carne vna: itaq̧ iã non ſunt duo, ſed vna caro.

¶Secũdũ, Matthæi.xxj. & Lucæ.xx. Qui ceciderit ſup̱ lapidem iſtũ, cõfringetur: ſup̱ quẽ verò ceciderit, cõteret eũ.

¶Tertiũ, Lucæ.xiij. Ite & dicite vulpi illi: ecce ejcio demonia, & ſanitates perficio hodie & cras, & tertia die cõſumor: verũtamẽ oportet me hodie & cras & ſequenti die ambulare: quia non capit prophetam perire extra Hieruſalem.

¶Circa quòd quæruntur tria. Primo, quorſum tendãt hęc de Herode verba: quũ in euangelio non legatur ꝙ ipſe inſidiatus fuerit Chriſto. Secundo, quid ſibi velit replicata hæc diſtinctio per tria tempora, hodie, cras, & tertia die. Tertio, quid ſignificetur per illa verba, Quia non capit prophetam perire extra Hieruſalem: quum latina conſtructio nullam videatur habere ſignificationem.

¶Quartum, primæ ad Corin. vj. Omnia mihi licent: ſed non omnia expediũt. omnia mihi licent: ſed ego ſub nul lius redigar poteſtate. & capi. x. Omnia mihi licent: ſed non omnia ædificant.

¶In decimo tractantur quatuor domini dicta apud Ioannem.

¶Primum, Ioã. v. Si ego teſtimoniũ perhibeo de meipſo: teſtimonium meum non eſt verum. quum tamen Ioan. viij. dicat: Si ego teſtimonium perhibeo de meipſo: verum eſt teſtimonium meum.

¶Secundum quoq; Ioan. v. Quomodo vos poteſtis credere, qui gloriam abinuicem accipitis: & gloriam quæ à ſolo deo eſt, non quæritis?

¶Tertium, Ioan xiiij. In domo patris mei manſiones multæ ſunt: ſi quo minus, dixiſſem vobis: quia vado parare vobis locum.

¶Circa quod fiunt tres quæſtiunculæ. Prima, quid neget per illa verba, Si quo minus. Secunda quid ſit illud qđ affirmat dominus, conditionaliter tamen, ſe fuiſſe dicturum diſcipulis, in illis verbis, Dixiſſem vobis. Tertia, quomodo dominus vadat parare diſcipulis locũ: quum ipſe dixerit filijs Zebedei parata eſſe electis loca à ſuo patre, & cum dixerit ſe in iudicio dicturum: Venite poſſidete regnum paratum vobis à conſtitutione mundi.

¶Quartum eſt Io. xvij. Et nunc clarifica tu me pater apud temetipſum, claritate quam habui priuſquam mundus fieret apud te.

¶In vndecimo tractantur tria occultiora.

¶Primum eſt Ioan. x. quum dominus poſtquam dixerat ſe eſſe verum deum, Iudæis ipſum propterea lapidare volẽtibus reſpondit ſcriptum eſſe: Ego dixi, dij eſtis &c. Vbi videtur dominus diuertere ſermonẽ à deitate per eſſentiam ad deitatem per participationem.

¶Secundum ad Philip. ij. Qui cum in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo: ſed exinani-

uit ſemetipſum, formam ſerui accipiens.
¶Tertium, Apoca.iiij. Tu creaſti omnia: & per voluntatē tuam erant, & creata ſunt.

¶In duodecimo tractantur circa res geſtas, quinque.
¶Primum, Luc.vij. quo pacto mulier peccatrix ſtans lauerit pedes domini lachrymis.
¶Secundum. vnde conſtet ex euangelio hanc mulierem peccatricem eſſe Mariam Magdalenam & ſororem Lazari.
¶Tertium, cur Marci. viij. dominus cæcum illuminauit paulatim: itaque primo imperfecte, dum dixit: Video homines ambulantes ſicut arbores. & ſecundo impoſitione manuum perfecte vt clare videret omnia.
¶Quartum, cur Paulus apoſtolus tam primę ad Timo.iij. quàm ad Titum.j. tradens conditiones requiſitas ad epiſcopum, tradit tātummodo conditiones poſitiuas: puta ſobrium, prudentem &c. & nunquam meminit conditionis comparatiuæ: ſcilicet quòd ſit dignior alijs.
¶Quintum, Cur tentator Chriſti in prima & ſecunda tentatione dixit, Si filius dei es, in tertia autem non hoc dixit: ſed ad maximū ſcelus auſus eſt Chriſtū prouocare.

¶Explicit index.

THOMAS DE VIO, CLEMENTI ſeptimo pontifici maximo. S.

SAPIENTIAE DIVInæ, Clemens ſeptime Pontifex maxime, menſam poſt perfectam peccatorum ſummulam inſtruere quũ Hungarica peregrinatio vetaret: ne ieiuna omnino mens manusq́ tranſiret, ientacula quædam parare curaui. Abſq́ ordine ſiquidem & delectu occurrentes nonnullæ per nouum teſtamentum ſententiæ, literali ſenſu hic declarantur. Nec propterea finem feci, quòd omnes declaratione dignas arbitrarer me complexum eſſe: ſed vbi obtulit ſe commoditas inchoandi commentaria pſalmorum iuxta literalem ſenſum, omiſſis ientaculis cõuiuio apparando vacandum credidi. Non dedignaberis itaq́ pater beatiſſime, exiguũ hoc munuſculum ſuſcipere: quandoquidem & mea omnia tuæ beatitudini debentur, & diuina eſt materia.

Fœlix vale.

IENTACVLA NOVI TEſtamenti Thomæ de Vio Caietani Cardinalis ſancti Sixti.

OCCVRRVNT in primis circa verba domini noſtri Ieſu Chriſti, circiter ipſius ex hoc mundo tranſitum, quæſtiones quatuor. Prima eſt de verbis domini in excuſatione Magdalenæ: Quid moleſti eſtis huic mulieri &c. Secunda eſt de verbis domini ad diſcipulos pro emendo gladio: Quando miſi vos ſine ſacculo & pera &c. Tertia eſt de reſponſionibus domini ad ſuos quatuor iudices: Annã, Caipham, Herodem, & Pilatum. Quarta eſt de cauſa ipſius domini ſcripta: Ieſus Nazarenus rex Iudæorum.

CIrca verba ſiquidem domini pro Magdalena, admiramur primo cur reprehenſi ſint diſcipuli ægreferentes effundi precioſum vnguentum in vnctionem pedum vnius pauperrimi prædicatoris tantam ſanctitatem profitentis. Videntur ſiquidem rationabiliter indignati. Tum quia talis vnctio ad delicias, non qualeſcunq;, ſed precioſas, ſpectare videtur magnorum nobilium. Et forte nullus erat tam celſus vt vteretur tam precioſo vnguẽto pro pedibus, ſed pro capite: Chriſtus autem ignobilis ſecundum mundum (vtpote filius fabri, & faber) & pedes eius vngebantur tam delicata vnctione. ¶Tum quia hodie ſcandalizaremur ſi videremus aliquem prædicatorem ſanctæ famæ permitteře ſe deliniri huiuſmodi delicijs precioſis. multum enim indecens iudicaremus. ¶Tum quia diſcipulis quibus

eſt mandatum vt æmulentur chariſmata meliora, incum-bebat diuertere Mariam ab hac effuſione vnguenti, ꝓpter opus euidenter melius, ſcilicet vt venderetur, & precium daretur in pauperum eleemoſynam.

¶ Admiramur ſecundo quantum valeat excuſatio domi-ni, Opus enim bonum operata eſt in me. nā pauperes ſem per habebitis vobiſcum, me autem non ſemper habebitis. Ex differentia nanq; temporis habendi pauperes, & ip̄m, (quia illos ſemper, ip̄ſum verò nō ſemper eſſent habituri) non apparet vnde inferatur ſeu vnde reddatur ratio quòd illa bonum opus operata ſit. Etenim ex iſta differentia nō tollitur quin vnctio illa fuerit exceſſiua vtpote delicioſa ni mis, & impeditiua melioris boni, ſcilicet tantæ eleemoſy-næ in pauperes: pro quibus tanto magis ſolicitum opor-tet hominem eſſe, quanto nunquam deficiunt, ſed ſemper durant.

¶ Admiramur tertio de alijs tribus verbis domini adie-ctis, tanq; impertinentibus ad excuſationem Magdalenæ vngentis ipſum, quorſum hæc? Appoſuit ſepulturæ ſuæ præuentionem, appoſuit perpetuā memoriam huius vn-ctionis in laudem Magdalenæ futuram, appoſuit quòd fe-cit hoc quod habuit. Nihil autem horum excuſat vnctio-nem Magdalenæ. Non primum: tum quia præter intētio-nem Mariæ vngentis) erat quòd ad ſepulturam referretur. opus autem iudicatur bonum ſecundum intentionem ope rantis. non enim intendebat illa præuenire ſepulturam, ſed vngere viuentem Chriſtum. tum quia etiam pro ſepultu-ra, exceſſiua erat vnctio tam precioſa: in cuius ſignum, Ni codemus pro ſepulturæ Chriſti officio mixturam aloes & myrrhæ, & non vnguentum nardi precioſi attulit. Non ſecundum: quia ad euentum ſpectat ſubſecuta laus, non ad intentionem operantis. Non tertium: quia omnino imper tinens videtur illa appoſitio, quum nullus calumniaretur eam quaſi feciſſet vnctionē de alieno, aut de neceſſario ſibi: quorum vtrunq; excluditur per hoc quòd fecit quod habuit,

vt facere bene poſſet.
AD CLARIOREM intellectum dominicæ ſententiæ prænotanda eſt diſpoſitio mulieris vngentis in animo ſuo, vt percipiatur quale fuerit illius hoc opus ex parte ſua. Ipſa ſiquidem credebat Ieſum eſſe verum Meſſiam: quum ſoror eius Martha dixerit domino, Ego credidi quia tu es Chriſtus filius dei. multo eṁ magis ipſa Maria hoc credidit, quæ optimam partem elegerat. Credidit quoq; eundē habere poteſtatē dimittēdi peccata, iuxta verbum dñi ad eā: Remittunẗ tibi peccata tua: fides tua te ſaluam fecit. Amabat quoq; multum ſaluatorem: vt dictum ſit de ea: Dimiſſa ſunt ei peccata multa: quoniam dilexit multum.
¶Ex tam ſancta igitur mentis diſpoſitione erga Chriſtū, videri facile poteſt Mariam ad vnctionem iſtam proceſſiſſe, vt multa ſimul exequeretur officia: ſcilicet humanitatis, gratiæ, ac religionis. Humanitatis quidem: quoniam mos erat in regione illa vnctionem exhibere. Vnde & Simon Phariſæus quaſi reprehēſus eſt à domino quòd caput eius non vnxiſſet. Et ſicut conſonum erat inuitato Chriſto ad cœnam præparare epulas lautiores (quę ſcilicet magnatibus ſolent parari) quandō ſic decebat inuitantem: ita arbitrata eſt Magdalena decere ſe exhibere in vnctionem tanti viri inuitati delicatum ac precioſum vnguentum. Gratiæ verò: quoniam memor recepti beneficij, remiſſionis ſcilicet peccatorum vnguendo aliâs Chriſtum, debitricem ſe arbitrata eſt vt iterum quàm melius poſſet vngeret Ieſum. Vnde primum pedes, ex quorum priore vnctiōe veniam hauſerat, deinde caput à cuius ore verbum & veniæ & vitæ toties perceperat, non ſolum vnxit, ſed quodammodo abluit: pro quanto verſando vas vnguenti effudit illud ſuper caput: vt Euangeliſtæ teſtātur. Nec putauit precioſum aliquid reputandum ad referendam gratiam de tanto beneficio. Religionis autem: quoniam Meſſiæ de filio offere-

bat vnctionem illam in ipſius Meſſiæ ſecundum aſſum= ptam carnem corporale refrigerium: et propterea putauit, & bene, oportere eſſe optimam ac precioſiſſimam huiuſ= modi vnctionem.

¶ Ex quibus omnibus ſimul collectis manifeſte apparet Mariam ſecundum rectæ rationis iudicium elegiſſe in hu= iuſmodi delicata & precioſa vnctione bonum ac laudabi= le opus deuotionis, pietatisque obſequij in dominum Ieſum Chri ſtum: & propterea diſcipulos indignatos de hoc, merito à domino reprehenſos quòd moleſti eſſent mulieri illi, dicẽ do: Vt quid perditio iſta? Non enim eſt vnguenti perdi= tio, vſus ille vnguenti ad quem tot virtutes incitabant: qui pro gratia referenda pro pietate, proque religione opportu= nus erat.

¶ Quòd verò ad excuſandos diſcipulos primo affertur, quia nimis delicata ac precioſa vnctio erat reſpectu tam pauperis, & pedum præſertim: excluditur per hoc quòd Ie ſus erat, & credebatur verus Meſſias, ac per hoc dignior om= nibus hominibus. Et neque hoc neque quodcunque aliud vn= guentum erat exceſſiuum reſpectu illius, & pedum eius. Quicquid enim cuicunque excellentiſſimo homini poteſt exhiberi, minus eſt vt condignum ſit ad vſum corporis ipſius Meſſiæ & pedum eius. Extabat nihilominus ſpiri= tualis ratio vngendi pedes: quæ dicta eſt.

¶ Quòd deinde ſubiungitur de rationabili diſcipulorum ſcandalo, excluditur per idem, quia ſi hodie videremus ve= rum Meſſiam teſtibus tot miraculis, teſte tunc Lazaro pre= ſente qui ex mortuis veniens teſtabatur illum eſſe verum Meſſiam, hoc eſt regem regum, & dominum dominantiũ: (vnde multi ex Iudæis credebant in Chriſtum) non ſcan= dalizaremur rationabiliter: ſed ratiõabiliter admiraremur & ſtuperemus quòd dignatur ſeipſum ſic exinanire vt iſtis noſtris vnctionibus deliniatur, vt à muliere vngatur, vt iſtius modi refrigerijs egeat. Irrationabiles autem ho=

mines ſumerent cum Iuda occaſionem ſcandali.

¶Quòd deniqꝫ ſubditur de melioris boni æmulatione(q̃a melius fuiſſet vnguenti precium in pauperes erogatum) à domino excluditur:vt patebit declarata reſponſione domini.Sed & ex dictis excluditur:quoniam opus tantæ gratiæ,piætatis,& religionis,nõ eſt minus bonũ quã eleemoſyna illa fuiſſet in pauperes:imo tanto maius bonum fuit, quanto Chriſtus præſtat omnibus pauperibus,quanto caput membris,quanto dominus ſeruis.Arguendi igitur diſcipuli erant.

¶Ad admirationẽ de ratione reddita à domino quare op⁹ vnctionis huius non fuerit prætermittendum propter pauperes:dicitur quòd quia diſcipuli non ſolum prætulerant eleemoſynam,ſed vituperauerunt illam vnctionem,dicendo,vt quid perditio iſta?ideo dominus vtrunque confutando,primum aſſerit Mariam feciſſe opus bonum:& hoc contra illud,Vt quid perditio iſta?Deinde non fuiſſe hoc prætermittendum propter eleemoſynam faciendam:quiꝗ pauperes ſemper haberent &c.& hoc contra illud, Potuit enim vnguentum iſtud venundari,& dari pauperibus.Et quidem quòd opus illud fuerit bonum,dominica reſponſio in ſingulis clauſulis probat.Primum ex illa præpoſitione in,dicẽdo, In me.Vbi recolito aliud eſſe credere deum, & aliud credere in deum.Primum ſiquidem commune eſt bonis & malis. Secundum autem proprium eſt bonorum:quia eſt actus fidei formatæ. Et ſimiliter operari aliquod bonum opus,commune poteſt eſſe bonis & malis. ſed bonum opus operari in Chriſtum,proprium eſt bonorum:quia ſignificatur quòd operando quis tendit in Chriſtum:quod eſt charitatis progreſſus. Dicendo ergo quòd Maria operabatur bonum opus in me:monſtrauit opus illud eſſe meritorium,& à charitate procedens.Deinde ex ratione comparationis ad eleemoſynam:ex qua vtrunqꝫ ſimul manifeſtatur. ¶Et ſi ſubtilus fuerit conſiderata, apparebit quòd aliud primo occurſu ſenſus offert, &

aliud interius portat. Nam prima fronte ratio dominica ex duplici differentia inter eleemoſynam & hoc humanitatis officium ſibi exhibitum, docet non fuiſſe vnctionẽ iſtã prætermittendam. Vna differentia eſt inter tempus inſtãs, & expectans: quia ſcilicet tempus faciendi eleemoſynam non vrget nũc, ſed expectat, quoniam ſemper eſt: tempus autem exhibẽdi mihi huiuſmodi humanitatis officia, nũc inſtat: quia non ſemper me habebitis in præſentia corporali carnis paſſibilis in qua ſum modo vobiſcum, & non ſolum non ſemper, ſed pauciſſimis diebus ſic me habebitis. fuit enim hoc ante ſex dies Paſchæ, hoc eſt ſabbato ante ramos palmarum. Altera differentia eſt inter certam perſonam & indeterminatos pauperes: quia ſcilicet obſequium hoc debitum eſt certæ perſonæ, mihi ſcilicet: eleemoſyna autem debita eſt non alicui certo pauperi, ſed pauperibus indeterminate. Vtranque ſiquidem differentiam dominica ratio manifeſte affert, dicens: Nam pauperes (non hunc vel illum) habebitis vobiſcum ſemper, & non inſtat nunc neceſſitatis articulus: me autem (ecce certa perſona) non ſemper. Quaſi diceret, nunc tantum habebitis, ſcilicet vobiſcum in carne paſſibili & indigente his obſequijs conuerſantem.

¶Ex ambabus autem differentijs ſimul iunctis relucet & communis doctrina, quod humanitatis officia que alicui certæ perſonæ exhiberi poſtulat certum tempus, non ſunt prætermittenda propter communia debita quæ indeterminate debemus proximis. Non vult cœleſtis magiſter vt homo prætermittat conuiuium nuptiale, officium ſepulturæ, politicum conuictum cum ciue, & ſimilia: vt fiãt eleemoſynæ. Ipſe enim qui eſt author gratiæ, non venit deſtruere ſed perficere rationem naturalem. Relucet & ſpecialis ratio facti. Nam ex hoc ipſo quod tempus illud quo talis tantúſque hoſpes officioſe tractari poſſet, præteribant: poſthabendi erant pauperes non tunc inſtantes, quibus aliunde & tunc & aliâs poterat benefieri.

benefieri. Vnde liquet redditam eſſe rationẽ & quòd opus fuit bonũ, & quòd præponẽdũ fuit eleemoſynæ pauperũ quæ ex illo precio potuiſſet fieri.

¶Continet aũt interius penetrata hæc ratio ratione perſonæ demõſtratæ per illud pronomen me, ſupereffluentem cauſam non ſolũ bonitatis, ſed excellentis perfectionis huius vnctionis. Tẽpus nanque illud quo verbũ caro factũ, inter homines homo paſſibilis, humanisq́ꝫ officijs ſubditus, dignatũ eſt conuerſari: articulũ conſtituebat vrgentis neceſſitatis ad exhibendum illi quæcũqꝫ poſſibilia officia & obſequia, nullius precij, nullarumq́ꝫ deliciarũ finibus limitanda quantum eſt ex parte ipſius meriti, & humani debiti. Vnde nulla ex parte vnctio iſta minus bona fuit, ſed præferẽda vndique curæ pauperũ. quæ cura ꝗuis debeat ſemper hominem ſolicitare, non tamen ex alio debito officio auellere: & multo minus tollere debet hoc opus longe excellentius.

¶Ad admirationẽ tertiam de appoſitis tribus à domino ſententijs in hac cauſa, reſpõdetur. Et circa ea quæ de ſepultura dicũtur, notandũ eſt vnctionem iſtam relatam eſſe ad Chriſti ſepulturã ex dominicis verbis, triplici relatiõe: hoc eſt per ſignificationem, per præuẽtionem, per duratione. Significauit eẽ vnctio illa Chriſtũ dominũ ſepeliendum eſſe: teſtãte domino apud Matth. Mittens hæc mulier hoc vnguentũ in corpus meũ, ad ſepeliendũ me fecit: hoc eſt, ſepelibilem me indicauit. corpora enim ſepelienda tũc temporis vngebantur. Præuenit quoque officium vnctionis pro ſepultura vnctio illa: teſtãte domino apud Marc. Præuenit vngere corpus meũ in ſepulturam. Quãuis eẽ Maria ipſa neſciret, dominus tamen ſciebat quòd impedienda erat ab vnctione ipſius Chriſti defuncti: quia prius reſurrexit quã potuerit ab illa vngi: & propterea nunc præueniſſe dicitur officium ſepulturæ. Durauit quoqꝫ vnctio illa vſque ad ſepulturam (dicente domino apud Ioan. Sinite illã vt in diem ſepulturæ meæ ſeruet illud) pro quãto

vnctio illa vltima fuit quantum ad Mariæ vnctionem: & ſic per negationem ſuccedentis, ſeruata vſque in diem ſepulturæ. Tanquam ſi aperte diceret: Sinite illam, quia iſta computatur pro tota vita mea vſque ad ſepulchrum: ita quòd nec viuo nec mortuo mihi exhibebit amplius officium vnctionis.

¶ Totus autem huiuſmodi ſermo referens vnctionē hāc ad ſepulturæ officium, à clemētiſſimo magiſtro dictus eſt vt intelligerent diſcipuli non quare Magdalena vngebat, ſed quare ipſe dominus ſuſciperet vnctionem illam. Magdalena enim intendebat officium humanæ pietatis, gratiæ & religionis impendere Chriſto: ſed Chriſtus opus illud ſuſcipiebat vt ſepeliendus: tanquam ſi aperte diceret, Non putetis quòd delicioſus vngor. nam vngor vt ſepeliendus, vngor vt quā citius moriturus. nō eſt tempus hoc deliciarum, ſed mortis & ſepulturæ. Et licet Mariæ animus ad hoc non tenderet ex ſe: vt motus tamen & directus a ſpirituſancto ad hoc tendebat ſignificandum, præueniendum, ac ſeruandum, neſciens tunc quo ad hoc quid faceret. Quia igitur hæc verba non ſunt appoſita ad alteram excuſationem Magdalenæ, ſed ad rationem ex parte domini quare permiſerit ſe vngi, non oportet mirari quorſum hæc.

¶ Poteſt nihilominus hæc ſententia referri ad Magdalenæ excuſationem, intelligendo illam vt ſit pars prioris ſententiæ; vtpote declaratio illius dicti, Me autem non ſemper habebitis. Tanquā expreſſerit quid intenderit per li non ſemper, modicum valde tempus: quia proximus ſum ſepulturæ: ita quòd per hanc adiectionem declaratus eſt articulus inſtantis proximæ ſepulturæ, & ſoliciti timoris fouentis animum Mariæ ad hanc vnctionem. Doctrina ſiquidem domini de ipſius morte ac reſurrectione, erat adeo publica, vt etiam ad Iudæorum pontifices peruenerit: quum dixerint Pilato: Domine, recordati ſumus quia ſeductor ille adhuc viuens dixit, Poſt tres dies

reſurgam. Et quòd tunc proxima eſſet domini mors, Magdalena cum alijs mulieribus audierat: vt patet ex eo quòd quum dixiſſet paulò ante dominus, Ecce aſcendimus Hieroſolymam: & filius hominis tradetur &c. & tertia die reſurget: mater filiorum Zebedæi petijt vt filij ſui ſederent ad dextram & ſiniſtram ipſius in regno reſurrectionis eius. Ex eo igitur quòd Maria quæ multum diligebat Chriſtum, tempus mortis Chriſti proximum meditabatur, ſolicitaq; erat ne forte amplius ſimilem cōmoditatem officioſe obſequendi Chriſto non haberet: oblata tunc occaſione conuiuij Lazaro reſuſcitato, vtēdum duxit. Et ſic etiam ex parte ſoliciti timoris adhibentis quaſi calcaria Mariæ, vnctio iſta nonnullum reſpectum ad ſepulturam Chriſti habuit: & quia tempus vrgens ad vnctionē conſtituebat, ad opus illud bonum reddendum pertinebat.

¶ Nec obſtat ſi non tam precioſa vnguenta ad vſum eſſent ſepulturæ, ſed myrrha & aloe: quoniam ad ſepulchra regum precioſiora adhiberi credibile eſt: & dignitas Meſſiæ ſupra omnes & reges & ſummos ſacerdotes erat & eſt, ita vt nihil quantumcunq; alijs precioſum, ipſi poterat cōdigne exhiberi.

¶ De appoſita autem futura memoria huius vnctionis, facile patet quòd ad commendationem operis Magdalenæ ſpectatur. Tum quia licet laudari præter intentionem Mariæ fuerit, eſſe tamen opus tale vt ſit laude dignum, nō eſt præter intentionem recte operantis: quoniā intendit opus virtutis, ac per hoc laude dignum. Tum quia laudandum eſſe ab euangelicæ perfectionis viris, maximum eſt teſtimonium boni operis peracti. Monſtrauit ergo dominus vnctionem illam non ſolum eſſe irreprehenſibilem, & pręponendam tunc curæ pauperum, ſed optimum fuiſſe opus vtpote & dignum perpetua laude, & quòd perpetua eſſet proſequendum commendatione in dei eccleſia.

¶ Quorſum autem verba quæ ſolus Marcus interſerit,

ſcilicet, Quod habuit hoc fecit, tendant; non eſt difficile vi dere. Ad occultam ſiquidem ſpectant tam Mariæ mētem, quàm ipſius domini dignitatem. Murmurabant diſcipuli de precioſitate vnguenti, reſpondet dominus apud mulieris illius animum non eſſe vnguentum hoc precioſum: ſed ſi precioſius habuiſſet, precioſius effudiſſet, tanti me facit, ſed quia non habuit precioſius; quod habuit, hoc fecit. Ac ſi aperte diceret, Vos arguendam putatis de exceſſu, & tamen ſecundum veritatem dignitatis meæ & rectam fidem ac deuotionem huius mulieris, excuſanda eſt quòd nō plus fecit; ſed hoc quod habuit, fecit. Eſt igitur hæc domini ſententia & ad Mariæ opus commendandum, & ad diſcipulos confutandum non impertinens, ſed opportuna. Hæc de prima quæſtione.

Circa ſecundam quæſtionem de verbis domini ad diſcipulos tempore paſſionis imminentis, Quando miſi vos ſine ſacculo & pera, nunquid aliquid vobis defuit? Dicunt ei, Nihil; Ait illis, Sed nunc qui habet ſacculum, tollat ſimiliter & peram; & qui non habet gladium, vendat tunicam, & emat gladium. oportet enim impleri de me: Et cum ſceleratis reputatus eſt. Quæſtio non ſpernēda conſurgit, quo pacto hæc verificentur ad literam: quandoquidem oportet ea ad literam verificare: quoniam & dominus ad literam loquitur de ſacculo & pera, vt patet; ergo & de gladio & diſcipulis de gladio ad literam intelligentibus & reſpondentibus, Ecce duo gladij hic: annuit dominus dicens. Satis eſt.

¶Literalem igitur ſenſum intuendo, admiramur hanc domini doctrinam. Primum, quia videtur inſtruxiſſe diſcipulos vt ſumerent arma defenſiua pro ſui defenſione in immi nente ſibi perſecutione Iudæorum: dum vendendam etiā tunicam pro emendo gladio conſulit, & paſſionem propriam pro ratione aſſignat, quia ipſe vt iniquus tractandus eſt, ſicut & fuit tanquam latro quæſitus & captus, &

demum cum latronibus crucifixus.

¶ Deinde quia videtur docuiſſe diſcipulos vt tempore perſecutionis arma ſimiliter caperent defenſiua. hoc enim ſequitur ex exemplo ſui. Si enim contra perſecutionem ipſius capitis ſumenda ſunt arma, conſequens eſt vt contra perſecutionem membrorum armati progrediamur. Exemplum inquit meum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, & vos faciatis. Neutrum autem horum bene ſonat, ſed chriſtianorum pias aures offendit: & vtrunq; a geſtis Chriſti & ſanctorum in ſuis perſecutionibus diſſonat: vt patet.

¶ Videtur deniq; doctrina hæc reuocare pcepta prius ab ipſomet diſcipulis data: ſcilicet. Si quis percuſſerit te in vnā maxillam, præbe illi alteram. & ſimilia. Et confirmatur: quia ſicut mutauit hic dominus præceptum de non portandis ſacculo & pera, olim prohibendo, nunc concedendo: ita conſequenter dicendum eſt quòd mutauit præcepta olim data de omittenda defenſione armata, concedendo diſcipulis vt ſi contra eos inſurgerent homines, reſiſterent armata manu. conſtat autem hoc prædicatoribus euangelicis, quales erant apoſtoli quibus loquebatur dominus, non conuenire: quamuis imperfectioris vitæ chriſtianis licitum ſit.

AD HANC quæſtionem reſpondendo, dicitur quòd hæc domini verba ad literam non dirigebantur ad defendendum dominum Ieſum in imminente ſibi perſecutione: nec diſcipuli intellexerunt ſumenda ſibi fore arma pro defenſione Chriſti. Manifeſto vtrunq;: & primo primum, ex tribus. Primo ex eo quòd ſimul eandem protulit ſententiā de rebus tribus: ſcilicet ſacculo, in quo portantur pecuniæ: & pera, in qua portantur victualia: & gladio, quo protegimur ab inuaſoribus. Conſtat autem quòd ad perſecutionē illam non erat opus ſacculo neq; pera: quum ipſi nō eſſent perſecutionem paſſuri, ſed ſeruandi ab ipſo domino erant ſolo verbo, Si ergo me quæritis, ſinite hos abire. & ipſe dixerat: Quos dediſti mihi, non perdidi ex eis quemquam:

vt Ioan.teſtatur.Sicut igitur non dicebat vt tunc ſumerēt ſacculum & peram, ita nec dicebat vt ſumerent tunc gladios.

¶Secundo ex eo ꝙ dicentibus diſcipulis. Ecce duo gladiȷ́ hic: reſpondit, Satis eſt. Si enim intendiſſet ꝙ tunc ſumerēt arma, non dixiſſet ſatis eſſe ad defenſionem ſui. Conſtat nā ꝙ non ſatis eſſe ꝙ duos habere gladios dixerint, ad defenſiue armandum viros vndecim contra cohortem Pilati, & miniſtros Iudæorum cum gladiȷ́s & fuſtibus. Et ſimiliter conſtat non ſatis eſſe neceſſitatiȷ́ tantæ vt vendenda eſſet tunica ad emendum gladium, habere duos gladios inter tot perſonas, ſi propter imminentem tunc perſecutionem debuiſſent tunc ſinguli non habentes gladium vendere tunicam vt emerent gladium. Quia igitur dixit ſatis eſſe, mōſtrauit ſe non requirere gladios defenſiuos ſui contra perſecutionem imminentem.

¶Tertio ex eo quòd Petrum qui non expectata domini reſponſione gladium pro magiſtri defenſione eduxit, compeſcuit: Cōuerte inquit gladium tuum in vaginam. Si em̄ intendiſſet inſtruere vt pro eo gladio pugnarent, non retraxiſſet diſcipulum gladio pugnantem.

¶Clariſſime quoqꝫ hoc idem patere poteſt ex voluntaria paſſione (vnde tunc etiam dixit, An nō poſſum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo pluſquā duodecim legiones angelorum?) & mille locis ſcripturæ. Sed hæc ſint allata ex illo proprio loco in illa materia & in illa ſententia.

¶Secundum autem, ſcilicet quòd diſcipuli non intellexerint de gladio ſumendo pro defenſione Chriſti: habetur ex eo quòd venientibus ſatellitibus ad capiendū Chriſtum, diſcipuli videntes quod futurū erat, interrogauerūt dominū: Dn̄e, ſi pcutimus in gladio? Si em̄ intellexiſſent inſtructos ſe fuiſſe vt gladio pugnarent pro defenſione Chriſti, nō dubitaſſent, nō petiſſent, Dn̄e ſi percutimus in gladio? Non igitur intellexerunt domini verba apoſtoli ad hūc ſenſum

Vt pugnaturi gladio eſſent pro defenſione Chriſti.

¶Ad quid autẽ prædixerint, Ecce duo gladij hic, poſt dice tur: ſicut etiã manifeſtabitur cur dominus meminerit per- ſecutionis ſuæ, non loquẽs de ſui defenſione.

¶Quia igitur dominica hæc verba ad ipſi⁹ domini defen ſionẽ non dirigi manifeſtũ ex litera eſt, conſequẽs eſt vt ex ipſo euangelij textu literalis ſenſus ſumatur.

¶Prænota ergo in hac litera quatuor. Primum eſt diuerſi tas temporis præteriti & præſentis, denotata per li quan- do, & li ſed nunc. ait enim ſaluator, quando miſi vos: & ſubdit, ſed nunc. Secundum eſt officium prædicationis, de quo fit mentio ſecundum præteritum tempus: & nulla fit de eo mentio in præſenti tempore. ait enim ſaluator. Quã- do miſi vos. proculdubio ad prædicandum: vt patet in euangelij hiſtoria Matth. Ioan. & Mar. vj. Et quum dicit, ſed nũc qui habet ſacculum, nihil dicit de miſſione ad præ dicandum. Tertium eſt pro ratione huius doctrinæ aſſi- gnari, ꝙ ipſe dominus cum iniquis deputandus tunc erat. Quartum eſt modus dicendi: quia ſcilicet non dirigitur nouus ſermo ad apoſtolos in ſecunda perſona, vt olim di- xerat. non enim dicit, ſed nunc tollite ſacculum & peram, & emite gladios: vt olim dixerat, nihil tuleritis in via, non ſacculum &c. ſed ad tertiam perſonam conuertendo ſermonem dicit: ſed nunc qui habet ſacculum, tollat ſi- militer & peram: & qui non habet, vendat tunicã, & emat gladium.

¶Ex his habẽtur primo duo tẽpora: ſcilicet prædicatiõis, & perſecutiõis, nõ cuiuſcũqꝫ, ſed illius qua Chriſti diſcipu li cũ iniquis reputãdi eſſent. Ad deſignandum ſiquidem ta lis perſecutiõis tẽpus, propoſuit talem perſonã in perſona ſua: propterquod non meminit crucis aut mortis, ſed de- putationis cum iniquis. Habentur ſecundo duo genera chriſtianorum: ſcilicet prędicatorum in apoſtolis, & alio- rum minus perfectorum in tertia perſona ſignificatorum.

¶ Intendit igitur ad literam dominus docere, quòd

mandata data olim de non vehendo ſacculum & peram,
ad tempus prædicationis ſpectant:tempore autem perſecutionis,& præcipue quando reputabuntur vt iniqui,licitum erit cuicunque volenti munire ſe & ſacculo & pera & gladio defenſiuo. Et diuerſitatis ratio in prõptu eſt:quia quũ licitum eſt ad prædicandum ire prædicationisq́; officio incumbere,inuenientur neceſſaria,retribuentibus auditoribus temporalia pro ſpiritualibus:& ſicut de neceſſarijs,ita nec de vita debetis eſſe ſoliciti.tempore verò quo chriſtiani vt iniqui reputabuntur,non inuenientur qui retribuant pro ſpiritualibus temporalia:& ſicut de pecunia & victu licitum erit curam habere,ita etiam de vitæ conſeruatione:quæ per gladium aduerſus inuaſores conſeruari quandoq; poteſt.Eſt ergo ſermo dominicus de tempore perſecutionis indeterminate, & ſimiliter de diſcipulis indeterminate:ita ꝙ illud aduerbium temporis nunc,nõ demonſtrat determinate illud tempus paſſionis Chriſti,ſed indeterminate tempus perſecutionis,præcipue quãdo reputabuntur iniqui:& ſimiliter illud relatiuũ qui,nõ refert determinate apoſtolos,ſed indeterminate chriſtianum.& docet ꝙ tẽpore perſecutionis licitũ eſt curã vitæ, victus, & pecuniæ opportunæ ſuis diſcipulis habere.

Et bene nota quàm optime reſpondeant⁹ noua hæc Chriſti documenta priſcis.Etenim ſicut documenta priora(ſcilicet nihil tuleris in via)non ſunt mandata,ſed libertates edendi et bibendi,quæ apud auditores verbi dei ſunt:ita documenta hæc non ſunt mandata, ſed libertates curam gerendi vitæ & opportunorum. Docuit enim pius magiſter licita ambo eſſe:conſuluit autem vt facerent ſicut ipſum videbant facere.Et apoſtoli quidem ac ſancti perfectoris vitæ imitati ſunt geſta domini,imperfectiores autem vtuntur libertate ſibi a domino declarata.

AD OBIECTA autem quantũ oportet reſpondendo, dicitur quòd dominus deputationem ſuam cũ iniquis, pro ratione attulit duorum.Primo temporis perſecutiõis,

& non ſuæ defenſionis. Ac ſi aperte diceret:Ex quo ego cum iniquis deputabor, tempus erit vt & mea membra cum iniquis deputentur.Secundo neceſſitatis:quaſi dicat: Tempus erit quo indigebitis his auxilijs:quia ego ipſe relinquar deputatus cũ iniquis.Si enim ego deſtitutus ero, ita vt cum iniquis deputer ad mortem:mei quoq; diſcipuli deſerentur ſimiliter:& ideo concedo volentibus recurrere ad huiuſmodi humana adminicula,vti poſſe illis.Apoſtoli autem tanquam non plene penetrantes verba domini(quoniam adhuc non erat eis apertus ſenſus vt intelligerent ſcripturas,& pari ratione verba dominica)dixerunt. Ecce duo gladij hic.tanquam aliquid pertinens ad propoſitum ſermonem de neceſſitate gladij:quum tamen impertinens eſſet reſponſio ad intentionem Chriſti.Vnde & dominus non reſpondit:Tollite illos gladios vobiſcũ:quos non ſecum,ſed ibi eſſe dixerant.nec reſpondit: Satis ſunt: ſcilicet duo gladij.ſed imperſonaliter dixit,Satis eſt & doctrinæ huic meæ,& ſolicitudini veſtræ.ac ſi iuxta vſitatũ loquẽdi morem diceret:Sufficit hæc locutio:deponite hãc ſolicitudinem.Et vere ſic erat agendum:quoniam verba dominica dicebantur ad hoc vt poſt paſſionem domini imperfectiores,& in caſu quando expediret,etiam perfectiores libertate hac vterentur.Clariſſime itaq; patet,q; nõ eſt dominus hortatus diſcipulos ad ſumendũ gladios pro ipſius domini defenſione.

¶Sed q; nec conſuluerit diſcipulis ſuis vt ſumerent defenſiua arma contra ſuos inuaſores,patet ex dictis:quoniam aliud eſt conſilium dare,aliud eſt docere quid licite facere poſſent.Conſuluit ſiquidem ipſe diſcipulis facto ſui exempli vt arma non ſumerent defenſiua:tum retrahendo Petrum a percuſſione:tum aperiẽdo q; pluſquam duodecim legiones angelorũ haberet in promptu,ſi vellet illis vti:tũ voluntarie patiendo ſe tanquam latronem capi, & cum iniquis deputari ad mortem vſq; crucis.Et hoc imitãdum

intellexerunt apoſtoli: iuxta illud Petri: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplũ vt ſequamini veſtigia eius.

¶Docuit vero dictis verbis licere & imperfectioribus, adminiculis ſe humanis tempore perſecutionis fulcire, non ſolum ſacculi & peræ, ſed gladij defenſiui: & perfectioribus in caſu quo expediret, ad humana confugere ſubſidia. Hac nanq; doctrina fretus apoſtolus Paulus, ad adminiculum humanæ appellationis ad cæſarem confugit, quando hoc expedire iudicauit. Et rurſus à parata contra ipſius vitam conſpiratione. Iudæorum, tribuni ope ſe eripi procurauit: quia ſimiliter caſus erat in quo expediebat ſic ſuam corporalem vitam adiuuare. Nihil ergo diſſonans ſanctorum geſtis docuit dominus noſter: ſed id quod in caſu etiam à perfectioribus fieri inculpabiliter poſſet, dignatus eſt per ſeipſum maniſeſtare.

¶Patet quoq; ex dictis non eſſe priora domini præcepta per hanc doctrinam reuocata: ſed declaratum eſt quòd priſca illa de voluntariæ patientiæ operibus, non ſic ſunt intelligenda quin pro loco & tempore liceat Chriſti diſcipulis moderata requirere humana adminicula. Ex hac nanq; doctrina domini, iuncta priori, didicimus conſideranda eſſe loca, tempora, ac occurrentia, & quando expedit præbere percutienti alteram maxillam, & quando expedit tueri ac iuuare nos ipſos. Nec eſt verum ꝙ reuocata ſint hic documenta priora de non portandis ſacculo & pera: ſed documentis illis adiuncta ſunt alia concernentia aliam temporis diſpoſitionem: ita quòd hæc iuncta illis docent nos quòd quando expedit, ſine ſacculo & pera: & quando expedit, cum ſacculo & pera procedamus: & quòd illud præcipue tempore prædicationis ſeruandum intelligamus, hoc autem tempore neceſſitatis. Et hæc de ſecunda quæſtione.

CIrca tertiam quæſtionem de reſponſionibus dō
mini noſtri Ieſu Chriſti coram quatuor iudici-
bus: occurrit primo duplex admiratio coram
Anna.

¶Altera eſt de illa reſponſione, Quid me inter
rogas? Nam apparet & ſuperflua & non decens perſonã
illam tunc. Superflua quidem: quia interroganti pontifici
Ieſum de doctrina & de diſcipulis eius, ſufficiebat dixiſſe
doctrinam ſuam eſſe publicam: & propterea examinãdos
eſſe publicos teſtes qui audierant docentem: & non oporte
bat apponere, quid me interrogas? Indecens autem: quia
dominus Ieſus tunc ſe gerebat vt ſubditum. Non eſt autẽ
ſubditi arguere iudicem: præſertim de defectu tam paruo:
ſcilicet ꝙ non debebat ipſum interrogare de doctrina tam
publica. Et hæc indecentia tanta viſa tunc eſt, vt propterea
vnus miniſtrorum percuſſerit domini maxillam, dicens:
Sic reſpondes pontifici?

¶Altera eſt de iſta reſponſione data percuſſori: Si male lo-
cutus ſum: teſtimonium perhibe de malo. ſi autem bene:
cur me cædis? Videtur dominus non ſeruaſſe conſilium
quod diſcipulis dederat: Si quis te percuſſerit in maxillam,
præbe ei alterã. nõ ſolũ nanqꝫ non præbuit alteram: ſed cõ
tra percutientem argumento rationis inſurrexit. debebat
enim ipſe ſeruare quod ſeruari ab alijs voluit.

¶Occurrit ſecũdo admiratio ſimilis corã Caipha: pro quã
to adiuratus dñs vt diceret ſi ipſe eſſet Meſſias: nõ ſolũ rñ-
dit ſe eſſe Chriſtũ, ſed adiũxit, Amodo videbitis filiũ homi
nis ſedentẽ à dextris dei &c. Apparet ſiquidẽ ſuperflua hæc
appoſitio. Nã ſi opportuna fuit: aut propter ipſos põtifices
& ſeniores. & hoc nõ: tũ qa dñs dixit tunc ꝙ ipſi audiẽtes ſe
eſſe Chriſtũ, nec crederent, nec ipſum dimitterent: tũ quia
ex hoc facti ſunt peiores, dicentes: Blaſphemauit: reus eſt
mortis &c. Aut propter alios: & hoc nõ: tum quia alij iam
aliâs hanc doctrinam de aduentu Chriſti ad iudiciũ audie-
rant: tum quia ibi non erãt alij, niſi forte miniſtri, q etiã p-

ſequabantur dominum:vt patet de miniſtris & ancillis infeſtis Petro.
¶Occurrit tertio admiratio coram Pilato quadruplex: iuxta quatuor domini verba ad Pilatum.
¶Prima eſt circa illam reſponſionem, A temetipſo hoc dicis:an alij tibi dixerunt de me? Apparet ſiquidem impertinens vt interroganti Pilato Ieſum, Tu es rex Iudæorum? reſpondeatur, ſi a temetipſo hoc dicas. Non eñ videtur quo modo hoc ſpectet ad propoſitam interrogationem, aut quorſum tendat.
¶Secunda eſt circa reſponſionem ſubiunctam: Regnum meum non eſt de hoc mundo. Videtur enim quòd dominus voluerit ſe iuſtificare coram Pilato: tanquam diceret, Ego non me impedio de regno huius mundi, de quo accuſor. Hoc autem non apparet conſentaneum eſſe ſpontaneæ oblationi ſuipſius ad patiendum, & ſubeundam ſententiã mortis & crucem. Qui enim ſtudet coram iudice iuſtificare ſuam cauſam: non quærit condẽnari, ſed potius euadere.
¶Tertia eſt circa appoſita verba, Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeam veritati &c. Nam appoſitio iſta ad aliquod trium ordinata eſt. Vel ad iuſtitiam ſuam aperiendam. & hoc (vt dictum eſt) videtur inconueniens: quia non conſonat tam voluntariæ paſſioni. Vel ad inſtruendum Pilatum. & hoc erat ſuperfluum: quia ille gentilis erat: & principium conuertendi ipſum non erat hinc ſumẽdum. Vel ad propoſitam materiam de qua erat ſermo: ſcilicet de regno ſuo. & hoc non apparet quomodo veniat ad propoſitum, & qua fuerit prudentia dictum. ¶Quarta eſt circa vltimam domini reſponſionem ad Pilatum: Non haberes aduerſus me poteſtatem vllam: niſi tibi deſuper datum eſſet &c. Apparent enim minus decentia verba: tum quia ſatis generalia pro reſponſione darentur Pilato dicenti, Mihi non loqueris? neſcis quia poteſtatem habeo crucifigere te, & poteſtatem habeo dimitere te? Tum quia nihil nouum aut ignotum aut neceſſa

rium ſonantia, vt propter ipſa dicenda dominus ſilentium cœptum rumpere deberet. Quis enim ignorabat Pilatum habere poteſtatem à ſuperiori, cum conſtaret ꝙ non erat princeps, ſed præſes deputatus à Romanis? Tum quia incompacte iuncta cum ſequentibus: ſcilicet, Propterea qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. in quo nanqꝫ communicet hæc ſententia de maioritate peccati, cum præcedente de poteſtate Pilati, non apparet, Et multo minus apparet quomodo hæc ex illa inferatur cum nota cauſalitatis; vt in litera fit inferendo, Propterea qui tradidit. &c.

¶ Occurrit quarto admiratio coram Herode, cur interrogatus dominus ab Herode in multis ſermonibus, nullum verbum protulit: quum tamen ſpes eſſet boni aliquid efficiendi apud Herodem, qui fidem Iudæorum profitebatur: & de ipſo ſcriptum eſt ꝙ libenter Ioannem bapt. audiebat, & audito eo multa faciebat. & euangeliſta dicit quòd tunc gauiſus eſt viſo Ieſu, & quòd multo tempore deſiderauerat ipſum videre &c. Ex his enim videtur ꝙ rationabilius fuiſſet, quæ dixit Pilato gentili, dicere Herodi fideli: vtpote qui de Meſſia fidem habebat' &c.

AD QVAESTIONEM hanc de reſponſionibus domini, reſpondendum eſt ordine quo proceſſit ambiguitatum ſeries. Vnde à verbis dominicis coram Anna pontifice inchoando, dicitur illa dominí verba ad Annam, quid me interrogas? non ſuperflua nec indecentia, ſed opportuna decentiaqꝫ illum tunc fuiſſe.

¶ Quæ vt clare intelligas, perſpice dominum vidiſſe in interrogatione a pontifice facta duo implicari: ſcilicet rē, & perſonam. Res de qua interrogatio fiebat: erat doctrina cū diſcipulis. pſona autem interrogata, erat ipſe Ieſus. Et quo ad vtrunqꝫ oportuit dominum ſua reſponſione ſatisfacere. vnde de doctrina reſpondit primo ꝙ erat in publico poſita: tum ex loco publico, ſynagoga ſcilicet & templo: ita ꝙ locus non ſolum erat publicus, ſed publicus ad officiū docendi. doctrinæ ſiquidem publicæ locus erat templū aut

ſynagoga. Tum ex frequentia communi: quia illuc omnes Iudæi conueniebant. Tum ex qualitate temporis: quia ſem per: quando ſcilicet tempus docendi expoſtulauit: quando in templo, in templo. & quando in ſynagoga, in ſynagoga. Tum ex qualitate dictorũ: quia in occulto locutus ſum nihil. Deinde dixit qui eſſent de ſua doctrina interrogandi, dicens, Interroga eos qui audierunt. Et protulit vniuerſos vt publicos teſtes, non mortuos, non abſentes, nõ neſcios aut immemores, ſed præſentes & ſcientes. Ecce inquit ipſi ſciunt quid dixerim.

¶Quò ad perſonam verò interrogatam reſpondit, Quid me interrogas? Quod dupliciter exponitur. vel quid hoc eſt cur me interrogas? Et ſic petit cauſam non quare ponti ſex interrogat, ſed quare interrogat ipſum Ieſum de doctri na: quum non appareat cauſa quare ipſe Ieſus debeat interrogari de ſua doctrina, quę eſt in publico poſita: ac per hoc interrogandi ſunt illi qui audierunt & ſciunt illam: ſicut ſi doctrina fuiſſet poſita in libro, non eſſet author interrogãdus de doctrina qualis eſt, ſed liber examinandus. Nec hęc petitio dedecebat ſubditum: quum Iob petitionem ſimilẽ deo porrexerit, Indica mihi cur me ita iudices? Et iuxta hunc ſenſum quia Annas interrogauerat de doctrina publi ca dominum, qui non debebat ante examinatam ab alijs doctrinæ qualitatem examinari: ideo humiliter ſubditus dominus petit cauſam quare ipſe examinatur: vt ſi forte ex cauſæ manifeſtatione oporteret aliquid reſpondere, poſſet parere. Et ſic verba hæc decentia & opportuna inueniuntur.

¶Vel quid me interrogas? hoc eſt, quid eſt quod à me interrogando ſcire quæris? Et ſic petit rem interrogatam: ſicut Saulus petijt à Chriſto rem præceptam dicens, Domi ne quid me vis facere? Et iuxta hunc ſenſum ſupponebat humilis ſubditus pontificem interrogare ipſum de aliquo quod oporteret ab ipſo Ieſu noſſe, & non de ijs quæ opor-

tet aliunde cognoſci: ac per hoc quia interrogatio de do-
ctrina, pro quãto quærebat qualitatem doctrinæ, ad alios
ſpectabat qui audierant: & non apparebat pro quo alio ar
ticulo ſpectaret ad ipſum Ieſum: ideo humiliter petit, Quid
me interrogas? Ac ſi aperte diceret: Quia non apparet
quid eſt illud quod ego interrogatus reſpondere debeam,
aperi quid eſt quod a me ſcire vis. Forte enim aliquem
particularem articulum pontifex manifeſtaſſet ſe quærere:
ad quem reſpondiſſet. Et ſic percipere clare potes non ſo-
lum opportunam ac decẽtem, ſed humilem reuerentemq́
fuiſſe hanc dominicam reſponſionem quàmuis pontifi-
cis miniſter ſimilis ſuo pontifici arguerit illam ſuper-
biæ, nec dignum arbitrans dominum Ieſum vt etiam
peteret quod ad ſeipſum ſpectabat noſſe, vt poſſet põtifici
ſatisfacere.

¶Ad alteram autem admirationem de reſponſione data
percuſſori, reſpõdetur q̃ dominus Ieſus ita exhibeat ſe ſub
ditum, & patiẽtiæ exemplum, vt meminiſſet ſe eſſe docto
rem mundi. Docuerat diſcipulos vt percutienti vnam ma
xillam, præberent alteram: & niſi ipſe dignatus fuiſſet in-
terpretari ſua documenta, (quòd ſcilicet intelliguntur pro
loco & tempore, & non in omni tempore, loco, euentu,
negocio &c.) quis crederet interpreti alteri? Si ipſe domi-
nus præbuiſſet alteram maxillam, quis ſe vnquã verum
Chriſti diſcipulum credere potuiſſet niſi ſemper & vbiq;
ſimile quid feciſſet? & ſimiliter niſi tollenti tunicam, dediſ
ſet & pallium? & ſic de ſimilibus. Modo autem vbi domi-
nus facto ſuo non præbuit alteram maxillam, interpreta-
tus eſt documenta ſua huiuſmodi nõ ſemper & vbiq; debe
re exequi, ſed pro loco & tempore &c. Oportuit ergo do-
minum reſpondere, & nõ præbere alteram maxillam, pro
pter noſtram doctrinam.

¶Rñdẽdo quoq; authoritatẽ iuſtorũ ſupra ſuos perſecuto-
res in ſe mõſtrãdã ſuſcepit, arguẽdo percuſſorem q̃ nec in
modo loquendi exceſſerit, dicẽs, Si male locutus ſum, non

dixit, ſi malũ locutus ſum, ſed ſi male: quia etiã ille repre‑hẽderat ipſum de modo loquendi, dicens, Sic reſpondes? Vndiq; ergo docemur in hac dominica reſponſiõe: dũ & documenta interpretata, & authoritatem iuſtorũ inſinua‑tã ab ipſo noſtro capite habemus.

¶Et ſi quæratur cur nõ reſpõderit dñs aliquid ad interro‑gationẽ de diſcipulis, dici põt vel ꝙ reſponſio de doctrina, erat quoq; reſpõſio de diſcipulis: quoniam ex qualitate do ctrinæ pẽdet qualitas diſcipulorum. Vel ꝙ percuſſio ma‑xillæ interruperit reſponſionẽ domini interrogãtis, Quid me interrogas?

AD ADMIRATIONEM de verbis domini corã Caipha, Amodo videbitis filium hominis &c. dicitur ꝙ ſumme neceſſaria tunc fuerũt, & propter totũ mundũ, & propter ipſos põtifices ac ſeniores, vt inexcuſabiles ſe noſ ſe poſſent. ¶Ad cuius clariorem intelligentiam ſciendum ſummarie eſt, fuiſſe a prophetis de Meſſia prædicta ſex. Primũ de vita ſancta: propter quod miſerũt ad Ioannẽ ba ptiſtam, quærendo ſi ipſe erat Chriſtus. Secũdũ de doctri‑na diuina: propter quod etiã Samaritana dicebat ꝙ Meſ‑ſias docturus eſſet omnia. Tertiũ de miraculorũ multitudi ne & excellentia: propter quod Iudæi dicebant, Chriſtus quum venerit, nũquid plura ſigna faciet quã quæ hic fa‑cit? Quartum ꝙ ipſe eſſet redẽpturus & ſaluaturus populũ Iſrael: propter quod vſq; hodie Iudæi expectant Meſſiam: vt educat eos de captiuitate, & magnificet eos. Quintũ ꝙ ipſe eſſet rex potẽtiſſimus: imo rex regũ, & dominus domi‑nũ. Vnde magi quæſierunt, Vbi eſt qui natus eſt rex Iu‑dæorũ? & Nathanael & turba in die palmarũ Chriſtũ re‑gem appellarunt. Sextũ ꝙ ipſe pauper humilisq; conuerſa turus eſſet cum hominibus: & morte turpiſſima cum ſcele ratis puniendus. Vnde dominus diſcipulis Ioannis reſpõ‑dens de ſeipſo, poſt enumerata potentiæ ſuæ miracula, æſtimationem pauperum, & mortis ſuæ ignominiã, ſub‑iunxit dicens: Pauperes euangelizantur: & beatus qui non

fuerit

fuerit ſcandalizatus in me:ſcilicet ob mortem meam. ¶Quia igitur hæc de Chriſto prædicta fuerant:& in ipſo domino conſpiciebantur impleta tria prima:& ſextũ pro parte executum:& pro reliqua parte,ſcilicet paſſione & morte tunc inceperat & fiebat:reſtabat vt de alijs duobus, ſcilicet quarto & quinto,dominus manifeſtaret pontificibus quòd in ipſo erant implenda. Et quia erant implenda poſt reſurrectionem ſuam,& non tunc:ideo dominus & hæc implenda,& ordinem ſimul monſtrare dignatus eſt: dicens quòd ipſe venturus eſt iterum cum gloria & poteſtate à dextris dei &c.vbi ſe ſaluatorem & regem omnium aperuit.Et dicẽs:Ex hoc autem erit filius hominis &c.mõſtrauit quòd intercedente paſſione & morte exaltandus eſſet ad dexteram dei,& venturus cum gloria. Fuit igitur valde neceſſarium vt dominus myſterium duorum aduentuũ ſuorum aperte diſtingueret:& ad primum ſpectare vitæ ſanctæ,pauperis,humilis, &c.cõuerſationem cum hominibus,cum diuinæ doctrinæ & miraculorum excellentia,& paſſione ac morte ignominioſa.ad ſecundum verò, reſurrectionem , ſaluationem manifeſtam non ſolum animarum,ſed corporum, regiam dignitatem, dominiũ vniuerſale &c.inſinuaret. Tum propter omnes qui audituri erant ſaltem per euangelium: quia myſterium duorum aduẽtuum occultum valde erat,intantum vt etiam dæmones videatur latuiſſe.nam ſi cognouiſſent,nunquã dominum gloriæ crucifixiſſent. Tum propter ipſos ſenes:quia tunc dominus conſpiciebatur ita abiectus,ſubditus,derelictus,vt nec cogitabile videretur quòd ipſe eſſet futurus rex potẽtiſſimus ſaluaturus populum. Et ideo præmonuit tũc eos quòd per hanc abiectionem ac ſubiectionẽ trãſiturus erat ad dexteram dei,& iudicaturus orbem cum poteſtate &c.vt ſic quantum in ſe erat inſtrueret pontifices & ſeniores,vt ſi vellent,poſſent reſipiſcere,nullamq; excuſationem ignorantiæ prætenderent:quare non aperuit nobis myſterium duorum aduentuum Meſſiæ:quum interro

gauerimus & adiurauerimus eum? Eratq́ tunc opportunum tempus manifeſtandi myſterium hoc, quando interrogatio & adiuratio facta à pontificibus & optimatibus, reſponſionem non habuiſſet completam & claram, niſi duorum aduentuum myſterium fuiſſet apertum: & quando opus quod tunc exercebatur, vt verbo manifeſtaretur expoſcebat. Tunc enim quia cauſa Ieſu quaſi impij iudicabatur, meruit vt cauſam & iudicium vniuerſi orbis acciperet.

AD ADMIRATIONEM coram Pilato quadruplicem, iuxta quatuor domini verba, dicitur ordinate.

¶Et ad primam de illis verbis, A temetipſo hoc dicis? reſpondetur quòd ratio verborum fuit vt Pilatus gentilis capax fieret reſponſionis dādæ ad quæſtionem propoſitam, Tu es rex Iudæorum? Oblataq́ Ieſu nihilominus rationabilis eſt occaſio interponendi hæc verba anteq̃ reſponderet ad quæſitum. Occaſio ſiquidem fuit: quia Ieſu domino introducto in prætorium, pontifices manſerunt extra, ne contaminarentur ingrediendo domum viri gentilis durante ſolennitate paſchali: & Pilatus cerimonijs eorum condeſcendens, exiuit ad eos, auditurus quā accuſationē afferrent aduerſus Ieſum. Pontifices autem accuſauerunt eum q̄ ſe Chriſtum regem feciſſet. Pilatus autem ingreſſus in prætorium ſine Iudæis, interrogauit Ieſum, Tu es rex Iudæorum? Quia igitur dominus Ieſus abſens fuerat quum fuerat accuſatus à Iudæis, occaſionem rationabilē habuit quærendi à Pilato an ex ſe, an ex Iudæorum ore interrogationem hanc faceret.

¶Ratio verò verborum talium fuit, ne Pilatus falleretur à ſeniorum Iudæorum callida accuſatione vſurpati tituli regij. Si enim Pilatus ex ſeipſo de regio titulo inquireret, quum Pilatus eſſet gentilis, & nullum reputaret hominis regnum niſi de hoc mundo: interrogando Tu es rex

Iudæorum? plane interrogaret de regno mundano & rege,quales ſunt alij reges:& non oportuiſſet dominum reſpondendo loqui de regno quod non eſt de hoc mundo, ſed aliter reſpondere.Sed vbi Pilatus interrogat ex accuſatione Iudæorum,qui ipſum ideo regem dicebant ſe feciſſe, quia dicebat ſe Chriſtum,& regnum Meſſiæ non erat de hoc mundo,ideo prudentiſſime dominus antequam reſpondeat,interpoſuit an loqueretur ex ſe:an ex ore Iudæorum:vt confitens Pilatus ſe loqui ex ore Iudæorum,intelligeret propriam vocem,audiendo à domino æquiuocationem regni inter regnum Meſſiæ,de quo loquebatur Pilatus ex ore Iudæorum,neſciens propriam vocem : & regnum mundanum,de quo putabat Pilatus accuſationem fieri:& ſic capax fieret reſponſionis futuræ : tanquam audiſſet:Tu putas facere officium tuum inquirendo de vſurpato titulo regio ſecundum regna huius mundi : ſcito quòd regnum Meſſiæ de quo accuſant me Iudæi,non eſt tale.

¶Ad ſecundam autem de verbis illis:Regnum meum nõ eſt de hoc mundo:dicitur quòd aliud eſt iuſtificationi cauſæ ſuæ ſtudere vt euadatur ſententia,& aliud eſt iuſtificare cauſam ſuam quantum ſufficit ad tollendam apparentem occaſionem ſcandali.Dominus Ieſus coram Pilato nõ ſtudebat iuſtificationi cauſæ ſuæ vt non damnaretur, qui ad hoc venerat vt morte turpiſſima afficeretur: ſed quoniam ex hoc ipſo quòd ſeipſum affirmauerat Chriſtum ,ac per hoc regem,nonnulla occaſio poterat apparere Pilato gentili cogitandi quòd dominus Ieſus aſpiraret ad regnum Iudæorum,& ideo prædicaret populo : ideo dominus Ieſus hanc quæ apparere poterat ſcandali occaſionem tollere curauit,diſtinguendo regnum Meſſiæ ſeu ſuum à regno aliorum regum penes cauſam & effectum.Penes cauſam quidem :quia regnum eius non eſt de hoc mundo.non dixit, non eſt in hoc mundo:ſed nõ eſt de hoc mundo.Regnum em̃ aliorũ eſt de hoc mũdo.Nã eſt aut à natura.Et hoc vel

vt regnum patriſfamiliâs qui naturaliter eſt rex in domo ſua: vt in principio mundi erat. Vel vt regnum eorum qui naſcuntur reges hæreditario iure: vt filij & heredes regum. Aut ab intellectu adiuto arte vel induſtria: vt ſunt ij qui vigentes ingenio, induſtria multa ſe ad regnum prouehūt. Aut à potentia: vt tyranni. Aut à voluntate: vt ſunt ij qui per electionem ad regnum perueniunt. Regnum omnium horum eſt de hoc mundo: quia ab ijs quæ huius mundi ſunt, cauſatur.

¶ Sed regnum Chriſti nō eſt ex hoc mundo: vtpote ex nulla hmōi cauſarum veniens. Sed vt apoſtolus promulgauit, factus eſt obediens vſq; ad mortem crucis: propter qđ & deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen; vt in nomine Ieſu omne genu flectatur cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Et propterea dominus dixit Pilato, Regnum meū non eſt de hoc mundo. Et manifeſtauit hoc ex affectu: quia ſi ex hoc mūdo eſſet regnum meum: miniſtri vtiq; mei decertarent vt non traderer Iudæis. Si quærerem regnare, feciſſem vt miniſtri mei ſequaces mei decertaſſent & adhuc decertarent vt non traderer voluntati Iudæorum, quod tam longe fuit, vt nullus vnq̄ nec Ioſeph ab Arimathia nec Nicodem⁹ nec Lazarus nec quiſpiam vnico etiam verbo certauerit pro Ieſu, pendēte eius cauſa coram Pilato. Itaq; ex hoc affectu percipere facile potes Pilate quòd regnum meum non eſt de hoc mundo, quòd non quæro populum auertere vt regem me habeant. Et ex hac domini ſententia intantum apparentia ſcādali in mente Pilati ſublata eſt, vt exierit ad Iudæos dicēs ſe nullam cauſam mortis inuenire in eo.

¶ Ad tertiam admirationem de ſubiunctis verbis: Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum vt teſtimonium perhibeam veritati &c. reſpondetur, q̄ hæc verba ordinantur ad propoſitam materiam de regno Chriſti: & ad idem tendunt quo priora verba. Et ſunt conuenientiſſime inducta & ex parte materiæ de qua erat ſermo, & ex parte per-

ſonæ ad quam ſermo dirigebatur. Ex parte ſiquidem mate riæ: nam ſermo erat de regno non ex hoc mundo, & ꝙ Ieſus erat rex non ex hoc mundo. Hæc autem figmenta reputantur a ſapientibus huius mundi: & tanquam conficta ab ĳs qui religionis curā gerunt propter populos &c. & ideo dominus veritatem proponit ſe adeo tueri, vt venerit in mundum non vt adinuentiones humanas prædicet, ſed vt veritati teſtimonium perhibeat. Ex parte verò Pilati quia oportet eruditorē ex communibus ſibi & auditori & quãtum poteſt ex gratis auditori procedere, vt ſic capax fiat doctrinæ. Chriſto autem & Pilato non erat communis ratio ſcripturarum, nec religionis cultus: ſed ſolummodo naturalis mens ac per hoc veritatis amor. nihil enim commu nius ac amabilius eſt hominibus ſecundum mentem quã ſit veritas. Merito ergo à veritatis ſtudio proceſſit ſuaſurus viro gentili quòd non erat figmentum id quod de regno ſuo non de hoc mundo dixerat. Duplicauit autem ſignificationem ingreſſus ſui in mundum, per natiuitatem & aduẽtum, dicẽs, Ego natus ſum & veni in mundum: propter duas in ſe naturas, vt homo enim natus eſt: vt deus verò venit in mundum, deus homo factus. Et quoniam teſtimonium Chriſti de veritate, non erat ab omnibus ſuſcipiendum fide debita, ſubiungit diſcernendo ſuſcepturos à non ſuſcepturis, ex diuerſa habitudine ad veritatem, dicẽs, Omnis qui eſt ex veritate, audit vocem meam. hoc eſt, quicũꝗ amator, inquiſitor, ſuſceptor, tutorꝗ eſt veritatis, non in hac vel illa materia, puta geometrica, phyſica &c. ſed veritatis ſimpliciter, ita quòd nulli vero repugnet: audit vocem meam. omnis ſiquidem talis eſt ex veritate, hoc eſt, ex parte ſe tenet veritatis, & ex veritate venit tanꝗ exemplatum ab exemplari. Oportuit autem dominum apponere hæc verba de auditoribus ſuis, vt hinc poſſet intelligere Pilatus duo: ſcilicet & qualitatem eorum qui audiebant ipſius domini doctrinam, & ſequaces illius erant, quòd ſcili-

cet erant homines non vana ſectantes,ſed veritatem amã-tes ac ſectantes,& qualitatem regni ſui,ſcilicet quòd eſt re-gnũ veritatis:ita vt dignatus ſit dominus dicere de regno ſuo non ſolum negatiuam,ſcilicet,Non eſt ex hoc mundo ſed inſinuare affirmatiuam,ſcilicet quòd eſt regnum veri-tatis:& ſimul articulum alium à Iudæis obiectum ,ſcilicet quòd ſubuertebat ac ſeducebat populum,tacite elidere ea-dem ratione qua articulum de vſurpato regio titulo exclu-ſit:& ad innocentiam diſcipulorum tuẽdam.Ex hoc enim quòd ipſe ſoli veritati operam dabat:& ex veritate erãt qui eũ audiebant:manifeſte ſequitur quòd nulla erat ſeductio, nulla ſubuerſio,nullus ad malum,nullus ad vana prouo-cabatur:ſed tota Chriſti prædicatio,totum Chriſti regnũ, ex veritate,& in veritate,& ad veritatem erat.Poterat ex hac domini ſententia Pilatus occaſionem diſcendi à tantæ famæ magiſtro accipere:ſed quum interrogaſſet,Quid eſt veritas?non expectata reſponſione exijt ad Iudæos:vtpo-te qui non curabat diſcere à Chriſto.

¶Ad admirationem demum quartam coram eodem Pila to de reſponſione illa,Non haberes aduerſus me poteſtatẽ vllam niſi tibi deſuper datum eſſet:dicitur quòd hæc ver-ba domini non ſunt verba generalia,ſed ſingulariſſima,ac valde nouam,occultam,ſingularẽꝗ Chriſti innocentiam ſignificantia.Inter Chriſtũ enim & reliquos homines hæc erat differentia,quòd reliqui homines habebant ſuperio-rem iudicem ex duobus capitibus(ſcilicet & ex parte ſupe riore:quia ſic à deo ordinatũ eſt:iuxta illud apoſtoli: Om-nis poteſtas à deo eſt:quia quæ a deo ſunt,ordinata ſunt.& ex parte inferiore:hoc eſt ex proprio peccato,ſaltem origi nali,ex quo incidit homo vt ab homine punibilis eſſet) Chriſtus autẽ quia nullius omnino peccati particeps erat, nihil ex parte ſua habebat vnde poteſtas quæcunꝗ huma-na haberet aliquid contra eum:& propterea Pilatus ex ſo la parte ſuperiore poteſtatem habebat aduerſus eum. Sin-

gulariſſimam ergo ſuam innocentiam dominus ſignificauit per hanc reſponſionem,dicens quòd nullam aduerſus ipſum haberet Pilatus poteſtatem,niſi ei Pilato datum eſſet deſuper.Dixit deſuper,& non dixit ex Romano imperio aut Cæſarea authoritate:vt comprehenderetur prima cauſa,diuina ſcilicet diſpoſitio,cum ſecundaria,quæ erat poteſtas Romani imperij.Ac ſi aperte diceret, Quòd habeas contra me poteſtatem,non eſt ex demerito meo, ſed quia es præſes.Et hinc optime cum nota cauſalitatis inferuntur ſequentia verba, Propterea qui tradidit me tibi, maius peccatum habet.propterea,quia ſcilicet innocens ego ſum,qui me innocentem tradidit tibi tanquam malefactorem:maius peccatum habet. Tu quidem peccas ſciẽs quòd per inuidiam tradiderunt me tibi ſacerdotes,& non reſipiſcẽs:ſed illi qui cauſa principaliter ſunt, maius peccatum habent. Et ꝙ iuxta hunc ſenſum intellexerit Pilatus domini verba,teſtatur euangeliſta dicens ꝙ exinde Pilat⁹ volebat dimittere Ieſum.ex audita quippe Ieſu innocentia cum proprio peccato mouebatur Pilati animus ad dimittendum Ieſum.

AD ADMIRATIONEM coram Herode, quare dominus non reſpõderit:dicitur quòd euangeliſta nullam explicans ſpecialem interrogationem ab Herode factam, ſed per verba generalia narrans Herodem interrogaſſe dominum in multis ſermonibus, ſimulq; narrans quòd ſperabat videre miraculum aliquod à domino Ieſu fieri inſinuauit interrogationes Herodis non fuiſſe iudiciales, ſed curioſas.eadem etenim curioſitate qua mouebatur ad miraculum aliquod videndum, inducebatur ad proponendum domino quæſtiones curioſas:& propterea dominus ſicut noluit vti potentia ſua ad facienda miracula, ita noluit vti ſcientia ſua ad ſatisfaciendum curioſitati Herodis: inſtruens per hoc nos vt & poteſtate & ſcientia

vtamur ad ædificationem,& non ad curioſitates aut quaſ cunq; alias vanitates. Non ſuberat ergo cauſa reſpondendi Herodi curioſo,ſicut affuit cauſa reſpondendi Pilato iudicialiter inquirenti:qui neſcius de verò regno Meſſiæ,poterat ſcandalizari,vt dictum eſt.

¶ Tacuit ergo dominus coram Herode,vt haberetur & tractaretur ab Herode vt fatuus: quod & ſubſecutum eſt.Herodes quippe vir ſecundum mundum prudens, conferens audita de Ieſu ex fama,& obiecta à pontificibus,præcipue quòd faciebat ſe Meſſiam, cum tanto Ieſu ſilentio coram ſe interrogante in multis ſermonibus,quibus vſus potuiſſet ipſius Herodis beneuolentiam acquirere,& tueri ſe cõtra perſecutores ſuos, anſam habuit cogitandi quòd Ieſus eſſet vanus,vtpote non loquens coram magnis viris,ſed coram vulgaribus, & eo amplius quòd viderat Ioannem baptiſtam prudenter ſecum loquentem, Ieſum autem nec ad interrogata ſua reſpondentem cernebat:cenſuitq; q̀ eſſet vt fatuus tractandus:& ſic illuſit veſte alba. Sed ſaluator altiſſimo conſilio ſe illudi voluit: vt mundus hinc videret quòd non ſapientibus huius mundi viris, non aſtutiis,non induſtriis humanis traxit ad ſuam fidem mundum: ſed viç eius ad conuertendum ad ſuum regnum mundum, fuerunt tales vt ſit habitus fatuus à principibus & ſapientibus huius mundi. Propter quòd ab omnibus iudicibus voluit reputari imo tractari vt fatuus, non verbo, ſed multiplici facto illuſionis. nam à pontificibus & Herode & Pilato iudicatus & punitus eſt vt fatuus. Sciebat enim quòd ſapientiæ ſeu aſtutiæ maximæ attribuitur facere ſe caput nouæ legis populorum: & ideo hanc de ſe opinionem auferre ſtuduit tot propriis deriſiõibus: vt vel ſic crederemus diuinum opus eſſe fidem Chriſti. Hæc de tertia quæſtione.

Circa quartam queſtionem de ſcripta domini Ieſu cauſa,Ieſus Nazarenus Rex Iudæorũ: nonnulla dubitatio orit̃. Tũ quia ĩ multis, quatuor ſcilicet

cauſis, fuerat dominus accuſatus:ſcilicet de tributis non dandis cæſari, de ſeductione populi, de blaſphemia ſcilicet quòd filium dei ſe fecit, & de læſa maieſtate, quòd ſe regem facere curabat. Tum quia de nulla cauſa legitur dominum ſe iuſtificaſſe niſi de iſta, ſcilicet de regno, vt patet in euangelio: ac per hoc minus videtur quòd iſta debuiſſet ſcribi ſuper crucem: vtpote purgata. Et confirmatur: quia Pilatus qui ſcripſit cauſam: poſtquam diſcuſſit hanc cauſam, pronunciauit Ieſum non eſſe reum mortis: ac per hoc non eſſe reum læſę maieſtatis. Mirum eſt igitur quòd ſcripſit hanc cauſam.

AD HAEC dicitur quòd ex quatuor capitib⁹ oportuit cauſam hanc ſcribi. Tum ex parte pontificum, tum ex parte cauſarum, tum ex parte Pilati, tum ex diuina diſpoſitione. Ex parte quidem pontificum alia fuit cauſa impellens eos ad mortem domini Ieſu, & alia fuit cauſa quā propoſuerunt Pilato vt dominum Ieſum damnaret. Nam cauſa mouens pontificum animos ad domini Ieſu mortē, fuit amor proprię dignitatis & authoritatis, ne Romani tollerent locum eorum. Quum enim temporibus illis multi quaſi prophetę inſurgerent, & populos ad ſe conuerterent (vt Act.v. Gamaliel refert primo de Theodate, & deinde de Iuda Galilęo: & de Ioanne baptiſta Ioſephus dicit Herodem ipſum cepiſſe quia timebat concurſum populi. quod non ſolum potuit ſimul eſſe verum cum cauſa inceſtus relata ab euangelio, ſed conſonat euangelio: tum quia dominus audito caſu Ioannis receſſit, quaſi cauſa communis ei & Ioanni fuerit, ſcilicet concurſus populorum ad eorū prędicationem: tum quia dominus Herodem vulpem appellauit, quaſi aſtute perſequentem Ioannem prædicatorem ſub ſpecie complacendi Herodiadi.) Quia inquā tot cōcurſus populorum erant, timebant pontifices ne tantus populorum concurſus ad dominum Ieſum pareret aliquam nouitatem, ob quā ſimul cum tot alijs præcedentibus conſi

deratam Romani tollerent pōtificatum à Iudęis,& trāsfer rent gentem Iudæorum in alia loca. Ob hanc cauſam di⸗ xit Caiphas quòd expediret potius vnum hominem mo⸗ ri, ne tota gens ſic periret. Hac igitur cauſa in animo re⸗ tenta, pontifices excogitauerunt cauſam aliquam qua poſ ſent inducere Pilatum ad interficiendum dominum Ie⸗ ſum: & adinuenerunt dictas quatuor cauſas: ſcilicet de pro hibito cenſu cęſaris, de auerſione populi, de blaſphemia, de vſurpata maieſtate. Et quoniam in prima non habebāt fundamenta, & ſecunda niſi coloraretur vt via ad quartā, non ſufficeret ad pœnam mortis, de tertia autem Pilatus non ſe intromitteret, (vtpote de pertinentibus ad quęſtio⸗ nes legis Iudæorum) deliberarunt aſtuto conſilio crimen leſæ maieſtatis imponere domino Ieſu: vt ex eo Pilatus, vtpote Cęſarem, moueretur ad condemnandum dominū Ieſum. Putauerunt enim ſe poſſe in hoc prævalere, fundan tes huius criminis cauſam ſuper confeſſione ipſius domini qua confeſſus eſt ſe eſſe Chriſtum, ac per hoc regem: & ſu⸗ per commotione populi ad ſe vt Chriſtum, ac per hoc vt regem: ita ꝙ pōtifices licet accuſauerint dominum Ieſum quatuor criminum: principaliter tamen tendebant ad cri⸗ men lęſæ maieſtatis, quia ſe regē quærebat facere: ſperan⸗ tes ex hoc obtinere à Pilato damnationem domini Ieſu ad mortem.

¶Ex parte quoq; cauſarum ipſarum quæ allatæ ſunt, opor tuit cauſam regni prævalere: quia maiorem habebat ap⸗ parentiam, ex eo quòd dominus Ieſus fatebatur ſe Chri⸗ ſtum: & ante quinq; dies clamantes ei turbas quòd eſſet rex, admiſerat: veniens Hieruſalem ſuper aſellum. Hæc enim cauſa multipliciter probata videtur. Primo ex ipſius domini Ieſu verbis quibus dixit ſe Chriſtum. Secundo ex commotione populi à Galilæa vſq; huc. Et in hac proba⸗ tione clauditur non ſolum ſeductio populi, ſed commo⸗ tio quæ fuerat ante quinq; dies illic, hoc eſt in Hieruſalem:

quum turba cum palmis,cum veſtimentis ſtratis in via, cum clamore dignitatis ac nominis regĳ concurrit ad honorandum dominum Ieſum. Tertio ex ipſius domini verbis coram Pilato, Regnum meum &c. Vnde & Pilatus dixit. Ergo rex es tu? quod dominus Ieſus non negauit. fuit quoque aggrauata: Si hunc dimittis, non es amicus cæſaris. omnis enim qui ſe regem facit, contradicit cæſari.

¶ Ex parte deinde Pilati causam regni oportuit præualere. Pilatus enim quum eſſet gentilis, & de eo quòd filiū dei ſe fecit, nihil aut parum curaret, (præſertim ſciens quòd per inuidiam mouebantur pontifices) & de cenſu prohibito nulla probatio haberetur: commotionem populi cum tali ingreſſu in Hieruſalem conſiderauit, ſimul cum confeſſione ipſius domini de regno ſuo non ex hoc mundo. Et viſum eſt tam ei quàm Herodi quòd dominus Ieſus eſſet non vt crimino ſus, ſed vt fatuus puniendus. Conſideratis enim dictis de regno alterius mundi, & geſtis, (ſcilicet quòd ſuper aſellum, non equum: cum palmis, non armis: vilis turba, non magnates: repente, non ex condicto, practica, inductione aut vocatione: tranſitorie, & quaſi in momento, nō retinendo ſecum turbam, nec procedendo poſtea cum turba, ſed veniebat quotidie poſt more ſolito in templum ad docendum) iudicauerunt vias has aſpirandi ad regnum, non eſſe ſani capitis. Et bene iudicabant de mundano regno loquendo. fatuum quippe eſſet per has vias quærere regnum terrenum. Vnde vterque (ſcilicet Herodes & Pilatus) tractauit dominum Ieſum vt fatuum. Inſtantibus nihilominus Iudæis quòd non eſſet fatuus, ſed malignus: vtpote qui filium dei ſe fecit, & quòd aſtute inuertit cauſam regni in regnum alterius mundi, quum non poſſet negare quòd ſe regem fecerit, commouendo populum ad ſe regem clamandum: Pilatus corripiēdū flagellis dominum Ieſum cēſuit: vt vtriuſque, fatuitatis ſcilicet & malitiæ ratione habita, punitus dominus dimitteretur. Sed

inualeſcentibus Iudæis vſqꝫ ad tumultum, elegit conſidera tis omnibus damnare dominum Ieſum læſæ maieſtatis: eo quòd cauſa hæc ad ſe directe ſpectans apud ſuum tribu nal probata ac euidens ita erat vt niſi fatuitate excuſaretur iuſte damnationem expoſceret. De regno quippe non de hoc mundo ipſe ſtultitiam putabat. Et quia Iudæi qui do minum Ieſum magis nouerant, non admittebant excuſa tionem ſtultitiæ quam ipſe Pilatus admittendam putabat: ideo tanquam relinquens Iudæis criminis curam, ſe inno centem proteſtatus eſt in prolatione ſententiæ qua domi num damnauit ad mortem crucis.

¶Hæc videntur ad literam coegiſſe Pilatum ad hanc cau ſam ſcribendam. Sed hæc omnia ex quarto loco propoſita cauſa, diuina ſcilicet prouidentia diſpoſita ſunt, vt dominꝰ Ieſus dãnatus & crucifixus verum ſuum titulum ſupra ſuã crucem ſcriptum haberet. erat enim & eſt in veritate Ieſus Nazarenus rex Iudæorum. Vſa quippe eſt diuina prouidẽ tia iniquitate perſequentium & damnantium dominum Ie ſum, ad perpetuam veritatem regij tituli de Chriſto pro phetati teſtificandam coram toto mundo. vnde & Pilato prohibuit ne mutaret illum, ſed dixit: Quod ſcripſi ſcripſi. & tribus præcipuis linguis omnium linguarum vices ge rentibus, ex ipſius etiam trinarij omnia complectentis per fectione, ſcribi diſpoſuit. Hæc de quarta q̃ſtione. Deo gra tias. Poſonij in die ſancti Damaſi. M.D.xxiij. Amen.

¶INCIPIT SECVNDVM IENTACV lum: in quo quatuor quæſtiones tractantur.

OCCVRRVNT ſecundo circa di uerſa ſacræ ſcripturæ documenta de filijs dei, quæſtiones item quatuor.

¶Prima eſt de verbis Pauli apoſtoli ad Roma. j. de vnigenito filio dei, qui bus dicit: Qui prædeſtinatus eſt filius dei in virtute ſecundum ſpiritum ſan ctificationis ex reſurrectione mortuo

rum Ieſu Chriſti domini noſtri.

¶Secunda eſt de verbis Ioannis euangeliſtæ Ioan.j.de filijs dei adoptiuis:Dedit eis poteſtatem filios dei fieri: qui non ex ſanguinibus,neq; ex voluntate carnis,neq; ex voluntate viri:ſed ex deo nati ſunt.

¶Tertia eſt de verbis apoſtoli Pauli.j.ad Cori.xv.de baptiſmo quo generantur filij dei,cum dicitur:Alioquin qd faciunt qui baptizantur pro mortuis? ſi omnino mortui non reſurgunt,vt quid & baptizantur pro illis? Quarta eſt de verbis eiuſdem apoſtoli ad Galat.iij.de hæreditate filiorum dei per fidem repromiſſa,non per legem,quum dicitur:Lex ordinata per angelos in manu mediatoris. mediator autem vnius non eſt:deus autem vnus eſt.

CIrca primæ quæſtionis verba difficultas eſt, tũ propter proprietatem ſenſus.Non enim ꝓprie dictum videtur de filio dei quòd prædeſtinat⁹ eſt filius dei: quantumcunq; ratione humanæ naturæ verum ſit prædeſtinatum eſſe vt humana natura ſit vnita filio dei in perſona:& homo ille,ſcilicet Ieſus filius beatæ virginis,ſit prædeſtinatus filius dei:quia ſignificatur ſuppoſitum illud quatenus eſt humanum ſuppoſitum.In propoſitis autem verbis illud relatiuum qui, refert filium dei:ſicut primo loco ante poſitum idem relatiuum refert etiam filium dei,quum dicitur:Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem.ſtatim enim ſubditur:Qui prædeſtinatus eſt.Tum ꝓpter varietatem textus apud latinos & græcos,& græcos inter ſe:dum latini codices communiter habent,Qui prædeſtinatus.Græci autem aliqui ſimiliter habent.Aliqui habent:Qui deſtinatus. Tũ propter pluralitatem expoſitionum,dum vel prædeſtinatus eſt,exponitur prædeſtinatum eſt,vel declaratus eſt. vel ꝙ relatiuum qui,refert filium Dauid ſeu hominis.Hæc em̃ ambiguitati atteſtari videntur.

AD HANC quæſtionem abſq; quocũq; præiudicio cuiuſuis expoſitionis reſpondendo (quod ſubintelligi volo

tam in præcedentibus quàm in ſequentibus totius huius operis)dicitur quòd ſenſus proprius literæ ex intentione Apoſtoli & contextu ſumendus eſt.

¶Intentio Apoſtoli clare apparet. Intendit enim materiã euangelij ſummarie explicare.Quum enim propoſuiſſet ſe apoſtolum & ſegregatum in euangelium dei de filio ſuo: explanandam duxit propoſitam euangelij materiam:ſcilicet de filio ſuo:quæ ſcilicet euangelium aperiret de filio dei.Et ſubiunxit tria comprehendentia totam euangelicã materiam.Primum eſt:Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem.Secundum eſt:Qui prædeſtinatus eſt filius dei in virtute ſecundum ſpiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum Ieſu Chriſti domini noſtri. Tertiũ eſt:Per quem accepimus gratiam & apoſtolatum ad obediendum fidei in omnibus gentibus . Oportebat enim vt qui ſe euangelij nuncium dicebat,explicaret quid euangelium contineret:vt ſic ad euangelicam epiſtolam præpararet legentium animos.

¶Contextus verò ſuadet ſpecialiter duo.Alterum eſt vt relatiuum ter repetitum,ſcilicet,qui factus,qui prædeſtinat⁹, per quem accepimus:referat ſemper illud primo propoſitum:ſcilicet filio ſuo,id eſt filio dei.Alterum eſt vt ſimiliter diſtinguatur,ordinetur & intelligatur li ſecundum carnem & li ſecundum ſpiritum:ita ꝙ ſicut primo explicatur filius dei ſecundum carnem:ita deinde explicetur filius dei ſecundum ſpiritum;vt ſit plana conſtructio , & planus ſenſus , nec minus altus.

¶Et vt plenius intelligantur hæc,inchoemus à primo.Declarat itaqꝫ myſterium incarnationis quantum ad quinqꝫ.

¶Primo quantum ad perſonam incarnatam,ꝙ eſt ipſe dei filius,per relatiuum qui:ita ꝙ nec pater,nec ſpirituſſanctus ſed filius dei refertur per li qui:vt patet in textu.

¶Secundo quantum ad modum incarnationis:quòd non ex virili ſemine,ſeu naturali more genitus eſt ſecundũ carnẽ;ſed ex virtute ſpũſſancti formatus ſecũdũ carnẽ. & hoc

ſignificat illud participium factus. Ac ſi diceret: Qui non naturali virtute ſecundū carnem genitus in materno vtero, ſed ab extrinſeca ſpirituſſancti virtute factus eſt. Simile habes ad Gala.iiij. Miſit deus filium ſuum factum ex muliere.

¶ Tertio quantū ad coniunctionē humanitatis cum deitate: ꝙ ſcilicet iuncta eſt deo vt organum coniunctum. Duplex ſiquidē inuenitur organi genus. Quoddam cōiunctū perſonaliter illi cuius eſt inſtrumentū vt manus eſt organū quo operatur homo. Quoddam verò ſeparatū ſecundū eſſe ab illo cuius eſt inſtrumentū: vt ſerra qua homo ſecat. ſerra em̄ nihil eſt hominis ſecātis: ſed aliud eſſe habet: alia hypoſtaſis eſt. Inter humanitatem itaq; Chriſti & cæteras creaturas ſecundū coniūctionem ad deum hæc eſt differentia, ꝙ reliquæ creaturæ ſe habent ad deū vt inſtrumēta ſeparata: ita ꝙ deus vtitur illis vt inſtrumentis ſeparatis. Et propter hoc omnia tam naturalia q̄ voluntaria creaturarum opera deo attribuuntur in ſacra ſcriptura. Omnia (inquit Eſaias) opera noſtra operatus es domine. & Iob: Pelle & carnibus veſtiſti me: oſſibus & neruis compegiſti me &c. Humanitas autē Chriſti iuncta eſt deo vt organū coniunctum ſecundum eſſe perſonale: ita ꝙ deus per humanitatē aſſumptam operatur ſicut ego per linguā meam, per manū meam &c. Et hoc ſignificatur in textu per pronomē ei, dum dicitur: Qui factus eſt ei, proculdubio deo. Filius quippe dei ſecundū carnem factus eſt deo organū coniunctum: quia deitas per humanitatē Chriſti operatur ſicut ꝑ ſibi coniunctū propriū organum: iuxta illud. Saluauit ſibi dextera eius: & brachiū ſanctū eius. Ad quod vt vere nouū & mirabile inuitauerat decātandū, præmittēs: Cātate dn̄o canticū nouū: quia mirabilia fecit. ſtatim em̄ ſubdit: Saluauit ſibi dextera eius, & brachium ſanctum eius. Ac ſi dixiſſet: Quum deus ſalutem multipliciter potuiſſet operari: hunc tamen modum elegit vt per propriam dexteram & proprium brachium (hoc eſt per orga-

num coniunctũ)operaretur ſalutem in myſterio incarnatiõis.vnde & ſubdit:Notũ fecit dominus ſalutare ſuũ &c.
¶Quarto quantum ad humanam genealogiam:ꝙ ſcilicet ex ſemine Dauid:pro quanto beata virgo ex qua carnem habuit,filia fuit Dauid per tot generationes intermedias. Vbi clauditur veritas ſcripturarũ Meſſiam ex ſemine Dauid promittentium:& regia progenies:& ꝙ peccator Dauid tãta gloria donatus eſt à deo,vt de ipſius ſemine Chriſtus prodiret,& ipſi fieret talis tãtaq́ promiſſio.
¶Quinto quantum ad humilitatem:dum explicat ꝙ ſecũ dum carnem,quæ eſt infima pars humanæ naturæ. Minus quippe mirum eſſet ſi animam tantum humanam aſſumpſiſſet, quum ſit naturæ intellectualis & immortalis. ſed vbi conſtat carnem quoq; aſſumpſiſſe,mirabile valde eſt:& longe magis exinaniuit ſemetipſum carnẽ aſſumens. Factus ergo ſecundum carnem dum dicitur,nihil humanę naturæ ſpretum monſtratur.Simile quid legis apud Ioannem:dum dicit.Verbum caro factum eſt.propter dictam rationem.Eſt igitur literæ ſenſus ac ordo:Qui filius dei ſecundum carnem factus ſupernaturaliter eſt ei deo vt coniunctum organum ex ſemine Dauid:pro quanto mater deſcendit ex progenie Dauid.
¶Et aduerte ꝙ prædictarũ quinq; conditionũ duæ locãtur ex parte ſubiecti ſcilicet per ſecundũ carnẽ:& tres ex parte prædicati,ſcilicet fact9 eſt ei ex ſemine Dauid.¶Venio nũc ad ſecũdũ de quo pręſens eſt quæſtio.Vbi aduerte ꝙ ex pte ſubiecti locãtur quoq; duo,ſcilicet ꝗ ſecundũ ſpiritũ,& ex parte prædicati locãtur reliqua,ſcilicet prædeſtinatus eſt filius dei in virtute ſanctificatiõis ex reſurrectiõe mortuorũ Ieſu Chriſti dñi noſtri.ita ꝙ ſicut prius locutus eſt de filio dei ſecũdũ infimã naturæ humanæ partẽ,ſcilicet carnẽ:ſic nunc loquitur de eodẽ filio dei ſecundum ſupremam naturæ humanæ partem,ſcilicet ſpiritum.Et intẽdit quòd ſecũ dum ſpiritum præordinatus eſt ſanctificatiu9 propria authoritate ex tempore & cauſa propriæ reſurrectionis

qua

qua ſurrexit à mortuis, non qualiſcunque, ſed ſaluator Chriſtus ac dominus noſter. Quamuis enim infiniti fuerint modi apud deum quibus ſanctificare mundum potuiſſet, elegit tamen & ſtatuit ab æterno vt virtus ſanctificatiua reſideret in ſpiritu qui eſt anima Ieſu Chriſti: pro quanto voluit vt omnis gratiæ plenitudo non ſolum vt in ſingulari, ſed vt vniuerſali capite etiam cœleſtis eccleſiæ in illa anima habitaret, ita tamen quòd ſanctificator per eam nõ ſanctificaret quaſi mendicato ſuffragio, ſed propria authoritate vt filius dei ex vna parte, & ex alia parte cõcauſa & tempus ſanctificationis eſſet reſurrectio ipſius. De huiuſmodi enim cauſalitate ſcriptum eſt ad Ro.iiij. Reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. De temporevero Ioan.vij. Nondum erat ſpiritus datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus. Et ſecundum hoc vt dictum eſt ex parte ſubiecti locantur duę conditiones, perſona ſcilicet filij dei, & ſpũs aſſumptus, dum dicitur, qui ſecundum ſpiritum.

¶ Poteſt & altius exponi ſpiritus: hoc eſt ſpirituale eſſe & operari, non determinando ad eſſe & operari diuinum aut aſſumptum, ſed communiter ſignificãdo per ſpiritum eſſe & operari ſpirituale quod in Chriſto fuit: quodcũque fuerit illud. Et ſic ex parte ſubiecti duæ ſimiliter conditiones locantur: ſcilicet perſona filij dei, & eſſe ac operari ſpirituale qdcunque in ipſo quomodolibet eſt: ita quòd ſicut primo locutus eſt de filio dei ſecundum eſſe carnale, dicendo qui ſecundum carnem, ſic nunc loquitur de eodem filio dei ſecundũ eſſe ſpirituale, dicens qui ſecundum ſpiritum.

¶ Et licet ex parte ſubiecti ſit ita diuerſitas expoſitionis, ex parte tamen prædicati nõ variatur ſenſus: ſed ponitur primo res ad quam prædeſtinatus eſt, ſcilicet filius dei in virtute ſanctificationis: ita quòd nõ intelligitur hoc ſimplex, ſcilicet filius dei: ſed totum compoſitum, ſcilicet filius dei in virtute ſanctificationis, vt res ad quam prædeſtinatus dicitur filius dei ſecundum ſpiritum: ſicut ſi diceretur quòd homo ſecundum intellectum præordinatus eſt vt ſit homo

ſtudioſus, vt ſit homo beatus, & ſimilia.

¶Numerantur autem in huiuſmodi verbis myſteria tredecim. Duo ex hoc quòd li prædeſtinatus apponitur ad li qui ſecundum ſpiritũ. Ex ipſa ſiquidem diuerſitate verborum dum qui ſecũdum carnem dicitur factus eſt &c. & qui ſecundum ſpiritum prædeſtinatus &c. dicitur, intelligimus ꝙ præcipuum & primũ in myſterio incarnationis eſt eſſe ſpirituale. ex hoc enim ꝙ apponitur prædeſtinatio ad li ſecundum ſpiritum, denotatur ꝙ ordinatio diuina principaliter tendebat ad ſpiritum, hoc enim ipſum prædeſtinationis nomen ſecum fert. Et merito: tum quia ſpiritus longe preſtantior eſt carne, & eſſe ſpirituale lõge excellentius eſſe carnali. Tum quia caro aſſumpta à verbo dei eſt mediante ſpiritu, pro quanto ratio ꝙ caro aſſumpta fuerit, fuit ſpiritus: hoc eſt, ideo caro aſſumpta eſt, quia erat materia ſpiritualis animæ, & non econuerſo.

¶Rurſus ex hoc ꝙ qui ſecundũ ſpiritum prædeſtinatus dicitur ad totum aggregatum, ſcilicet vt ſit filius dei in virtute ſanctificationis, intelligimus ad partẽ ſpiritus ſpectare principaliter ſanctificare, nõ ꝙ caro Chriſti expers eſſet ſanctificatiuæ virtutis (quum tactu carnis ſuæ ſanctificauerit aquas pro baptiſmo, & tactu manus reddiderit ſanitatem) ſed quoniam caro Chriſti hoc ipſum ſecundario & ex ſpirituali virtute habebat ſpiritus autem principaliter & ex proprio genere ſcilicet eſſe ſpirituali ſortitus eſt.

¶Tertium myſterium (ſcilicet quòd propria authoritate ſanctificaret) aperte mõſtratur per primam partem aggregati prædicati, ſcilicet filius dei: ex hoc enim ꝙ prædeſtinatus eſt filius dei, in virtute ſanctificandi, clare patet ꝙ prædeſtinatus eſt vt ſanctificet propria authoritate. Filiꝰ quippe dei propria authoritate: quæ eſt ſua deitas, ſanctificat nõ minus ꝙ̃ pater: quum ſit vnius & eiuſdem naturæ & poteſtatis cum patre.

¶Quartum myſterium eſt plenitudo ſanctitatis. Ex hoc enim ꝙ non dicitur ſanctus, ſed in virtute ſanctificationis:

aperitur talis tantaq́ſanctitas quæ non ſolū ipſum repleat in ſe, ſed virtutem in eo ponat efficiendi ſanctitatē in alijs. fuit enim Chriſtus plenus gratiæ & veritatis non ſolum in ſeipſo, ſed de plenitudine eius omnes accepimus.

¶Quintum myſterium eſt vniuerſalitas ſanctificationis. Ex hoc nāq́ quòd non dicit ſanctificationis horum vel illorum, nec animarum tātum aut corporum, nec rationalium tantum aut irrationalium, monſtratur quòd in eo eſt virtus ſanctificationis omnium. Et vere ſic eſt: quoniam vt dicitur ad Ephe.j. Deus propoſuit in diſpenſatione plenitudinis temporum inſtaurare omnia in Chriſto, quæ in cœlis, & quæ in terra ſunt, in ipſo. Rurſus ex eo quòd non dicitur ſanctificationis talis (puta ſecundum gratiam prophetiæ, aut ſecundum qualemcunq́ aliam ſpecialem gratiam) ſed ſimpliciter & abſolutè dicitur, in virtute ſanctificationis: aperitur quòd in eo eſt virtus ſanctificatiua ſecūdum omnem ſpeciem ſanctitatis: ita quòd huiuſmodi virtus ſanctificatiua eſt vniuerſalis, & ſecundum omnes ſanctificationis ſpecies, & ſecūdum omnia ſanctificabilia. eſt ſiquidem caput ſuper omnem eccleſiam tam terreſtrem q̃ cœleſtem, & hominum & angelorū: vt dicitur ad Epheſi. j. & Colo. ij.

¶Sextum myſterium eſt tempus quo incepit ſanctificatio hæc, dum dicitur, ex reſurrectione mortuorum: hoc eſt, ex reſurrectione non qualicunq́, ſed à mortuis, (genitiuus em̄ pro ablatiuo à græcis ponitur) iuxta ſupra inductum verbum Ioan. Nondum erat ſpiritus datus, quia Ieſus nōdum erat glorificatus. In cuius ſignum, primo die reſurrectionis dedit ſpm̄ ſanctum diſcipulis, inſufflando in eos, dicēs, Accipite ſpm̄ ſanctū. & dedit poteſtatē remittēdi peccata. Nec propterea intelligas añ reſurrectionē Chriſti defuiſſe virtutem ſanctificandi, aut ſanctificationē ipſam, qm̄ prius ſanctificationis opera multa dominus effecerat, ſed quia principaliter, manifeſte & vniuerſaliter præordinata eſt ſanctificatio exercenda à tempore reſurrectionis. Principa-

liter quidem: quia ſanctificationes priores erant quaſi diſ-poſitiones ſeu viæ ad ſanctificationem vniuerſalem futu-ram poſt reſurrectionem. In cuius ſignum, etiam ipſi apo-ſtoli quāuis mundi ex ſermone Chriſti, adhuc cæci erant, non intelligentes ſcripturas: ſed in die reſurrectiōis aperuit illis dominus ſenſum vt intelligerent ſcripturas. Manifeſte verò: quia tunc manifeſtata eſt virtus Chriſti ex gloria re-ſurrectionis. Vniuerſaliter autem: quia in omnes gentes ex tunc ſalus prædicanda & conferenda ordinata eſt: vt patet in euangelio.

¶Septimum myſterium eſt concauſa ſanctificationis, qđ ſcilicet reſurrectio ipſius ordinata eſt concauſa ſanctifica-tionis: vt ſcilicet filius dei & propria authoritate & mini-ſterio propriæ reſurrectionis ſanctificaret. nam ſicut mor-tem noſtram moriendo deſtruxit, ita vitam reſurgendo re parauit. Eſt ſiquidem ipſius reſurrectio cauſa vitæ noſtræ, tum animæ, quia ſurrexit propter iuſtificationē noſtram: tum corporis, quia ſaluatorem expectamus, qui reforma-bit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori clari tatis ſuæ. Dum ergo dixit ex reſurrectione mortuorū, duo notauit myſteria: temporis ſcilicet quo ſanctificatio quaſi maturus fructus haberetur: & concauſæ, qua reſurrectio in dignitatem concauſandi ſanctificationem eleuata eſt.

¶Octauum myſterium eſt integritas ſpiritualis eſſe: quan doquidem ex reſurrectione effectum eſt corpus Chriſti ſpi rituale, iuxta apoſtoli ſententiam. j. ad Corin. xv. habuitq; ex tunc ſaluator eſſe ſpirituale integrum: hoc eſt ſecūdum omnes naturæ aſſumptæ partes. Manifeſtaturq; hinc, q̄ filius dei ſecundum ſpiritum redundantem iam ex reſurre-ctione in corpus ſecundum eſſe ſpirituale conſummatū ex reſurrectione, præordinatus ſit ſanctificator. Dicens itaq;, ex reſurrectione mortuorum, tria dixit myſteria: temporis, quo quaſi fructus maturus ſanctificatio haberetur: cauſali-tatis, qua in dignitatem concauſandi ſanctificationem re-ſurrectio eleuata eſt: & integritatis, qua conſummatum eſt

eſſe ſecundum ſpiritum per redundantiam ad corpus.

¶Ex his tribus iunctis prioribus cõſurgit myſteriũ nouũ, quòd ſanctificare conuenit Chriſto ex diuina ab æterno prædeſtinatione ſecundum vtranq; naturam: diuinam ſcilicet & humanam: non qualemcunq;, ſed glorioſam: vt vere impletam cognoſcamus cauſam ab euangeliſta aſſignatam quare nondum erat ſpiritus datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus. hoc eſt ſiquidem quod hic docet apoſtolus dicens quòd prædeſtinatus eſt filius dei ſanctificator ex reſurrectione à mortuis, qua proculdubio glorificatus eſt. Spectant reliqua quatuor myſteria ad qualitatem reſurgẽtis ad ſanctificandum. Non enim poſita ſunt hæc verba, Ieſu Chriſti domini noſtri, ad quaſi circũloquendum reuerenter illum qui reſurrexit: ſed quum facile per pronomen ſubſtantiæ potuiſſet dicere ex reſurrectione eius, ſi tantum ſignificare voluiſſet de cuius reſurrectione loquitur, ſicut per verbum mortuorum ſignificauit de qua reſurrectione loquebatur: elegit apoſtolus tot titulos apponere, vt & qs & qualis ex reſurrectione p̃paratus ſit ſanctificator, monſtraret.

¶Decimum igitur myſterium monſtratur per nomen Ieſu: quo non ſolum quis monſtratur, pro quanto eſt nomẽ proprium: ſed qualis, pro quanto à ſaluatione impoſitum illi eſt: vt dixit angelus ad Ioſeph. Surrexit quippe ad ſanctificandum Ieſus, hoc eſt ſaluator, quum deuicta morte vniuerſum genus humanum ſaluauit, vitam illius inchoando in propria vita corporali immortali impaſſibili &c. Vere etenim impletum tũc eſt illud pſalmus, Saluauit ſibi dextera eius; quoniam ipſe dei filius per ſuam animã quaſi iunctam dexteram ſaluauit ſibiipſi corpus proprium viuificãdo, & dotibus quatuor ab apoſtolo explicatis .j. ad Corin. xv. glorificando. Et vere ſi Chriſtus reſurrexit, & nos reſurgemus: vt ibidem dicitur.

¶Vndecimum myſterium regiæ dignitatis monſtraẽ per nomen Chriſti. Vere ſiquidem peruenit in regionẽ valde

diſtantem (vtpote in regionem gloriæ æternæ) accipere ſibi regnum, quum vnctus eſt vnctione gloriæ ſuper oẽs reges. Oportuit ſiquidem Chriſtum pati hæc (ſcilicet iniurias & mortem) & ita intrare reſurgendo in gloriam ſuam. Incepiſſe ergo regnum Chriſti ex ſua reſurrectione monſtrat apoſtolus, quum prædeſtinatum ipſum dicit ſanctificatorem ex reſurrectione qua ſurrexit Chriſtus: ſicut etiam ex tunc incepit executio conſummatæ ſaluationis quũ ſurrexit Ieſus.

¶ Tunc quoq; incepiſſe dñium eius, duodecimum myſterium aperit dicendo, dñi. Qui enim prius venerat miniſtrare, ſubijci & mori, ſurrexit dominus, dicens: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Non q̃ prius non fuerit dominus (quum vere dixerit: Vos vocatis me magiſter & domine: & bene dicitis, ſum etenim) ſed quia prius ſecundum humani corporis officia nõ venerat dominium exercere, ſed ſubiectionem, ſurrexit omni ex parte dñs: quum impletur illud: Dominus regnauit, decorem (gloriæ corporalis) indutus eſt.

¶ Noſter demum myſterio vltimo dicitur: non q̃ aliquis aut aliquid eximatur ab illius dominio (de quo ſcriptũ eſt: Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius) ſed quia peculiari mõ dñs noſter, hoc eſt fidelium, eſt: tum quia dominatur in nobis, qui voluntates noſtras ſubijcimus illius mandatis, tũ quia cultu fidei, ſpei ac charitatis gaudem⁹ atq; gloriamur in & de ipſius dominio. Fructus ergo reſurrectionis dominicæ per li noſter notatur: vt non quaſi inanis aut in tẽpus longinquum fructificaturus ſurrexerit, ſed ſurrexit domin⁹ noſter, vt ſtatim nos habuerit, vt nunq̃ nos omnino deſerit. Prædeſtinatus eſt ergo filius dei ſecundum ſpiritum; vt ſit filius dei in virtute ſanctificationis ex reſurrectione qua à mortuis ſurrexit Ieſus Chriſtus dominus noſter.

¶ Perſpice lector in duabus explanatis ſententijs collectã ab apoſtolo materiam euangelij de filio dei: dum & trinitatis & incarnationis ac incarnati verbi tam ſecundũ hu-

militatis ꝙ gloriæ ſtatum,& ſanctificatiuę virtutis, ac per hoc ſacramentorũ myſteria propoſuit. Et ne quid remaneret intactum ſubiungendo tertium relatiuũ, totam complexus eſt euangelij materiam. Nam vbi de capite collegerat, ad eccleſiam ipſius Chriſti corpus deſcendit. oportet enim euangelizare quoq; vnam ſanctam in Chriſto eccleſiam: vt patet in ſymbolo.

¶Quinq; autẽ (vt breuiter perſtringamus) de Chriſti eccleſia proponit. Primo coniunctionem cum Chriſto, non qualitercunq;, ſed dependendo ab ipſo dicens per quẽ. iungitur enim eccleſia Chriſto vt capiti: & ab ipſo pendet, vt à capite pendet corporis vita. Secundo dona Chriſti in eccleſia, & cõmunia toti eccleſiæ, dicens, accepimus gratiã, & dona quibus diuerſa membra ſeu gradus diuerſi ſunt in eccleſia, dicens, & apoſtolatũ. in hoc enim primo gradu reliqui ſubintelliguntur, Tertio finem intrinſecum propter quẽ diſtribuuntur gradus ac dona in eccleſia, dicẽs, ad obediendum fidei. Vbi fides nõ quę ſine operibus mortua eſt, ſed formata, quę per dilectionem operatur, poſita eſt finis. nam obediẽtia fidei non eſt, vbi fides mortua eſt. voluntate eñ renuente obedire fidei, quæ diligendũ deũ ſuper omnia monſtrat, nõ mouetur homo ad obediendũ fidei. Rurſus vnitas fidei monſtratur ex ſingulari numero: & non vt vnuſquiſq; in ſua fide ſaluetur, ſed obediat fidei vni. Quarto indiuiſionẽ vniuerſalis eccleſiæ aperit. Ex eo nãq; ꝙ nõ in vna tm̃ natione, ſed in omnibus gentibus ad hoc vnũ, vt ſcilicet obediant fidei vni, gratiã vnam & apoſtolatum vnum accepimus: conſequens eſt vt vna atq; indiuidua ſit vniuerſalis eccleſia Chriſti in omnibus gẽtibus: iuxta verbum dñi, Fiet vnum ouile, & vnus paſtor. Quinto finem extrinſecum, Pro nomine eius. tota eñ eccleſia ordinat ad gloriam dñi Ieſu Chriſti: nec ſunt apoſtoli, doctores, protectores &c. pro gloria propria, ſed ꝓ gloria filij dei. Habes ergo ſummarie ex verbis apoſtoli totam euangelij materiam, quam intendebat Romanis proponere.

AD EA QVAE tanq̃ difficultantia materiam inducta in principio ſunt, non eſt cõfutando ſed explanando ſummarie dicendum, q̃ licet non admittatur quòd qui refert filium dei abſolute, vt prædeſtinatus ſit filius dei abſolute: admittitur tamẽ vt qui referat filium dei factum ſecundum carnem ex ſemine Dauid: hoc eſt filium dei vt eſt filius hominis. Nec eſt inconueniens vt illa triplicitas relatiui ſic ordinetur vt ſemper creſcat, referendo immediate antecedens, in quo etiam prius antecedens clauditur: hoc eſt vt primum qui, referat filium dei: ſecũdum qui, referat eundem factum ſecundum carnem: tertium verò per quẽ, referat eundem non ſolum factum ſecundum carnem, ſed prædeſtinatum &c. Nec inconuenit diuerſas eundẽ textum habere expoſitiones etiam ſecũdum ſenſum literalem: qm̃ author ſacræ ſcripturæ eſt ſpiritusſanctus, qui plures ſimul ſenſus intendere poteſt.

¶ Vnde autem varietas ipſius textus emerſerit, non apparet. Quod enim ex tranſlatione non contigerit, manifeſtat diuerſitas textus etiam apud græcos. nam apud Vulgariũ legitur prædeſtinatus, & apud Origenẽ deſtinatus. Vtcũq; ſit, textus verificatur vtroq; modo: vt patet ex dictis. Hæc de prima quæſtione.

Circa ſecundam quæſtionem de verbis Ioan. Qui non ex ſanguinibus &c. ambiguitas occurrit primo an vna & eadem generatio negetur per tres negationes, non ex ſanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex volũtate viri: an ſingulis negationis reſpondeant ſingulæ generationes. Nam ſi vna eademq; generatio per omnes negatur, inutilis videtur multiplicatio tot cauſarum. Ad quid em̃ opus eſt miſcere in euangelio naturalem hominum natiuitatem prouenire non ſolum ex ſanguinibus, ſed etiam ex voluntate carnis, & ex voluntate viri? Si verò tres generationis ſpecies deſcriptæ dicuntur, falſum apparet, ex eo quòd generatio ex voluntate carnis, nõ eſt diuerſa generatione ex

ſanguinibus. Concupiſcentia quippe carnis non aliter generat filios quàm per commixtionem carnalem maris & fœminæ.

¶Secundo an vna eademq́ voluntas ſit voluntas carnis, & voluntas viri. Nā ſi locutio iſta propria eſt, oportet ex vna parte vnam fateri voluntatem, quum non inueniantur in toto genere humano diuerſæ ſpecies voluntatum: (quāuis enim animalis appetitus multiplicetur in plures ſpecies, voluntas tamen non multiplicatur) & ex altera parte nullam dicere voluntatem carnis: quia voluntas in ſola rōne eſt & appetitus eſt rationalis, & nō carnalis ſeu ſenſibilis. Si verò non curandum creditur de proprietate nominum, & duæ voluntates quaſi duo appetitus diſtincte dicuntur (rationalis ſcilicet, qui proprie vocatur voluntas: & ſenſibilis, qui appellatus eſt voluntas carnis) tunc ſententia teneri potuit, ſed lingua cohibenda erat: quod procul ab euāgeliſta eſſe debet.

¶Tertio an filij dei per adoptionem, dicantur proprie nati ex deo, an ſecundum communem tātum vſum quo in humanis adoptatus in filium, dicitur genitus ab illo per adoptionem: qui etiam in hac litera dicitur genitus ex voluntate viri. Quòd enim proprie intelligi debeat, ex eo videt quòd niſi proprie eſſent ex deo nati, non eſſent propriè filij dei. Quòd verò communiter accipiendum ſit, ex eo apparet quòd voluntarie genuit nos, dando nobis ſpiritū adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater.

AD HANC quæſtionem dicitur quòd Ioānes euangeliſta triplicem ac per hoc omnem in humanis generationis modum complexus eſt. Primum quo vita naturalis acquiritur, & naſcuntur filij hominum ex ſanguinibus viri & mulieris. Secundum quò vita moralis conſona carni, in nobis fit ex voluntate carnis: hoc eſt ex electione eorū quæ conſonant carni. Et hinc naſcuntur filij huius ſeculi: quorū vita eſt circa aut neceſſaria aut vtilia aut delectabilia ſecūdum carnem. Tertium quo vita excellens conſona rationi,

in nobis fit ex voluntate viri:hoc eſt ex electione eorũ quæ ſola ratio ſeu virilis animus æmulanda dictat. Et hinc naſcuntur filij huius quoq; ſeculi qui excellentes ſunt: inter quos quidam heroes vocantur. Ita q; intendit euangeliſta filios dei neq; ex natura ſimpliciter,neq; ex natura adiũcta voluntate carnis(hoc eſt ſtudio ad quęcũq; ſpectant ad carnalia)neq; ex natura adiuncta volũtate viri (hoc eſt ſtudio officioſo ad quæcũq; ſunt & eſſe poſſunt virilis perfectionis,delectationis,aut gloriæ) naſci aut fieri. Et quoniã ad aliquod horum trium ſpectat omnis generatio hominum ſecundũ quodcũq; eſſe poſſibile, ſiue ex cœlo, ſiue ex quacunq; cauſa naturali aut voluntaria (vt patet diſcurrẽdo & applicando)ideo hanc triplicem generationem negando, aperuit euangeliſta aliunde quærẽdam eſſe generationem filiorum dei,q; ex naturalibus aut voluntarijs cauſis creatis:& ſtatim manifeſtauit quartum generationis modum: dicens,ſed ex deo nati ſunt. Nec dixit,ſed à deo facti ſunt (vt cæteræ creaturæ,quas dixit & factæ ſunt) ſed dixit,ſed ex deo nati ſunt:docẽs filios dei tali modo procedere à deo vt mereantur dici nati ex deo:tum propter naturalitatem in modo producẽdi: tum propter connaturalitatẽ rei productæ.

¶Quæ quoniam altioris ſpeculationis ſunt(vtpote à Ioãne euangeliſta dicta)oportet altius inchoãdo aduertere bona creata diſtingui in duos ordines.Vnus eſt ordo naturę: alter eſt ordo gratiæ. In primo ordine ſunt omnes ſubſtantiæ creatæ,& proprietates,actiones:paſſiones,& quæcũq; quomodolibet eius naturaliter conueniunt.In ſecũdo aũt, quantum ad propoſitum ſpectat,inueniuntur quædam res quæ ita ſunt de ordine gratiæ vt ſint de genere dei: vt charitas,& lumen gloriæ. Bona creata primi ordinis ſe habẽt ad deum vt artificiata ad artificem: quæ ſunt aliena à natura artificis: vt domus, arca, nauis , & alia huiuſmodi teſtantur relata ad ſuos artifices . Charitas autem & lu-

men gloriæ quæ ſupremum tenent locum in ſecundo ordi ne,ſe habent ad deum vt connaturalia ad id cui ſunt connaturalia: vt ea quæ ſunt ſecundum naturam ad naturam: ſicut calere ad ignẽ, ſicut moueri deorſum ad graue. Quod ex eo cognoſcere potes quia nihil horum poteſt eſſe natura aut connaturale alicuius creaturæ creatæ aut creabilis. Non poteſt ſiquidem fieri aliqua creatura quæ ſit, ſuapte natura beata beatitudine illa quæ conſiſtit in fruitiõe promiſſa nobis in cœleſti patria, vt ſit ſuapte natura amans deum amore charitatis, quo diſtinguuntur filŋ dei à filŋs perditionis: quoniam ſi aliquid horum poſſet fieri, poſſet eſſe aliqua creatura non indigens gratia dei, ſed ex proprŋs ſuæ naturæ haberet quòd non poſſet peccare, & ſeipſam ſaluaret. ſcriptum eſt enim.j. Ioan.iŋ. Omnis qui natus eſt ex deo, peccatum non facit, quoniã ſemen ipſius in eo manet: & non poteſt peccare, quoniã ex deo natus eſt. & rurſus ca.v. Omnis qui natus eſt ex deo, non peccat, ſed generatio dei conſeruat eum.

¶ Quia igitur proprium eſt deo eſſe naturaliter beatum dicta beatitudine, & amare naturaliter ipſum deum ſic, ſcilicet dicta charitate: conſequens eſt vt intelligamus bona creata quibus conſtituuntur filŋ dei hic quidem inchoatiue per gratiam charitatis, in patria verò complete per cõſummatam gratiam luminis gloriæ, eſſe de genere diuino, & deum ſe habere ad illa vt ad cognata, vt ad connaturalia, vt ad ſecundum naturam ipſius dei. & propterea reliquæ creaturæ factæ dicuntur, filŋ autem dei nati dicuntur. Iure ſiquidem naſci dicuntur, qui ad connaturalia producuntur, qui ad ea quæ ſunt ſecundum dei naturam eleuantur. Natiuitatis ſiquidem tam ratio quã nomẽ ad naturam ſpectat. Si itaq; ex termino conſideres productionem filiorum dei, natos ex deo intelliges: quia fiunt cognati ipſi ſummo deo. Si modum quoq; inſpicias, idem inuenies. Dupliciter ſiquidem aliquid à voluntate efficitur. Vno modo abſolute: vt quũ eligimus aliquid exterius operarŋ

vt mederi,ædificare &c. Alio modo ex affectione: vt quū ex odio vel amore mouemur ad aliquid. Quod procedit exterius voluntarie,dicitur fieri à voluntate. Quod procedit in nobis ipſis à voluntate affecta, dicitur naſci ex volūtate:quaſi naturaliter illud proueniat: quia voluntas affecta per modum naturę operatur. habitus enim inclinat per modum naturæ:& quaſi intrinſeci principij ratione induit voluntas affecta quando ex affecta voluntate ſimus tales: puta mites,aut iuſti,aut auari &c. Vnde Ioannes euangeliſta eadem præpoſitione, ſcilicet ex:& eodem participio, ſcilicet nati,vſus eſt in ſingulis particulis, dicens:nō ex ſanguinibus,non ex voluntate carnis, non ex voluntate viri, ſed ex deo nati ſunt.nam li nati ſubintelligitur in præcedētibus. Ac ſi replicaſſet:qui nō ex ſanguinibus nati,neq; ex voluntate carnis nati,neq; ex volūtate viri nati,ſed ex deo nati ſunt.Filij ſiquidem hominum nati ſunt in eſſe naturæ ex ſanguinibus:et filij huius ſeculi communiter nati ſunt in eſſe morali ex voluntate carnis, hoc eſt ex volūtate affecta carni; & ſimiliter filij huius ſeculi egregiæ vitæ, nati ſunt ex voluntate viri:hoc eſt ex voluntate affecta virilitati.

¶Quorſum hæc? Vt percipias filios dei ſimiliter ex deo natos. Voluntas ſiquidem dei,omnium quomodolibet creatorum cauſa eſt: ſed reliquas creaturas producit quaſi voluntate artificis: filios verò adoptionis producit quaſi voluntate affecta: vtpote ad cognatos naturæ diuinæ,ad ea quæ ſunt ſecundum naturam ipſius dei.Naturaliter enim afficimur ad connaturalia nobis. Et ex eadem radice profertur quòd quaſi principij intrinſeci ratione induit in producendo filios dei: pro quanto tantum ſapit principij naturalis.Ex vtraq; igitur parte,hoc eſt ex parte termini,& ex parte principij, quātum ad modum producendi tantū naturalitatis diuinę inuenitur in productione filiorum dei,vt Ioannes euangeliſta ad hæc aperienda dixerit, ex deo nati ſunt:vt li ex,& li nati,vtranq; naturalitatem indicarent.

¶Et ne hæc ficta putes, audi Petrum apoſtolum primo

ca.ij.epiſtolæ: Maxima & precioſa promiſſa donauit nobis, vt per hoc efficiamini diuinæ naturæ conſortes. Audi paulum ad Ro.viij. Quos præſciuit & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui, vt ſit ipſe primogenit⁹ in multis fratribus. Vbi vides filios dei in conſortium diuinæ naturæ eleuatos, & ad cognationem tantam cum deo ſuos filios prædeſtinatos, vt fratres ſint primogeniti filij omnino naturalis veriq́ʒ dei. Illum ſiquidem deus natura genuit verum deum: nos autem volūtarie genuit vt ſimus primitiæ creaturarum: vt dicitur Iac.i.

¶Vide demum quòd Ioannes euangeliſta tanti fecit myſterium per hæc verba prolatum de filijs dei, vt ne hoc impoſſibile crederetur, attulerit pro teſtimonio id qđ eſt maxime ſupermirabile, ſcilicet myſterium incarnationis. ſubdit enim: Et verbum caro factum eſt. tanquam diceret: Vt credas homines naſci filios dei: ſcito deum eſſe factum carnem. vt habes in gl. Sunt igitur in ſupremo totius vniuerſi gradu locati filij dei, qui non ex ſanguinibus, neq́ʒ ex volūtate affecta carni, neq́ʒ ex voluntate affecta virilitati: ſed ex deo nati ſunt.

AD QVAESITA autem dubitando, ordinate reſpondendo dicitur: & ad primum quidē quòd tres generationes excludūtur per hanc triplicem negationem: & ꝙ generatio ex voluntate carnis, non appellatur hic generatio qua fiunt homines ſecundum eſſe naturæ: ſed qua fiunt ſecundum eſſe morale ex voluntate, affecta huiuſmodi carnalibus: quales communiter emergunt filij huius ſeculi ex huiuſmodi affectibus: alij prudentes rectores: alij negociatores, & id genus reliqui.

¶Ad ſecundum verò quòd hic eſt ſermo de volūtate propriè: & vna ponitur voluntas ſecundum ſubſtantiam, duę autem ſecundum affectum. Voluntas ſiquidem vna & eadem ſecundum ſe eſt quæ eſt carnis & viri: ſed geminatur propter diuerſas affectiones. altera ad ea quæ virilis excellentiæ ſunt: & vocatur voluntas viri, altera ad ea quæ car-

nalis neceſſitatis,vtilitatis,aut delectationis ſunt:& vocatur voluntas carnis.Ad tertium autem, ꝙ ſermo euangeliſtæ eſt de natiuitate proprie:quantum tamen ſuffert ſubiecta materia.Vt enim ex dictis aliqualis coniectura haberi poteſt:non fiunt & ſunt filij adoptiui vt ſunt & fiunt filij adoptiui hominum:ſed eleuantur in conſortium & cognationem diuinæ naturæ.Et propterea Ioannes euangeliſta quum dixiſſet:Dedit eis poteſtatem filios dei fieri: curauit tanto ſtudio aperire modum quo fiunt filij dei.Et poſt negatiuas manifeſtauit modū:ſcilicet quòd ex deo nati ſunt. Dixi autem notanter poſſe coniecturam nunc haberi:quia idem Ioannes dicit:Nunc filij dei ſumus & nondum apparuit quid erimus.quū apparuerit,ſimiles deo erimus. Hæc de ſecunda quæſtione.

Circa tertiam quæſtionem de verbis apoſtoli. Quid faciunt qui baptizantur,pro mortuis? ſi omnino mortui non reſurgunt,vt quid & baptizātur pro illis? Difficultas occurrit,ex eo ꝙ ſermo iſte eſt vel de reprehenſibili vel de laudabili baptiſmo.Nam ſi de vituperabili baptiſmo,quo qdam forte baptizabantur pro conſanguineis defunctis ſine baptiſmo:ita quòd ſemel baptizabantur pro ſalute propria:& iterum baptizabantur pro proximis ſuis defunctis ſine baptiſmo,erronee putantes baptizari poſſe vnum ꝓ alio:Si de hoc inquam erroneo baptiſmo loquitur Apoſtolus,infirmum valde argumentum ad perſuadendam reſurrectionem mortuorum aſſumit:dum ex fide & ſpe quā habent de reſurrectione mortuorum iſti qui baptizantur pro proximis defunctis,arguit ꝙ mortui reſurgent. Nam facillima & in promptu eſt confutatio huius argumenti:reſpondendo quòd quemadmodum factum iſtorum eſt vanum,ita & fides ac ſpes eorum:ita ꝙ argumentum hoc ſumi ex hominum fide ac ſpe vana nō oportet aliunde mōſtrare ꝗ ex proprio facto quo baptizātur pro alijs.Ex hoc enim ꝙ inutiliter & vane baptizantur pro alijs,argumen-

tum habetur ꝙ vana eſt fides & ſpes quam habent de reſurrectione mortuorum.

¶Si verò, eſt ſermo de laudabili baptiſmo, apparet quòd oportet incurrere alterum duorum inconuenientium: ſcilicet vel æquiuocationem, vel improprietatem. Nam ſi exponitur pro mortuis. i. operibus mortuis, quæ ſunt peccata, (iuxta illud ad Hebręos. ix. Sanguis Chriſti emundabit ab operibus mortuis) incurritur æquiuocatio. Nā in alia ſignificatione ſumitur quum primo dicitur: Qui baptizantur pro mortuis. & in alia ſumitur ſtatim ſubdēdo: Si mortui non reſurgunt: vt patet. Et nihilominus quale argumēmentum hinc ſumpſit Apoſtolus? quaſi penes ſimilitudinem nominis ex operibus mortuis ad homines mortuos, ex reſurrectione per baptiſmum ab operibus mortuis ad reſurrectionem à naturali morte procedens. Si autem exponitur pro mortuis, hoc eſt profitendo fidem ac ſpem de reſurrectione mortuorum. pro quanto ij qui baptizabantur, profitebantur integrum fidei ſymbolum, in quo manifeſte dicitur. Credo carnis reſurrectionem &c. ita quòd pro tanto dictum eſt ꝙ baptizantur pro mortuis, pro quanto baptizantur profitendo reſurrectionem mortuorum: Si ſic inquam exponitur. incurritur improprietas ſermonis. Nā improprie dicuntur baptizari pro mortuis quia baptizantur profitendo reſurrectionem mortuorum. Similiter poſſet dici, baptizantur pro trinitate, quia baptizantur profitendo trinitatem.

AD HANC quæſtionē reſpondetur ꝙ quū apoſtolus non arguat ex fide aut ſpe aut ex verbis, ſed ex facto: (nam dicit: Quid faciūt qui baptizantur ꝑ mortuis? & exponēs illud factū eſſe baptizari pro mortuis, ſubdit: Si mortui nō reſurgūt, vt qd baptizātur pro illis? ſcilicet mortuis) oportet ſenſum horū verborū ſumere ex facto ex quo argumentum ſumit apoſtol⁹. Neſcio aūt meli⁹ factū hoc interpretari quā ex doctrina eiuſdem Apoſtoli: qui ad Colo. ij. docet eos qui baptizantur baptizari in perſona mortuorum: &

non ſolum mortuorum, ſed etiam reſurgentium cũ Chri-
ſto. Conſepulti (inquit) eſtis per baptiſmũ Chriſto: in quo
& reſurrexiſtis per fidem operationis dei, qui ſuſcitauit illũ
à mortuis. Et rurſus capi. iij. Si conſurrexiſtis cum Chriſto,
quæ ſurſum ſunt quærite. mortui enim eſtis: & vita veſtra
abſcondita eſt cum Chriſto. Ritus baptiſmi habet, vt qui
baptizantur, mergantur ſub aqua: & per hoc repræſentẽt
duas mortes: ſcilicet propriam mortem moralem, & mor-
tem Chriſti corporalem. Repræſentant enim ſe mortuos
vitæ veteri, ſicut Chriſtus mortuus eſt vitæ huius mundi.
Merſio enim repræſentans ſepulturam Chriſti mortui, po
nens hominem qui baptizatur ſub aqua, ſicut corpꝰ Chri
ſti poſitum eſt ſub terra: repræſentat quoq; hominẽ illum
ita recedere à præterita vita, vt ſit illi mortuus & ſepultus.
Similiter ſurgendo ex aqua, repræſentatur duplex reſurre-
ctio, & Chriſti corporalis, & hominis ſpiritualis: ita quòd
ex hoc ꝙ homo ſurgens ex aqua, repræſentat Chriſtum à
mortuis reſurgentem: repræſentat quoq; ſeipſum ſurgere
in nouam vitam ſpiritualem: nunc quidem quãtũ ad ani
mam ſecundum rem: in futurum autem etiam quantũ ad
corpus in ſpe. Hoc eſt factum ex quo arguit Apoſtolus di-
cens: Quid faciunt qui baptizantur pro mortuis? hoc eſt
in perſona mortuorum. ſi mortui non reſurgunt, vt quid
baptizantur pro illis? hoc eſt, perſonam illorum agũt qui
ſic baptizantur pro mortuis: ſicut in repræſentationibus
quidam agunt fortes, quidã modeſtos, quidam; mortuos,
quidam claudos, quidam cæcos &c. & ij dicuntur operari
pro cæcis, pro claudis, qui agunt perſonas illorum.

¶Ex tali itaq; baptiſmi ritu quo qui baptizantur, perſonã
mortuorum agunt ad ſimilitudinẽ Chriſti mortui, & con
ſequenter perſonam reſurgentium ad ſimilitudinem Chri-
ſti reſurgentis: argumentum ſumpſiſſe apoſtolum intelli-
gendum eſt. Tum quia ſecundum hunc ſenſum inuenitur
argumentum efficax. Vanum ſiquidem eſſet tale factum

repræſentatiuũ

repręſentatiuum mortis & reſurrectionis, ſi mortui non reſurgunt. Tum quia exponitur litera ſumendo argumentum à facto, iuxta verba Apoſtoli. Tum quia ſeruatur proprietas ſermonis, & nulla interuenit æquiuocatio. Tum quia conſonat alijs documentis Apoſtoli. Tum quia nihil incerti aut noui in eccleſia Chriſti per hanc expoſitionem ponitur.

¶ Et aduerte ꝙ quia ex modo facti ſolus ritus baptiſmi per immerſionē repræſentat mortem & reſurrectionem: ideo Apoſtolus quaſi particulariter loquitur de facto illorū q baptizantur in perſona mortuorum. Et rurſus ideo appoſuit coniunctionē & dicēdo: Vt quid & baptizātur? quaſi diceret: Vt quid nō ſolum baptizantur: ſed baptizātur pro illis. i. in perſona mortuorū? tanquam diceret: Vt quid tali ritu perſonam mortuorum & reſurgentiū aſſumunt quū baptizantur? Notanter autem dixi ex modo facti: quia ex efficacia ſacramenti ſemper baptiſmus quomodocunque fiat, commori & cōſepeliri hominē facit, & reſurgere cum Chriſto in nouitatem vitæ.

AD OBIECTA autem in principio, non eſt aliter reſpondendum niſi ꝙ expoſitio illa de opinato illo erroneo baptiſmo, minus cōſona videtur ſenſui apoſtoli: qui ex facto manifeſte arguit, & non ex ſpe facti. Hæc de tertia quæſtione.

CIrca quartam quæſtionem difficultas occurrit: quia non apparet literalis ſenſus ſecundum planum literæ contextum. Non enim apparet ad quod propoſitum dicantur illa verba: Mediator autem vnius nō eſt; deus autem vnus eſt. Conſtat nanque ibi ſermonem fieri de differentia inter legē Moſaicam, & promiſſionē factam Abrahæ in Chriſto. Et quantū apparet, extra propoſitū, extra contextū interpoſitum eſt ꝙ officium mediatoris eſt inter duos: & ſimiliter ꝙ deus eſt vnus. quorſum enim hęc hic, quāuis in ſe veriſſima ſint? Hæc eſt tota quæſtionis ratio ac ſumma.

AD HANC quæſtionē dicitur q̄ referēdo clauſulam illam, in manu mediatoris, ad legem Moſaicā de qua eſt ſermo: ſoluitur facile quæſtio. Ad cuius clariorem & pleniorem intelligentiam colligenda antedicta ſummarie ſunt. Poſuit ibi Apoſtolus ex vna parte Abrahæ promiſſionē: (quā etiam teſtamentum à deo confirmatum vocat) & ex altera parte Moyſi legem. Et ex parte Abrahæ poſuit quinq;: ſcilicet fidem, benedictionem, vitam hęreditatem, & iuſtitiam. Ex parte verò legis contrapoſuit quinq;: ſcilicet opera legis, maledictionem, viuere in operibus legis, trāſgreſſionem, & peccatum. Et demum concludit legem fuiſſe in cuſtodiam & pędagogum ad fidem Ieſu Chriſti: in quo omnes homines vniuntur per fidem, & fidei ſacramentum baptiſma.

¶Quum igitur ex parte promiſſionis Abrahę tot diuina bona poſuiſſet Apoſtolus, & ita appropriaſſet Abrahę vt negaſſet illa à lege: quęſtionē interpoſuit, Quid igitur lex? Et ſtatim reſpondet. Propter trāſgreſſionem poſita eſt, donec veniret ſemen cui promiſerat, ordinata per angelos in manu mediatoris.

¶Vbi quatuor conditiones legis manifeſtat. Prima eſt q̄ propter malum poſita eſt: hoc eſt, lex non eſt. poſita vt faciat bonos & iuſtos: ſed vt puniat malum. Et hoc ſignificant illa verba, Propter tranſgreſſionem poſita eſt. Quum enim duæ ſint partes iuſtitiæ, ſcilicet declinare à malo, & facere bonum: lex ſcripta in hoc differt à fide Abrahæ, q̄ lex ad malū poteſtatem habet: culpæ quidem puniēdum: pœnæ vero infligēdum. Fides verò efficit bonum: quia ex fide viuitur vita iuſtitiæ & dilectionis &c.

¶At ſi contra hoc obijciatur, non eſſe deterioris conditionis legem Moyſi legibus humanis: quas conſtat poſitas eſſe non ſolum propter tranſgreſſionem arcendam & puniendam, ſed etiam propter bonum virtutis. Nam ad hoc ordinantur leges, vt fiant homines virtuoſi: vt patet. ij. &, v, Ethi. Maxime ergo lex p̄ Moyſen à deo data ordinatur.

ad reddendos homines virtuoſos. Et confirmatur: quia legis præcepta ſunt non ſolum de declinando à malo: puta non occides: non mœchaberis: non adorabis deos alienos &c. ſed etiam de faciendo bonum: puta Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo &c. honora patrem tuum. Ad hoc dicitur quòd aliud eſt loqui de fine legis: aliud de effectu legis. Nam finis legis ad intentionem ſpectat: effectus verò ad poteſtatem & efficaciam legis. Si de fine eſt ſermo, finis legis eſt bonum virtutis: ad quod intendit per præcepta &c. ducere. Sed nulla lex ſcripta habet hanc poteſtatem, hancq́; efficaciam vt efficiat aliquem bonum: præcipere ſiquidem poteſt bonum, ſed non facere. Sed reſpectu tranſgreſſionis ſeu mali habet lex poteſtatem & efficaciã puniendi. punit enim malos, & puniendos arcet conſequẽter vt experientia teſtatur. Apoſtolus autem non de fine, ſed de effectu legis & fidei loquitur. & docet ꝙ fides Abrahæ facit hominem iuſtum ac viuum &c. Lex autem nõ poteſt iuſtificare aut viuificare aliquem, ſed poteſt punire. Et ideo propter tranſgreſſionem tanquam materiam proprij effectus, qui eſt punitio, poſita eſt, & non ꝓpter iuſtitiam ſeu vitam, in quam non poteſt vires ſuas exercere, niſi pro quanto dilabuntur in malorum ordinem in ſuis omiſſionibus. Lex enim præcipiens religionis ſeu pietatis opera, nõ poteſt efficere in ſubditis religionis aut pietatis officium: exercet vires ſuas puniendo: vt lapidatus eſt qui non ſanctificauit ſabbatum &c. Secunda eſt quòd eſt temporalis, ſcilicet ad Chriſtum. Et hoc ſignificant ſubiuncta verba, donec veniret ſemen cui promiſerat. ita quòd hinc habes ꝙ lex Moyſi non eſt perpetua, ſed temporalis. Nec obſtat quòd pluries dicitur in lege Moyſi, Legitimum ſempiternum erit, aut aliquid ſimile: quoniam huiuſmodi ſempiternitas accipitur pro duratione coæua populo Iudæorum. Et eſt ſenſus quòd eſt ſempiternum ſecundum perpetuitatem populi: ſcilicet vſq; ad Meſſiam: qui pater futuri ſeculi prædictus eſt, & vnum populum ex omnibus facturus

nouo nomine Chriſtianum: & iuxta verbum Eſaiæ, Et vo cabitur tibi nomen nouum quod os domini nominauit. Scito tamen ꝙ lex cum ſuis præceptis poteſt dici perpetua quantum eſt ex parte authoritatis humanæ: pro quanto po ſita eſt non reuocabilis niſi per ipſum deum verum. Et di citur temporalis, pro quanto deus verus caro factus adim pleuit illam: & ſic conſummauit, non conſumpſit illam: iu xta illud: Non veni ſoluere legem, ſed adimplere, ita ꝙ fini uit legem, non conſumendo vt cibus finitur, ſed perficien do vt officium ducis exercitus finitur parta victoria: iuxta aliud verbum domini in cruce, Conſummatum eſt.

¶Tertia conditio eſt ꝙ lex eſt ex cæleſti authoritate poſita vtpote ordinata per angelos. Quòd etiam Stephanus pro tomartyr prius dixerat Actu. vij. Accepiſtis (inquit ad Iu dæos) legem in diſpoſitione angelorũ. Decuit vt inter tot quaſi ignobiles cõditiones quas de lege referebat Apoſto lus, interponeret aliquam nobilem & glorioſam: ſcilicet ꝙ ordinata fuit per angelos. in quo omnes humanas leges ex cellit: & authoritatem diuinam habere monſtratur. Poteſt nihilominus vltrà commendationem legis hæc particula ad ſecundam cõditionem pertinere: vt ſcilicet ſignificetur à quibus & ad quos lex erat vſq; ad ſemẽ promiſſum: inten dens ꝙ ordinata erat per angelos temporalis: ſcilicet donec veniret ſemẽ. Ac ſi aperte diceret: Lex eſt temporalis ſecun dum ꝙ eſt ordinata per angelos, qui cognoſcebant huiuſ modi temporalitatem: quãuis ſecundum ꝙ eſt accepta ab hominibus, videatur ſempiterna.

¶Quarta conditio eſt ꝙ eſt mediatrix: & hoc ſignificãt ver ba illa, In manu mediatoris, hoc eſt in opere dimidiatoris. Et intendit ꝙ lex fuit dimidiatoria: pro quãto fuit data nõ toti generi humano, ſed vni parti, ſcilicet filijs Iſrael: & di ſtinctiua fuit illius populi à reliquo mundo. vnde etiam in veſtibus ſigna diſcretiua ab alijs mandauit lex. Et ꝙ hic ſit ſenſus literalis, apparet ex eo ꝙ huic ſenſui omnia ſequẽtia conſonant: ita vt currant abſq; ceſpitatione aliqua: vt pa

tet in ſequentibus.Habuit ergo lex hanc conditionẽ quòd fuit dimidiatiua generis humani.quo contra fides Abrahę ſemen eius Chriſtum vnitatem mundi facit. Vnde ſtatim Apoſtolus ſubiungit ꝙ poſtquam reuelata eſt fides Chriſti,non eſt Iudæus neq; Græcus &c.ſed omnes ſumus vnũ inChriſto.vt per hoc intelligas quòd ceſſauit dimidiatio legis,vbi venit vnitas Chriſti.Vnde ſtatim ex hac legis cõditione Apoſtolus materiam obiectionis aſſumit, dicens: Mediator autem vnius non eſt:deus autem vnus eſt.Non dixit,Mediator duorum aut plurium eſt:quoniam non loquitur de officio mediandi,hoc eſt coniungendi vel cõcordandi duos vel plures:ſed dixit negatiuam :ſcilicet vnius non eſt:quia dimidiare non eſt facere vnum , ſed ſcindere vnum.Et per oppoſitum deus eſt vnus in ſua promiſſione quia vni ſemini promiſit benedictionem omnium gentiũ. Præmiſerat enim quòd Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius.non dicit & ſeminibus,quaſi in multis : ſed quaſi in vno:& ſemini tuo,qui eſt Chriſtꝰ.Ad huius quippe vnitatis promiſſionem,per quam cõſtituitur totus mũdus in vnitate,ſpectat quod dicitur,Deus autem vnus eſt, in ſua promiſſione.Ita quòd ex hac legis conditione quòd eſt dimidiatoria generis humani,naſcitur ſtatim quæſtio, aſſumpta propoſitione vniuerſali quòd dimidiator vt ſic non eſt factiuus vnius,& è regione cõtrapoſito quòd deus eſt vnus in ſua promiſſione.Nã hinc ſtatim infertur , Lex ergo aduerſus promiſſa dei?pro quanto promiſſa dei ſunt in vnitate generis humani in vno ſemine Abrahæ : & lex non eſt ad vnitatem,ſed ad diuiſionem generis humani.

¶Vbi videre potes ꝙ ad propoſitum materiæ de qua tractat Apoſtolus ſecundum hunc ſenſum dicta ſint hæc verba.Sunt enim adeo ad propoſitum,vt fuerint valde etiam neceſſaria ad plenius commendandam promiſſionem & fidem Abrahæ ſupra legem,Vnitas nanq; vel diuiſio generis humani maximam facit differentiam.

¶Et vt plenius appareat veritas dicti ſenſus, tranſeunda ſummarie eſt reſponſio apoſtoli ad exortam obiectionem prænotando duo. Alterum eſt quòd licet hæc obiectio ſit explicite deducta ex vltima conditione legis, pro quanto quaſi ſyllogizata eſt inde: inſinuatur tamen in litera quòd ex alijs quoq; legis conditionibus naſcitur dicta obiectio, dum in numero plurali dicitur, lex ergo aduerſus promiſſa dei? Ex hoc enim intelligimus concludi legem eſſe aduerſus multa promiſſa dei, & non ſolum aduerſus vnitatem promiſſam. Et vere apparet hinc quòd ſit & aduerſus iuſtitiam promiſſam, pro quanto lex propter tranſgreſſionem poſita eſt: & aduerſus hæreditarium ſemē promiſſum, pro quanto durat donec veniat ſemen. duratio ſiquidem legis quādiu eſt, tollit ſeminis illius aduentum: & econtrario. lex ergo àduerſus promiſſa dei apparet.

¶Alterum eſt, quòd communis radix omnium infirmitatum legis quibus differt ac deficit à fide Abrahæ, eſt penes viuificare ſeu iuſtificare animam. Etenim ſi lex poſſet iuſtificare, non propter tranſgreſſionem poſita eſſet, ſed propter vitam iuſtitiæ: & ſimiliter non duraret donec veniret ſemen, ſed ſemper: vtpote ipſam vitam ſemini promiſſam conferens. & ſimiliter non dimidiaret genus humanum, ſed vniret ipſum in vita ſpiritus. Et propterea apoſtolus ad radicem ſecurim ponit, ſoluendo obiectionem, dum communem omnium infirmitatum legis rationem reddit. poſtq; reſpondit abſit, & dicit: Si enim data eſſet lex quæ poſſet viuificare, vere ex lege eſſet iuſtitia: intellige apoſtolū ſubtiliter impotentiam legis tanq; ex neceſſitate materiæ ſe tenentem afferre. Ac ſi latius diceret: lex data eſt ſuapte natura impotens viuificare: ita quòd non ex accidente infirmitate aut ex aliquo defectu priuatiuo lex hanc infirmitatem & conſequenter cæteras concomitantes habet, ſed ex hoc ipſo quòd eſt lex, ſequitur quòd lex eſt diuerſa res à fide & promiſſione Abrahæ. In cuius ſignum lex diſtinguitur cō tra gratiam Ioan. j. Lex per Moyſen data eſt, gratia per Ie-

ſum Chriſtum facta eſt. fides ſiquidem pars eſt gratiæ. Et quòd hoc ſit verum, manifeſtatur: quia ſi data eſſet lex quę poſſet viuificare, ex lege vere eſſet iuſtitia: quod eſſet contra promiſſionem dei: quia ſi ex lege, iam non per repromiſſionē: vt ſuperius dictum eſt. Igitur quòd lex ſit habens tot conditiones, ex naturali eius impotentia ſeu infirmitate eſt.

¶Deinde ſubiūgit ꝙ nō aduerſus promiſſa dei has conditiones habet lex, ſed pro promiſſis dei: pro quāto ex his cōditiōib⁹ trāſmittit ſubditos ad promiſſionē factā Abrahę, dicēs. Sed concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt ꝓmiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credētibus. Ideo (inquit) lex ſcripta clauſit omnia præcepta tā de malis vitādis quā de bonis proſequēdis ſub peccato, cognoſcēdo, cōcupiſcēdo, permāſuro ac puniēdo: vt ſic trāſmittat ad deſiderādum & quęrēdū medicū redēptorē ac ſaluatorē. Nulla enim ex parte infirmi via ꝙ velit & quærat medicū, melior eſt, ꝙ̄ morbū propriū augeri & durare cognoſcere, ac puniri, ſine liberatione tn̄. Sic lex tranſmiſit ad Chriſtū. nam lex cognitionē peccati dabat (ad Rom. vij. Peccatum non cognoui niſi per legem) & puniebat, vt patet: & concupiſcentiā augebat occaſione accepta, vt patet ibidem: & durationem peccati operabatur: pro quāto nō poterat interius ſanare aut adiuuare. In hoc autē ꝙ ſcriptura concluſit omnia ſub peccato, cointelliguntur oēs antedictæ legis infirmitates: quia oēs ſunt in vna colligatæ cōmuni ratione, ſcilicet ꝙ lex non poteſt iuſtificare, ſed ſub peccato ponere: vt facile eſt diſcurrendo deducere.

¶Soluta aūt obiectione ex hoc ꝙ lex infirmitates quidem has neceſſario habet, ſed habet eas & vtitur eis trāſmittendo ad hoc vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti detur credentibus: ex tribus ſimilitudinibus iuxta antedictas tres infirmitates ſeu conditiones legis manifeſtat apoſtolus miniſterium legis quo ſeruiebat promiſſio ſemini cuſtodiēdo, ducendo, fouendo. ¶Prima ſimilitudo eſt ad cuſtodem

expectantium in tenebris claritatem:ibi,priuſquam veni-
ret fides. Et hæc reſpondet infirmitati legis quæ poſita
eſt propter tranſgreſſionem, qua concluſit omnia ſub
peccato.

¶Secũda eſt ad pædagogum,ibi,itaq; lex pædagogus. Et
hæc reſpicit illã infirmitatẽ in manu mediatoris.datus ſi-
quidẽ pædagogus eſt populo Iſrael tanq̃ puero electo prę
alijs,ſegregando ipſum ab alijs:iuxta illud Deutero.xxxij.
Pars autẽ domini populus eius,Iacob funiculus hæredita
tis eius.Vnde huic ſimilitudini annectit apoſtolus vnitatẽ
omnium hominum in Chriſto.

¶Tertia ſimilitudo eſt ad actores & tutores paruuli hære-
dis,ibi,Quanto tẽpore hæres paruulus eſt.Et hæc reſpicit
illã infirmitatẽ,donec veniret ſemen.Et in his tribus ſimi-
litudinibus perſpicere ſtatũ eorum qui ſub lege erãt,diffe-
rentem à ſtatu regeneratorum in Chriſto penes tria.In ter
tia quidem penes ſeruitutem & libertatem,in ſecunda ve-
rò penes imperfectionem & perfectionem,in prima au-
tem penes iniuſtitiam & iuſtitiam:vt facile patet inſpicien
ti textum apoſtoli & applicanti. Et hæc de quarta quæ-
ſtione. In feſto circuncifionis domini, anno. M. D.
XXIIII. Poſonij.

¶INCIPIT IENTACVLVM TERTIUM:in quo tres tractantur quæſtiones.

OCCVRRVNT tertio circa diuer-
ſa in nouo teſtamẽto dicta de ſacerdo
tio,quæſtiones tres.

¶Prima de verbis Apoca.capi.v. Fe
ciſti nos deo noſtro regnum & ſacer-
dotes.Et capi.j.Fecit nos regnũ & ſa-
cerdotes deo & patri ſuo.

¶Secunda de verbis Petri apoſtoli in
ca.ij.primæ ſuæ epiſtolæ:Vos autẽ genus electum,regale
ſacerdotium,gens ſancta &c.

¶Tertia de verbis eiuſdem Petri apoſtoli in eodem capi· Ad quam accedentes & ipſi tanq̃ lapides viui ſuperædifi camini domos ſpirituales in ſacerdotium ſanctum, offe-rentes ſpiritales hoſtias acceptabiles deo per Ieſum Chriſtum.

CIrca verba Apo.occurrit quæſtio an ſit ſermo de ſa-cerdotio proprie, an non.nam ad vtrãq; partẽ ratio vrget.Quòd em̃ de ſacerdotibus proprie loquatur, habetur tũ ex eo q̃ ſermo improprius dedecet diuinã reue-lationẽ.Tum ex eo q̃ coniunctũ ſibi regni nomen ſumitur proprie quũ dicitur, Feciſti nos deo noſtro regnũ & ſacer-dotes.Qua enim ratiõe nõ impropriatur regni nomẽ, ea-dẽ ratiõe abducẽdũ à proprietate nõ eſt ſacerdotis nomẽ, quũ ſimul ponantur.¶Quòd verò nõ proprie ſacerdotis nomẽ hoc in loco poſitum intelligatur, habetur ex eo q̃ ſi proprie dictũ eſt, ſequitur Chriſtianos omnes aut ſaltẽ iu-ſtos oẽs ſaltẽ prædeſtinatos eſſe proprie ſacerdotes.quod ſanctæ matris eccleſiæ pias aures offendit:vtpote mutorũ hæreticorum dogma.¶Circa verba quoq; Petri apoſtoli primo inducta occurrit primo ſimilis quæſtio:an ſcilicet ſit ſermo de ſacerdotio proprie.Nã q̃ ſit ſermo proprius, habetur ex duobus.Primo quia de dignitate populi chri-ſtiani loquitur:conſtat aũt ad dignitatem ſpectare ſacerdo tium proprie dictũ, & nõ per ſimilitudinem, Secũdo quia ſermo iſte ſumptus eſt ex verbis domini ſcriptis a Moyſe Exo.xix.vbi cõſtat de ſacerdotio proprie dicto ſermonem eſſe. ¶Quod autem non ſit ſermo de ſacerdotio proprie, ex eo arguitur, quia ſequeretur quemlibet chriſtianum do natum eſſe ſacerdotio proprie dicto:& ſic quilibet chriſtia nus eſſet proprie ſacerdos.Quod hinc tanto clarius ſequi-tur, quanto manifeſtum eſt ad populum chriſtianum hũc ſermonem dirigi, & non ad maiores in eccleſia: ad quos forte referri dicuntur ſermones allati ex Apocalypſi.¶Oc currit deinde ſpecialis quæſtio cur Petrus apoſtolus refe-rens hæc domini verba, mutauerit illa.Nam in Exod.do-

minus dixit, Vos eritis mihi in regnũ ſacerdotale: Petr⁹ verò dixit, Vos aũt ſacerdotiũ regale, Inter quæ quãta ſit diſtãtia, mõſtrat diuerſa ſignificatio ſubſtantiui & adiectiui. ¶Circa demũ verba eiuſdẽ Petri apoſtoli vltimo allata, ſimilis primo occurrit quæſtio de proprietate ſermonis: quia ex vna parte loqui improprie dedecet ſacrã ſcripturã: & ex alia parte ſequitur omnes chriſtianos eſſe ſacerdotes ſi ſermo eſt proprius, quũ ad omnes dirigatur ſermo iſte. ¶Quæritur deinde an hoſtias dixerit ſpiritales diminutionis an excellentiæ cauſa: vt ſcilicet hortetur ad offerendum ſpiritales hoſtias tanq̃ meliores hoſtijs corporalibus, vel tanquã ad quales poſſunt.

ANTEQVAM reſpondeatur: prædeclarandi ſunt ex ſacra ſcriptura termini cũ differentijs eorum. In duplici ſiquidem ſignificatione inuenitur ſacerdotium in ſacra ſcriptura: ſcilicet vel proprie, vel ſecundum ſimilitudinem ſeu participationem quandam. Et proprie quidem frequentiſſimum eſt ſacerdotis nomen in ſacris literis. Secundũ verò ſimilitudinem rarum quidem eſt ipſum ſacerdotij nomen: ſæpe tamen ſacerdotalium operũ nominibus ſcriptura vtitur ſic, ſcilicet ſecundũ ſimilitudinem ſeu participationem quandam: vt nunc apparebit.

¶Sacerdos igitur proprie, diffinitur ab apoſtolo ad He.v. Omnis inquit põtifex, ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in ijs quæ ad deum ſunt, vt offerat deo dona & ſacrificia pro peccatis. Nec mireris nouitiæ, ſi de ſacerdote loquendo: ad pontificis definitionem tranſire videamur: quandoquidem apoſtolus vt ſynonymis vtitur pontificis & ſacerdotis nominibus: vt patet ibi in multis capitulis. Iuxta hanc ſignificationem conſtat appellari ſacerdotes eos qui officium habebant offerendi deo ſacriſcia & oblationes: & ſæpiſſime in ſcriptura nominari. Sacerdotij verò nomine ſecundum quandam ſimilitudinem Petrus apoſtolus vtitur in verbis in tertia quæſtione inductis: vt infra clare patebit. ¶Opera au-

tem ſacerdotis pluries inuenimus ſecũdum ſimilitudinem applicata ad actus diuerſarum virtutũ.Et de interiore actu pœnitentiæ patet in Pſalmiſta:Sacrificium deo ſpiritus cõ tribulatus.De actu abſtinentiæ ad Rom.xij.Exhibeatiscor pora veſtra hoſtiam viuentem ſanctam &c.De actu diui- næ laudis ad Heb.xiij.Offeramus hoſtiam laudis ſemper deo,id eſt fructum labiorum confitentium nomini eius. De actu beneficentiæ ibidem,Beneficentiæ & communio nis nolite obliuiſci.talibus enim hoſtijs promeretur deus. De actu martyrij Sap.iij.Tanq̃ aurum in formace proba- uit illos,& quaſi holocauſti hoſtiam accepit illos.Et vni- uerſaliter de actibus iuſtitiæ in Pſal.dicitur:Sacrificate ſa- crificium iuſtitiæ,Hæc enim & aliæ huiuſmodi per quan- dam ſimilitudinem hoſtiæ & ſacrificij dicuntur:pro quan to induunt rationem oblatorum deo ad eius honorem . Et ſimiliter ſecundum ſimilitudinem ſacerdos dicitur qui hæc ad honorem dei facit:pro quanto offert huiuſmodi virtu- tum actus deo,ordinando illos in honorem dei.

¶Ex quibus habes primo quòd ſacerdos proprie eſt nomẽ gradus,ordinis ſeu officij publici ad offerendum deo ſacri ficium:non curando nunc differentiam inter ordinem,gra dum,& officium.Sacerdos verò ſimilitudinarie,nomẽ eſt virtutis:ſcilicet religionis ſeu ſanctitatis afficientis animũ ad diuinum cultum.Habes ſecundo conditiones tres requi ſitas ad proprie ſacerdotem.Prima eſt quòd ſit ex homini- bus aſſumptus.Et hinc gradus ſeu dignitas monſtratur:vt interli.gloſſa notauit.Secunda eſt quòd ſit pro hominibus conſtitutus.Et hinc publica vtilitas monſtratur : ita vt ſit mediator inter deum & homines conſtitutus pro homini bus in ijs quæ ſunt ad deum.Tertia eſt ꝙ offerat ſacrificia. Et hinc facultas ad ſupremũ oblatorũ deo,monſtratur : ad differẽtiã minorũ ẽtiã officiorũ publicorũ ad offerẽdũ deo laudes.Nunq̃ itaq; intelligas ſacerdotiũ aut ſacerdotẽ pro prie:niſi has in eo inueneris cõditiones . Offerentes ſiqui-

dem quæcunq; virtutum opera deo: aſſimilantur ſacerdoti bus, & participant ſacerdotium, pro quanto actum oblationis exercent: ſed à ſacerdotio & ſacerdote proprie deficiunt, pro quãto non ex publico ſacerdotij officio offerũt. Et ſimiliter oblata deficiunt à ſacrificijs proportionaliter: vt infra clare patebit.

¶Et ſi obijciatur contra hæc quòd qua ratione Chriſtus offerendo ſeipſum in ara crucis, fuit vere & proprie ſacerdos, eademq; ratione ſancti martyres offerendo ſeipſos in ara ignis, & aliorum tormentorum, fuerunt vere & proprie ſacerdotes: ac per hoc ruunt omnia dicta, quoniam ex ſola virtute martyrij voluntarij ſacerdotium proprie dictum inuenitur. Et ſi hoc admittitur, non erit difficile deducere ſacerdotium proprie dictum ad offerentes mortificationem carnis & alia huiuſmodi.

¶Ad hoc dicitur quòd inter Chriſtum & alios maxima eſt in hoc differentia. & pro nũc dicemus triplicem. Prima eſt ex parte principij: quia Chriſtus ex publico ſacerdotij officio obtulit ſeipſum: ita quòd fuit conſtitutus ſacerdos ad ſacrificandum ſeipſum: quod de nullo alio etiam ſuſpicari fas eſt: quia nullus fit ſacerdos ad offerendum ſeipſum in ſacrificium, ſed ad offerendum in lege veteri vitulum aut ouẽ &c. & in lege noua corpus & ſanguinem domini. Chriſtus autem dominus ex hominibus aſſumptus à deo patre, & pro hominibus conſtitutus eſt ad offerendum ſeipſum per mortem propriam in ara crucis: vt patet per apoſtoli proceſſum longum ad Hebræos.

¶Secunda eſt ex parte oblationis. Oblatio ſiquidẽ Chriſti fuit ſecundum ſubſtantiam oblationis voluntaria: hoc eſt, mortuus eſt quia ipſe voluit, nõ ſolũ voluntate diuina, ſed etiam volũtate humana: non ſolum per modum acceptantis, ſed per modũ cauſantis: pro quanto in poteſtate animæ ſuæ erat phibere mortem ſuam corporalem, quia erat anima glorificata, & noluit fieri huiuſmodi prohibitionem. Vnde ſingulariſſime ſcriptum eſt de hoc voluntario Eſa.

liij.Oblatus eſt quia ipſe voluit.Et ipſe dominus dicit, Ne mo tollit animam meam à me, ſed ego pono eam à me ipſo.Ioãnis.x.&de ſua quo ad hoc poteſtate ſubdit:Poteſta tem habeo ponendi animam meam,& poteſtatem habeo iterum ſumendi eam.Reliquorum autem ſanctorum martyrum oblatio non fuitvoluntaria quò ad ſubſtantiã:quia non erat in poteſtate eorum mori vel non mori:quamuis in poteſtate eorum quandoq; fuerint circunſtantiæ moriẽ di:puta locus,tempus,modus.Non fuit inquam voluntaria niſi per modum acceptantis:pro quanto acceptauerũt mori pro honore dei,quaſi facientes de neceſſitate virtutẽ.
¶Tertia ex parte rei oblatæ.Nam ſanguis Chriſti fuit ſua parte natura recõciliatiuus,ſatisfactiuus &c.pro alijs,imo pro toto mundo,vt dicitur.j.Ioan.ij.ſanguis verò aliorum martyrum ipſis ſolis meritorius eſt.Non eſt ergo ſimilis ratio de ſacrificio mortis Chriſti,& ſacrificijs mortis aliorũ martyrum.Vnde manifeſtum fit Chriſtum offerendo ſeipſum fuiſſe vere & proprie ſacerdotem:ſanctos autẽ martyres fuiſſe ſacerdotes per quandam ſimilitudinem, vt ſacerdos eſt nomen virtutis.
HIS PRAEMISSIS reſpondetur ad primam quæſtionem de verbis Apoc.quòd ſermo eſt in vtroq; textu de ſacerdote proprie.Recognoſcuntur ſiquidem duo beneficia exhibita chriſtiano populo:ſcilicet regni & ſacerdotij.
¶Vbi pro claritate aduerte magnam eſſe dignitatem populi ſi erigatur in regnum,& ſi concedatur vt ſint ex eis ſacerdotes:vt teſtatur priuatio eorundem.ſi enim regnũ redigeretur in prouinciam,valde degeneraret:& ſimiliter ſi populus aliquis priuaretur vt ex eis non poſſint fieri ſacerdotes.aut(quod plus eſt)q; in eis non eſſent ſacerdotes, valde denigraretur.Ad magnum ergo beneficium populi ſpectat conceſſio vtriuſq; dignitatis:vt ſcilicet populus erigatur in regnum,& ſuos habeat ex ſuis ſacerdotes. Vtranq; itaq; dignitatem collatam chriſtiano populo eſſe Apocalypſis teſtatur.¶Et regnum quidem dei eſt(vt dicitur ad Ro.

xiiij.) iuſtitia, pax & gaudium in ſpiritu ſancto. quod in pręſenti incipit: iuxta illud Lucæ. xvij. Regnum dei intra vos eſt. In futuro autem perficietur: tū quia nec iuſtitia nec pax nec gaudium in ſpiritu ſancto hic conſummatur: tum quia Chriſtus ipſe expectauit regnare vſq; quo tranſiret ex hac vita. Fit ergo Chriſtianus populus regnum deo, quum fit iuſtus, pacificus, & gaudens in ſpiritu ſancto.

¶ Siſte parumper hic, & nota primo dignitatem regalem explicari per regnum, non per reges. ait enim, feciſti nos regnum. & non dicit, feciſti nos reges: quia regnum directe ſonat dignitatem vniuerſitatis, rex autem dignitatem perſonalem: vt hinc intelligas chriſtianos erectos proprie in regnum, & non in reges. vnus enim ſolus eſt in dei regno rex proprie loquendo.

¶ Nota ſecundo eandem excellentiam notari, quòd hic incipiat, & in futuro conſummabitur: dum verbo præteriti temporis dicitur, feciſti nos regnum: & verbo futuri temporis ſubditur, regnabimus ſuper terram. quod tunc verificabitur, quum chriſtiani corregnabunt Chriſto in terra viuentium. ¶ Nota tertio dignitatē regalem ita explicatā in præſenti & in futuro per dicta verba vt intelligeretur excellentiā hāc ita eſſe vniuerſitatis, vt ad perſonales quoq; act⁹ in futuro ſe extendat. Et propterea explicata eſt quo ad futurum per actus regnandi, dum dictū eſt, & regnabimus ſuper terram. quo contra ſacerdotalis dignitas explicata eſt per nomen perſonale, & nihil ad ſacerdotes ſpectans dicitur de futuro: vt intelligeremus aliter communicatā dignitatē ſacerdotalē, & aliter dignitatē regni: & ſimiliter aliter & aliter ſe habere ad futurū vtrāq; dignitatē. Dignitas nāq; ſacerdotalis nō ſic eſt populi vt qlibet ſit pars ſacerdotij, ſicut dignitas regni ſic eſt populi vt qlibet ſit pars regni: ſed ſacerdotalis dignitas ſic eſt populi vt habeat ex ſuis aliquos ſacerdotes. Et propterea textus vtitur ſacerdotis noīe: quod non eſt nomen collectiuum, ſed ſingularis perſonæ. ¶ Et vt contentioſi ac proterui conuincantur, & vi-

deant ſuauē diſpoſitionem regni & ſacerdotij populo conceſſi, exigere dictū intellectū, perſpice & clare intuere aliū ſenſum (ſcilicet q̃ quilibet de populo ſit ſacerdos) deſtruere ſeipſum. Nā ſi ſic chriſtianus populus habet dignitatē ſacerdotij vt quilibet ſit ſacerdos proprie loquēdo, ſequeretur de neceſſitate q̃ nullus chriſtianus eſt ſacerdos: quia ſacerdos ex hominibus eſt aſſumptus, & pro hominibus cō ſtitutus in ijs quæ ſunt ad deū &c. ac per hoc ſi quilibet eſt aſſumptus & conſtitutus, nulli ſunt ex quibus aſſumitur & pro quibus conſtituitur: niſi forte diceretur q̃ remanēt infideles ex quibus aſſumitur & pro quibus conſtituitur. Quod primo eſt ridiculū, ſacerdotes noſtros fieri pro infidelibus. Deinde nō effugit vim argumēti: quia ſi tot⁹ mundus eſſet chriſtianus, nullus chriſtianus eſſet ſacerdos: quū nulli homines remanerēt ex quibus ſacerdos aſſumeretur, & pro quib⁹ cōſtitueretur: ſicut ſi quilibet homo eſſet rex, nullus homo eſſet rex: quia null⁹ haberet ſuper quos regnaret. Sapientia ergo diuina diſponens omnia ſuauiter, reuelauit chriſtiano populo vtranq; dignitatē collatā, ita vt intelligatur vtraq; ſuauiter collata. illa regia ſecundū ſuauitatē regni, ſacerdotalis verò ſecundū ſuauitatem ſacerdotij: vt ſcilicet ex chriſtianis aliqui ſint aſſumpti & cōſtituti pro alijs ſacerdotes. Et ſicut vere & proprie dicitur, feciſti nos deo noſtro regnum, colligendo omnes chriſtianos in regnum dei: ita veriſſime etiam dicitur, feciſti nos ſacerdotes deo, aſſumendo ex nobis & conſtituendo pro nobis aliquos noſtrum ſacerdotes: quoniam ſic & veriſſime & propriiſſime verus eſt ſermo iuxta ſubiectam materiam: & totus popul⁹ recognoſcit beneficium vtrūq; eſſe ſuum, quãuis diuerſimode: quia primum in ſingulis, ſecundum in quibuſdam, ex ſingulis tamen & pro ſingulis. Et quia in patria non erunt ſacrificia, ſicut nec templum (iuxta illud Apoc. xxj. Templum non vidi in ea) ideo nihil in futurum de actu ſacerdotis dicitur: quãuis ſacerdotalis dignitas maneat in æternum.

¶Et ſic patet ſolutio primæ quæſtionis, admittendo dicta Apoca. verba ad vniuerſum chriſtianum populum referri: quod tamen multi forte non admitterent. Et verba quidē allata ex. v. capi. non ſunt populi chriſtiani, ſed animalium & ſeniorum: à quibus diſtingui reliquum chriſtianum populum apparet intuēti textum: exprimentem vltra animalia & ſeniores angelos & omnem creaturā, in cœlo, ſuper terram &c. Verba autem primi capituli Ioannis apoſtoli & euangeliſtæ ſunt, Qui erat ſacerdos. & in perſona ipſius & ei ſimilium gloſſari poſſunt. Hæc de prima quæſtione.

AD SECVNDAM quæſtionem de verbis Petri apoſtoli, pro quanto ſimilem petit difficultatem, patere poteſt ex dictis reſponſio. Et breuiter dicitur quòd eſt ibi ſermo de ſacerdotio proprie dicto, & ꝙ ſecundum rem ſignificatur ibi vtraq; dignitas, regni ſcilicet & ſacerdotij, collata chriſtiano populo. Quò ad modum verò explicandi, aliter explicata eſt à Petro apoſtolo quàm fuit à Ioanne euangeliſta. nam Petrus nō explicauit illā per nomen perſonale (non enim dixit, vos eſtis ſacerdotes) ſed per nomē ipſius dignitatis ſacerdotalis, dicendo, Vos eſtis ſacerdotium. vt per hoc eruditus quiſq; facile poſſet intelligere ꝗd ſignificatur: ſcilicet ꝙ in illis eſſet dignitas ſacerdotij, ſcilicet in vobis eſt dignitas ſacerdotij. Quod ſufficientiſſime verificatur habendò ex ſeipſis quoſdam ſacerdotes. & non oportet verificari ſic vt ſinguli ſint ſacerdotes: quia vt deductū eſt ſi ſinguli eſſent ſacerdotes, nullus eſſet ſacerdos.

¶Quum verò ſecundo quæritur cur Petrus mutauerit verba domini in Exo. dum ibi dicitur, Regnum ſacerdotale: Petrus autem ait, ſacerdotium regale. reſpondetur ea ratione factam eſſe mutationem, quia illud regnū, vtpote temporale, decorabatur dignitate ſacerdotali tanquàm illuſtriore: ſacerdotium verò noſtrum, quamuis ſpiritalius, decoratur tamen regno dei ęterno, vtpote clariore & meliore. hinc enim factum eſt vt ibi regnum ſignificaretur

decoratum

decoratum ſacerdotali dignitate, dicendo, Regnum ſacerdotale. hic verò ſacerdotium ſignificaretur decoratum regno, dicendo, Sacerdotium regale.

¶Declaro ſingula. Promiſit populo Iſrael deus ſi ſeruaret mandata ſua, quatuor: vt dicitur Exod. xix. Eritis mihi in peculium de cunctis populis (mea eſt enim omnis terra) & vos eritis mihi in regnum ſacerdotale, & gens ſancta. Vbi primo promittit deus habiturum ſe populum Iſrael in ſpecialiter propriā rem ad ſimilitudinem peculij, quod ſpecialiore quodam iure poſſidetur quàm id quod communiter habetur, vnde & dicitur peculiū caſtrenſe vel quaſi &c. Propterea ſiquidem interponit, mea eſt enim omnis terra. tanquam diceret: licet ego ſim vniuerſalis dominus totius orbis communi iure creationis, gubernationis &c. vos tamen eritis mei quaſi ſpeciali quodam iure, propter ſpecialem curam quam habebo de vobis quaſi de peculio. Et huic ſuo peculio adiecit tres dignitates: ſcilicet regni, ſacerdotij, & ſanctitatis. Regni quidem temporalis: quoniam erigebat populum illū in temporale regnum ipſum dei, ita quòd deus eſſet illis rex, & ipſi eſſent eius regnum. Nec hoc ego fingo, ſed ſcriptura teſtatur multipliciter. Tum primi Reg. viij. vbi populo petente conſtitui ſibi hominem in regem, dominus dixit ad Samuelem: Non enim te, ſed me abiecerūt ne regnem ſuper eos. Tum quia ibidem. xij. Samuel dixit populo ad idem propoſitum: Dixiſtis, rex imperabit nobis. quum dominus deus veſter regnaret in vobis. Tum quia in præfato. viij. capitulo. reprehenditur populus de hac ſua petitione, quæ non eſſet reprehenſione digna niſi ratione iniuriæ quam faciebant deo refutantes illum pro rege, & volentes habere hominem in regem ſicut cæteræ gentes habent. Vnde populus Iſrael paruo tempore dignitatem regni dei retinuit: ſcilicet a Moyſe vſque ad Samuelem. poſtea autem in regnum hominis degenerando tranſijt. Et hoc etiam parum retinuit, ſub tribus ſcilicet regibus tantum: Saule, Dauid, & Salomone. Nam

f

poſtea non fuit amplius regnum hominis,ſed ſciſſum eſt in regna hominum.Temporalem ergo dignitatem regni dei vt ſpecialis regis eorum promiſſam à deo ſi ſeruarent mandata eius ,quia latens erat, quia rex inuiſibilis erat, oportuit decorare & illuſtrare claritate dignitatis ſacerdotalis,quæ in manifeſto poſita fuit.& propterea dicitur regnum ſacerdotale.In cuius ſignum ſuprema iudicia ſummo ſacerdoti reſeruata ſic erant vt morte puniendus eſſet qui non pareret iudicato:vt habes Deute.xvij.Et reuocatio profugorum vſq; ad mortē ſummi ſacerdotis decreta fuit,Ioſue.xx.

¶Tertia demum dignitas(ſcilicet vt eſſent gens non prophana,non ſuperſtitioſa,non ſacrilega,vt gentes ignorantes deum,& colentes idola:ſed ſancta,hoc eſt dicata deo vero per verum cultum)manifeſta eſt.Petrus autem apoſtolus mutauit peculium in genus electum,explicans & ſpecialitatem electorum,& originem per æternam electionē, & modum exequendi electionem per viam generationis. generantur ſiquidem chriſtiani per baptiſmum.Dignitatem verò regni altiorem inſinuauit ſacerdotali.Et vere ſic eſt:quia ſacerdotium Chriſtianum eſt ſacerdotium regni: ſicut euangelium eſt regni,proculdubio æterni:vt explicat etiam Apoſtolus ad Heb.ix.Chriſtus aſſiſtens pontifex futurorum bonorum,hoc eſt eorum quæ in futuro ſeculo expectamus. Conſtat autem longe melius & illuſtrius eſſe æternum dei regnum,q̄ præſens ſacerdotium:quoniā hoc ſacerdotium eſt propter illud regnum,& non econtrario. Rationabiliter itaq; mutauit Petrus dicens,ſacerdotium regale: propter excellentiam æterni regni , cuius eſt ſacerdotium noſtrum. Et hoc ita accipito ſecundum literalem ſenſum ſcripturæ,vt non reſpuas etiam poſſe dici noſtrum ſacerdotium regale quia eſt ſecundum ordinem Melchiſedech,qui rex & ſacerdos fuit.Et hæc de ſecunda quæſtione,

AD TERTIAM quæſtionem de verbis eiuſdem Petri apoſtoli, Ad quem accedentes &c. reſpõdetur quòd ſermo eſt hic de ſacerdotio nõ ꝓprie, ſed metaphorice. Quod ex contextu apparet. Tum ex præcedentibus nã metaphorico ſermone præponit lapides viuos, & ſuperædificari, & domos ſpiritales. Tum ex ſequentibus. nam metaphorico quoqꝫ ſermone ſubiungit ſpiritales hoſtias. Ex his em̃ manifeſtum fit quòd metaphorice quoqꝫ loquitur de ſacerdotio, exhortans fideles vt accedentes ad Chriſtum ſpiritalibus pedibus, tanquam viui lapides ſuperædificentur in ſpiritales domos & in ſpiritale ſacerdotium ad offerendũ ſpiritales hoſtias.

¶Vbi clare patere poteſt totum ſermonem eſſe metaphoricum: & ſignificari per hoc ſacerdotium virtutis, quo aliquis offert opera virtutis deo: vt ſupra diximus. In cuius ſignum appellatum eſt ſacerdotium ſanctum, à ſanctitatis virtute: cuius eſt afficere animum ad diuinum cultum. Sãctitas enim licet credatur illamet virtus quæ eſt religio: in hoc tamen ab ea differt quòd ipſa primo reſpicit animum religio verò opera. Vnde vacantes exteriori cultui diuino religioſi appellãtur: ſancti autem minime, niſi animo mũdo ad diuinum ſe habeant cultum. Ad mũdo igitur animo offerendum virtutis opera deo, hortatus eſt dum in ſanctũ ſacerdotium prouehere chriſtianos ſtuduit. Nec hinc ſequitur aliquod inconueniens aut dedecens ſacram ſcripturam quoniam aliud eſt improprie loqui, & aliud eſt metaphorice loqui: vt patet: & metaphorica locutio frequens eſt in ſacra ſcriptura.

¶Ad id verò quod deinde quæritur de ſpiritualibus hoſtijs, an meliores ſint &c. reſpondetur dicendo tria, pręmiſſa tamen prius ratione nominis. Actus virtutum interius eliciti, & exterius imperati, ſi ad honorem dei fiunt, dicuntur ſpirituales hoſtiæ ea cõmuni ratione quia hoſtiæ ſunt ſecundum ſpiritum: ſicut domus ſpiritualis dicitur, quia domus eſt apud ſpm̃. Interior autem virtutis actus ad deum

relatus, dicitur ſpeciali etiam ratione hoſtia ſpiritalis, ſcili- cet ratione materiæ: ita ꝙ eſt vtroq; modo ſpiritalis: & vo catur ſacrificium inuiſibile à ſanctis doctoribus. ¶ Primū itaq; eſt ꝙ ſpiritales hoſtiæ ſecūdum rationem hoſtiæ ſunt diminutiue hoſtiæ; hoc eſt, ſunt hoſtiæ ſecundum quid, & non ſimpliciter; ita ꝙ li ſpiritalis eſt conditio quaſi dimi- nuens rationem hoſtiæ, ſeu dicens hoſtiam ſecūdum quid. Hoſtia enim ſimpliciter & abſolute nomen eſt corporalis ſacrificij. Exemplum: Domus eſt nomen rei corporalis; & propterea domus ſpiritalis non eſt domus ſimpliciter, ſed metaphorice, ſeu ſecundum quid.

¶Secundum eſt ꝙ comparando hoſtias ſpiritales hoſtijs abſolute, quæ ſunt ſacrificia corporalia: meliores ſunt ſim- pliciter hoſtiæ ſpiritales. Et ratio eſt: quia hoſtia ſpiritalis eſt virtutis reddentis hominem deo gratum, & qua nemo poteſt male vti. ſacrificia autem ſtant cum immundo ani- mo. & illæ ſunt propriæ bonis: iſtæ autem communes ſunt bonis & malis. vnde Eſaiæ. j. domin⁹ dicit: Quo mihi mul titudinem victimarum veſtrarum? incenſum abominatio eſt mihi. Et tandem rationem reddens ſubdit; Manus ve- ſtræ ſanguine plenæ ſunt. Et dominus in euangelio Mat- thæi. ix. Euntes diſcite quid eſt, Miſericordiam volo, & nō ſacrificium, quod ſcriptum eſt Oſee. vj. vbi adiungitur: Et ſcientiam dei pluſquam holocauſtum. Miſericordia iem & ſcientia dei ſpiritales ſunt hoſtiæ.

¶Tertium eſt ꝙ hoſtia noui teſtamenti in ſeipſa quidē me lior eſt omnibus: quū ſit ipſe Chriſtus deus noſter. Sed ob- latio eius ex parte offerentium non eſt melior hoſtijs ſpiri talibus, ſed quandoq; eſt peſſima: vt patet. Quum ergo Pe trus apoſtolus ad offerendas ſpiritales hoſtias inducit, ad meliores offerentibus inducit, quāuis ad diminutiones in ratione hoſtiæ. Et hæc de tertia quæſtione. Poſonij in feſto Pauli primi eremitæ. M. D. xxiiij.

¶INCIPIT QVARTVM IENTACVlum de nouem beatitudinibus euangelicis.

OCCVRRVNT quarto euangelicæ beatitudines tractãdæ poſitæ Matthæi.v.Circa quas anteq̃ ſingulæ tractentur,quinq; occurrunt quæſita.Primum,cur dominus in principio has beatitudines propoſuit. Secundo cur multas.Tertio cur tot.i.nouem.Quarto cur pluraliter.Et quinto an gradatim enumerentur.

¶Et ad primum quidem quæſitum reſpondetur dominũ in principio legis euangelicæ beatitudines propoſuiſſe duplici ratione.Altera eſt quia ſunt fines:quia ꝑfectiones iſtæ quæ vt beatitudines proponuntur,ſunt in præſenti vita vt fines. Quod ex eo patet,ꝙ quælibet earum proponitur vt veſtita beatitudinẽ ex ratione finis vltimi in patria.In qualibet ſiquidem beatitudine ponuntur quatuor.Primo perfectio aliqua:puta eſſe pauperem ſpiritu,eſſe mitem &c.ſecundo ratio beatitudinis in verbo beati. tertio deriuatio beatitudinis,in verbo quoniam. quarto finis vltimus in patria:puta regnum cœlorum poſſidere terram &c. Quia ergo in qualibet beatitudine ponitur finis vltimus futurus in alia vita:puta regnum cœlorum &c.& hic finis ponitur vt ratio beans actũ propinquum tali fini:puta eſſe pauperem ſpiritu,eſſe mitem &c.conſequens eſt vt quælibet ſit finis.beatitudo enim habet rationem finis. Et merito, nam huiuſmodi actus propinqui futuræ vitæ,ſunt ſupremæ perfectiones huius vitæ,& ideo habent rationem finis.Et propterea ſaluator ſapientiſſime in principio euãgelicæ legis propoſuit vtrũq; finem:& eum ſcilicet ad quem tandem tendimus aſſequendum in patria:& eum ſeu eos quibus mediantibus in hac vita appropinquamus ad finem cœleſtis patriæ.Finis enim habet rationẽ principij in operabilibus:quia ex fine ſumitur ratio operandi.

¶Et hinc habes quàm differenter à philoſophis ſaluator docuerit fœlicitatem huius vitæ. Illi nanque quæſierunt huius vitæ fœlicitatem abſolute, hoc eſt in ſeipſa. Saluator autem docuit huius vitæ fœlicitatem relatiue ad æternum patriæ gaudium: & ideo vt dictum eſt, proponens beatos, apponit: quoniam ipſorum eſt regnum cælorum, aut aliquid ſimile. Et propterea illi poſuerunt noſtram hic beatitudinem quaſi præmium vltimum. Saluator autem ponit noſtram hic beatitudinem vt meritum propinque pariens æternum in futuro præmium.

¶Altera ratio eſt, quia huiuſmodi perfectiones rationem habent exemplaris: ad quod in hac via inſpiciendo, menſurare poſſimus quantum proficiamus, & quantum deficiamus à perfectionis apice: vt quũ aliquis circa ea quæ ſunt manſuetudinis curat proficere, menſuret ſe aſpiciendo ad beatitudinem qua dicitur, Beati mites. Et ſic de alijs.

¶Ad ſecundum quæſitum, cur non vnam, ſed multas poſuit beatitudines: reſpondetur quòd quemadmodũ in domo cœleſtis patris manſiones multas eſſe docuit: ita multas beatitudines eſſe in hac vita reuelauit, quaſi vias multas perducentes ad cœleſtem patriam: vt hinc diſceremus non eſſe fœlicitatem euãgelicam in hac vita, ſicut fœlicitas quã ſtuduerunt ponere diuerſæ philoſophorum ſectæ: quarum vna excludebat aliam: ita quòd non erat fœlix verbi gratia apud peripateticos, niſi perueniens ad contemplationẽ ſapientiæ &c. Chriſtus enim poſuit ſic beatos in hac vita pauperes ſpiritu, vt poneret etiam beatos mites, & rurſus poneret etiam beatos miſericordes &c. ita vt qui miſericordiæ perfectione eſſet beatus, non excluderet eum qui munditia cordis beatus eſſet: & ſic de alijs. Monſtraturque hinc communes eſſe toti humano generi beatitudines viæ huius: dum alius ſic & alius ſic ire poteſt.

¶Ad tertium quæſitum de certo numero, reſpõdetur nouem apud Matthæum à domino propoſitas beatitudines conſiſtentes in nouem aſſecutionibus perfectionum. Ve-

tum ſeptem primæ (quæ ſolę conſueuerunt à multis dici beatitudines) conſiſtunt in ſeptem ſtudijs agendi: vltimæ verò duæ conſiſtunt in perfectione non agendi, ſed patiendi. Quæ inter ſe diſtinguuntur ex diuerſa patiendi ratione: dum ratio patiendi in octaua eſt deitatis confeſſio ſecundũ quamcũq; virtutem abſolute: in nona verò ratio patiendi eſt cõfeſſio verbi incarnati. quòd ſpecialem ingerere difficultatem immenſitas myſterij monſtrat.

¶Sed ad hoc quæſitum plenior reſpõſio poſt diſcuſſas oẽs beatitudines apparebit: non prætereundo quòd ideo ſolæ primæ ſeptem computantur beatitudines, quia ſolæ ipſæ ſunt in poteſtate ſtudij noſtri poſitæ: vtpote in actionibus noſtris conſiſtentes. nam reliquæ duæ non ſunt in poteſtate noſtra. perſecutiones enim in iniquorum poteſtatẽ ſunt: & ſi nemo nos perſequitur, nullus eſt qui patiatur perſecutionem propter iuſtitiam aut propter Chriſtum. Septem igitur ſunt beatitudines abſolutæ: nouem autem ſuppoſitis perſecutionibus contra iuſtitiam & contra Chriſtum.

¶Ad quartum autem quæſitum, cur quælibet beatitudo pluraliter propoſita ſit, dicendo beati: reſpõdetur hoc ideo factum eſſe vt in qualibet beatitudine multitudo comprehenderetur infinita hominum qui poſſent ſi vellent eſſe ſecundum illam beati: ita vt non ſolum multitudo beatitudinum multitudinem monſtret beatorum, ſed quęlibet beatitudo multos comprehendat in hac vita beatos: dum nõ ſingulariter dicitur beatus, ſed pluraliter dicitur beati.

¶Ad quintum quæſitum, ne idem pluries repetatur, ſeruãda eſt reſponſio poſt declaratas ſingulas beatitudines. tunc enim præintellectis ipſis beatitudinibus, gradus earum apparebit.

CIrca primam beatitudinem, ſcilicet Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum: ſcito duplicem inueniri expoſitionem. Primo vt declaretur per-

fectio hominis in ordine ad bona temporalia: quales ſunt diuitiæ, agri, domus, & cætera huiuſmodi. Secũdo vt declaretur perfectio hominis in ordine ad quæcunq; magnificantia hominem: vt ſunt gloria, fama, dignitas, ſcientia, ſanitas, pulchritudo &c. Et iuxta primum ſenſum, paupertatis nomen proprie ſumitur: ſpiritus verò ſumitur pro voluntate, non quacunq;, ſed ſpiritali, non quomodolibet, ſed per modum impulſus ſeu affectus: ita q; eſſe pauperem ſpiritu, eſt velle ſpiritali ratione & impulſu ſeu affectu paupertatem: ſiue ſecundum exteriorem poſſeſſionem ſit pauper, ſiue non.

¶Quod vt plenius intelligas, recole apud philoſophiã moralem duas inueniri virtutes circa diſpoſitionẽ hominis in huiuſmodi rebus: liberalitatem ſcilicet & magnificẽtiam. ſatis enim bene diſpoſitus eſt moraliter homo in vſu huiuſmodi exteriorum bonorũ, ſi eſt liberalis in mediocrib9 & magnificus in magnis. Lex autem diuina in veteri teſtamento altiorẽ videtur ingerere perfectionem, auertendo interiorẽ affectum ab huiuſmodi bonis, diuitiæ (inquit) ſi affluãt, nolite cor apponere. Et rurſus, Beatus vir qui poſt aurum nõ abijt, nec ſperauit in pecuniæ theſauris. quis eſt hic, & laudabimus eũ? ¶Euangelica autẽ doctrina perfectiorem animum format, ad cõtrariũ (paupertatẽ ſcilicet) cor vertẽs. Et hoc dupliciter. Hoc eſt vel ad ſtatũ paupertatis: iuxta illud: Si vis perfectus eſſe, vade vende omnia quę habes, & da pauperibus &c. Vel ad internum meritũ paupertatis: iuxta hanc beatitudinẽ, Beati paupes ſpiritu. Vbi videre potes ad quantũ perfectionis apicem aſcendit pauper ſpiritu, ſuperato tã liberali q̃ magnifico recte vtentẽ tẽporalibus bonis, ſuperato quoq; tollente affectum ſuũ ab huiuſmodi bonis, dum affectum ſuum ad contrariũ (paupertatem ſcilicet) habet. Et quia paupertas non eſt laudabilis ſecundum ſe, ideo non eſt dictum, Beati paupe-res voluntate, ſed ſpiritu, hoc eſt voluntate ſpiritali: qualis eſt voluntas paupertatis propter bonum ſpiritale. Et quo-

niam huiuſmodi ſpiritalis voluntas inueniri poteſt vel per modum acceptãtis(cuiuſmodi eſt voluntas hominis parati ſuſtinere propter bonum ſpiritale paupertatem ſi illata fuerit)vel per modum affectus ſeu impulſus(cuiuſmodi eſt voluntas deſiderantis propter bonum ſpiritale paupertatem:& hic modus longe præſtãtior eſt,& ſignificatur per nomen ſpiritus)ideo deſcripti hoc in loco pauperes ſpiritu,ad ſummũ perfectionis apicem ſecundum internũ meritũ peruenerũt. Nec minores ſunt merito eſſentiali ijs qui ob perfectionis ſtudium exteriora relinquũt vt ſequantur Chriſtum.facerent ſiquidẽ & hoc pauperes ſpiritu,ſi viderent expedire.

¶Aduerte hic tam pro hac ꝙ pro alijs beatitudinibus,conſtitui beatitudinem in perfectionis apice ſicvt progreſſus & diſtinctio incipientiũ,proficientium,& perfectorũ,admittatur in qualibet.Et perfecti quidem beati abſolute dicuntur:alij verò quantũ ſapiunt illius perfectionem,tantum ſapiunt & beatitudinis.Verbi gratia iuxta hãc beatitudinem perfecti ſunt qui voluntate ſpiritali per modũ impulſus afficiuntur ad paupertatem:& ſimpliciter dicuntur beati pauperes ſpiritu.Vt proficientes verò ſunt,qui ſpiritali voluntate parati ſunt paupertatem ſi venerit ſuſtinere.Et quaſi incipientes ſunt,qui afflu̅etibus diuitijs cor nõ apponunt.Vnde & vtriq; à beatis pauperibus ſpiritu non omnino excluduntur:ſed inter ipſos quodãmodo computantur.Et ſic de ſimilibus.Hæc de primo ſenſu.

IVXTA SECVNDVM autẽ ſenſum,quo optima diſpoſitio hominis ad quæcunq; ipſum magnificãtia deſcribitur,paupertatis nomen metaphorice ſumitur:& ſignificat inſufficientiã hominis ex ſeipſo. Et bene nota ꝙ non ſignificat inſufficientiam hominis,ſed inſufficientiam hominis ex ſeipſo.

¶Quod vt plenius intelligas,recolito hominem ſicut & quãlibet rationalem creaturam duo habere.Alterum ex ſe ipſo:& hoc eſt inſufficientia & vniuerſaliter defectus.Al-

terum ex diuina largitate,& hoc eſt ſufficientia,& vniuerſaliter bonum.Docuit hanc diſtinctionem apoſtolus.ij.ad Corin.iij.ſcribens,Non q; ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis quaſi ex nobis,ſed ſufficientia noſtra ex deo eſt.Vnde manifeſte cernis apoſtolum diſtinguere id,quod conuenit nobis quaſi ex nobis, & hoc eſſe inſufficientiam:& id quod conuenit nobis ex deo,& hoc eſſe ſufficientiam.

¶Quod vt plenius adhuc intelligas,accipe exemplum ab aere illuminato ſiue à ſole ſiue à lucerna.eſt enim ibi diſtinguere id quod conuenit aeri ex ſe,& id quod conuenit aeri ex illuminante.aer nanq; ex ſe nullū habet lumen,ſed quātum eſt ex ſe,ſemper eſt tenebroſus:quicquid autem luminis habet,& quicquid poteſt ex lumine quod habet,ab illuminante habet. Sic quoq; in nobis inuenitur q; nos ex nobis nullum habemus bonum,ſed defectus& inſufficientiæ pleni ſumus:ex deo autē habemus quicquid boni habemus.Et ſicut in aere quantūcunq; illuminato ſemper durat tenebroſitas quantum eſt ex parte aeris(quia ſemper aer quantū eſt ex ſe,tenebroſus eſt)ita in homine ſemper perſeuerat ſecum inſufficientia huiuſmodi:quia quātūcūq; perfectus non ſolū in hac via ſed in patria homo ſit,ſemper hanc conditionē retinet,q; quantū eſt ex ſe,eſt inſufficiens ac defectiuus.propter quod de beatis angelis ſcriptū eſt,Tremūt poteſtates.Bona,ſiquidē à deo nobis collata, nō ad hoc cōferūtur vt tollant huiuſmodi inſufficientiam, ſed vt faciant nos vt dei miniſtros idoneos ac bonos,ſufficientes &c.ita q; nos tanq; ex nobis ſemper inſufficientes inuenimur:& noſmet tanq; dei cooperatores & miniſtri, potentes,ſcientes,boni,& vniuerſaliter ſufficientes inueniamur.Habes ergo ex his omnibus quid metaphorice paupertatis nomine in propoſito intelligamus:ſcilicet inſufficientiam hominis ex ſeipſo.Spiritus nomine interiorē affectum per modum impulſus intellige.

¶Reſtat vt explanetur quid ſignificat hoc coniunctum,

ſcilicet pauperes ſpiritu. Non enim ſignificat proprie loquẽdo habentes pauperem ſpiritum. vnde & dominus non dixit, Beati pauperes ſpiritu: quod ſignificaret, habẽtes pauperem ſpiritum. Et in promptu ratio eſt: quia ſpiritus non debet eſſe pauper, ſed magnus & diues. puſillus enim ſpiritus vitiũ eſt, ſicut & paupertas ſpiritalis. Sed ſignificat vtentes in ſuo ſpiritu (id eſt affectu) paupertate dicta, hoc eſt in ſufficientia propria.

¶Quod vt plenius intelligas, conſidera huiuſmodi paupertatem ſeu inſufficientiam non eſſe de genere bonorum ſeu laudabilium, neq; de genere peccatorum ſeu vituperabiliũ, ſed conditionem neceſſario concomitantem rationalem creaturã. Et licet ipſa inſufficientia non ſit in ſe laudabilis, vſus tñ eius ſecũdũ rectã ratione͂ valde cõmendabilis eſt.

¶Dictat autem recta ratio vt huiuſmodi inſufficientia vtamur dupliciter in ſtudijs & affectibus noſtris. Primo vt remouente prohibens: hoc eſt vt tollente impedimẽtum optimi progreſſus ſpiritus noſtri. Impeditur ſiquidem plurimum ſpiritus noſter ſi vtamur illo tanq̃ ſufficientes. vſurpamus nanq; tunc ſufficientiam noſtram tanq̃ miniſtrorum dei: & facimus noſtram abſolute, dum ad ſtudia noſtra & opera noſtra procedimus tanq̃ ſufficientes, quum tamen in veritate aut ſufficientiam ad id habemus tanq̃ dei miniſtri, vel totaliter non habemus. Si enim vteremur inſufficientia noſtra applicando illam ad remouendum impedimentum ſtudiorum noſtrorum (hoc eſt ad remouendum hoc impedimentum quo ſcilicet procedimus in operibus noſtris tanq̃ noſipſi ſufficientes ſimus) ſic paupertas hmõi redundaret in ſpiritũ per laudabile͂ ipſius vſum. Et ſic quũ dicitur beati pauperes ſpiritu, ſignificant beati in ſuo ſpiritu vtentes ſeipſis tanq̃ inſufficientibus. Ac ſi aperte diceretur: Beati qui in affectibus & ſtudijs ſuis ſe habent tanq̃ inſufficientes ex ſeipſis.

¶Vtimur ſecũdo laudabiliter hmõi pauptate ſeu inſufficiẽcia per redũdanciã in noſtrũ ſpiritũ ſecundum conformes

ipſi paupertati ſeu inſufficientiæ affectus, conformis nãq; affectus huiuſmodi paupertati eſt affectus ſubiectionis, recurſusq; ad eum à quo eſt ſufficientia. Sicut enim extrinſecus pauper cum obſecrationibus loquitur, non confidens in ſeipſo, ſed recurrens ad alium, & ſubijciens ſe, ita interna hæc inſufficientia ſeu paupertas parit affectum in ſe nõ cõfidentis, ſed recurrentis ad deum, & ſubijcientis ſe illi, & reuerentis &c. Et ſic complectendo totum, beati pauperes ſpiritu dicuntur qui in operibus ſuis & ſeipſis vtuntur vt inſufficientibus, & affectus habẽt cõformes huiuſmodi paupertati. Et hoc à multis doctoribus appellatur paupertas ſpiritus. ¶Summa autem perfectio in huiuſmodi paupertatis vſu conſiſtere videtur in hoc q; homo quum deliberate operatur intus vel extra, non ſolum ex electione deliberata, & ex humilitatis habitu inclinante, ſed per modum impulſus ſeu impulſiui affectus vtatur ſeipſo tanq; inſufficiẽte: & rurſus q; homo in affectibus ſuis quos quaſi non deliberando habet, vtatur ſeipſo tanq; inſufficiente, tanq; is qui ſpiritu dei agitur. Et ad tam eminentem perfectionẽ deſignandam nomine ſpiritus ſaluator vſus eſt, dicens, beati pauperes ſpiritu. ¶Quo fit vt pauper ſpiritu excedat nõ ſolum communem apud morales philoſophos, qui contra moralem ſuperbiam recte diſpoſitus ponitur. ſed etiam humilem apud ſacram doctrinam, qui contra reuelatam ſuperbiam bene diſpoſitus eſt: quanto ſpiritus reuerentialis timoris dei præſtantior eſt vtroq;. Et humilitatis quidem exemplũ atq; magiſtrum ſe dominus exhibuit dicens, Diſcite à me quia humilis ſum corde. Reuerentialis autem ſpiritus efficaciam in ipſo domino ſcripſit apoſtolus, q; in oĩbus exauditus eſt pro ſua reuerentia.

¶Extenditur autem hæc beatitudo ad quæcunq; magnificantia hominem, ſiue ſint exteriora bona, ſiue corporis, ſiue animæ, tam naturalia q̃ gratuita: magnificamur enim ex diuitijs, gloria, honore, laude, ſanitate, pulchritudine, ingenio, ſcientia, prudentia, & demum infuſis diuinis donis:

æx quibus periclitamur ne ſufficientiam quam in nobis tã͂ ꝙ dei miniſtris ponunt, vſurpemus nobiſipſis. vnde & Paulus dicebat: Ne magnitudo reuelationum extollat me &c. Et propterea qui ad hanc beatitudinem perueniunt, ĳ ſunt qui implent præceptum Petri apoſtoli, ad omnia ſe habentes vt cooperatores & miniſtri dei, Ait enim: Vnuſquiſꝗ ſicut recepit gratiam in alterutrum illam adminiſtrantes ſicut boni diſpenſatores multiformis gratiæ dei. ſiquis loquitur, quaſi ſermones dei. ſiquis miniſtrat, tanꝙ ex virtute quã adminiſtrat deus. vt in omnibus honorificetur deus. Et ſimile eſt de alĳs operationibus præceptum intelligendum; quoniam eadem eſt ratio omnium. Et quoniam internas noſtras diſpoſitiones ex delectatione & triſtitia cognoſcimus & menſuramus, ſiquis ſeipſum noſſe vult quãtum vtatur ſeipſo vt inſufficiente in operibus ſuis, aduertat quãtum tangitur delectatione quum magnificatur, honoratur, laudatur &c. ab alĳs, aut etiam, quum ſibi occurrit ſe æſtimari, magnificari, laudari &c. & ſimiliter quantum tangitur triſtitia quum contraria horum de ſeipſo occurrunt in animo, vel ab alĳs inferuntur. Qui enim huiuſmodi delectationibus vel triſtitĳs tangitur, pauper ſpiritu non eſt; quoniam pauperi ſpiritu nihil eſt admirabilius ꝓpria laude, nec gaudet aut triſtatur de huiuſmodi, niſi pro quanto deus in ſuo miniſtro honorat vel dehonoratur.

DE PRAEMIO autẽ huius beatitudinis, ſcilicet quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum: duo dicẽda eſſent. Primum, cur regnum cœlorum reſpõdet huic beatitudini. Secundum, cur hoc præmium ſignificatur per verbum præſentis temporis, quum in alĳs beatitudinibus ponatur verbum futuri temporis. Et hæc ſecunda dubitatio communis eſt etiam octauæ & nonæ beatitudini: quoniam in his tribus ſignificatur præmium per verbum præſentis temporis, in reliquis verò ſex per verbum temporis futuri. Et rurſus in his tribus ſignificatur per verbum ſubſtantiuum ſcilicet eſt: in alĳs verò per alia verba, videbunt, conſola-

buntur &c. Sed hæc communia in fine omnium beatitudinum dicentur. ¶ Ad primum autem in promptu eſt reſpōſio ex illa diuina regula: Qui ſe humiliat exaltabitur. Rationis ſiquidem ordo poſcit vt qui voluntario ſpiritu paupertatem amplexus eſt, aut ſeipſum abiecit vtendo ſeipſo vt inſufficiente, exaltetur in regni cœleſtis diuitias, celſitudinem, dignitatem, gloriam &c. quæ regni nomine importantur. Et hæc de prima beatitudine.

Circa ſecundam beatitudinem, Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram: aduertendum eſt mitem reſpicere duas materias: quarum principalis, eſt vindicta, ſecūdaria autē exterior mos. Et quantum ad vindicabilium materiam ſpectat, mites dicuntur qui non vincuntur à malo, ſed vincūt in bono malum. Non enim vincuntur à malis iniuriarum iræ perturbationis, & triſtitiæ, ſed imperturbati & immutati, acceſſibiles & tractabiles permanent, ſicut prius erant antequam huiuſmodi vindicabilia occurrerent. Vincunt autem in bono malum, dum affabiles, vtiles, ac ſuaues ſeipſos exhibent ijs qui puniendi ſeu obiurgandi occurrunt. Et hoc proprium videtur eſſe mitis, vnde apparet ꝙ mitis ſuperat leuem, manſuetum, ac clementem, dū placida ſuauitate ſeipſum impugnantibus exhibet etiam vtilem.
¶ Eſt autem perfectio hæc tanta, vt ſaluator ipſe magiſtrū ac exemplum eius ſpecialiter ſe exhibuerit, dicens, Diſcite à me quia mitis ſum. & deum mereatur habere pro interno doctore: iuxta illud, Docebit mites vias ſuas. Et Moyſes (de quo Nume. xij. ſcriptum eſt ꝙ erat mitiſſimus ſup omnes homines qui morarentur in terra) creditur a Diony. ob hanc virtutem habuiſſe tantam cum deo familiaritatem. Apparet quoq; excellentia eius ex eo quòd religionem ipſam reddit deo acceptabilem. teſtāte hoc Dauid qui vt ſua in deum religio memorabilis apud deum eſſet, propriam interponit manſuetudinem, quæ minus quid eſt ꝙ̄ miti-

tas,dicens: Memento domine Dauid, & omnis manſuetu dinis eius: Sicut iurauit domino,votum vouit deo Iacob: Si introiero in tabernaculum domus meæ &c. donec inueniam locum domino,tabernaculum deo Iacob &c. Votum ſiquidem & iuramentum de inueniendo tam ſolicite locum domino,quod fecerat mãſuetudine interpoſita,memorabile apud deũ proponit.vnde multo magis acceptabilis foret ſi mititas fuiſſet allegata.

¶In ſecundaria verò materia(hoc eſt in moribus) ſuperat mitis modeſtum & affabilem: dum ſicut in animo, ita & in ſuis moribus exterioribus placida ſuauitate omnibus ſe exhibet,& ſicut fructus arborum mitis ad ſe allicit.Quocirca totaliter (hoc eſt in vtraq; materia) mites merito beati ſunt: vtpote ſuorum morum intus & extra poſſeſſores.

ET IVRE aſſignatur eis pro præmio poſſeſſio terræ: vt qui in hac vita iura ſua proſequi noluerunt ad ſuperandos occupatores,fiant poſſeſſores terræ, non inſtabilis aeris, aut fluentis aquæ bonorum temporalium, ſed ſolidæ ac firmæ terræ viuentium.

CIrca tertiam beatitudinem , Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur : occurrit ſtatim quæſtio cur lugere ſine bonificante aliquo poſitum eſt inter beatitudines : quum lugere non ſit de genere bonorum, ſed computetur potius inter mala: quum triſtitia ſit mala naturæ (iuxta illud Eccleſiaſtici.xxx. Multos occidit triſtitia,& non eſt vtilitas in illa)& non ſit bona moraliter: imo vt dicitur.vij. Ethi. Prudens non intendit triſtari. Et augetur quæſtio ex eo quòd paupertas poſita in prima beatitudine,quia non erat de genere bonorum,poſita eſt cum adiuncto bonificante, dicendo beati pauperes ſpiritu,& non abſolute beati pauperes,hic autem ſine adiũcto bonificante dicitur beati qui lugent.

¶Occurrit quoq; quęſtio altera,cur inter beatitudines annumeratus eſt luctus,& non gaudium. In nulla enim ha-

rum beatitudinum dicitur, beati qui gaudent: quum tamē gaudium magis pertineat ad regnum dei quàm luctus. ſcriptum eſt enim: Regnum dei eſt iuſtitia, pax, & gaudium in ſpirituſancto.

AD PRIMAM quæſtionem reſpondetur de triſtitia poſſe loqui dupliciter, vel abſolute, vel ex ſuppoſitione præſentium malorum. Et abſolute quidem neq; eſt bona naturaliter neq; moraliter: quoniā & nocet naturæ (vtpote inquietudo eius) & nullam habet rationem moralis boni: & ſic à prudentibus refugitur. Suppoſitis autem præſentibus malis, triſtitia bona eſt: vtpote conſequens & ad naturaliter & ad moraliter bonos actus. ponit enim triſtitia præſuppoſiti præſentis mali in parte cognoſcitiua ſenſationem ſeu perceptionem, in parte verò appetitiua refutationem. Et ambo bona eſſe ex eo patet, quòd male diſpoſitus eſt qui præſentia mala aut non percipit, aut non refutat: vtpote inſenſibilis ſeu ſtupidus ſi non percipit, & corruptus ſi non refutat. ex his enim duobus bonis fit triſtitia. Et quia in dubium nō vertitur, ſed conſtat mala eſſe in hac vita, ideo triſtitia ſi alias habet circunſtantias, inter bona computari poteſt in ſtatu præſentis vitæ.

¶Nec eſt poſita à domino inter beatitudines ſine aliquo bonificante: ſed bonificatio eius ex parte materiæ ſignificata eſt ex hocipſo quòd dictum eſt: Beati qui lugent, non hoc vel illud, ſed qui lugent abſolute. Ex hoc enim ſignificantur qui lugent non ob malum ſecūdum quid (quale eſt omne malum temporale) ſed ob malum abſolute: quod ſolum eſt id quod eſt cōtrarium abſolute bono: quod eſt vita æterna: ita q; dicendo beati qui lugent, dixit beati qui lugent ob mala præſentia contraria vitæ æternæ. & ſic bonificauit luctum ex parte materiæ. Rurſus bonificatus eſt luctus ex parte agentis ſeu lugentis, ex hocipſo q; ſignificatus eſt per modum actionis, proculdubio humanę, ac per hoc voluntariæ. ex hocipſo enim q; ponitur nō quaſi illata paſſio, ſed quaſi aſſumpta voluntariæ actio, ad ordinem moraliū

nem moralium & meritoriorum actuum transfertur. lugere ſiquidem non eſt tam triſtitia quàm triſtitiæ effectus ſicut flere. Vnde & lugere dicuntur tam viri quàm mulieres quãdiu lugubres ſe exhibent ob mortem charorum vel aliquid huiuſmodi. & dominus ad Samuelem primi Reg. xvj. ait: Vſquequo tu luges Saul, quum ego abiecerim eum? tanquam in poteſtate Samuelis eſſet lugere. eſt igitur actio quædam.

¶Et ſi his iunxeris quòd lugere eſt ſecundũ ſe triſte & amarum quid, reſultabit hinc quòd lugere importat voluntariã actionem triſtem ſeu amaram, ac per hoc vt medicinalem actionem aſſumptam. Voluntas ſiquidem recta non aſſumit huiuſmodi amara niſi ſicut medicus vtitur medicinis: quoniam ex ſe non habent rationem appetibilis, ſed propter aliud. Vnde lugere ex hoc ipſo ꝙ ſignificatur vt triſtis actio voluntaria ſeu humana, bonificatum eſt menſura rectæ rationis ac voluntatis. Et dicendo beati qui lugent, ſignificati ſunt qui officioſe lugẽt. & ex integro ſignificationem adunando, quum dicitur beati qui lugent, ſignificantur beati qui officioſe lugent ob præſentia mala contraria vitæ æternæ. Et propterea non opus fuit aliquod adiunctũ bonificans explicite apponere, ſicut in prima beatitudine appoſitum eſt. paupertas enim non habet rationẽ actiõis, ſed ſignificatur vt defectus: & propterea indiguit adiuncto bonificante. Secus autem eſt de luctu ſignificato abſolute per modum actionis humanæ: vt declaratum eſt.

AD SECVNDAM verò quæſtionem dicitur ꝙ quia beatitudines perfectiones ſummæ ponũtur, & gaudium præſentis vitę inchoationis magis quàm perfectionis rationem habet (quoniã exiguum quodã initium eſt æterni gaudij: vtpote carens præſentia boni æterni de quo eſt) ideo inter beatitudines non eſt computatum ſecũdum ſeipſum. Sed nec omnino pretermiſſum eſt: quoniam poſitum eſt in ſuis radicibus in ſexta & ſeptima beatitudine: quoniam munditia cordis iuge conuiuium eſt, & pax

gaudium magnum parit. Explicauit nihilominus domin⁹ in nona beatitudine gaudium, non vt ipſam beatitudinē, ſed vt annexum, dicens: Gaudete & exultate, quoniā merces veſtra &c.

¶Luctus autē merito inter beatitudines locatus eſt: quoniam maximam ponit perfectionem in viatoribus inter tot & tanta mala præſentis peregrinationis conſtitutis. Quod ſi non percipis, circunſpice præſentia mala à vita æterna abducentia (puta quòd quandiu ſumus in corpore, peregrinamur à domino & à patria cœleſti, quòd caro cōcupiſcit aduerſus ſpiritum, ꝙ tot mala peccatorū propriorum & alienorum continue emergunt, quòd creaturæ factæ ſunt in odium & in tentationem animæ hominum, & in muſcipulam pedibus inſipientium, quòd cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtræ, & alia huiuſmodi) & videbis quàm inſenſati ſumus qui hæc præſentia nobis mala non ſentimus. & ſi percipimus, ꝙ alieni à ſpiritali natura & vita ſumus ſi non diſplicent: & ſi diſplicere videntur, ſi non propterea triſtamur ſeu lugemus, ſed pertranſimus quaſi noſtra non interſit, quaſi in ſomnis huiuſmodi mala videamus, quaſi non vere diſpliceant. Et inde poteris ſuſpicere in celſam illorum perfectionē qui hæc ſentientes & abominantes (vtpote habentes pro conſuetudine exercitatos ſenſus ad diſcretionē boni & mali) lugent, aut cum Dauid, Heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt. aut Paulo, infœlix ego homo, quis me liberabit de carcere mortis huius? aut cum Ezechia, Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. aut cum propheta, Vidi præuaricantes, & tabeſcebā: quia eloquia tua non cuſtodierūt, & ſimilibus. Et ſic videbis quàm neceſſarium fuerit in catalogo beatorū in hac vita, adſcribere etiam beatos qui lugent. Et merito. quum enim delectabilia mundi huius plurimum à virtute abducant, multæq́ ſint propterea bonæ animi diſpoſitiones ſeu virtutes poſitæ circa delectationes & triſtitias (vt cōtinentia, abſtinen-

tia,ſobrietas,temperantia, & pœnitentia) longe excellen-
tior perfectio lugentium inuenitur: qui non ſolum à dele-
ctationibus ſe alienant, ſed ad contraria ſe erexerunt aſſu-
mendo voluntarium luctum: ſortiti à cœleſti patre in hac
peregrinatione irriguum inferius, et irriguum ſuperius, nō
vano aut ſterili luctui vacantes, ſed ſeminantes in lachry-
mis: hoc eſt ſementinam virtutem lachrymis luctus tribuē
tes in vitam æternam fructificantem.

¶Sub hac beatitudine comprehenduntur qui in hac vita
ſtatum voluntarij luctus ſumūt pro cœleſti patria: vt ſunt
religioſi, & aliæ perſonæ abrenunciantes delicijs & dele-
ctationibus carnis ac mūdi: & dei ſeruitio in puritate ſe mā
cipantes in veritate: quibus præmium ſuapte natura debi-
tum reſeruatur: quoniam ipſi conſolabuntur in cœleſti pa-
tria. Hæc de tertia beatitudine.

CIrca quartam beatitudinem, Beati qui eſuriunt
& ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabūtur:
dubium ſtatim occurrit an iuſtitia in propoſi-
to ſumatur generaliter pro rectitudine ſeu boni
tate qua recti ſeu boni dicimur: iuxta quod ſcri
ptum eſt, Iuſtus ex fide viuit. Vel ſpecialiter vt ſpecialis
virtus eſt, reddēs vnicuiq; quod ſuum eſt, de qua ſcribitur,
Diligite iuſtitiam qui iudicatis terram. Vtrinq; enim am-
biguitatis ratio eſt. Nam ſi ſumitur generaliter iuſtitia, ſe-
quitur ꝙ beatitudo hæc communis eſt reliquis beatitudi-
nibus: quia quęlibet alia beatitudo aliquam ſpecialem bo
nitatem ſeu rectitudinem ponit. & ſic reliquæ beatitudines
comprehenderentur ſub iſta tanq̄ ſpecies ſub genere, qđ
eſt abſurdum. Si autē ſumitur iuſtitia ſpecialiter, ſequitur
primo ꝙ ad hanc beatitudinem ponatur ſpectare deſide-
rium punitionis malorum: puta ꝙ homicida occidatur: ꝙ
latro ſuſpendatur &c. qm̄ punitiones huiuſmodi, iuſtitiæ
ſunt. Sequitur ſecūdo ad hanc beatitudinem ſpectare deſi-
derium punitionis proprię: hoc eſt ꝙ ipſemet puniat iuxta
propria demerita: quoniam hoc iuſtitia eſt. Vtrūq; autem

horum apparet inconueniens. Et primum quidem repugnat ſecundæ beatitudini: qua mites non ſolum elongant ſe à punitionibus, ſed puniendis vtiles ſe exhibent. Secundum autem contrariatur communi viatorum deſiderio: in quorum perſona propheta dicit: Non intres in iudicium cum ſeruo tuo: quia nõ iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Qui enim hoc petit, procul dubio deſiderat ſe non ſubijci iudicio punitiuo.

AD HANC dubitationem dicitur q̄ vtroq; modo intelligi poteſt hoc in loco iuſtitia. Et ſi intelligitur iuſtitia ſpecialis, quæ reddit vnicuiq; quod ſuum eſt: ſiſtendum eſt in hoc quòd eſt ſermo de iuſtitia abſolute, & non de iuſtitia tali: puta punitiua ſeu vindicatiua. & ſimiliter eſt ſermo de iuſtitia abſolute, & nõ de iuſtitia in hoc. Iuſtitia autem abſolute, bonum iuſtitiæ importat. ac per hoc ad beatitudinem hanc directè ſpectat deſiderare iuſtitiam abſolute, hoc eſt bonum iuſtitiæ. ex conſequenti autem ſeu in caſu neceſſitatis ad eandem ſpectat non refugere iuſtitiam talem: & ſimiliter non refugere iuſtitiam in hoc.

¶Et hinc ſoluuntur obiectiones. Vtraq; nãq; obiectio de deſiderio iuſtitiæ punitiuæ ſoluitur per hoc quòd non eſt hic ſermo de iuſtitia tali, ſed de iuſtitia. Huius contrarium non petit peccator dum refugit iudicium: quoniam fugiẽdo vnum modum iuſtitiæ, petit alium iuſtitiæ modũ. Fugit enim iudicari ſecundum propria merita, appetendo iudicari ſecũdum merita Chriſti, iuxta verbum Pau. ad Phi. iij. Vt inueniar habens iuſtitiam quæ eſt ex fide Ieſu Chriſti. Vnde & ibidem propheta petit, Exaudi me in tua iuſtitia. manifeſtãs per hoc appetere ſe iuſtitiam dei: fugere aũt iuſtitiam propriam.

¶Si autem intelligitur iuſtitia generaliter pro bonitate ſeu rectitudine, optime quadrat: nec ſequitur aliquod abſurdũ. Tum quia aliæ beatitudines non attendunt ad formalẽ rationem generalis iuſtitiæ, ſed ad quaſdam ſpeciales rõnes: vt patet diſcurrendo per ſingulas, Et propterea formaliter

loquendo non ſe habent aliæ beatitudines ad iſtam vt ſpecies ad genus. Tum quia beatitudo iſta attenditur penes perfectionem humani deſiderij:quod in nulla alia beatitudine attenditur:vt patet diſcurrendo per ſingulas. Conſurgit ſiquidem beatitudo hæc ex inopia bonorum ſeu bonitatis inuentæ in præſenti vita,ſicut præcedens beatitudo, ſcilicet Beati qui lugent,conſurgit ex copia malorũ pręſentis vitæ:ita quòd ſicut ibi, ex abundantia malorum quę in hac peregrinatione inueniuntur,perfecti lugent: ſic ex inopia bonitatis inuẽtę in hoc exilio,perfecti eſuriunt & ſitiũt bonitatem.Et propterea magis conſonat literali ſenſui ſumere iuſtitiam generaliter quàm ſpecialiter.

¶Eſt autem deſiderium hoc non appellatum deſiderium, ſed fames & ſitis,multiplici ratione. Tum vt oſtendatur vehementia deſiderij. Tam enim fames quã ſitis vehementem appetitum importat. Tum vt oſtendatur quaſi naturalitas,ꝙ quemadmodum tam fames quàm ſitis ex natura prouenit:ita deſideriũ vehemens iuſtitiæ vt naturale ineſt perfectis ſecundum naturam ſpiritalem, ſecundum quã ex deo nati ſunt:iuxta illud, Quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt.Tum ad oſtendendam qualitatem indigẽtiæ, quòd ſcilicet perfecti deſiderant iuſtitiam ſeu bonitatem tanquã cibum & potum,quo indigent eſurientes & ſitientes.Tum ad oſtendendam integritatem deſiderij, & ex parte deſiderantis:quia ſcilicet vtrunq; deſiderium habet famis & ſitis, hoc eſt animę et carnis:iuxta illud,Sitiuit in te anima mea: quã multipliciter tibi caro mea. Et ex parte iuſtitiæ deſideratæ vt completi alimenti reſpondentis fami & ſiti:qm̃ perfecti deſiderant bonitatem omnifariam.

¶Locata eſt igitur in hac beatitudine perfectio eorum qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, hoc eſt iuſtitiæ bonum vſq; adeo inueniri,& ſic vnicuiq; dari quod ſuũ eſt, quoaduſq; ad hoc perueniatur vt deus ſit omnia in omnibus . in hoc enim conſummabitur omnis iuſtitia,quũ deus erit in omnibus ratio omniũm . & eſuriunt ac ſitiunt iuſtitiam, hoc

eſt rectitudinem bonitatēq; inueniri ac augeri quoadusq; deus ſit omnia in omnibus.in hoc enim conſiſtit conſummatio omnis bonitatis. Et merito perfecti ſemper in hac vita eſurire & ſitire ponuntur iuſtitiam: quia tanta eſt hic penuria iuſtitiæ vt ſemper eſurientes & ſitiētes relinquat: iuxta illud, Qui edunt me, adhuc eſurient: & qui bibūt me, adhuc ſitient. Quo fit vt horum perfectio iuſtos ſuperet. ſunt enim plus quàm iuſti, quibus non ſufficit ꝙ ipſi ſint iuſti, ſed eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam magnificari. Et ſunt plus quàm boni, quibus non ſufficit ꝙ ipſi ſint boni, ſed ipſi eſuriunt & ſitiunt bonitatem multiplicari, magnificari &c.

ISTIS merito ſaturitas quæ in hac vita haberi neqt: in cœleſti patria in præmium reſeruatur: iuxta illud, Satiabor quū apparuerit gloria tua. Hæc de quarta beatitudine.

Circa quintam beatitudinem, Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. reco le miſericordiam virtutem eſſe ſubleuatiuā alienæ miſeriæ, hoc eſt defectus. Miſericordia enim directe reſpicit defectum vt tollēdum. Et poſſunt in ea conſiderari tria: ſcilicet operatio exterior qua ſubuenit indigenti: affectus interior quo appetit ſubuenire indigentibus: & interior vtriuſq; ratio, qua alienas miſerias proprias facit. ideo & appetit tollere illas, & tollit illas ſi poteſt. Vnde miſericors excedit tam beneficum quàm munificum. communicat ſiquidem cū eis in primis duobus, hoc eſt in actu benefaciendi, & in appetitu benefaciendi: ſed ſuperior eſt eis in modo, dum miſericors intantum afficitur vt alienos defectus proprios faciat, dum ſic ad eos tollendos ſe habet & afficitur, quaſi proprij eſſent.

¶Eſt autem tantæ eminentiæ miſericordiæ virtus, vt ſola inter virtutes deo propria dicatur: iuxta illud, Deus cui proprium eſt miſereri. Et omnibus ſuperemineat: iuxta illud Pſal. Miſerationes eius ſuper omnia opera eius. Solus ſiquidem deus naturaliter eſt miſeriæ ſeu defectus expers: ac per

hoc ſolus poteſt in miſeriam abſolute, quæ omnem cōprehendit. Et miſeratio eius, [quæ miſericordiæ actio formalis eſt: quaſi ſupernatans in ſingulis & omnibus operibus dei inuenitur: non ſolum materialiter tollendo aliquē defectū, ſed formaliter: quia ex intentione deus ad hoc tēdit vt tollat in ſingulis & omnibus aliquē defectum. Propter quod merito appropriatur ei non ſolum quòd eſt miſericors, ſed quòd eſt miſerator: iuxta illud, Miſericors & miſerator dominus.

¶Quo fit vt miſericordes tanꝙ diuinam proprietatē participantes, inter beatos computentur. Et vere ad ſummū perfectionis apicē in materia miſeriarum tollendarū aſcenderūt qui miſericordes ſunt ſimpliciter & abſolute: hoc eſt qui non ſolum iunctis ſanguine, amicitia, ciuilitate, & cæteris huiuſmodi neceſſitudinibus: ſed miſeris quicunꝗ ſint illi, miſericordes ſe exhibēt, affectu quidem indefeſſe, opere autem iuxta vires: vt ſemper ſint miſericordes: miſeratores autem quum poſſunt, aut occaſio miſeratiōis ſe offert. Et licet proprias miſericordis miſerias miſericordia humana non tradat obliuioni: iuxta illud: Miſerere animæ tuæ placens deo, perfectio tamen miſericordiæ ad alienas tollendas miſerias tendit, proprias eodem meritorio miſericordiæ actu tollendas reddens.

ET PROPTEREA reponitur miſericordibus in præmium quòd ipſi miſericordiam in cœlo conſequentur: hoc eſt à miſerijs omnibus leuabuntur. Iure enim ab omni debet exui miſeria in patria, qui in hac peregrinatione aliorum miſerias quaſi ſuas curauit. Hæc de quinta beatitudine.

CIrca ſextam beatitudinem, Beati mundo corde: qm̄ ipſi deum videbūt, duplex quæſtio occurrit. Prima eſt cur beatitudo hęc nō ſignificat aliquā pfectionē. Munditia em̄ nullā perfectionē ſignificat: ſed imperfectionem immūditiæ excludit: ſicut nō peccare, nullā pfectionē ſonat: ſed īperfectionē peccati excludit. Oēs ſiquidē beati

tudines non ſolum perfectionem, ſed perfectionem ſummam ponere debent.

¶Secunda eſt cur beatitudo hæc nullam operationem ſonat: quum omnis beatitudo ſecundum operationē aliquā attendatur. nam neq; munditia neq; cor operationē ſignificat: vt patet.

AD PRIMAM quæſtionem dicitur q licet munditia ſimpliciter & abſolute non ſignificet perfectionem, munditia tamen tale ſubiectum afficiens magnam ponit perfectionem: ſicut non peccare abſolute, nullā perfectionem ponit: ſed non peccare poſitum in vtente libero arbitrio, magnam perfectionem ponit. maxima ſiquidem perfectio eſt q homo vtatur libero arbitrio ſine peccato. Ita in propoſito licet munditia ſonet negationem immunditiæ, ac per hoc nullam perfectionem ſignificet: munditia tamen afficiens cor, magnam perfectionem ponit: quam Dauid petebat: Cor mundum (inquit) crea in me deus.

AD SECVNDAM verò reſpondetur dupliciter. Primo quòd operatio poteſt ſignificari dupliciter. vel in ſeipſa: vt dictum eſt, Beati qui lugent, vel in ſua radice; & ſic ſignificatur in propoſito viuere in ſuo naturali ac coęuo principio, quod eſt cor, hoc eſt interior pars noſtra: iuxta illud Matth. xv. De corde exeunt cogitationes malæ: homicidia, adulteria, furta &c. Et dicuntur beati mundo corde, habentes principium operū ſuorum mundum: qm̄ non poteſt arbor bona malos fructus facere.

¶Secundo dicitur quòd cor pro quanto eſt naturale principium ſemper in actu, non ſolum ſignificat illam rem quæ eſt principium, ſed etiam operationē: quia ſignificat principium vitæ in actu: ſicut ædificans ſignificat eū qui actu ædificat. Et ſecundum hoc beatitudo iſta ſignificat operationem in ſeipſa: qm̄ ſignificat beatos qui munde viuunt ab interno principio. Totaliter ſiquidem mundam vitam ducere non permittit peregrinatio præſens: quoniam nō nullo ſaltem puluere greſſus humani inquinantur. Et pro-

pterea dominus mundam vitã in hoc mundo ex parte cordis deſignauit, dicens, Beati mundo corde. Et quãuis hæc vita ex mundo corde non ſit totaliter (vt dictum eſt) munda, tantæ tamen excellentiæ eſt vt reddat homines pluſꝗ perfectos. Si enim apud Iacobum apoſtolũ ſi quis in verbo non offendit, perfectus eſt: quanto pluſquam perfectus eſt qui corde non offendit? Erudierat tam bene Iob filios ſuos, vt ſecurus de mundis eorum operibus, ac de munda lingua, veritus ne forte peccaſſent in cordibus ſuis: offerebat holocauſta per ſingulos. Iob. j. & Prouer. xx. ſapiẽs clamat: Quis poteſt dicere mũdum eſt cor meum, purus ſum à peccato? Merito ergo beati ſunt mundo corde, qui ſummam munditiam obtinentes, vitam mundã ex corde mundo ducunt.

ISTIS PROMITTITVR in præmium videre deum duplici ratione. Primo vt præſenti vitę reſpõdeat vita æterna: tanquã qui hic talem vitam duxerit, ſcilicet mundam, mereatur tranſire ad vitam æternam: quę cõſiſtit in viſione dei: iuxta illud, Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te verum deum. Secundo vt diſcamus præparationem humanæ mentis ad videndum deum non conſiſtere in perficiendo partem ſpeculatiuam: vt philoſophi tradunt, ponentes ſapientes maxime appropinquare deo: ſed in perfectione partis affectiuæ quæ cor vocatur: ita quòd ex hoc ꝙ non doctis & ſapientibus, ſed mundis corde promittitur viſio dei: & ſcimus viam præparationem ac meritum perueniendi ad videndum deum, conſiſtere nõ in ſciẽtia & ſapientia, ſed in cordis munditia. ſcimus conſequẽter ꝙ communis eſt præparatio viaꝙ iſta omnibus hominibus quantumcunꝙ idiotis & ineruditis: quoniam munditiam cordis minima vetula habere poteſt. Hæc de ſexta.

CIrca ſeptimam beatitudinem, Beati pacifici, quoniam filij dei vocabuntur: vide primo gradus perfectorum ſecundum pacem. In primo ſiquidem gradu ſunt qui in ſeipſis pacem

habent, hoc eſt tranquillitatem ordinis: ita vt lex carnis non repugnet legi mentis: ſed ita ſpiritus imperat carni vt totus homo inhæreat cum tranquillitate deo. De iſtis ſcriptum eſt: Pax multa diligentibus legem tuam. In ſecũdo verò gradu ſunt qui etiam cũ omnibus hominibus pacem habent: iuxta Apoſtoli mandatum: Si fieri poteſt: qđ ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes. In ſupremo autem gradu ſunt quibus non ſufficit quòd in ſeipſis & cum aliis ſint pacati: ſed ſtudent ad faciendam pacem: vnde & pacifici vocantur. Faciunt autem pacem non hanc vel illam, neq; omnem pacem quũ ſcriptum ſit, Non veni pacem mittere in terram, ſed gladium. ſed faciunt pacem abſolute, hoc eſt cœleſtem ſeu diuinã: quam ſaluator ſibi propriam dixit, Pacem (inquit) meam do vobis. quæ inimicitiam tollit inter hominem & deum: quæ cunctis in homine repugnantibus tranquillitati cœleſti contrariatur. Et rurſus faciunt pacem non inter hos & illos: ſed ſimpliciter inter omnes, etiam pacis inimicos, iuxta illud, Cum iis qui oderũt pacem, eram pacificus. Et propterea dicitur abſolute, Beati pacifici. Hanc perfectionis beatitudinem inſinuauit ſaluator in apoſtolis, mandans illis vt pacem ſecum ferant in quamcũq; domum intrantes. & dicãt non ſolo verbo, ſed ſtudio efficiendi deo cooperante, Pax huic domui. Vnde & Matthæi.x. dicitur: Et ſi quidem domus illa fuerit digna, veniet pax veſtra ſuper eam.

¶ Quantæ autem eminentiæ ſit pacificatio, ex eo perpendi poteſt ꝙ pax tranquillitas ordinis eſt: ac per hoc pacem facere, eſt tranquillitatem ordinis efficere. Et ſi his adiũgas ꝙ ordo ſummum bonum intrinſecum vniuerſi eſt: conſequens erit vt pacem facere ſit efficere perfectionem ſummi boni: ac per hoc ſupremum locũ teneat inter opera gubernationis. Aſſimilat igitur maxime deo hominem pacificatio: & in excelſo valde loco conſtituit. Vnde & in Pſal. altitudini montium ſpiritalium hæc perfectio tribuitur. Suſcipiant (inquit) montes pacem populo. Et merito in ſupre-

mo actionũ beatarũ in hac vita hic dicitur, Beati pacifici. ET HIS iure reſeruatur in præmium, quoniam filij dei vocabuntur. Simillimi quippe deo eius filij ſunt: vtpote ex deo nati, & diuinæ facti conſortes naturæ. Signanter autem dicit, vocabuntur & non dicit, erunt. Tum quia in præſenti iam ſunt filij dei: & non expectant ꝙ fiant, ſed qđ manifeſtentur: iuxta illud.j. Ioannis.ij. Et nunc ſumus filij dei & nondum apparuit quid erimus. Dicendo ergo quoniam filij dei vocabuntur, promittitur quòd manifeſtabũtur filij dei. Tum quia inter homines multi ſunt filij, qui nõ tractantur vt filij, ſed quaſi extranei aut ſerui aut mercenarij habentur. Et propterea pacificis qui iam filij dei ſunt, promittitur quòd habendi ſunt in cœleſti patria vt filij, dũ promittitur quòd filij dei vocabuntur: quandoquidem vocatio conſona eſt ad id quod vocatur. Hæc de ſeptima beatitudine.

Circa octauam autem beatitudinem, Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiã, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. duplex ſtatim occurrit quæſtio.

¶ Prima, an ſit ſermo de ijs qui quomodolibet patiuntur, id eſt opprimuntur, vexantur, affliguntur &c. propter iuſtitiam. an de ijs qui voluntarie patiuntur propter iuſtitiam. Nam ſi primo modo intelligeretur: ſequeretur hoc abſurdum quòd quicunꝙ quantumcunꝙ inuiti & impatienter affligerentur propter iuſtitiam, eſſent beati. Si verò ſecundo modo intelligitur: ſequeretur quòd aliquis pateretur iniuſtum volens, quod à philoſophis reputatur impoſſibile. Et patet ſequela: quia ex eo quòd patitur propter iuſtitiam, patitur iniuſtum: & ex eo quòd volũtarie, patitur volens. ¶ Altera quæſtio eſt quomodo ſumitur hic iuſtitia: in ſua ſcilicet communitate, an reſtringatur. Nam ſi iuſtitia ſecundũ ſuam cõmunitatem ſumit̃, nõ relinquitur loc⁹ nonæ beatitudini: q̃m ſub iuſtitia cõprehẽditur etiam illa. Si verò reſtringitur, oportet aut volũtarie

reſtringere,aut rationem reſtrictionis aſſignare: quoniam in litera nulla reſtrictionis nota ponitur.

AD PRIMAM quæſtionem dicitur quòd procul dubio hic eſt ſermo de pati nō ſimpliciter & abſolute(q̄m pati nullum bonum eſt)ſed de pati virtuoſe,hoc eſt patiēter & ex charitate:quod eſt pati voluntarie, ſaltem faciēdo de neceſſitate virtutem. Nec ex hoc ſequitur ꝙ aliquis patiatur iniuſtum volens ipſum iniuſtum, quamuis patiatur volens ipſum pati. Vir enim bonus non vult iniuſtum quod ſibi infertur,ſed vult illatum ſibi ſuſtinere.

AD SECVNDAM quæſtionem dicitur quòd hic eſt ſermo de iuſtitia generaliter quidem ſumpta, vt tamen diſtinguitur à myſterio verbi incarnati.Et ꝙ ratio reſtringēdi iuſtitiam,imo reſtrictiuum ipſum habetur ex litera ex hocipſo ꝙ apponitur nona beatitudo circa myſterium verbi incarnati. ipſa nanq; diſtinctio harum duarū beatitudinum cogit fateri earum diuerſitatem: ac per hoc iuſtitiam in octaua ſumi pro iuſtitia abſolute ſecluſo incarnationis myſterio. Et videtur directe iuſtitia conſiderari abſolute in ordine ad deum etiam ſi myſteriū incarnationis non eſſet.

¶Quocirca illi in octaua locantur beatitudine, qui tantæ perfectionis ſunt vt pro quocunq; virtutis actu eligant tolerare quaſcunq; eis illatas paſſiones,ſiue ille actus virtutis ſit ſecundum legem diuinam,ſiue naturalem,ſiue canonicam &c.Iuxta hanc enim beatitudinem Maccabæi vt nō comederent carnes porcinas contra diuinam legem,Ioannes baptiſta ne omitteret correctionem Herodis, Thomas canthuarienſis pro libertate eccleſiaſtica, beati fuerūt.nullus enim horum paſſus eſt propter Chriſtū proprie loquendo,ſed propter iuſtitiā,in fide tamen Chriſti: ſine qua nunquam fuit ſalus.

¶Et quia contingit dupliciter pati perſecutionem propter iuſtitiam(vel ita ꝙ & paſſio ſit propter iuſtitiam,& perſecutio tendat cōtra iuſtitiam: vt in exemplis allatis inueni-

tur.vel ꝙ paſſio quidem ſit propter iuſtitiã,perſecutio autẽ non tendat contra iuſtitiam:quamuis materialiter ſit iniuſta: vt contingit ijs qui à ſuperioribus credentibus iuſte ſe facere affligũtur: vt de multis ſanctis legitur inter religioſos verſatis)ſcito textum principaliter de primo modo patientibus propter iuſtitiam ita intelligi, vt qui ſecũdo mõ patiuntur propter iuſtitiã,non excludantur à numero beatorum qui patiuntur perſecutionem propter iuſtitiam.

ISTIS REGNVM cœlorum iure datur: quoniam qui in hac vita amplexus eſt pati propter deum,iuſtum eſt vt in futura vita ſublimetur in agere:& qui hic nõ renuit alijs ſubijci,ſublimetur vt alijs præſit,quæ in regno cœlorum includuntur. regnantes enim & præcellunt & imperant.

¶Sed non caret quæſtione cur in octaua hac beatitudine repetitur præmium primæ beatitudinis, & non eſt appoſitum octauum pręmium.Ad quod reſpondetur,duplici ratione hoc factum eſſe.Primo vt quia duo ordines beatitudinum ponuntur(ſcilicet primus penes agere, & ſecundus penes pati)factum eſt vt prima vtriuſq; ordinis velut baſis & fundamentum,reſpiceret præmium quod inter præmia eſt velut baſis & fundamẽtum, ſcilicet regnum cœlorum. Secundo vt neq; agens patienti neq; patiens agenti præferatur,ſed confeſſores martyribus, & martyres confeſſoribus æquales in eſſentiali gaudio monſtrarentur.

CIrca nonam beatitudinem(Beati eſtis quũ maledixerint vobis homines,& perſecuti vos fuerint,& dixerint omne malum aduerſus vos mẽtientes propter me:gaudete & exultate,quoniã merces veſtra copioſa eſt in cœlis)multa occurrunt quærenda. Primo cur cæteris beatitudinibus deſcriptis in tertia perſona, hæc deſcribitur in ſecunda perſona, dicendo beati eſtis.Secundo cur multiplicẽtur in hac beatitudine tot vexationum genera:ſcilicet maledictionis,perſecutionis &c. Tertio cur huic beatitudini ſoli adiungitur

gaudete & exultate. Quarto cur præmium huius beatitudinis ſolius deſcribitur ſub ratione mercedis. Quinto cur in hac ſola beatitudine indeterminate ponitur præmium:nõ enim determinatum aliquid certũ pro præmio ſicut in alijs beatitudinibus (puta regnum cœlorum, poſſidere terram &c.) ſed indeterminate dicitur: merces veſtra copioſa eſt in cœlis.

AD EVIDENTIAM horum aduertendum eſt hanc nonam beatitudinem conſiſtere in patiendo ob confeſſionem verbi incarnati. Singulariſſima ſiquidẽ tanti myſterij nouitas ſpecialem habet difficultatem in noſtra confeſſione: & propterea ſpecialis perfectio poſita eſt in perſiſtendo patienter & tolerando varias tribulationes ob huiuſmodi confeſſionem. Quocirca beatitudo hæc licet conueniat cum precedente in hoc quòd vtraꝗ conſiſtit in pati propter bonum: differunt tamen in hoc ꝙ illa habet cauſam quaſi naturalem patienter tolerandi iniurias (quoniam virtuoſorum eſt imperturbatum perſiſtere & immobilem in iniurijs) iſta verò cauſam habet omnino ſupernaturalem:quãdoquidem fateri vnum & eundem, hominem deumꝗ verum eſſe &c. omnem excedit facultatem intellectus: & propterea beatitudo hæc tam diſſimiliter ab alijs deſcripta eſt. nouiter ſiquidem inſerta generi humano tam ſupernaturalis perfectio, decuit vt multis quaſi priuilegijs decoraretur.

¶ Vnde ad primum quæſitum dicitur quòd ideo in ſecunda perſona deſcripta eſt hæc beatitudo, quia noua perfectio hęc eſt inchoans in ipſis Chriſti diſcipulis, reliquę autem tanꝗ communes & antiquæ quę prius erant, in tertia perſona deſcriptæ ſunt.

¶ Ad ſecundum verò quæſitum dicitur ꝙ multiplicatio vexationũ ad hoc ſpectat ꝙ Chriſtus in chriſtianis & corde & ore & opere refutandus eſſet. habẽt enim Chriſti perſecutores in corde Chriſtum odio, & ore blaſphemant, & tormentis perſequuntur. Non ſic autem contingit in octa-

ua beatitudine:qm̃ etſi propter iuſtitiam aliqui vexantur, iuſtitia tñ communiter & corde amatur,& ore laudatur:& illimet qui iniuſte vexati ſunt,laudabiliter recẽſentur inter virtuoſos.nos aũt prædicantes Chriſtum crucifixum quia Iudæis eſt ſcandalũ,& gentibus ſtultitia: & apud ſapientes huius mũdi ſuperſtitio oẽ gen⁹ mali inſequitur: dũ & odio habemur(quod ſecundũ antiquam tranſlationẽ hæc litera primo loco ponit,dicens:Beati eſtis quũ oderint vos. vbi nunc legitur,quũ maledixerint vobis) & facto perſequuntur nos,& verbo dicunt omne malum aduerſus nos ꝓpter Chriſtum.Omne igitur genus mali explicatur in hac beatitudine:qm̃ totum imminet patiendũ ob Chriſti cõfeſſionem:quod communiter in alijs patiendi cauſis non eſt.

¶Et ſcito ꝙ contextui & materiæ conſonat antiqua trãſlatio,ſcilicet quũ vos oderint homines. Tum quia ſic explicatur omnis gradus perſecutiõis,ſcilicet corde,ore,& opere.Tũ quia ſic nõ bis ponitur perſecutio oris,vt in noua fit tranſlatione:dum primo dicitur maledixerint, & ſecundo dicitur dixerint omne malum.Vnde corrupta videtur hęc tranſlatio.

¶Ad tertiũ quæſitũ dicit̃ ꝙ huic beatitudini annectit̃ gaudiũ & exultatio duplici rõne.Primo vt queãdmodũ explicite cõmemorãtur in ea tot mala, ita accumulentur bona: iuxta illud:Secundũ multitudinẽ dolorũ meorum in corde meo,cõſolationes tuæ lętificauerũt animã meã.Secũdo ad mõſtrãdũ abũdantiã gratiæ ſpiritusſancti q̃ cõferẽda erat ſanctis martyribus noui teſtamẽti:iuxta illud Io. vij.Nondum erat ſpũs datus,quia Ieſus nõdũ erat glorificat⁹.Quia ergo cõfeſſores Chriſti non ſolũ virtutem patiẽdi, ſed gaudendi & exultãdi in tribulationibus accepturi erãt,iõ perfectis patiẽtibus propter Chriſtũ dicitur gaudete & exultate.Quod impleſſe apoſtolos ex eo patet, quòd ibant gaudentes à conſpectu conſilij,quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati. Impleſſe quoq; ſanctos martyres , ex geſtis eorum patet. vnde Laurentius in-

quit, Gaudeo plane quia hoſtia Chriſti effici merui &c.

¶Ad quartum quæſitũ dicitur ꝙ ratio mercedis ad excellentiã pertinet patientium propter Chriſtum: quia etſi nõ ſunt condignæ ſecundũ ſe paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, ex eo tamen ꝙ Chriſti confeſſores Chriſti membra ſunt, & vt caput ſuũ tueantur, libenter patiũtur: ius ſibi vendicant futuræ glorię tãquam mercedis debitæ pro ſuis laboribus. Vnde & Paulus dicebat Bonum certamẽ certaui, curſum cõſumaui, fidẽ ſeruaui, In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quã reddet mihi dominus in illa die iuſtus iudex. In reliquis itaq; beatitudinibus nulla facta eſt mentio de mercede, ſed hoc vltimæ beatitudini reſeruatum eſt: quia in aliĳs nulla facta eſt mentio de Chriſto cui in ſuis membris iure debetur æterna gloria: ſed in hac ſola.

¶Ad quintum quęſitum dicitur ꝙ indeterminatio mercedis ad immenſitatẽ ſpectat præmĳ. ex hoc enim ꝙ indeterminate relinquitur copioſa merces, infinitũ inſinuatur pręmium. & hoc ad cõmendationem huius beatitudinis præ cæteris ſpectat. Et merito: quoniã ſi iuxta teſtimonium ſaluatoris, maiorẽ charitatẽ nemo habet ꝗ̃ vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis: nemo maiorẽ habet perfectionem ꝗ̃ qui pro Chriſto amico ſuo animã ſuã ponit. quod ad hanc ſpectare beatitudinẽ conſtat.

¶Poſtq̃ igitur octo beatorũ genera in hac vita ſaluator deſcripſerat, ad ſuos dirigẽs ſermonẽ diſcipulos, nouũ beatitudinis genus in ipſis inchoandum hac nona beatitudine deſcripſit: ſimulq; monſtrauit ad fœlicitatem eſſe ipſos euectos eo ipſo ꝙ ad cognitionẽ & cõfeſſionẽ ipſius Chriſti aſciti ſunt, vt penetrarent beatos ſe eſſe in vtraq; ſorte, ſcilicet & quũ bona à Chriſto acciperent, & quũ mala propter Chriſtum paterẽtur. ¶Quãtæ autẽ excellẽtiæ ſit beatitudo hæc, nõ ſolũ ex allato domini teſtimonio patet, ſed ex eo ꝙ principes chriſtianæ religiõis (ſancti martyres ſcilicet) in ea locati ſunt.

Supereſt

SVpereſt nunc vt ad tres reſeruatas in fine huius tractatus quæſtiones ſoluendas reſpondeatur.

¶ Ad primam igitur in principio huius tractatus propoſitã quinto loco (an ſcilicet beatitudines iſtæ gradatim enumerantur) reſpondetur affirmatiue: ita q́ gradatim numerentur & ſecundũ merita, & ſecundũ præmia. ſemper nanq; aſcenditur vtrobiq;.

¶ Et quidẽ q́ merita ſemper aſcendant, declaratur ſummarie dupliciter. Primo ex parte materiarũ. Nam ſupra exteriora bona quæ ſunt materia primæ beatitudinis, ſunt vindicabilia quæ ſunt materia ſecundę: & ſupra vindicabilia, delectabilia quæ ſunt materia tertiæ: & ſupra hæc ſunt debita cuilibet, quæ ſpectant ad quartam: & ſupra hæc gratuita, quæ ſunt quintæ: ſupra quę eſt immunditia oĩs, quã tollit ſexta: ſupra quã eſt perturbatio, quã tollit ſeptima: & ſuper hæc perſecutiones, quas ſuperat octaua: & ſupra omnes eſt omne perſecutionum genus cõtra Chriſtũ, quæ ſuperantur in nona. ¶ Secundo ex parte interioris diſpoſitionis animi. Nam etſi bene diſpoſitus eſt qui nouit ſeipſum, & externa bona deſpicit iuxta primam beatitudinem: melius tamẽ diſpoſitus eſt qui etiã quũ deſpicitur & paruifit, vincit in bono malum. & hoc melior eſt qui vndiq; ſe in miſerijs circũſpiciens, luget hanc peregrinationem. & hũc præſtat cui propriũ non ſufficit bonũ, ſed cuiq; debitũ ſitit. huncq́; excellit, qui non ſolum debita cuiq; ſed gratuita vt ſubleuentur appetit & efficit. qui autem ad vniuerſam vitæ munditiam aſcendit, altior eſt: & hunc ſuperat cui nõ ſufficiunt munda, ſed ſtudet ad tranquillitatem ordinis efficiendam. ſuper hos quoq; omnes merito locatur qui propter hæc patitur, & vincit perſecutiones: ſed in ſupremo iure ponitur qui incarnati verbi luce perfuſus, ꝓ illo omnia patiendo ſuperat.

¶ Si verò ad præmia ſpectetur, primũ præmiũ inuenitur q́ beatorũ eſt regnũ cœlorũ. ſed quia noſtrũ poteſt eſſe ali-

quid quod nõ poſſidemus, ſecundo ponitur poſſeſſio eiuſdem. & quia multa poſſidemus cũ triſtitia, tertio ponitur conſolatio. & quia conſolati quãdoq; non vſq; ad ſatietatẽ conſolamur, ideo quarto ſaturitas ponitur: ita q; ponitur regnum cœlorum noſtrum, poſſeſſum conſolate vſq; ad ſatietatem: & quoniam ſatiati regno defectiui remanemus, quinto ſecuritas à periculis omnium defectiuarum noſtrarum conditionum per miſericordiæ conſecutionem ponitur. & quoniam parum' eſt corregnare niſi conuerſatio cũ rege habeatur, ideo ſexto ponitur viſio dei. & quoniam videre regẽ etiam ſeruitoribus cõceditur: dignitas filialis ſuperadditur ſeptimo loco, vt beati regent cõſolati, ſatiati, ſecuri, vidẽtes deũ vt filij dei. his autẽ præſtat regnũ cœlorũ duplici iure debitũ, ſcilicet merito actionis, & merito paſſionis, quod octauo loco ponitur. & omnia demũ excellit merces im mẽſa, quæ ob ſui infinitatem non ſpecificatur, quæ nono loco ponitur.

AD DVAS reliquas quæſtiões in pręmio primæ beatitudinis propoſitas (ſcilicet cur in beatitudine prima & octaua ac nona proponitur præmium per verbum præſentis temporis, in alijs verò per verbum futurum: & rurſus cur in illis tribus per verbum ſubſtantiuum, in alijs verò per verba adiectiua) reſpondetur quòd differentia præſentis & futuri temporis monſtrat aliquid præmij eſſe pręſens in hac vita, & aliquid in futura reſeruari vita. Differentia autem verbi ſubſtantiui & adiectiui monſtrat differentiã inter ſubſtantiuum ius æternæ fœlicitatis, & ipſam æternam fœlicitatẽ in executione: ita quòd ex hoc q; verbo ſubſtantiuo præſentis temporis (ſcilicet eſt) definitur præmium æternum, ſignificatur quòd in præſenti vita beati habent ſubſtantiuum ius æterni præmij. Et vere ſic eſt: quoniam (vt Ioãnes teſtatur) iam ſumus filij dei. quòd ſi filij, & hæredes: vt Paulus inquit. Et quãuis quanto tempore hæres paruulus eſt, nihil differat à ſeruo: eſt tamẽ dominus omnium. Quia igitur in præſenti vita adhuc

poſitorum beatorum vere eſt regnum cœlórum,ideo præſentis temporis verbo ſubſtantiuo dicitur,Quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.Quia autem executio poſſeſſorij & fructus in alia ſeruantur vita,ideo per verba futuri tẽporis adiectiua idem præmium deſcribitur.Et quia ſubſtãtiuum ius æterni præmij vnum eſt & commune omnibus beatis,ideo in prima beatitudine vtriuſq; ordinis(hoc eſt in prima ordinis agentium,& in prima ordinis patientiũ) ponitur huiuſmodi ſubſtantiuum,præſens,in reliquis autẽ ordinibus agentium multiplicitas fructuum qui in executione percipiuntur explicatur.

¶Nona autem beatitudo multipliciter priuilegiata etiam hoc habet.Tum quia licet ſecunda ſit in numero patientiũ caput tamen conſtituit nouum patiendi: quoniam ſicut verbum incarnatum paſſum inſtaurat omnia,ita paſſio ꝓ Chriſto inſtauratiuum eſt paſſionum.& propterea tanquã prima habet verbum ſubſtantiuum præſens.Tum & melius,ad denotandum quòd ſola hæc beatitudo ex propria ratione habet præſentiam præmij cœleſtis ſtatim.nam cæteræ beatitudines nihil habent in ſe vnde ſtatim ponãt beatos in cœleſti patria:quia nõ claudũt in ſe Chriſtum mortuum,qui aperuit cœlos(vnde Ioãnes baptiſta & alij priores quãuis beati hic,non tamen cœlos ſtatim ingreſſi ſunt) nona autem beatitudo Chriſtum mortuum in ſeipſa continet.Propter quod in futuro ſaluator ponit in illa vexatiões, dicens,quũ oderint,perſecuti fuerint,dixerint omne malũ: tanquã deſignãs tempus poſt ſuam mortem ac reſurrectionem.& propterea ſola nona beatitudo ſtatim hinc trãsfert in cœlos ex ꝓpria ratione.Et ad hoc deſignãdũ priuilegiũ, propoſuit ſaluator illius præmiũ ꝑ verbũ ſubſtãtiuũ ꝑſentis tẽporis:tanq̃ diceret,ꝙ vos ꝓpter me patiẽtes non expectaturi eſtis,ſed iã habetis mercedẽ copioſam ſtatim vt hinc migratis præſentẽ.Et hæc de euangelicis beatitudinibus.In monaſterio ſancti Martini de ſacro mõte Pannoniæ,dñica quinquageſimæ anni domini.M. D.xxiij.

¶INCIPIT QVINTVM IENTACVlum: in quo quinq; tractantur quæſtiones.

OCCVRRVNT quinto tractandę quinq; apud euangelium ſententiæ.
¶Prima habetur Matth.xv. Munus quodcunq; ex me eſt, tibi proderit.
¶Secũda habetur ibidẽ: Omne quod in os intrat, in ſeceſſum emittitur.
¶Tertia habet̃ Lu.xvj. Qui fidelis eſt in minimo, & in maiori fidelis eſt: & qui iniquus eſt in modico, iniquus eſt & in maiori.
¶Quarta habetur ibidem, Si Moyſen & prophetas nõ audiunt, neq; ſiquis ex mortuis reſurrexerit credent.
¶Quinta habetur Ioan.j. Quotquot autem receperunt eũ, dedit eis poteſtatem filios dei fieri.

CIrca Scribarum & Phariſæorum ſententiam, qua ſub ſpecie religionis tollebant pietatem, ambiguitas occurrit quid ſignificat traditio hæc: Qui dixerit patri vel matri munus quodcũq; ex me eſt, tibi proderit. Nam aliquod horum trium videtur ſignificare: Aut ꝙ abſolute religio qua aliquid offertur deo, præferenda eſt pietati qua honoramꝰ parentes. Et in hoc ſenſu traditio iſta irreprehẽſibilis eſſet: quoniam ſanctam contineret doctrinam: cuius oppoſitum dominus teſtatur.

¶Aut ꝙ in articulo neceſſitatis iam conſtitutis parentibus filij religionis prætextu vacarent muneribus offerẽdis deo omittendo pietatis officia debita parentibus. Et iuxta hũc ſenſum traditio hæc iniquam contineret doctrinam, vt patet. Sed ex euangelico textu non videtur haberi hic ſenſus: quoniam nulla fit ibi mẽtio de neceſſitatis articulo in quo conſtituti præſupponantur parentes. non enim dicitur: ſi dixerit homo patri, vel matri in neceſſitate conſtitutis: ſed abſolute ſi dixerit patri vel matri.

¶Aut quòd deo iam licite dicata voto à filijs, propter ſu-

peruenientem articulum neceſſitatis parentum,non eſſent in ſubſidium ſeu vſum parentum conuertenda. Et iuxta hunc ſenſum vſq; in hodiernum diem approbatur traditio iſta à multis doctoribus ſacris.

¶Et emergit hinc literalis quæſtio:an de munere dicando deo,an de munere per votum dicato deo ſit ſermo quū dicitur,Munus quodcunq; ex me &c.Magni ſiquidem refert vtro modo intelligatur.Nam ſi de munere iam dicato deo per votum eſt ſermo,traditio Phariſæorum diuinam videtur habere traditionem pro fundamento.Si autem de offerendo munere eſt ſermo, ſimplex religio in quæſtionem venit.

AD EVIDENTIAM ſententiæ huius ſciendum eſt dupliciter exponi poſſe traditionem ſcribarum & phariſæorum.Primo vt verba illa,munus quodcunq; &c. intelligantur vt excuſantia.ſecundo vt intelligantur tāquā obligantia.

¶Et ſi quidem ſumantur vt excuſantia,traditio iſta conſiſtit in duobus documentis.Primum eſt quòd filij vacarent diuinis oblationibus non curando de ſubuentione parentum.Secundum eſt quòd filij excuſarent ſe cum parentibus de huiuſmodi commiſſione & omiſſione his verbis, Munus quodcunq; ex me eſt,tibi proderit.hoc eſt,non credatis me poſtponere curam veſtri:quoniam offerendo deo, curam veſtri habeo:quoniam quod offero deo,vobis proderit.

¶Si verò verba hæc vt obligantia intelligant,ſenſus phariſaicæ traditionis eſt quòd ſi filius dixiſſet parentibus totū quod eſt ex me,volo offerre deo:ex tunc obligatus erat filius ad diuina deo ita vt non liceret ei quicq̄ facere pro parentibus.Et hunc ſenſum magis ſortat textus euangelicus: quoniam Mar.vij.poſtq̄ dictum eſt,Si dixerit homo patri aut matri corban,quod eſt,donum quodcunq; ex me tibi profuerit:ſubiungitur:& vltra non dimittitis eum quicq̄ facere patri aut matri.vbi apparet q; poſtq̄ filius dixerat

illa verba patri aut matri, vetabatur filius facere quicꝙ patri aut matri: ac per hoc obligationem incurrerat ex verbis dictis patri aut matri.

¶Et iuxta hunc ſenſum collige quinꝙ. Primo obligationẽ filij ad diuina: quæ ex allatis Marci verbis habetur. Secundo authoritatem qua habebatur iſta obligatio. & hæc erat traditio ſcribarum & phariſæorum: vt in litera patet. Tertio modum quo contrahebatur hæc obligatio. Et ex textu habetur ꝙ ex hoc ipſo ꝙ filius dicebat hæc verba patri, cõſurgebat in filio hæc obligatio: ſic docẽtibus ſcribis & phariſæis, ſi dixerit homo patri aut matri &c. Quarto efficaciã huius obligationis, quòd erat adeo efficax vt redundaret in impietatem erga parentes. Et hoc expreſſe dominus dicit. Quinto materiam obligationis. Et hæc erat totum quod erat ex filio. Et hoc inſinuat textus dicens, Et vltra non ſinitis eũ facere quicꝙ patri aut matri. vnde videtur quòd iſta obligatio erat quædam mancipatio filij ad diuinum obſequium: & tam arcte exigebatur à ſcribis & phariſæis, vt nõ permitteretur filius facere quicꝙ patri aut matri. Vbi patet multipliciter erraſſe ſcribas & phariſæos. Primo ꝙ vbi nulla erat obligatio, obligationem inducebant: non enim ex verbis ad patrem aut matrem oritur mancipatio ad diuina, ſed ex voto quod fit non homini ſed deo. Secundo in extendendo huiuſmodi obligationem ad negandum omne obſequium patri, quum tamen nulla ſit tanta mancipatio etiam profitentium tria vota religionis, quæ non permittat multa facere patri aut matri.

AD QVAESITA autem retrogrado ordine reſpondẽdo dicitur ꝙ non eſt hic ſermo de munere dicato per votũ: tũ quia nulla fit in textu mẽtio de voto. tũ quia materia nõ exigit vt admiſceatꝰ obligatio votiua huic textui: q de traditiõne hũana, & nõ de voto quòd ſpectat ad traditionẽ diuinã, loquitꝰ. tũ quia expreſſe Marcus euãgeliſta interpretatꝰ corbã hoc eſt donũ. cõſtat ei ꝙ donũ eſt datio liberalis, ac ꝑ hoc nõ ex neceſſitate votiua offerẽdũ. Eſt ergo ſermo

de munere dicando deo: ſiue illud munus intelligatur cōſiſtere in rebus exterioribus, iuxta primam expoſitionē: ſiue intelligatur conſiſtere in toto quod poterat filius, iuxta ſecundam expoſitionem.

¶Ad primo verò quæſitū reſpōdetur ꝙ ſenſus traditionis huius nullus illorū triū eſt determinate: ſed doctrina pharisæorū & ſcribarū cōſiſtebat in hoc ꝙ religio tātifacienda eſt vt propter eā nō ſit curādū quid filius debeat patri aut matri, neq; ſit curādū de diſtinctiōe an pater egeat aut non egeat. Et hoc teſtātur verba dñi, primo dicēdo ꝙ traditio illa contrariatur præcepto de honore parentū: quod nihil aliud eſt dicere ꝙ ꝙ nō curat de debitis pietatis officijs erga parētes, ſiue debeat ex articulo neceſſitatis, ſiue quomodolibet aliter. Secūdo dicēdo, & vltra nō dimittis eū q̄cq̄ facere patri ſuo aut matri. Hinc em̄ manifeſte apparet ꝙ religionē adeo exigebāt, vt pietas erga parētes ob religionē tolleretur: quod conſtat eſſe iniquiſſimum. Hæc de prima quæſtione.

Circa ſecundā dubitationē de verbo domini, Omnē quod in os intrat, in ſeceſſum emittitur: phyſicorum obiectio occurrit, falſam eſſe hāc ſententiā ſic dicentiū, quoniam aliquid alimēti quod per os ſumimus, cōuertitur in ſubſtantiā ſumētiū: ac per hoc non totū quod per os intrat, in ſeceſſum emittitur.

¶Ad hoc dicitur ꝙ licet multipliciter gloſſari poſſit verbū dñi ſcriptū apud Matthæū: quia tamē Marcus euangeliſta ſupleuit quod Matthæus tacuit de verbis domini, ideo expoſitiones omnes ſuperfluæ apparent infra ſenſum literalem manēdo. Marcus enim cap. vij. afferendo hāc domini ſententiā dicit: Omne extrinſecus introiens in hominem, non poteſt eum coinquinare: quia non intrat in cor eius, ſed in vētrē vadit, & in ſeceſſum exit purgās omnes eſcas. Vbi manifeſte patet dominum non dixiſſe omne intrans in os exire in ſeceſſum: ſed dixiſſe omne intrans in os exire in ſeceſſum purgans omnes eſcas: hoc eſt exire in ſe-

ceſſum ſecūdum partes purgatiuas eſcarum.ac propterea nullam eſſe ambiguitatē in domini ſententia patet,ſi integra referatur:ſed quæſtioni locus eſt vbi non integra ſententia affertur, vt à Matthæo recitatur. Hæc de ſecunda quæſtione.

CIrca tertiam quæſtionem de verbis domini,Qui fidelis eſt in minimo, & in maiori fidelis eſt:& qui iniquus eſt in modico,& in maiori iniquus eſt:ambiguitas occurrit quò ad primā ſententiam.Tum ex experientia:quia multi fideles inueniuntur in rebus paruis:qui tamen in rebus magnis ſeu maximis fidem violant.Regni namq; gratia iuſiurandum etiam violant,qui militarem ſemper fidem ſeruauerunt.& ſic de ſimilibus.Tum ex ratione:quia maius attractiuum,maiorem ingerit tentationē: ac per hoc qui non ſuperatus eſt à paruo attractiuo,ſuperatur deinde à magno attractiuo vt fidem violet.Vnde nō eſt ſecundum rationem conſequens,vt qui fidem ſeruat in minimo,fidem ſeruet in magno.Similiter quò ad ſecūdā ſententiam experientia teſtatur ꝙ multi peccant in paruis, qui tamen non peccarent in magnis.Multi enim ſunt peccantes venialiter,& mentiētes officioſe,qui nō peccarent mortaliter:qui non mentirentur pernicioſe.Habet quoq; ratio vt ſicut nō omnis infirmitas corporalis ducit ad mortē:ita nō omnis lapſus ſpiritalis ducat ad mortē animæ.ac per hoc non eſt conſequens vt qui iniquus eſt in modico, iniquus etiam ſit in magno.

AD HORVM euidentiam recolendum eſt dupliciter ad aliquid operandum nos poſſe comparari:vel ſecundum rationem habitualis virtutis ſeu vitij reſpicientis illud opꝰ: vel quomodolibet contingat. Verbi gratia,ad operandum quod iuſtum eſt,poteſt homo ſe habere vel ſecūdum habitum iuſtitiæ,hoc eſt ſecundū ꝙ inclinat virtus iuſtitię habituata,vel quomodolibet aliter:puta ex aliqua paſſione aut ex aliqua amicitia vel odio &c.ſicut etiam in artificialibus ædificator poteſt ſe habere ad conſtruendam do-

mum vel ſecundũ artẽ ædificandi, vel quomodolibet aliter ædificando prout vult. Quũ autẽ fides de qua ſaluator loquitur, virtus quædam ſit qua ſiunt dicta, dupliciter de homine fideli loqui poſſumus. Primo per ſe & formaliter: hoc eſt quatenus fidelis, & quatenus ex fide operatur. Et ſic ꝓculdubio qui fidelis eſt in paruo, fidelis eſt in magno aut maximo: quoniam virtutis obiectum quum nõ ſit minimum quid, ſed magnum aliquid ac difficile: virtus illa quæ ad minima ſe extendit, multo magis ad magnum tendit tanq̃ ad proprium obiectum. Si verò loquamur de homine fideli per accidens, hoc eſt ſecundum coniuncta aut aduentitia accidentia: ſic nulla eſt certa regula niſi ꝙ faciet prout volet. Et ex hoc capite contingit vt multi fideles ſint in paruis, qui fideles non ſunt in magnis. non em̃ hoc prouenit ex defectu fidei, ſed ex defectu non vtentis fide. Nam quantum eſt ex parte fidei: qui ex fide bene ſe habet in paruis, multo magis ex eadem bene ſe haberet in magnis. ſed tales in magnis ideo infideles inueniuntur, quia aliũde mouentur q̃ ex fide. Nulla enim virtus adeo firmat animum hominis ad ſeipſam, quin relinquat libertatem non vtendi ipſa. Et per hoc patet reſponſio ad primam obiectionem.

¶ Ad ſecundam verò dicitur quòd virtus quum ſit habitus de difficili mobilis, & circa difficile: aut non eſt ſi à magno ſui generis attractiuo vincitur: aut ſi eſt, ſuperat ſui generis quæcunq; impedimenta. Non enim temperantia ſuperatur à ſuperfluis delectatiõibus tactus: ſed omnes eas moderando domuit. De attractiuo ergo tentante hominẽ ad perfidiam, dupliciter loqui poſſumus: ſcilicet per ſe, vel per accidens. Nam ſi loquimur de attractiuo ſpectãte per ſe ad genus fidei, non eſt ratio maior corrumpendi fidem in maiori attractiuo, q̃ in minori: quin potius facilius eſt delinquere fidelem circa minima q̃ circa magna: quoniam circa magna tanq̃ circa proprium obiectum magis vigilat virtus. Si verò de attractiuo extraneo ſermo eſt nihil officit propoſito: quoniam ſermo domini per ſe & for-

malis eſt.

¶Et per hoc facile patere poteſt quid dicendũ ſit ad obiecta contra ſecundã ſententiã. Nã proportionaliter dicendũ eſt de vitio iniquitatis, ſicut dictum eſt de fidei virtute. Eſt enim ſermo dñi de iniquitate per ſe & formaliter: & intendit ꝙ ſi quis ex iniquitate male ſe habet in modico, ex eadem iniquitate male quoq; ſe haberet in magno, ſi magna materia præſentaretur: quoniã iniquitatis obiectũ non eſt paruũ quid: cũ modicũ pro nihilo reputetur, ſed magnum aliquid, ac per hoc ſi iniquitas eſt tãta vt etiam ad minima deijciat animũ, multo magis ad magna flectet tanꝗ̃ ad ꝓpriã materiam. Vnde & prouerbialiter dicitur: Cani lingẽti cinerem nec credas farinam.

¶Obiecta aũt in propoſitũ ſimiliter ſoluũtur ꝙ ſcilicet militant ſecundũ ea quæ ſunt per accidẽs. Ex fragilitate ſiquidẽ humana, & nõ ex iniquitate peccãt venialiter qui non peccarẽt mortaliter. & ſimiliter nõ ex mentiẽdi cõſummato vitio mẽtiuntur iocoſe aut officioſe, qui nõ mentirẽtur pernicioſe: ſed ex alijs accidentibus.

¶Non obſtat quoq; adducta ſimilitudinis ratio de infirmitate: quoniam non dicit dominus omnem infirmitatẽ ducere ad mortem: ſed ꝙ tam virtus ꝗ̃ vitium ſi ducit ad modicũ ſui generis, ducit etiã magnum illius generis. Obiectio autem de genere in genus migrat: de infirmitate ſcilicet nõ mortali, ad infirmitatẽ mortalem. Stat itaq; domini ſententia per ſe & formaliter intellecta, firmiſſima veritate ſolida. Hæc de tertia.

CIrca quarto loco propoſitam ſententiam Abrahæ, Si Moyſen & prophetas non audiunt: neq; ſi quis ex mortuis reſurrexerit credent, ambiguitas occurrit. Tum quia experientia teſtatur quòd multi gentiles ex miraculis viſis conuerſi ſunt ad fidem, qui nec Moyſen nec prophetas audiſſent. Tum quia ratio ad hoc ducit vt plus moueantur à Moyſe & prophetis ſi adiuncta fuerit reſurrectio alicuius mortui, quã ex

Moyſe & prophetis ſolis. Vnde vſq; hodie non deſunt chriſtiani dicentes, Si videremus vnum mortuum reſurgere, faceremus & diceremus &c.

AD HOC dicitur q; ſententia hæc Abrahæ duplicem inſtructionem continet. Docet nanq; primo gratiam fidei: quòd ſcilicet fides donum dei eſt: & non eſt opus ſolius hominis, quãtumcũq; moti à miraculis multis viſis. Et hoc aperte ſignificant verba hæc Abrahæ, dicentia q; quantũcũq; mortuus aliquis reſurgens teſtetur hominibus de pœnis inferni, non propterea credent. Hinc enim habemus q; miracula viſa non ſunt ſufficientia ad inducendum nos in fidei virtutem. Dico autem notabiliter in fidei virtutem: ad excludendum fidem coactam (qua ex euidentia miraculorum & operum etiam dæmones velint nolint credũt & contremiſcunt) & quoniam ad literam Abraham loquitur de fide formata: qua carebãt fratres diuitis: qui ex eo quòd Abraham vocat patrem, teſtatur ſe & fratres ſuos fideles fuiſſe. Et infra hãc doctrinam manẽdo, nullam habet quæſtionem Abrahæ ſententia.

¶Sed vltra hoc docet ſecundo ſtatutam pœnam fidelibus paruipendẽtibus ſacras ſcripturas: ita q; ſentẽtia hæc intelligẽda videtur vt reuelatiua diuini iudicij: vt hinc intelligamus diuina diſpoſitione deſertum iri eos qui Moyſen & prophetas non audiunt: & ita induratos relinqui vt etiã ſi viderent miracula, non mouerentur propterea ad verã charitatem. & merito, quia ex eo q; diuinam largitatem qua prouidit nobis de Moyſe & prophetis, hoc eſt de ſacra ſcriptura, deſpiciunt: merentur vt nec per miracula viſa cõuerſionis gratiã cõſequãtur. Nã tales ſe habẽt ad verã conuerſionẽ in deum tanq̃ nõ diuinæ gratiæ, ſed humanũ tãmodo opus ſit vera ad deũ cõuerſio. Inde ſiquidẽ aſſeuerãt q; ſi viderẽt mortuũ reſurgere, facerent & dicerent &c. Quo fit vt adeo ſibipſis relinquant etiã quũ miracula vidẽt, q in ſeipſis confidũt, q; ſi miracula viderẽt, nõ conuerterẽtur. Et q; ita ſit vt Abraham dixit, teſtatur Ioan. euã. capit. xj. diſtin-

guens inter iudæos præſentes reſurrectioni Lazari,ꝙ quidam crediderunt:quidam autem abierunt ad phariſæos & dixerunt eis quæ fecit Ieſus.Et inde pontifices & phariſæi concilium collegerunt vt interficerent Ieſum.Ex hoc eí ꝙ præſentium in reſurrectione Lazari quidam crediderũt in Chriſtum,& quidam non:manifeſta fit veritas ſententiæ Abrahæ,ꝙ non ex hoc ꝙ aliquis ex mortuis reſurgit, credunt homines,ſed ex dono dei.Eſt ſiquidem credere donũ dei,vt Apoſtolus dixit.

AD OBIECTA autem in oppoſitum dicitur ꝙ licet cõmune ſit tam fidelibus ꝙ̃ infidelibus hoc(ſcilicet quòd credere eſt donum dei,& non ex ſolis nobis quantumcũꝙ videamus miracula)diuina tamen prouidentia,differentia ordinata videtur inter fideles & gentiles:ꝙ fideles qui habent Moyſen & prophetas:ſi non audiunt illos,relinquantur ſibiipſis,vt nec ex miraculis conuertantur:gentiles autem qui hoc ſacrilegio diuina non contempſerunt miraculis adiuuandi ad conuerſionem ſint.vnde Marcus euangeliſta de conuerſione infidelium dicit,Domino cooperante & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis.Et ad hanc denotãdum differentiam Abraham damnato diuiti dixit, Habent Moyſen & prophetas:audiãt illos.ſignificatur eñ per hoc ꝙ fratres illius diuitis erant de numero fidelium, qui habebant Moyſen & prophetas.Vnde obiectio de gẽtilium conuerſione ob miracula,non militat contra hanc ſententiam.

¶Ad alteram verò obiectionem dicitur ꝙ licet multiplicato motiuo ad conuerſionem,facilior ſit cæteris paribus hominis conuerſio:in pœnam tamen datur fidelibus contẽnentibus traditiones ſacrarũ ſcripturarum,vt nec ex multiplicatis motiuis extrinſecis conuertantur. Arrogantibus enim ſibiipſis conuerſionem ſi viderent miracula, reſiſtit deus ſubtrahendo conuerſionis gratiam.ſcriptum eſt eñ, Superbis deus reſiſtit.¶Et eſt ſententia hæc Abrahæ intelligenda regulariter.nam non eſt propterea alligata manus

dei,vt non poſſit ex ſpeciali gratia conuertere aliquem hu iuſmodi contemptorem excitando ſimul illum ex aliquo viſo miraculo. Hæc de quarta.

CIrca verba Ioannis euangeliſtæ quinto loco ꝓpoſita, Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios dei fieri: triplex ambiguitas occurrit. ¶ Prima eſt quid ſit huiuſmodi poteſtas. ¶ Secunda eſt quomodo ſtant iſta duo ſimul, ꝙ receperint deum, & ꝙ non ſunt filij dei, ſed habent poteſtatem vt fiant filij dei. Nam ſi receperunt eum, iã ſunt filij dei: & ſi ſunt filij, non opus habent vt fiant filij: quod enim iam eſt, non poteſt amplius fieri. Et ecõtra ſi poſſunt fieri filij: ergo non ſunt filij: & ſi non ſunt filij, non receperunt eum. ¶ Tertia eſt quomodo conſonant ſibi inuicem hæc duo, ſcilicet poteſtas & fieri. Nam poteſtas actiuum ſignificat principium, ac per hoc actionis eſt: fieri verò paſſionem ſignificat. Diſſonãt ergo abinuicem ꝙ ſit poteſtas fieri: tanꝗ ſi diceretur poteſtas patiendi: quod videtur implicare contraria ſimul. poteſtas enim eſt poteſtas faciẽdi, & non patiendi.

AD HORVM euidentiam duo ſunt prænotanda. Primũ eſt diſcretio eius quod eſt dei, ab eo quod ex nobis eſt in receptione qua deum recipimus per fidem. Interueniunt ſiquidem in huiuſmodi receptione duo: hoc eſt donum dei & voluntarium opus noſtrum. Nec ſeparantur hæc duo ſecũdũ tempus, vt vel prius tpe ſit opus noſtrum ꝗ donum dei, vel prius tẽpore ſit donũ dei ꝗ opus noſtrũ. ſed ſimul tẽpore afficiente nos dono dei, recipimus ipſum credẽdo. Secundũ eſt diſcernere inter id quod de facto diuina ꝓuidẽtia diſpoſuit, & id quod potuiſſet ſi voluiſſet aliter diſponere. Nã de facto diſpoſuit diuina largitas, vt donũ fidei annexũ haberet donũ diuinæ filiationis per adoptionẽ. Ordinauit ſiqdẽ immobiliter vt credẽtes in eũ, diuinæ eſſent naturæ cõſortes. Potuiſſet aũt ſi voluiſſet ordinare vt donum ſi dei nõ haberet filialis adoptiõis donũ annexũ, ſed aliquod

aliud præmium apponere fidelibus ſuis dandum quũ nulla appareat ratio neceſſariæ connexionis inter fidem & coeleſtem filiationem.

¶Quibus prælibatis, dicitur verba Ioã. euãgeliſtæ dupliciter poſſe exponi. Primo de receptione per fidẽ vt ſic: hoc eſt abſtrahendo à fide formata charitate. Et iuxta hũc ſenſum poteſtas eſt ipſa fides: quæ vt eſt qua credimus, vocatur fides: vt autem eſt qua poſſumus operari ad diuinũ conſortium nobis promiſſum, eſt poteſtas qua poſſumus filij dei fieri. Et ſic recipiendo deum per fidem, non ſumus adhuc ſeu ex hoc filij dei, ſed poſſumus filij dei fieri per charitatem: quæ ſola diſtinguit inter filios dei, & filios perditionis. Et licet huiuſmodi poteſtas ſit poteſtas agendi, quia eſt poteſtas operãdi referendo illam ad opera noſtra: eſt tamẽ cũ hoc & per hoc poteſtas patiẽdi, referendo illã ad fieri & eſſe filium dei, Nam per opera fidei præparamur ad hoc vt fiamus filij dei ab ipſo deo, & non ad hoc vt faciamꝰ noſipſos filios dei. Et propterea euãgeliſta nõ dixit, Dedit eis poteſtatem filios dei ſe facere: ſed dixit, filios dei fieri: vt poteſtas relata ad vltimum terminum, ſcilicet eſſe filiũ dei, demonſtraretur poteſtas non agendi, ſed patiendi: relata verò ad opus propinquum quo præparamur ad hoc vt fiamus filij dei, intelligatur actiua, in libertate noſtra poſita. Et ſic ſapientiſſime & conuenientiſſime vtrũqꝫ ſimul dixit: ſcilicet poteſtatem, denotando per hoc libertatem noſtram ad cooperandum: & fieri filios dei, denotando per hoc qꝫ non facimus noſipſos dei filios, ſed à deo fimus filij dei. Et per hoc patet ſolutio oĩm obiectorũ iuxta primũ ſenſum.

¶Si verò exponãtur verba euãgeliſte de receptione dei ꝑ fidẽ formatã charitate, idẽ eſt ſenſus, & eadẽ eſſent repetenda: excepto qꝫ hic nõ eſſet niſi ordo naturæ inter fidẽ & charitatẽ, & inter fieri & eſſe filiũ dei, Vnde q ſunt ꝑſpicacis ingenij, & intelligũt quid interſit inter ordinẽ tpis & ordinẽ naturæ, applicare facile poſſunt ꝑdicta ordini naturæ. Nã vt ſummarie dicatur, poteſtas eſt ipſa fides: & quotquot

per fidem charitate formatam receperunt eum,ſimul tempore receperunt tria:ſcilicet poſſe fieri filios dei,fieri filios dei,& eſſe filios dei.Primũ per fidem:ſecundũ per charitatis ſuſceptionem:tertiũ per ipſam charitatem.Sed primũ prius natura ꝙ̃ ſecundũ,& ſecundum prius natura ꝙ̃ tertium.Et ſecundum vtrũq; ſenſum ſignificauit euangeliſta liberalitatem diuinam quum recepimus eum:quoniã hinc didicimus ꝙ receptionem ſuam opus quodammodo noſtrum donat diuina bonitas gratia fidei & poteſtatis diuinæ filiationis,& ipſa etiam diuina filiatione quandoq;:hoc eſt ſi perfecta eſt receptio:hoc eſt ſi ex toto corde eum recipimus. Hæc de quinta & omnibus propoſitis.Budæ in die ſancti Gregorij.M.D.xxiiij.

¶INCIPIT SEXTVM IENTACVLVM: in quo ſex tractantur quæſtiones.

OCCVRRVNT ſexto in his dieb⁹ dominicæ paſſionis tractanda ſex.

¶Primũ,verba domini in cœna.Non bibam de hoc genimine vitis vſq; in diem illum quum illud bibam vobiſcũ nouum in regno patris mei.

¶Secundum,verbum domini ad Iudam in eadem cœna: Quod facis,fac citius.

¶Tertium,verbum dñi ad Petrum quũ percuſſit Malchũ: Conuerte gladiũ tuum in locum ſuum: Omnes enim qui acceperint gladium,gladio peribunt.

¶Quartum,apud Marcũ euangeliſtam: Adoleſcens autẽ quidã ſequebatur eũ amictus ſindone ſuper nudo,& tenuerunt eum &c.

¶Quintum,Erat autem paraſceue Paſchæ.

¶Sextum apud Ioan.Accipite eum vos,& crucifigite.

CIrca primum difficultas nonnulla eſt:quia non apparet quòd nouũ vinum biberit ſeu bibiturus ſit Chriſtus cum apoſtolis in regno patris ſui.

AD HOC DICITVR ꝙ quũ dñs dixit,quũ bibam

illud vobiſcum nouum:li nouum poteſt eſſe nomen,& po teſt eſſe aduerbium.Et ſi eſt nomen,eſt ſermo de ſpiritali vino,hoc eſt gaudio nouo quod Chriſtus in reſurrectio= ne ſua ob nouam corporis immortalitatem aſſecutus eſt: ita ꝙ intẽdit ſe non amplius bibiturum corporale vinum donec tranſeat ad ſpiritale vinum,id eſt gaudium immor= talitatis:quod bibiturus erat cum apoſtolis:quoniam par ticipes eos erat facturus illius gaudiꝭ:iuxta illud:Iterum au tem videbo vos,& gaudebit cor veſtrum:& gaudium ve ſtrum nemo tollet à vobis Et hic ſenſus conſonat verbis relatis à Luca euangeliſta:dum refert dominum non ſo= lum de potu,ſed de cibo dixiſſe, Ex hoc non manducabo illud donec impleatur in regno dei.manifeſtans quòd do= nec impleretur paſcha(hoc eſt donec figura tranſiret in ve ritatem : hoc eſt Chriſtus immolatus in cruce, expoliato inferno,demerſoꝗ diabolo,liberato mũdo à tenebrarum ſeruitute,trãſiret ad immortalem vitam etiam corporis) non eſſet amplius comeſturus & bibiturus.

¶Si autem li nouum aduerbiꝭ vim habeat,verificatur de potu corporali:prædixit enim iuxta hũc ſenſum dominus ꝙ non eſſet amplius bibiturus vinũ vſquequo reſurgeret à mortuis:& ꝙ tunc eſſet bibiturus cum ipſis apoſtolis vi num nouũ:id eſt nouiter:hoc eſt impaſſibiliter,& non ex indigentia aut ſiti,vt ante paſſionem indigebat potu & ci bo:ſed ex poteſtate.

¶Et iuxta vtrunqꝫ ſenſum duo prædixit dominus diſcipu= lis. Alterum triſtitiæ:ſcilicet quòd non eſſet amplius in hac paſſibili vita comeſturus & bibiturus. Alterum læ= titiæ celeriter futuræ:ſcilicet quòd tunc tranſibat ad regnũ patris ſui:hoc eſt ad immortalitatem corporis per reſurre= ctionem:quã intra triduum à morte ſua futuram prædixe= rat.in qua immortali vita participes eos eſſet facturus ſui gaudiꝭ,non ſolũ videndo iuxta primam expoſitionem,ſed etiam ſimul comedendo & bibendo iuxta ſecundam expo ſitionem.

¶Circa

CIrca ſecundũ, ſcilicet, Quod facis, fac' citius: admirationem infert impulſio hæc: quoniam impellere Iudam ad accelerãdum negocium proditionis, alienũ cẽſetur non ſolum à domino, ſed à quocũq; viro iuſto. verba autem hæc impulſum ſonant ad negocium proditiõis exequendum.

AD HOC DICITVR ꝙ in negocio proditionis Chriſti à Iuda, inuenitur aliquid boni, & aliquid mali. Et bonũ quidẽ inuenitur triplex. Primũ ſecundũ effectũ, qui eſt paſſio Chriſti. Et quantũ ad hoc verba Chriſti, optãtis ſunt, quũ dicit, Quod facis, fac citius. optat enim cito pati: ita ꝙ iuxta hunc ſenſum nõ impellit Iudam ad acceleran dum actionem, ſed optat celeritatẽ paſſionis. Et hoc ſuum deſiderium aperiebat per hæc verba Iudæ: tanq; diceret: Quod tu facis, deſidero celerius pati.

¶Secũdum bonũ eſt bonũ naturæ ipſarum actionũ Iudæ. Omnis enim actio quãtũcunq; mala moraliter, quum ſit res aliqua, bona eſt bonitate naturæ: & vt ſic, eſt à deo. Et quantum ad hoc, verba hæc dñi ſunt præceptiua, & ſignificant ordinẽ diuinæ prouidentiæ ad accelerandũ actiones Iudæ vt tempore ſtatuto à diuina prædeſtinatiõe adimpleretur paſſio Chriſti. Sicut enim malũ non eſt deũ cooperari actionibus peccatorum quantum ad bonitatẽ naturæ, ita malum non eſt illas præcipere.

¶Tertium bonum eſt ordo mali culpæ, hoc eſt peccati ipſius Iudæ. Deus enim omnipotens qui mala ordinat in bonum: peccatum Iudæ ordinauit in bonum paſſionis Chriſti, & redemptionis humanæ. Et quantum ad hoc bonum ordinis, verba domini ſunt verba ordinantis & volentis adimpleri ordinem illum, vtendo iniquitate ipſius Iudæ ad bonum.

¶Malum autẽ in opere Iudæ manifeſtũ eſt, ſcilicet ipſum peccatum. Et quo ad hoc verba domini dupliciter exponi poſſunt. Prime permiſſiue. Et hoc eſt verũ quantũ ad hoc ꝙ Iudas peccauit. Secũdo ſignificatiue: hoc eſt ꝙ dñs ape-

fiebat ipſi Iudæ clare & aperte quòd ſciebat iniquum propoſitū eius: vt vel ſic occaſionem habere poſſet reſipiſcendi, dum conſpiceret magiſtrum ſuum tantę ſanctitatis eſſe vt cognoſceret ſecretiſſimum cor eius. & ad quid tunc ipſe ire volebat; & non ſolum quòd ſciebat in genere Vnus veſtrum me traditurus eſt. Debebat enim hinc pœnitētia duci, qua poſtea ductus eſt inutiliter, dicens: Peccaui tradens ſanguinem iuſtum. Vnde quum in actione Iudæ relata ad dominum Ieſum, multiplex bonū deſiderabile adeſſet, rationabiliter à domino impulſus eſt Iudas ad faciendum celeriter vnde tot bona conſurgerent, relinquendo ſibi ipſi curam ſuæ culpæ.

Circa tertium, Omnes enim qui gladium acceperint &c. ex duplici capite obſcura videntur hæc domini verba. Primo quantum ad veritatem ſententiæ: quia non videmus verificari quòd gladio pereant omnes qui gladium accipiunt, ſiue iuſte ſiue iniuſte accipiant. Secundo ex applicatione iſtorum verborum ad factum Petri. nam Petrus non videtur peccaſſe vtendo gladio percuſſiuo contra aggreſſores Chriſti, quum haberet iuſtum bellū, & manifeſta eſſet iniquitas volentium capere Chriſtum. Et ſi Petrus iuſte vſus eſt gladio, quare pro ratione retrahēdi gladium dicitur ei, omnis enim qui gladium acceperit &c. aut enim hæc ratio non eſt ratio ad propoſitum factū Petri: aut ſi eſt ratio ad propoſitum, Petrus peccauit: quod eſt abſurdum.

AD HOC DICITVR quòd non eſt ſenſus dominicæ huius ſententiæ, gladio materiali perituros eos qui gladium acceperint: ſed ſenſus eſt ꝙ merebūtur gladio perire, vel ꝙ patientē cōtrapaſſum: hoc eſt tm̄ patientur quantum offenderūt: vt per correſpōdētiā pœnæ gladij ad actionem gladij, intelligamus contrapaſſum. Et hoc ꝓculdubio verificatur, licet nō ſecundū ſpēm, ſecundū quātitatem tn̄ pœnæ: iuxta illud: Quantum ſe exaltauit in delicijs, tm̄ illi date tormentorū. Et hic ſenſus videt̄ magis cōſonus literę, pro-

quanto non loquitur litera de merito,ſed futura pœna .nõ enim dicit,merentur gladio perire,ſed peribunt gladio .Et per accipere gladium,intelligitur ꝓpria authoritate & voluntate vti gladio. Principes enim & iudices non accipiũt quaſi à ſeipſis,ſed conceſſo ſibi gladio à deo vtuntur: quoniam ſunt miniſtri dei ad vindictam malorum : vt Petrus primæ ſuæ epiſtolæ ca.ij.dicit,& Paul.ad Rom.xiij.Priuatæ autem perſonæ defendentes ſe gladio abſq; culpa , non accipiunt gladium propria voluntate: ſed coguntur ab inuaſorum aggreſſione vti gladio ad ſui defenſionem . Stat ergo ſolida dominica ſententia,quòd omnes qui tanquam à ſeipſis acceperint gladium,gladio peribunt:hoc eſt non erunt impuniti,ſed tantum patientur quãtum offenderint.

¶ Ad alteram verò obiectionem dicitur quòd licet factum Petri ex parte intentionis ſuæ & iuſtiſſimæ ac pijſſimæ cauſæ fuerit laudabile,dupliciter tamen mali ſpeciem habuit. Primo quia præceps apparet: dum ſciens ſpontaneam magiſtri voluntatem ad patiendum,non debuit præſente magiſtro & requiſito,Domine ſi percutimus in gladio ? ante reſponſionem percutere.Secũdo (quod magis vrget) quia ad vindictam magis ꝙ ad defenſionem percuſſio illa ſpectabat.Nam præſente cohorte præſidis & miniſtris Iudæorum adeo quòd erat turba multa cum armis &c. prudens ratio non debebat mouere Petrum ad defenſionem: quum vana proſpiceretur huiuſmodi defenſio,& potius nocitura eſſet ꝙ profutura.Prodeſſe ſiquidem non poterat contra tot & tales.Nocere autem multum poterat: vtpote qui miniſtros curiæ percuſſiſſent :& domino imputaretur ꝙ armis conatus fuerit ſe defendere.Propter hæc enim euitãda ſcandala dominus ſtatim Malchum ſanauit.Quo fit vt percuſſio illa quaſi ad vindictam tenderet: vt faciunt ij qui etſi non poſſunt euadere, volũt tamen vindictã qualẽcũq; poſſunt facere anteꝙ capiant.Et ſic ꝑcuſſio Petri habuit ſpeciẽ vindictæ: q̃ priuatis ꝑſonis illicita eſt.Verba ergo domi

ni non extra propoſitum allata ſunt pro ratione retrahendi gladium à Petro extractum: quoniam factum Petri reprehenſibile erat, tanq̃ habens ſpeciem mali: hoc eſt vindictæ. Et Petrus erat tanq̃ accipiens gladium: hoc eſt quaſi propria poteſtate vtens gladio ad quaſi vindictam.

¶Vtor autem iſtis quaſi & tanq̃, quoniam de ipſo opere loquor, & non de intentione Petri, qua neſciens quid faceret, ad defenſionem magiſtri tendebat. Vnde dominus ex duobus capitibus Petrum arguit. Primo ex parte facti habentis ſpeciem mali. Secundo ex parte impedimenti quod præſtabat Petrus diuinæ ordinationi, neſciens quid faceret.

CIrca quartum de adoleſcente ſequente Chriſtum, incertum eſt quis fuerit, certum tamen videtur quòd nullus apoſtolus fuit. Et quidem ꝙ non fuerit Ioannes euangeliſta, conſtat ex ætate. nam tunc temporis Ioannes non erat adoleſcens: quoniam tranſierat trigeſimum ætatis ſuæ annum: vt patet computando annos quibus poſtea vixit vſq; ad nonageſimumnonum ætatis ſuæ annum. Obijt ſiquidem anno a paſſione domini ſexageſimo ſeptimo vel octauo imperante Traiano: quibus annis ſi addatur quod ſupereſt vſq; ad nonageſimumnonum ſuæ ætatis annum, manifeſte apparet quòd iam erat .xxx. annorum ad minus tempore paſſionis Chriſti: ac per hoc non erat adoleſcens. Et quũ dicatur iunior Ioannes reliquis apoſtolis, conſequens eſt ꝙ nullus alius apoſtolorum fuerit ille adoleſcens.

¶Siquis etiam verba Marci euangeliſtæ diligenter perſpiciat, idem inueniet. nam quum dixiſſet quòd diſcipuli omnes fugerunt, tanq̃ è regione commemorans adoleſcentẽ, ſubdit, Adoleſcens autem quidam ſequebatur eum. Hinc enim inſinuat omnibus apoſtolis fugientibus adoleſcentem ſecutum eſſe Chriſtum: ac per hoc non eſſe illum de numero apoſtolorum.

¶Suadetur quoq; tertio hoc idẽ ex modo quo opertus erat

ſcilicet ſindone ſuper nudo corpore. Non videtur ſiquidem veriſimile q apoſtolus aliquis ſic coopertus cœnaſſet cum Chriſto: quum huiuſmodi operimentum (ſcilicet quaſi circũuolui vno linteamine) non ſit ordinarius modus veſtiẽdi, ſed accidentalis ĳs qui ſurgunt ex lecto. Et hinc æſtimari poteſt quòd adoleſcens ille in lecto erat ibi in orto, & ſurrexerat vel forte ad rumorem, vel ad aperiendũ ianuam orti, vel &c. & amans Chriſtum, vtpote frequenter conuerſatum in illo orto, ſequebatur eum.

CIrca quintũ de paraſceue Paſchæ ſcrupulus nonnullus occurrit, ex eo quòd dies ille quo paſſus eſt Chriſtus, erat primus dies Paſchæ: vtpote in cuius principio veſpertino immolatus erat paſchalis agnus. primus autẽ dies Paſchæ erat ſanctus, & nullum opus ſeruile in eo erat licitum: vt patet Leuiti. xxiĳ. Quomodo ergo erat dies præparationis, ac ꝑ hoc operis ſeruilis, vt euangeliſtæ dicunt?

¶Et confirmatur ex eo q Lucas euangeliſta dicit q mulieres quæ cum Ieſu venerant de Galilæa, viderunt monumẽtum, & quemadmodum poſitum erat corpus eius: & reuertentes parauerunt aromata & vnguenta: & ſabbato quidẽ ſiluerunt ſecundum mandatum. Vbi apparet q ipſa die paraſceues mulieres parauerunt aromata & vnguenta.

AD HOC dicitur q feſtiuitas diei ſeptimi (qui ſanctificabatur in memoriã q deus requieuit die ſeptimo ab omni opere quod patrarat) excedebat cæteras feſtiuitates: ita q non ſolum arctius ſanctificãda erat dies ſeptima, ſed etiã violari (ſine crimine tamen) poterat alia feſtiuitas veniens in feria ſexta ob reuerentiam diei ſeptimæ.

¶Nec hoc ego ſomnio: ſed ex Exod. ca. xvĳ. accepi. Ibi em̃ expreſſe mandatur abſq exceptione cuiuſcũq feſtiuitatis, vt feria ſexta colligant cibaria duplicia, & parent paranda, & coquant coquenda propter diem ſeptimam. Quum em̃ ſciret lex multas feſtiuitates poſſe contingere in feria ſexta, & nullam exemptam fecerit ab huiuſmodi præparatione

propter diem ſeptimam, conceſſiſſe videtur vt talis feſtiuitas in ſexta feria eueniens minus ſanctificaretur: alioquin oportuiſſet legem diſponere & ordinare quòd quandoque (ſcilicet adueniente feſto in feria ſexta) colligenda fuiſſent cibaria triplicia in feria quinta, & præparanda & coquenda: quod nunquam ſancitum inuenitur. Et hinc licita erat paraſceue (hoc eſt præparatio) pro ſolennitate ſabbati, & licitum erat & coquere & emere &c.

¶Et ſic ceſſant obiectiones.

Circa ſextum de verbis Pilati ad pontifices Iudæorum, quæſtiūcula occurrit cur pontifices Iudæorum recuſarunt iudicare & crucifigere per ſeipſos Chriſtum, Pilato bis remittente Chriſtum ad eorum iudicium: vt Ioannes euangeliſta teſtatur. Mirum enim hoc videtur: quum tam vehementer deſiderarent & procurarent occiſionem Chriſti.

AD HOC dicitur quòd reuera ſemel tantum pontifices Iudæorum recuſarunt iudicare Chriſtum, ſcilicet prima vice: quia non permittebatur eis dānare ipſum ad mortem vt volebant, ſed tātummodo iudicare ad leuiorem pœnam.

¶Quod vt clare percipiatur, notanda eſt ſeries & verborū & geſtorum: quoniam ex ea clare apparet ſic eſſe. Pontifices enim quum intuliſſent Chriſtum vinctum in prætoriū Pilati vt mandante Pilato interficeretur, tentarunt primo ſi ſine expreſſione ſpecialis criminis, & diſcuſſione cauſæ, ſolo eorum teſtimonio quaſi ex authoritate poſſent inducere Pilatum ad conſentiendum morti Chriſti tanquam perſonæ abiectæ. & propterea Pilato interroganti eos, Quam accuſationem affertis aduerſus hominem hunc? reſponderunt per locum ab authoritate propria, Si non eſſet hic malefactor, non tibi tradidiſſemus eum. Et tunc Pilatus ſciēs quòd per inuidiam tradidiſſent eum, & videns eos ſtare in ſua dignitate & authoritate, quæſiuit repellere à ſe hanc cauſam, & dixit eis: Accipite eum vos, & ſecundum legem veſtram iudicate eum.

¶Vbi duo faciebat: quia & reſpondebat conſequenter pō tificibus, & ſaluabat vitam Chriſti. Reſpondebat quidem conſequenter, tanquã dicens, Ex quo vos non vultis vt̃ ego cognoſcam de cauſa, ſed vultis quòd cognitio veſtra ſufficiat, accipite eum vos & iudicate. Saluabat verò vitã Chriſti, quia dixit, iudicate ſecundum legem veſtram. Signãter enim dixit veſtram, & non dixit legem Moyſi: vt per li veſtram intelligerẽt legem ſibi permiſſam ſeu cõceſſam à Romanis, ſiue illa lex eſſet ipſa lex Moyſi limitatã ſeu moderata à Romanis quãtum ad iuriſdictionẽ mortis, ſiue eſſent ſtatuta aliqua à Romanis illis data.

¶Et quòd iſte fuerit verus ſenſus verborum Pilati, teſtatur reſponſio pontificum quum dixerunt, Nobis non licet interficere quẽq̃. Tanq̃ dicerent: Iſte malefactor meretur pœnam mortis, quæ excedit facultatem noſtrã. nobis em̃ non licet interficere quẽq̃. Hæc enim reſponſio quum conſtet quòd non eſt vera ſecundum legem Moyſi abſolute (quia ſecundum Moyſi legẽ licitum eſt eis interficere malefactores multos) opus eſt vt intelligatur ſecundũ legem à Romanis permiſſam ſeu datã. Vnde patet ratio quare à principio pontifices recuſarũt iudicare Chriſtum: quia ſcilicet volebãt ipſum dãnari ad mortẽ, quod eis nõ permittebatur ex illa Pilati remiſſione. Vnde nõ valentes inducere quaſi ex authoritate Pilatum ad dãnationẽ Chriſti, deſcenderunt ad ſpiritalia crimina, accuſantes ipſum in quatuor quæ Lucas narrat &c.

¶De ſecunda autem vice quum Pilatus dixit, Accipite eũ vos & crucifigite, alia eſt ratio, & alius ſenſus. Dixit ſiquidẽ hæc verba Pilatus poſtq̃ examinata fuerat cauſa Ieſu Chriſti & ab Herode & ab ipſo, & adduxerat iam ipſum foras portantem ſpineam coronam &c. Et non dixit eo ſenſu nec ea ratione vt pontificibus permitteret poteſtatem crucifigendi Chriſtum, (hanc enim libenter accepiſſent) ſed eo ſenſu & ratione vt crimen tanti facinoris (ſci

licet interficiẽdi Chriſtum innocentẽ)in põtifices retude-
ret:iuxta cõſuetũ loquẽdi morẽ,quo nos impulſi ab aliqui
bus vt faciamus aliquid quod nobis videtur iniquũ,reſpõ
dere ſolemus:ego nõ poſſum hoc facere,faciatis vos.non
per hoc probãtes aut cõcedẽtes ꝙ ipſi faciant,ſed retorquẽ
tes crimen in eos.¶Et ꝙ iſte ſit verus ſenſus,& intentus à
Pilato,& intellectus à pontificibus,patet ex partequidem
Pilati,quia addidit,Ego enim non inuenio in eo cauſam,
ſcilicet mortis.Ex parte verò pontificum:quia' directe re-
ſponderunt ad retorſionẽ criminis,dicentes ſe in hac peti-
tiõe nullum peccatum incurrere ſed diuinã legem ſeruare.
reſponderunt enim:Nos legẽ habemus,& ſecundum legẽ
debet mori,quia filium dei ſe fecit.Vbi petitionẽ ſuã ex le
ge diuina iuſtificarunt,& dñm Ieſum reum vſurpatę deita
tis dixerunt:tanquã ſi dicerẽt:Si de peccato agitur,non pu
tes nos cauſam procurare iniquã quoniã ſecundum legem
procedimus.Vnde & Pilatus audito hoc ſermone magis
timuit diſplicere Iudæis abſoluendo illum quẽ lex eorum
dignum morte facit.

¶Nunc ergo pontifices recuſarunt iudicare Chriſtum ad
mortem:ſed prima vice recuſarunt iudicium ſine facultate
dãnandi ad mortem.Secunda autẽvice nõ recuſarunt facul
tatẽ crucifigẽdi Chriſtum,quia nõ eis oblata fuit à Pilato
per illa verba:ſed refellerunt crimen à ſe quod Pilatus in
eos retorquebat, proſequentes cauſam contra Chri-
ſtum. Et ſic ceſſat quæſtio & obiectio.Budæ in paraſce-
ue.M.D.xxiiij.

¶INCIPIT SEPTIMVM IENTACV-
lum:in quo tractantur tria.

OCCVRRVNT ſeptimo in hac ſolẽni
tate paſchali tria.
¶Primũ eſt apud Lucã euãgeliſtã de duo-
bus diſcipulis euntib⁹ in Emaus:Oculi au
tẽ eorũ tenebantur ne eum agnoſcerent.
¶Secundũ eſt vnde ſcitur ꝙ Thomas ted-

git manus & latus Chriſti, vt doctores affirmant.
¶Tertium quod in his diebus legitur ex Apocal. capi. v. Dignus eſt agnus qui occiſus eſt, accipere diuinitatem.

Circa primũ, Oculi autẽ eorũ tenebantur &c. dubium occurrit an ſit ſermo de oculis corporis, an de oculis animæ. Quòd eñ ſit ſermo de oculis corporis ex eo apparet ꝙ ſi corporalibꝰ oculis intuiti fuiſſent ipſum Chriſtũ: quum haberẽt ex priſtina cõuerſatione ſenſitiuã notitiam eius: videndo cognouiſſent eũ nõ minus tũc ꝙ̃ ante reſurrectionẽ. Vnde ex hoc ipſo ꝙ vidẽtes ipſum non cognouerunt eũ, habetur ꝙ aliquod impedimentũ in eorum corporali viſione erat: quo fiebat vt videndo non cognoſcerent ipſum ſicut prius videndo cognouerant.
¶Quòd verò ſit ſermo de oculis mentis, ex duobus apparet. Primo quia illimet oculi detenti ſunt ne eum agnoſcerent, qui poſtea aperti ſunt in fractione panis. ſed in fractione ſunt aperti oculi interiores. ergo de illiſmet dixerat euangeliſta ꝙ oculi eorũ tenebãtur. Secũdo ex eo ꝙ non ſufficiẽs impedimẽtum cognitiõis Chriſti allatũ fuiſſet ex impedimẽto viſionis corporalis. Nã per ſenſum auditus reſtabat ſufficiẽs via ad cognoſcẽdũ Chriſtũ. Audiẽdo ſiquidẽ propriã ipſius vocẽ dum loqueretur in via, & aperiret illis ſcripturas: cognoſcere poterant imo debebant ipſum eſſe Chriſtum, ſicut ante paſſionẽ cognouiſſent ipſum voce ſi audiſſent ipſum loquentem in nocte abſq; hoc ꝙ viderent ipſum. Vnde ex hoc ꝙ neq; audiẽdo ipſius vocẽ cognouerunt ipſum eſſe magiſtrũ ſuũ, inſinuatur ꝙ interiores erãt illi oculi qui tenebãtur ne agnoſcerẽt eum. Nihil enim ſpectat ad oculos corporeos cognoſcere perſonam aliquã per auditum propriæ vocis.
AD HOC dicitur ꝙ ſine dubio de vtriſq; oculis verificãtur verba euãgeliſtæ. principalis tamẽ euãgeliſtæ intentio ad interiores oculos referri videtur. Declaro ſingula.
¶Quòd eñ oculi corporei diſcipulorũ tenerẽtur ne agnoſcerent eũ, ex verbis Marci euangeliſtæ clarius percipitur.

Nam Marcus explicat ꝙ Chriſtus duobus diſcipulis eūti-
bus in villam oſtenſus eſt in alia effigie.vbi manifeſtatur
quòd in oculis corporeis ambulantium diſcipulorum oſtē-
debatur non propria Chriſti effigies,ſed alia:quam Lucas
inſinuat ex verbis diſcipulorum fuiſſe effigiem peregrini,
dum dixerunt,Tu ſolus peregrinus es in Hieruſalem.Aliã
autem effigiem intellige,non quòd aliquam figurã aereã
vnius peregrini formauerit dominus coram oculis illorũ;
quoniam dominus ſeipſum eis monſtrauit.neq; quod in
oculis diſcipulorum aliqua ægritudinis ſeu illuſionis ſpe-
cies facta fuerit,qua impedita fuerit viſio colorum & fi-
guræ ipſius Chriſti,quoniam nulla ad hoc ratio ducit:ſed
quòd facies Chriſti immutabat tam diaphanum medium
quã oculos diſcipulorum,non ſecundum omnem diſpoſi-
tionem quã habebat,ſed ſecundum aliquid ſic,& ſecundũ
aliquid non.verbi gratia immutabat ſecundũ aliquid ſuo-
rum lineamentorum,oculorum,naſi,frontis &c.& ſecun-
dum aliquid non:aut ſecundum aliquid coloris ſui,& ſecũ-
dum aliquid non.Et ſic apparebat in alia effigie:& ſic ap-
parebat peregrinis non per formam ſeu figuram alteram,
ſed per ſubtractionẽ immutationis ſecundum omne quod
ſuæ figuræ ſeu coloris erat.hinc enim apparentia fit alte-
rius. Et parua huiuſmodi varietas in immutando,ſufficit
ad alienam effigiem apparendam,& ad non apparendam
propriam:quoniam ſpecies viſibilis ſic defficiens ab inte-
gritate obiecti,repręſentat non talem faciem,nõ tales ocu-
los &c.ac per hoc repręſentat alienam effigiem.Cõſtat au-
tem hoc fuiſſe in poteſtate ipſius Chriſti:in cuius poteſta-
te erat efficere vt etiam præſens non videretur.Et ſicut nõ
miramur corpus Chriſti glorioſum nõ immutaſſe oculos
corporeos diſcipulorũ quatenus erat lucidum:ita non eſt
mirandum ꝙ non immutauit oculos iſtorum duorum ſe-
cundum omnem diſpoſitionem ſui vultus.ex hac ergo ſub-
tractione immutationis immutabantur oculi diſcipulorũ
ad videndum Chriſtum non ſub propria effigie,& ad iudi-

candum ipſum peregrinum. Et in hoc conſiſtit impedimentum quo oculi eorum corporei tenebantur ne eum agnoſcerent. Et hæc quò ad impedimentum iudicij ſecundũ corporalem viſionem ſufficere videntur.

¶Sed quomodo auditus iudicium impeditum fuerit vt nõ diſcreuerint vocem Chriſti, non videtur ſimilis ratio. Nã fictioni ſimile videtur quòd vox Chriſti aliter immutauerit auditum eorum ꝙ formata ab ipſo Chriſto fuerit: aut ꝙ ſecundum aliquid immutauerit, & ſecundum aliquid non. Vnde rationabiliter intelligimus quòd ſicut homines qui ſciunt varijs loqui linguis, diuerſimode loquuntur dum diuerſis vtuntur linguis: & ſicut qui perſonam alienam fingunt loquendo, ita quandoꝗ loquuntur vt à non videntibus eos putentur illi eſſe quorum perſonam fingunt in loquendo: ita multo magis dominus Ieſus diuerſis modis loquebatur: & non ſemper loquebatur modo quo conſuetus erat loqui ante paſſionem, ſeruato tamẽ eodem idiomate. Et ſic iſtis duobus diſcipulis aliter locutus eſt ꝙ conſueuerat ante paſſionem: ita quòd vox non ſonabat ipſum Chriſtum, ex hoc ipſo ꝙ non erat illo modo formata quo conſueuerat formari ante paſſionem.

¶Et quòd hoc ita ſit, ex euangelio Ioannis accipere poſſumus: dum eodẽ reſurrectionis die Chriſtus dominus à Maria Magdalena non eſt primo cognitus in voce, dum ei dixit, Mulier: quid ploras? quem quæris. Et quaſi ſtatim eſt ab eadem cognitus in voce, dum dixit ei, Maria. Ex hoc enim quòd in ſecunda voce tam breui cognouit eum, & in prima prolixiore non cognouerat eum: accipimus ꝙ primam vocem Chriſtus formauit quaſi alienam: ſecundam autem more ſolito ante paſſionem: & propterea ſtatim Maria cognouit eum. Ex hac enim ſolita & cognita Chriſti voce, à Maria cognitus eſt: & non ſufficienter ex hoc quòd nominauit eam proprio nomine. Nam ſi ſecundum priorem vocem qua æſtimabatur ortulanus, dixiſſet nomen proprium: Maria non habuiſſet ratio-

nem cognoſcendi eum,ſed interrogandi ,vnde me noſti?
ex quo æſtimabat illum ortulanum eſſe.Sed dum audiuit
ſuauiſſima illa voce magiſtri ſui,quam ſolita erat audire,
vocari ſe nominatim:habuit ſufficientiſſimam rationem
cognoſcendi eum.

¶Sic ergo duobus iſtis diſcipulis dominus nec propriam
effigiem ſubtrahendo,aliquid immutationis corporalibus
oculis monſtrauit:nec ſolitam vocem auribus eorum pro
poſuit:& propterea interiores oculi eorum tenebantur ne
agnoſcerent eum:ita ꝙ pars interior cognoſcitiua non ha-
bebat ex parte ſenſuum vnde iudicaret illum hominē eſſe
Chriſtum:quoniā nec per ſenſum auditus nec per ſenſum
viſus offerebant ſenſibilia offerentia indiuiduum Chriſti.

¶Præter hanc aūt cām alia extabat cā īpediēs oculos inter
nos:ſcilicet minus bona diſpoſitio mētis eorū:quā ipſimet
cōfeſſi ſunt dicēdo,Nos aūt ſperabam⁹.quāq; Chriſtus re-
prehendit dicēs,O ſtulti & tardi corde &c.Hinc enim me-
rebantur vt dominus nec per viſum nec per auditum ſe eis
aperiret.Hinc etiam merebantur vt dum aperiret eis ſcri-
pturas,adhuc non cognoſcerent eum.

¶Et per hoc patet ſecundum:ſcilicet ꝙ principalis intētio
euangeliſtæ eſt loqui de oculis interioribus:qui ex tot par-
tibus tenebantur ne agnoſcerent eum.nam vt dictum eſt,
tenebantur ex parte viſus corporei,& ex parte auditus cor
porei,& ex parte deſperationis,ſtultitiæ,& tarditatis. Et ij
ſunt quos fateri oportet apertos in fractione panis:ſi pro
quia fractio panis non concomitanter ſed cauſaliter cōcur
rit ad hoc ꝙ illi cognoſcerent Chriſtum.Concurreret ſiqui
dem fractio panis concomitanter,ſi non ex ipſa fractione
panis,ſed dum frangeret Chriſtus panem ,diſcipuli cogno
uiſſent ipſum.hoc eſt,ſi dum frangeret panem,figura Chri
ſti immutaſſet oculos illorum ſecundum ſe totā:& ſic aper
ti dicerentur oculi eorū corporei.Sed hæc expoſitio diſſo-
nat à plano euāgelij ſenſu.nō eīn replicatū eſſet ꝙ narraue-
runt apoſtolis ꝙ cognouerūt eum in fractione panis,ſi fra-

ctio panis concomitãter ſolũ cõcurriſſet.ita em̃ potuiſſent dicere ꝙ cognouerunt eum in benedictione panis, aut in acceptione, aut in porrectione eiuſdem, ſicut dixerũt in fractione: quoniam Chriſtus nõ ſolum fregit, ſed accepit, ſed benedixit, ſed porrexit panem. Quo circa explicando ſolũ fractionem, cauſam denotauerunt cognitionis. ¶ Et licet euangeliſta non explicet modum quo fractio panis cauſauit in eis cognitionem Chriſti: attamen ex hoc ipſo ꝙ ponit fractionem ipſam fuiſſe cauſam cognitionis, inſinuat miraculum aliquod in illa fractione interueniſſe: puta quòd manibus frãgebat ſicut alij cultello incidunt. & hoc tanꝙ cõſuetum fieri à dño ante paſſionem, mouit eos ad cognoſcendum ipſum eſſe Chriſtum. Ex eo em̃ ꝙ iſti duo diſcipuli narrauerunt apoſtolis quomodo cognouerũt eum in fractione panis, manifeſte intelligitur modum aliquem interueniſſe in illa fractiõe quo cognouerũt illi ipſum eſſe Chriſtum Ieſum. nam non dicit eos narraſſe ꝙ cognouerunt eũ: ſed quomodo cognouerũt eum. nec dicit quomodo cognouerunt eum abſolute: ſed determinat, in fractione panis. Illud igitur aduerbium quomodo, determinans cognitionẽ in tali motiuo ad cognoſcendum, ſcilicet in fractiõe panis incitat nos ad intelligendum interueniſſe in illa fractione panis, modum aliquem domino Ieſu Chriſto proprium ex quo diſcipuli cognouerunt ipſum eſſe dominum Ieſum.

¶ Et licet de hoc mirabili actu fractionis ꝙ fuerit Chriſto conſuetus ante paſſionem, euangelia non expreſſe teſtẽtur: ex hoc tamẽ textu & ex euãgelio Ioannis non irrationabiliter ſumitur. Ex hoc quidem textu non ſolum quia tanꝙ ſolitus Ieſu Chriſti actus duxit iſtos diſcipulos in Chriſti cognitionem: ſed etiam ex eo ꝙ iſti diſcipuli narrauerunt apoſtolis quomodo cognouerunt eum in fractione panis: tanꝙ atteſtantes actionẽ Chriſti ꝓpriã, & ex cõſuetudine notã oĩbus diſcipulis. quaſi dicerẽt: Nos cognouim9 ipſum certa cognitione, quũ vidimus ipſum frãgere panẽ more ſolito vt ſcitis quòd conſueuerat frangere. Ex euãgelio autem

Ioannis,nam Ioan.vlti.quando ad mare Tyberiadis Chriſtus poſt reſurrectionem manifeſtauit ſe diſcipulis, ad inſinuandum per hunc conſuetum actum Chriſtum conuerſatum cum diſcipulis,dicitur:Et venit Ieſus,& accepit panē, & dabat eis,& piſcem ſimiliter.Hæc enim verba ad id tendere videntur,ꝙ Chriſtus tam panem ꝙ̃ piſcem diuidebat diſcipulis proprijs manibus.non enim integrum panē neq; integrum piſcem illis dabat.Vnde & ſignanter euangeliſta appoſuit li ſimiliter:vt declararet ꝙ ſimili modo dabat piſcem quo dabat panem:hoc eſt ꝙ ita manibus frangebat piſcem ſicut frangebat panem.Hæc de primo.

Circa ſecundum de tactu Thomæ ratio dubitandi eſt: quia in euāgelio non legimus Thomam tetigiſſe. ſacri autem doctores,ſpecialiter Leo & Gregorius tactum affirmant interueniſſe.

AD HOC dicitur ꝙ ex verbis domini recitatis in euangelio Ioannis,intelligitur Thomam tetigiſſe.nam ꝑ actum videndi,ſignificauit euangeliſta huiuſmodi tactum.Quod non voluntarie dicimus,ſed ex pluribus euangeliſtis manifeſte habemus.Apud Lucam nāq; dominus ipſo die reſurrectionis dixit diſcipulis,Palpate & videte: quia ſpiritus carnem & oſſa non habet.Vbi li videte,non viſionem corporalem ſignificat:ſed certificationem cognitionis ex tactu:ita ꝙ dicendo Palpate & videte,dicebat,Palpate & certificate vos.Apud Ioannem quoq; dominus dixit Thomæ, Infer digitum tuum huc,& vide manus meas. Non enim digito videre poterat manum:ſed digito certificare ſe poterat de fiſſura claui in manu.& propterea dicens,Infer digitum tuum huc & vide,dicebat:Infer digitum tuum,& certificare.Nec euangeliſtæ vſurparunt videndi vocabulum ad deſignandam certam cognitionem ſed vſitatum loquēdi morem ſecuti ſunt.Conſueuimus enim videndi verbo vti non ſolum ad ſignificandum corporalem viſionē aut intellectualem:ſed etiam ad ſignificandum certam cognitionem ſecundum quēcūq; ſenſum.Et videtur hic vſus de-

riuatus ex certitudine ſenſus viſus. Vnde & in Pſal. dicitur de ſenſu guſtus ſpiritali: Guſtate & videte quoniam ſuauis eſt dominus.

¶Ex hoc ergo ꝙ in hoc propoſito ipſe dominus vſus eſt videndi verbo ad ſignificandam certam cognitionē ſecundū tactū tam ad apoſtolos alios apud Lucā in die reſurrectionis, q̄ ad Thomam apud Ioannē poſt octo dies: conſequēs eſt vt affirmante domino quia vidiſti me Thoma, credidiſti: affirmata ſit certificatio ſecundū tactum: quæ per verbum videndi ſignificata & oblata ab ipſo Chriſto erat. ita quòd dicendo, quia vidiſti me crediḋiſti: dixit, quia tangendo certificatus es, credidiſti &c. Vnde patet ex euangelio haberi quòd Thomas tetigit: & propterea confeſſus eſt credendo, Dominus meus, & deus meus. Hæc de ſecundo.

CIrca tertiū dubitādi ratio eſt: quia Chriſtus dn̄s ab æterno fuit deus; nec per mortem deſijt eſſe deus: nā totus deus erat in ſepulchro, & totus deus erat in inferno cum anima Chriſti. Quomodo ergo poſt reſurrectionem ſuā de eo dicitur ꝙ dignus eſt accipere diuinitatē, qua ſi non haberet illam?

AD HOC breuiter dicitur ꝙ accipere dicimur aliquid non ſolū ſi de nouo accipimus illud ſed etiam ſi prius illud habentes de nouo vtimur. Vnde & habēs gladium dicitur accipere gladium quādo de nouo vtitur illo. Et iuxta hunc ſenſum dn̄s Ieſus licet ab æterno fuerit deus, & nunq̄ deſierit eſſe deus: quia tn̄ poſt reſurrectionē ſuā vſurus erat, diuinitate ſua manifeſte, quā ſub paſſibili carne tāto tēpore occultā tenuit: & ex merito paſſionis ſuæ debebatur ſibi manifeſtatio gloriæ ſuæ; vt Apoſtolus ad Phili. ij. dixit: ideo dignus poſt reſurrectionē ſuā dicitur accipere diuinitatem, nō ad de nouo habēdum illā: ſed ad manifeſtū vſum illius. qui vſus vſq; ad diem iudicij, quo manifeſtiſſime apparebit omnibus deus, extēditur. Hæc de tertio & tota hac parte, Budæ, ſabbato in albis. M.D.xxiiij.

¶INCIPIT OCTAVVM IENTACVLVM: in quo declarantur de peccatis quinq;.

OCCVRRVNT octauo declaranda de peccatis quinq;.

¶Primũ eſt Matthæi.xij.Omne peccatũ & blaſphemia remittetur hominibus:ſpiritus autẽ blaſphemiæ non remittetur.

¶Secundũ eſt.j.ad Corin.vj.Omne peccatum quodcũq; fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat.

¶Tertium eſt.j.Ioan.vlti. Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatum non ad mortem:petat,& dabitur ei vita peccanti non ad mortem.eſt peccatum ad mortẽ,non pro illo dico vt roget quis.

¶Quartum eſt Apoca.iij. Vtinam eſſes calidus aut frigidus:ſed quia tepidus es,incipiã te euomere ex ore meo, quia dicis,diues ſum & locupletatus, & nullius egeo, & neſcis quia miſer es & miſerabilis, & pauper,& cæcus, & nudus.

¶Quintum eſt Apocaly.vlti.Qui nocet,noceat adhuc:& qui ſordidus eſt,ſordeſcat adhuc.

CIrca primũ Matth.xij.Omne peccatũ & blaſphemia remittetur hominibus:ſpiritus aũt blaſphemiç nõ remittetur.dubiũ occurrit de differẽtia poſita inter ſpiritũ blaſphemiæ & reliqua peccatã hominũ q̃tũ ad hoc ꝙ ſpiritus blaſphemiæ nõ remittetur,reliqua verò remittentur.Nã aut eſt ſermo de remiſſiõe q̃tũ eſt ex natura peccati:& ſic nõ ſoluatur differẽtia poſita:q̃a cõe eſt omni peccato mortali,q̃tũ eſt ex p̃te ſui,eſſe irremiſſibile:quũ faciat hominẽ dignũ ęterna morte,& cõſtituat inimicũ deo.Aut eſt ſermo de remiſſiõe ſecũdũ potẽtiã:& nec ſic ſaluatur differẽtia poſita:q̃a cõmune eſt omni peccato mortali poſſe remitti non ſolũ per omipotẽtiã dei,ſed per miſericordiam

eius

eius ſolitam: tam per ſacramentum baptiſmi, quàm per ſacramentum pœnitentiæ. Aut de remiſſione in actu: hoc eſt q reliqua remittentur, & hoc non. Et nec ſic ſaluatur differentia poſita, ſed vtrinq; falſa videtur. nam nec de omnib9 reliquis peccatis hominum verificatur q quinq; remittetur hominibus: quũ multi damnẽtur propter huiuſmodi peccata. Nec pro vero aſſerendum eſt aliquod quodcunq; ſit illud peccatum hominis in hac vita, quod nũquam remittetur: quoniam affirmare hoc, eſt ponere hominem illum in deſperationem. Nam ſi certificatus eſſet quis per domini ſententiam quòd peccatum ſpiritus blaſphemiæ nunq̃ remittetur, haberet cauſam deſperandi habens tale peccatum: vtpote certus de non conſequendo remiſſionem.

AD HOC DICITVR quòd quum maniſeſte ſpiritus blaſphemiæ diſtinguat in litera cõtra blaſphemiam, videtur per ſpiritum blaſphemiæ intelligẽdum quoddam ſpeciale blaſphemandi genus: quod iudicio meo conſtat ex maligna machinatione aduerſus deum: dum aliquis ad hoc dat operam vt quæ dei eſſe cognoſcit, aut putat, deſtruat: peruertat, alij attribuat &c. Huiuſmodi enim blaſphemiæ genus merito blaſphemiæ ſpiritus appellatũ eſt, propter plenitudinem rationis blaſphemandi, & ꝑpter conſuetum loquendi morem quo appellamus hominem omnibus opponentem habere ſpiritum contradictionis, ita huiuſmodi malignantes dicuntur habere ſpiritum blaſphemiæ.

¶ Inter hoc igitur crimen ſpiritus blaſphemiæ & alia peccata & ipſas blaſphemias differentia quò ad remiſſionem eſt, q reliqua regulariter loquendo remittuntur hominib9 hoc autem regulariter loquendo nunquam remittitur: ita q dominus hanc differentiã reuelaſſe videtur in hoc textu. Et quàmuis etiam iſtis ſi pœnitentiam agerent, venia daretur: diſpoſuit tamẽ diuina iuſtitia permittere iſtos impœnitentes perſeuerare: ita quòd ſub hac dominica reuelatione cadit non ſolum negatio remiſſionis, ſed negatio doni

pœnitentiæ.tanquã ſi dictum fuerit ꝙ peccantibus ſpiritu blaſphemiæ nunq̃ concedetur remiſſio: quia nunquã concedetur eis gratia pœnitendi, exigente hoc maxima illorũ nequitia.

¶Ad dubitationẽ igitur reſpõdetur ꝙ ſermo eſt de actuali remiſſione nõ ſimpliciter & abſolute,ſed regulariter:hoc eſt ſecundum communem curſum.

¶Et quum obijcitur quòd non omnia reliqua remittũtur etiam ſecundum communem curſum: reſpondetur dominum non dixiſſe ꝙ omnia reliqua remittentur ſingulis hominibus,ſed dixit ꝙ remitterentur hominibus. ad qď verificandum ſufficit ꝙ remittantur aliquibus hominibus.

¶Quod verò obijcitur de deſperatione, ſoluitur dicẽdo ꝙ talis non debet deſperare:quoniam deus non allegauit miſericordiam ſuam communi curſui,ſed præter illum ſeu ſupra illum pluries miſertus inuenitur peccatorum: vt patet de latrone,de Paulo,de Magdalena,quos ſupra communẽ curſum ſtatim ita euexit. Omni ergo conatu,ieiunijs & eleemoſynis & orationibus, alieniſq; ſuffragijs tanto magis conari talis deberet ad diuinam implorandam miſericordiam,quanto remotiorem ſe ab illa conſtituit. Hæc de primo.

Circa ſecundum.j. ad Cor.vj. Omne peccatum quodcunq; fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur,in corpus ſuum peccat. quæſtio occurrit tum contra primam partem,tum contra ſecundam.

¶Contra primam quidem: qm̃ falſum videtur oẽ aliud à fornicatione peccatum extra corpus eſſe. Apparet enim triplex manifeſta inſtantia. Prima de comeſſationibus & ebrietatibus: quas conſtat peccata eſſe in corpore: & non extra corpus.Secunda de percuſſione & vulneratiõe ſuijpſius.quum enim quis percutit aut vulnerat ſeipſum,manifeſte peccat contra corpus ſuum pluſquã inebrians ſe. Tertia de abuſu manuum loco pedũ:vt ſi quis ambularet mo

re quadrupedũ.hinc enim maxime peccaret in corpus ſuũ, dehoneſtans illud,& abducens ac deijciens ab humana dignitate,& efficiens illud ſimile beſtijs.

¶Contra ſecundã verò partem:qm̃ non apparet verã neq; per ſe neq; per accidẽs.Non per ſe:quia licet in peccatis cõtra naturã contumelia fiat corpori (iuxta illud ad Roma.j. Vt cõtumelijs afficiant corpora propria)in peccatis tñ naturalibus,quale eſt fornicatio,nulla apparet iniuria corporis,ſed animæ:dũ anima ſubditur corpori,& inquinať peccato.Nec per accidens:qm̃ non oportet fornicantẽ nocere corpori proprio,quũ ſemen ſit de ſuperfluo indiuidui &c. Et ſi ad ea quæ ſunt per accidens,egrediendũ eſt: in prõptu obijceretur q; plures occidit crapula q̃ gladius.

AD HOC dicitur ſermonẽ apoſtoli eſſe de peccatis humanis in genere:ita q; nõ intendit fornicationẽ cõparare ſingulis peccatorũ ſpeciebus,ſed cõmunibus generalib⁹ peccatis:nec loquitur de effectibus peccatorũ,ſed de peccatis ipſis:& intendit q; ſolũ pctm̃ fornicationis,& tanto magis adulterij & ſimiliũ,eſt pctm̃ in corpus propriũ:hoc eſt, infert iniuriã proprio corpori. quũ diſtinguitur em̃ peccatum in deũ,in proximũ &c.ſenſus eſt q; infert iniuriã deo, infert iniuriã proximo &c.ac per hoc quũ diciť hic q; peccat in corpus ꝓpriũ,ſenſus eſt q; iniuriã facit ꝓprio corpi.

¶Vñ ad obiecta contra primã partẽ reſpõdẽdo, dicitur q; neq; comeſſatio neq; ebrietas iniurioſa eſt corpori ꝓprio in ipſo actu peccati: q̃uis effect⁹ earũ iniurioſus ſit corpori,pro quãto illi nocet.& pro tãto dicuntur extra corp⁹ eſſe quò ad iniuriã:quia extra corpus ſumitur hic vt diſtinguiť cõtra peccare in corpus propriũ:in quo fornicatio à reliqs differre diciť.¶De percuſſione aũt & vulneratione ꝓpria, dicitur hmõi crimina cõputari extra generalẽ rõnẽ peccatorũ cõmuniũ: vt patet ex hoc q; homicidiũ ſecũdũ cõem ſuã rõnẽ non ponitur pctm̃ in corpus propriũ: & tñ occidere ſeipſum,maxime eſt cõtra corpus propriũ. Vnde huiuſmodi ſpecialiã peccata vt exiſtentia extra cõparationẽ

quam facit apoſtolus, reñciénda ſunt.

¶De ambulatiõe verò more quadrupedum & ſimilibus, dicitur ꝙ quum hæc ſint peccata pluſquàm humana(qm̃ apud philoſophos ſunt peccata beſtialitatis) valde remota ſunt à comparatione quæ ab apoſtolo fit.

¶Ad ea verò quæ obñciuntur contra ſecundam partem, reſpondetur ꝙ ſermo eſt de iniuria quam per ſe facit fornicatio corpori proprio. Et quum quæritur quæ eſt illa iniuria, reſpondet ꝙ eſt duplex, ſcilicet dehonorationis & ſubiectionis. Dehonorationis quidem, quia membra ſua mẽbra facit meretricis, qui enim adhæret meretrici, vnũ corpus efficitur cum ea. Subiectionis verò, quia membra ſua ſubñcit poteſtati meretricis. Vnde patet ꝙ non oportet recurrere ad nocumenta per accidens, aut ad quæcunq; alia per accidens. Hæc de ſecundo.

CIrca tertium. j. Ioan. vlt. Qui ſcit fratrem ſuũ peccare peccatum non ad mortem: petat, & dabitur ei vita peccanti non ad mortem. eſt peccatum ad mortem, non pro illo dico vt roget quis. difficultas occurrit de differentia peccati ad mortẽ, & peccati non ad mortẽ. an ſit ſermo de morte corporis, an de morte animæ: ita ꝙ ſi ad mortẽ corporis ſpectatur, peccatũ ad mortem intelligitur finalis impœnitentia: hoc eſt quando homo moritur in peccato mortali abſq; pœnitentia interiori. hoc enim eſt peccatum durans vſq; ad mortem corporis incluſiue, & propterea ducens ad mortem æternã. Si autẽ ad mortem animæ ſpectatur, vocatur peccatum ad mortẽ omne peccatum mortale: quia mors animæ eſt.

¶Quæſtio igitur eſt quis ſit ſenſus Ioãnis apoſtoli per hęc verba. Nam contra primũ ſenſum militant verba ipſius textus, dum dicitur, Qui ſcit fratrem ſuum peccare. De finali ſiquidem impœnitentia non poteſt aliquis dum viuit ſcire ꝙ peccat huiuſmodi peccato, ſed ſolum poſt mortem poteſt ſciri ꝙ peccauit finali impœnitentia: qm̃ quandiu viuit, poteſt pœnitere, ac per hoc non eſt adhuc finaliter

impœnitens. Et propterea de hoc peccato non eſſet dicendum, Qui ſcit fratrem ſuũ peccare, ſed qui ſcit fratrẽ ſuum peccaſſe.

¶Contra ſecundum verò ſenſum (iuxta quem ſolummodo peccatum veniale eſt peccatum non ad mortem.) militant duo verba textus. Primum quum dicitur, & dabitur ei vita. nam peccans ſolum venialiter, non eget vt detur ei vita. quum habeat ipſam ſpiritalem vitam per charitatem, quæ ſtat cum peccato veniali. Vnde ex hoc ꝙ dicit, & dabitur ei vita peccanti non ad mortem: ſignificat quòd talis peccans non ad mortem eget vita: vtpote non habens illam, ſed expectans vt detur ſibi. quod non conuenit peccato veniali, ſed mortali. Secundũ quum dicitur, Non pro illo dico vt roget quis. Nam hinc ſequeretur Ioannem nõ dicere vt rogetur pro peccantibus mortaliter: cuius cõtrarium dominus docuit, Orate pro perſequentibus vos. & fecit, orans pro crucifixoribus: & Stephanus orauit pro lapidantibus. conſtat autem hos omnes peccaſſe mortaliter, & non eſſe rationabile vt Ioannes euangeliſta diſcordet à doctrina & exemplis Chriſti & ſanctorum. diſcordaret aũt ſi timeret orandum eſſe pro irretitis peccatis mortalibus.

AD HOC dicitur ꝙ, quum ſermo omnis niſi per ſe intelligatur, incertus ſit (vtpote vagus per accidentia) per peccatum ad mortem intelligendũ eſt peccatum quod per ſe machinatur ad mortẽ animæ: hoc eſt ex intẽtione abijcit vitam animæ, vt quum quis ex intentione nõ curat de ſalute animæ ſuæ, de paradiſo, & huiuſmodi. Dico autem ex intentione, propter eos qui non ex huiuſmodi intentione, ſed ex conſuetudine deliciarum & luxuriarum, ex cõſuetudine vſurarum, & ſic de ſimilibus, viuunt tanꝗ non curantes de ſalute animæ ſuæ. tales enim non ex intentione peccant contra vitam animæ ſuæ, ſeu ex paſſionibus, infirmitatibus &c. Intendit ergo Ioannes euangeliſta differentiam inter peccatores ex contemptu propriæ ſalutis peccãtes, & inter alios qui ex ignorãtia aut paſſione & huiuſmo-

di incurrunt peccata mortalia. Et inſtruit chriſtianos vt quum viderint aliquos peccare ex ignorãtia aut infirmitate &c.orẽt pro illis cũ fiducia.quum viderint autem peccãtes ex contemptu propriæ vitæ, nõ præſumant petere pro eis veniam:ſed vel relinquant eos in curſu ſuo,vel(vt Bernardus inſinuat)gemant,ſi forte diuina miſericordia adijciat quod oratio non præſumit.Et bene nota quòd Ioãnes non affirmat repellendam eſſe orationem pro talibus,ſed non audet dicere vt orent pro talibus, tãquam petitio videatur præſumptuoſa.ait enim:non dico vt oret quis.

¶Et hic ſenſus conſonare videtur non ſolum toti textui & contextui,ſed etiam geſtis ſanctorum. nam dominus orãs pro crucifixoribus adiecit cauſam ignorãtiæ:Quia neſciũt quid faciunt.& Paulus pro quo exauditus fuit Stephanus, teſtatur ſe miſericordiam conſecutum quia ignorans fecit,

¶Vnde patet quod neuter quæſitorum ſenſuum eſt intẽtus ab apoſtolo,ſed iſte quem diximus: cui omnia conſonare videntur.Hæc de tertio.

Circa quartum Apoca.iij. Vtinam eſſes frigidus aut calidus:ſed quia tepidus es, nec calidus nec frigidus, incipiã te euomere ex ore meo: quia dicis quòd diues ſum & locupletatus & nullius egeo:& neſcis quia tu miſer es & miſerabilis et pauper & cæcus & nudus ambiguitas occurrit ex quadruplici capite. Primo quia inconueniens manifeſtum eſt attribuere alicui ſancto angelo deſiderium mali culpę: ac per hoc non conſonat illi dicere vtinam eſſes calidus:nam per eſſe frigidum,intelligitur alienũ manifeſte eſſe à toto charitatis igne.

¶Secundo quia non conſonant hæc duo ſibi inuicem,ſcilicet tepor & feruor arrogantiæ, & tamen in litera vtrunque dicitur hunc epiſcopum habere.nam primo dicitur quia tepidus es.& deinde ſubiungitur,dicis quòd diues ſum & locupletatus, & nullius egeo. vbi ſuperbiæ feruor magnus notatur,quum falſo ſibi arroget diuitias &c,

¶Tertio quia aliud eſt ex tẽpore: aliud ex ignorantia pecca re. nam tepor ad infirmitatem animi ſpectare videtur. & ꝓpterea mirum eſt ꝙ in litera iſte dicitur tepidus, & deinde ſubditur eius ignorantia, dum dicitur, & neſcis quia miſer es & miſerabilis &c. ¶Quarto quia nulli debet imputari defectus non ſolum inculpabilis, ſed impoſſibilis euitari. nullus (inquit philoſophus) imperabit cæco nato. Sed hominem in hac vita neſcire ſe eſſe abſq; charitatis gratia, eſt defectus & inculpabilis & ineuitabilis. nullus enim ſcit an odio vel amore dignus ſit: vt dicitur Eccleſiaſtes. ix. Inconuenienter ergo arguitur iſte ꝙ neſciat ſe miſerum &c.

AD HOC dicitur ꝙ homo iſte vltimo deſcriptꝰ de quo eſt ſermo, habet ſecundum planum literæ ſenſum conditiones quatuor. Prima eſt eſſe extra charitatem: quæ ex eo habetur ꝙ deſcribitur miſer, miſerabilis, pauper & cæcus ſecundum veritatem. Secunda eſt eſſe tepidum: quæ clare patet in litera. Tertia eſt æſtimare ſe diuitem, locupletatũ, & nullius egere. Et hæc etiam clare patet in litera. Et ponitur cauſa tepiditatis: quoniam cum coniunctione cauſali in litera ponitur, dicendo, quia dicis ꝙ diues ſum &c. Quarta eſt neſcire ſe eſſe miſerum & miſerabilem, pauperem, cæcum & nudum. Et hæc quarta conditio ſimiliter ponitur concauſa tepiditatis: dum continuatur in textu cum antedicta cauſa ſub eadẽ coniunctione cauſali: vt patet intuẽti. ¶Ex quibus omnibus colligitur huiuſmodi hominẽ abundare multis bonis ac donis ſiue naturalibus ſiue gratuitis, & multis bonis operibus: ita ꝙ primum iſtius peccatũ apparet ſuperbia de multis bonis quæ in ſe recognoſcit. Et ſi ſingula diſcernimus, iſtius hominis oculus adeo perſpiciebat bona quæ in ſe erant, vt erraret & ſuperbiret. Erraret quidem, qm̃ ex bonis ſecũdum quid, æſtimauit ſe bonũ ſimpliciter: hoc eſt, ex donis & bonis operibus quibus abũdat ſine vera charitate, æſtimauit ſe etiam charitatẽ & illius dona habere. Hoc em̃ ſonant verba ſua, dũ interiori verbo dicebat, Diues ſum, & hoc quo ad dona tam naturæ ꝙ̃ gra

tiæ.locupletatus ſum,& hoc quo ad bona opera & ſtudia et nullius egeo,& hoc vniuerſaliter quo ad dona quæcũq; neceſſaria.ita q́ æſtimabat ſe nullo amplius dono egere, & tamen falſum erat:quoniam carebat charitate & gratia gratum faciente, Superbiret autem, quoniam bonis illis quæ habebat,ſeipſum magnificabat.nã dicebat:ego ſum diues,ego locupletatus,ego nullius egeo.quum vir rectus debuiſſet dicere,quia fecit mihi dominus magna qui potens eſt &c.& deum,non ſe magnificare,nec vnq̃ prorũpere in tam temerariam æſtimationem q́ nullius egeret.

Nec intelligo hunc eſſe tanta elatum ſuperbia vt ex intentione ſuperbiret(quoniam iam eſſet in numero non tepidorum,ſed frigidiſſimorum)ſed quia per modum ſuperbientis & tali æſtimationi innitentis ſe habebat:qđ vt clarius patebit,facit hominem tepidum.

¶Erat quoq; huic ſuperbiæ ac falſæ æſtimationi annexũ alterum peccatum negligentiæ.nam cum hac æſtimatione negligebat iſte diſcutere interiorem diſpoſitionem animæ ſuæ quò ad mala pœnæ atteſtantia malum culpæ. Neſciebat enim ſe eſſe miſerum,miſerabilem, pauperem, cæcum & nudum,quæ ſunt mala pœnæ atteſtantia malũ culpæ.Et fomentum huius negligentiæ quamuis ex litera non habeatur niſi antedicta ſuperba æſtimatio,videtur tamen eſſe incertitudo charitatis;ita q́ ex hoc q́ non poteſt homo ſcire certa cognitione ſe habere gratiam gratum facientem ſeu charitatem,neglexit perſcrutari antedicta mala ſua:tanquam eiuſdem rationis ſit cognoſcere habere ſe bona gratiæ & charitatis,& diſcutere huiuſmodi mala. quod tamen non eſt verum.nam etſi homo non poteſt cognoſcere in ſe eſſe dõnum charitatis infuſæ, poteſt tamen diſcernere an ſit pauper & cæcus.paupertas enim conſiſtit in penuria operum interiorum ſimilium operibus interioribus charitatis:puta ſi habebat interiorem actum pœnitentiæ,ſi interiorem actum gratitudinis, ſi reuerentiæ & tremoris in deum,ſi miſericordiæ,in proximos, ſi hu-

militatis in ſeipſum. Similiter de viſu: ſi videbat eo modo videndi de quo ſcriptum eſt: Ad videndum in bonitate electorum tuorum. vident enim electi in bonitate, propria quidem bona, vt dei: propria verò mala culpæ, accuſando ſe: corrigendo, puniendo: propria verò mala pœnæ, æquanimiter tolerando, bono aliorum gaudendo, malo aliorum condolendo &c. quo contra cæci videntes in ſuperbia cordis ſui, proximos vident iudicando ſeu contemnendo, bona eorum paruifaciendo, mala eorum accuſando, indignando &c. bona quæ habent vt ſua magnificando, mala quæ habent excuſando &c. huiuſmodi enim paupertatem, cæcitatem & nuditatem virtutũ his annexam poteſt homo ſi vult diligenter in ſe diſcutere & cognoſcere. Et in hoc iſte homo defecit, neglexit enim huiuſmodi mala pœnæ in ſe diſcutere, & ſic neſciuit ſeipſum miſerum &c.

¶ Ex his autem duobus (ſuperbia ſcilicet & negligentia) conſurgit in homine quædam confidentia quaſi manendi in ſtatu in quo ſtat. Ex eo enim ꝙ æſtimat ſe abundantem in bonis, & neſcit miſeriã ſtatus ſui, quaſi ſecurus incedit: & inde naturaliter procedit affectus tepidus ad dona gratiæ gratum facientis habenda. Et propterea homo iſte ponitur tepidus ex his cauſis: ſcilicet quia dicebat, diues ſum &c. & neſciebat ſe eſſe miſerum &c. Huiuſmodi autem diſpoſitio tepidi animi vtinam non frequens inueniatur in ĳs qui putantes ſe in gratia dei eſſe: negligunt diſcutere interiorem animi ſui diſpoſitionem quo ad penuriam interiorum actuum virtutum & interioris viſus. Signum autem tepidi animi videtur eſſe non progredi ſeu non augeri in interioribus actibus virtutum infuſarum.

¶ Et licet ex recitatis in hac litera appareat iam hunc eſſe verum literæ ſenſum, ſolidior tamen ſenſus iſte apparet ex ſubiuncto conſilio exhibito in textu iſti homini, dum ſuadetur ei in remedium ſtudium emẽdi aurum ignitum &c. In emendo ſiquidem, duo inueniuntur contraria tepori.

Alterũ eſt appreciare ſeu magni æſtimare id quod eſt emẽ dum, alterũ eſt exhibere preciũ æquale rei emẽdæ. Et primũ quidẽ ſpectat ad animũ, ſecundũ autem ad executionẽ operis. Quæ ideo tollunt teporem, quia tepidus non æſtimat donũ gratiæ tanquã emendũ, nec ſtudet in executione exhibere opera quaſi æquiualentia ad gratiã: ad quæ tamẽ duo maximæ debet aſſurgere tepidus, & vt ſumme magnifaciat (quo caret) gratiæ donum, & vt omni conatu exerceat ſe quaſi ad cogendum deum vt det ſibi gratiam. Secundum quoq; remedium quod adiungitur, idem teſtatur ad cauſas tepiditatis relatum. nam quia & male vidẽdo bona quæ habet, & non videndo mala quæ habet, tepidus effectus eſt: medicina pro oculis ei offertur: qua impedimenta videndi tollantur: inter quæ precipuũ eſt ſuperbia, quæ collyrij vnctiõe tollitur, ſi à Chriſto diſcimus qa mitis eſt & humilis corde.

AD OBIECTA igitur ordinate reſpondendo, dicitur dupliciter poſſe accipi metaphoram hanc de calido & frigido & tepido. Primo intelligendo per calidum manifeſtam charitatem, & per frigidum manifeſtam iniquitatem, per tepidum verò medium: qualis deſcriptus eſt qui ſibi videtur bonus, & tamen eſt malus. Et iuxta hunc ſenſum optat angelus magis frigidum ꝙ tepidum, non vt meliorem, ſed vt faciliorem ad reſipiſcẽdum. Qui enim cognoſcit ſe eſſe malum, facilius correctionem ſuſcipit, quàm is qui putat ſe eſſe bonũ, & quaſi tutus tepet. ¶Secundo referendo metaphoram totam ad guſtum ſeu ſumentem. Et iuxta hunc ſenſum tam frigidus ꝙ calidus bonus eſt. nam & calida libenter ſumimus. & ſimiliter frigida libenter ſumimus. ſolum autem tepidum abominabile eſt. vtpote vomitum cauſans. Et ſic optans angelus, Vtinam eſſes calidus aut frigidus, optat bonum. Vtinam eſſes ſicut cibus aut potus habilis ad ſumendum: vt eſt alimentum calidum, & alimentum frigidũ. Et hic ſenſus magis conſonat literę: pro quanto parabola hæc ad hoc ten-

dit,vt ſolum tepidum abominabile dicatur,tanꝙ vomitiuum. Vnde patet nihil mali per hæc verba optari ab angelo.

¶Ad ſecundã obiectionem dicitur q in iſto homine tepido eſſet feruor ſuperbiæ & arrogãtiæ ſi ex intentione ſuperbiret ad hoc vt ſe diuitē,locupletatū,& nullius egentē magnificaret.ſed iſte tepidus nõ ex intētione ſic ſuperbit, ſed ex modo ſe habendi:quandoquidem ſic confidit in ĳs quæ habet,tãquam iudicãs ſe locupletem,diuitem,& nullius egentē.Videtur enim quædam ſuperbia ſicca magis quã ſuperbiæ feruor:& propterea non inde aperte malus, ſed tepidus effectus eſt.

¶Ad tertiã dicitur q tepor & ignorantia poſſunt ſubordinari:ita q ambo poſſunt diuerſimode cauſare peccatum: tepor immediate,ignorãtia mediate.Sic autē eſt in propoſito.ignorãtia enim propriæ miſeriæ concauſat teporem, quo deinde peccatur.Nec iſta ſimultas cõtrariatur diuerſitati cauſarū peccãdi,ſcilicet ex ignorantia vel infirmitate: quoniã illa diuerſitas intelligitur ſecundum cauſas proximas:quãdo ſcilicet cauſa proxima eſt infirmitas,nõ ignorantia,aut econtrario.Secus autē eſt quum infirmitas circa vnum actum ſubordinatur ignorantiæ alterius rei præcedentis vt patet eſſe in propoſito.

¶Ad quartam dicitur q huic tepido non imputatur neſciētia doni charitatis in ſeipſo,ſed ignorantia propriæ miſeriæ.quæ nõ ſolum eſt euitabilis,ſed valde culpabilis:vt patet ex dictis.Hæc de quarto.

CIrca quintum Apoca.vlti.Qui nocet,noceat adhuc:& qui in ſordib⁹ eſt,ſordeſcat adhuc:& qui iuſtus,iuſtificetur adhuc:& ſanctus ſanctificetur adhuc.difficultas ex triplici capite occurrit.

¶Primo de veritate:quia vtraꝗ pars,progreſſus:ſcilicet tam malorum quàm bonorum,falſa videtur,nam multi hodie mali,cras boni:vt patet de Paulo & latrone &c.& ſimiliter multi hodie boni,cras mali:vt patet

de Nicolao, Salomone &c.

¶Secundo de decẽtia: quia hæc verba ſunt angeli alloquẽtis Ioannem. indecẽs autem videtur vt angelus ſanctus dicat, Qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc. multo magis quã indecens fuerit iudicium inferre blaſphemię in diabolum: quod tamen non eſt auſus Michael archangelus, vt Iudas in epiſtola ſua dicit.

¶Tertio de conceſſione temporis. nam deus nemini dedit ſpatium male operandi (vt dicitur Eccleſiaſtici. xv.) imo vt Eſaias dixit, propterea expectat domin⁹, vt miſereatur veſtri. Quomodo ergo nunc angelus tempus propinquũ denuncians dicit: Qui nocet, noceat: & qui ſordet, ſordeſcat: tanquàm concedens malis tempus peiora faciendi.

AD HOC dicitur ꝙ literalis ſenſus horum verborum ad præſcitorum & prædeſtinatorum cõditionem, ac tempus vſq; ad iudicium tendere videtur. Ad cuius euidentiam prænotãdum eſt angelum more humano allocutum eſſe Ioannem in fine Apocal, monendo eum ne claudat librum Apocalypſis, aſſignando pro ratione quia tempus prope eſt. Conſueuimus ſiquidem quando in aliud tẽpus differenda eſt lectio libri, claudere librum reſeruando ipm̃ ad tempus opportunum. quando verò tunc imminet tempus vtendi libro qui inuenitur apertus, dicimus, ne claudas librum, quia iam inſtat tempus vtẽdi illo. Sic angelus Ioanni ſcribenti Apocalypſis librum dicit: Ne ſignaueris librum hunc, quia tempus inſtat exequẽdi ea quæ ſunt ſcripta in illo. Et notanter ex parte inſtantis temporis ad vniuerſale iudicium, reddit rationem non ſigillandi librũ. duo nanq; exequendorum genera in Apocalypſi reuelata ſunt. Quædam adimplẽda in tempore: & ſunt quæ fient vſq; ad diem iudicij. Quædam adimplenda in æternitate: & hæc ſunt quæ fient poſt diem iudicij. Et quoniam illa quæ fient in æternitate, diſtantia multum videntur, ideo angelus ex parte temporis & eorum quæ in tempore fiunt reddit rationem non ſigillandi librum: vtpote quia tempus iudicij

inſtat,& exequenda in tempore iam ſunt. Et hoc denota-uit dicendo, Tempus enim prope eſt.& dicit abſolute tem-pus: quoniam tēpus ad iudicium,& tēpus abſolute, æqui-ualent: quoniam poſt iudicium nō erit vltra tempus: iuxta illud: Iurauit per viuentem in ſecula ſeculorum, ꝙ tempus non erit vltra. Et ad declarandum quàm propinquum ſit tempus iudicij, ſubiungit quaſi epilogando totum quod interim agendum eſt: ſcilicet ꝙ adimplenda ſunt præſcito-rum demerita,& prędeſtinatorum merita: vt ex his paucis adimplendis perpendatur breuitas temporis ad iudicium. Omnia enim quæcunque vſque ad diem iudicij agenda ſunt, in his duobus conſiſtere videntur.

¶Significauit autem angelus hæc duo per propoſita ver-ba: ſcilicet qui nocet, noceat adhuc &c. Quod vt facilius clariusque percipiatur, nota in his verbis myſteria ſeptem.

¶Primum eſt ꝙ tam in hominibus bonis quàm in malis præſupponitur initium & apponitur terminus per modū progreſſus perſeuerantis. Præſupponitur quidem initium dicendo, qui nocet, qui in ſordibus eſt, qui iuſtus eſt, qui ſanctus eſt. manifeſte enim per modum præſuppoſiti hæc dicuntur: illa de malis, iſta de bonis. Apponitur verò ter-minus dicendo, noceat adhuc, ſordeſcat adhuc, iuſtificetur adhuc, ſanctificetur adhuc. Et apponitur per modum per-ſeuerantiæ: quia ſola perſeuerantia & in malis damnatur, & in bonis coronatur. Per modum quoque progreſſus, quia in vitæ termino & mali ſi poſſent adderent ad malum, & boni adderent ad bonum. Ex hac igitur ordinatione literę intelligimus myſterium hoc quòd de præſcitis & præde-ſtinatis eſt ſermo. qui ex præſuppoſita prædeſtinatione & præſciētia procedit, dum in malis ex præſuppoſito primo quaſi effectu reprobationis, ſcilicet prima præſciti iniqui-tate,& in bonis primo prædeſtinatiōis effectu, ſcilicet pri-ma prædeſtinati iuſtitia, ad progreſſum termini vltimi in malo quò ad præſcitos, & in bono quò ad prædeſtinatos extenditur ſermo: ita quòd ſenſus eſt, Qui præſcitus eſt no-

cens aut in ſordibus, impleat menſuram iniquitatis ſuę: & qui prædeſtinatus eſt iuſtus aut ſanctus, adimpleat menſuram iuſtitiæ ſuæ.

¶Secundum eſt ꝙ, in ordine malorum, ſolius iniquitatis: & in ordine bonorum, ſolius bonitatis mentio fit: vt clarè patet. Hinc enim per malos, præſcitos: & per bonos, prædeſtinatos intelligimus: quia Ezechiele teſte didicimus ꝙ deus obliuiſcitur omnium iniquitatū quas fecerat, qui conuerſus in bono perſeuerat vſq; in finem, & ſimiliter omniū bonorum quæ fecerat, auerſus & perſeuerās in malo vſq; in finem.

¶Tertium quoq; ad hoc idem myſteriū eſt, q licet in iſto decurſu temporis vſq; ad iudicium interueniat diuerſitas bonorum & malorum ſecundum præſentem gratiam vel nequitiam, vt patet: nulla tamē de hac diuerſitate hic mentio fit: quia huiuſmodi diuerſitas non remanebit iudicanda; ſed ſola diuerſitas quæ eſt ſecundum bonitatem prędeſtinatam & malitiam præſcitam ſimpliciter.

¶Quartum eſt ex modo loquendi, dum non enunciando per verbum indicatiuum, (non enim dicitur, nocebit, ſordeſcet, iuſtificabitur, ſanctificabitur) ſed per verbum imperatiuum, noceat, ſordeſcat, iuſtificetur, ſanctificetur, exprimitur huiuſmodi progreſſus perſeuerans ſiue in bono ſiue in malo. Hinc enim ordo diuinæ præſcientiæ ac reprobationis & ſimiliter prædeſtinationis inſinuatur. nā inter primum peccatum præſciti & poſteriora hæc eſt differentia, ꝙ primum eſt tantummodo permiſſum: poſteriora verò ſunt & permiſſa & ordinata in pœnam prioris: iuxta illud ad Roma. j. Propter quòd tradidit illos deus in reprobum ſenſum &c. Et propterea de poſterioribus peccatis tanquā de ſpeciali modo ſubiectis ordinationi diuinæ, imperando ordinem ac tolerātiam eorum dicitur, ſordeſcat & noceat. De bonis autem prædeſtinatorum clarum eſt ꝙ nō ſolum ſub ordine, ſed etiam ſub efficientia diuinæ prædeſtinationis denotantur. Apparet quoq; in vtriſq; denotari per hoc

menſuram eorundem.nam & diuina prædeſtinatio defini uit vſq; quo merita prædeſtinatorum progredientur: & ſimiliter diuina diſpoſitio ordinauit vſq; quo ſuſtinebit in multa patientia ſeu tolerabit demerita prę ſcitorum.Et hoc forte denotāt hęc verba determinata illo aduerbio,adhuc. Cum ijs quoq; omnibus retine quòd per huiuſmodi loquē di modum,ſordeſcat,noceat &c.humana libertas deſignatur:vt ſolemus dicere relinquentes aliquem in ſua libertate,faciat,dicat &c.

¶Quintum eſt diuerſitas ordinum tam in bonis quàm in malis.nam ponuntur duo ordines malorum, & duo ordines bonorum, ad denotandam diſparitatem præſcitorum inter ſe:alijs minus malis , & alijs peioribus exiſtentibus. & ſimiliter ad denotādam diuerſitatem prædeſtinatorum bonorum & meliorum. Mali ſiquidem denotātur per eos qui in ſordibus ſunt,peiores verò per nocētes. boni quoq; notantur per iuſtos,meliores verò per ſanctos.Quēadmodum enim paratæ ſunt prædeſtinatis diuerſæ manſiones in domo patris cœleſtis:ita & præſcitis in inferno diuerſa tormenta parata ſunt pro diuerſitate demeritorum.

¶Sextum ex ordine quo reuelata dicuntur,ſumi poteſt.Ex hoc enim q̃ prius præſciti, & demum prædeſtinati poſiti ſunt:intelligi poteſt ipſe qui in rei veritate eſt ordo inter tolerantiam præſcitorum & prædeſtinatos. nam tolerantur præſciti propter prædeſtinatos:iuxta illud, Nolite nocere terræ neq; arboribus,quoaduſq; ſignem⁹ ſeruos dei noſtri in frontibus eorum.Et rurſus quum ſancti martyres ſuſpirarent ad diem iudicij pro corporum reſurrectiōe, dictum eſt vt expectarent adhuc modicum tempus donec impleatur numerus fratrum ſuorum. ita q̃ manifeſte patet deum tolerare malos donec impleatur numerus electorum: imo & ipſos præſcitos & etiam dæmones ordinat deus ad exercitium electorum,quibus omnia cooperantur in bonum.

¶Septimum eſt continuatio horum verborum cum promiſſione aduentus celeris ad iudicium , dum cum nota

copulationis & demonſtrationis quaſi præſentis ſubiungitur in perſona Chriſti, Et ecce venio cito: & merces mea mecum eſt reddere vnicuiq; iuxta opera ſua. Ex his em̄ manifeſtum videtur q; de præſcitorum demeritis & prædeſtinatorum meritis adimplendis & per Chriſtum iudicandis eſt ſermo in præſenti litera.

AD OBIECTA ergo in oppoſitū ordinate reſpondendo, dicitur verba hæc pro vtraq; parte eſſe veriſſima, de præſcitis & prædeſtinatis intellecta. nā & præſcitus quiſq; impleturus eſt tandem ſuas iniquitates: & prædeſtinatus quiſq; tandem ſua merita: quod per hæc verba ſignificatur. Vnde non obſtat varietas interpollationum ſecundum præſentem iuſtitiam vel iniquitatem: quoniam de termino præſens eſt ſermo.

¶ Ad ſecundū verò dicitur q; aliud eſt dicere imprecatiue, aliud eſt dicere ordinatiue. Et q; licet dedecens appareat q; angelus imprecetur malum, non tamen dedecet illum dicere ordinationem mali, vt accidit in propoſito: vt patet ex dictis. ¶ Ad tertium verò dicitur q; licet verum ſit deū nulli dare ſpatium peccandi, formaliter intelligendo: hoc eſt quia nulli dat tēpus ad hoc vt peccet, cum hoc tamen ſtat q; ſuauiter regendo creaturas rationales relinquendo illas in manu conſilij ſui, permittat eas peccare: & in multa patientia ſuſtineat poſt peccata nos perſeuerare in illis. Sic autem eſt in propoſito: in quo & plus adhibetur diuinę bonitatis, pro quanto etiam in peccatis bonum ordinis ſui adhibet. Propter quod non ſolū permiſſiue ſed ordinatiue cō ceſſum eſt tempus peccandi: materialiter tamen intelligendo reſpectu peccati. Conceſſit enim deus tempus non vt peccaretur: ſed quo quæ fiunt peccata ordinarentur, & in bonum cederent electorum. Hæc de quinto. Budæ in die ſancti Vincentij confeſſoris. M.D.xxiiij.

¶ Incipit

¶INCIPIT NONVM IENTACVLVM: in quo quatuor declarantur.

OCCVRRVNT nono quatuor declaranda.

¶Primũ Matth.xix. Erunt duo in carne vna.itaq; iam non ſunt duo,ſed vna caro.

¶Secundũ Matth.xxj.& Lucæ.xx.Qui ceciderit ſuper lapidem iſtum, cõfringetur: ſuper quem verò ceciderit,conteret eum.

¶Tertium Lu.xiij.Ite & dicite vulpi illi,ecce eijcio dæmonia,& ſanitates perficio &c.

¶Quartũ.j.ad Corin.vj.Omnia mihi licent:ſed non omnia expediunt &c.

CIrca primum:ſcilicet, Erunt duo in carne vna.itaq; iam non ſunt duo,ſed vna caro.difficultas occurrit ex duplici capite.primo de qua carne eſt ſermo:an ſcilicet de carne coniugum inter ſe:an de carne coniugum in ſua prole.Nam contra primum ſenſum militat veritas: quia non eſt vna numero caro coniugum:ſed quãtũcunq; iungantur,ſemper remanent duæ quoniã nõ continuãtur, ſed ſolo tactu iunguntur.

¶Contra ſecundum verò militat requiſita ſufficiẽtia:quia licet verum ſit quòd coniuges ſunt duo in vna carne prolis,hoc tamen non ſufficit ad verificandam domini ſententiam.nam ad verificandam rationem domini inferentis. Quod ergo deũs coniunxit,homo non ſeparet:exigitur illius carnis vnitas ex qua ſufficienter inferatur inſeparabilitas coniugum.Conſtat autem quòd ex vnitate carnis prolis non ſufficienter infertur inſeparabilitas coniugum:qm̃ coniuges non habẽt hanc vnitatẽ anteq̃ vxor ſit grauida, vt patet.ac per hoc ſeparabiles eſſent coniuges ſteriles,& etiam anteq̃ vxor ſit grauida:quia non ſunt adhuc duo in carne vna prolis.

¶Secundo de quali vnitate eſt ſermo.an de vnitate coniugali,an de vnitate carnali. Nam ſi de carnali intelligitur,

ſequeretur ꝙ etiam fornicantes eſſent inſeparabiles, quia effecti ſunt caro vna carnaliter. Si autem de coniugali eſt ſermo, obſtat apoſtolus primæ ad Corin. vj. vbi ex allegato teſtimonio Geneſis, Erunt inquit duo in carne vna, dicit: Qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur.

AD HOC DICITVR ꝙ ſermo eſt de carne ipſorum coniugum, & de vnitate numerali carnalis generationis principij perfecti ac iuſti: ita ꝙ ſenſus eſt ꝙ erunt duo in carne vna: hoc eſt in vno carnalis generationis perfecto iuſtoq́ principio. Et quidem quòd interueniat hic vnū carnale generationis principium perfectum, clare patet. nam licet mulieris & viri ſint duæ carnes, & ſingulæ ſint duo partialia principia generationis; ambæ tamē concurrunt ad integrandum vnum numero completum generationis principiū. Quòd vero hoc vnum carnale perfectū principium ſit etiam iuſtum in coniunctione coniugum, ex eo patet, ꝙ inter coniuges & fornicarios hæc eſt differētia, ꝙ in fornicariè ſe commiſcentibus inuenitur hoc tantum ſcilicet quòd integrant vnum completum generationis principium, ſed non inuenitur alia conditio. ſcilicet iuſtitia, hoc eſt quòd illud principium ſit non ſolum completum, ſed iuſtum: in coniugibus autem coniunctio fit ad integrandum non ſolum vnum perfectum, ſed etiam iuſtum generationis principium. Vnde & in Geneſi vbi primo ponuntur hæc verba, præmittitur, Adhærebit vxori ſuæ. & ſubiungitur, Erunt duo in carne vna. per nomina tam vxorem ſignificans quòd de iuſta vnitate loquebatur dicendo: erunt duo in carne vna. Et dominus tam Matth. xix. q̄ Marci. x. intulit in neutro genere, Quod ergo deus coniunxit, homo non ſeparet, & non in maſculino genere, Quos ergo deus coniunxit. per illud enim denotauit vnum iuſtum generationis principium quod deus coniunxit in coniugio. Propter quod ſignanter ponitur deus author coniunctionis iſtius, Cōiunctio ſiquidē viri & mu-

lieris quatenus iuſta,à deo eſt ſingulariter,tanq̃ ab inſtitutore ipſius. Et quidem in plantis perfectum generationis principiũ vnum natura coniunxit,faciens in vna planta virtutem vtriuſq; ſexus.in animalibus verò vnum generationis completum principium appetitus animalis coniunxit,trahens ad commixtionem maris & fœminæ.In hominibus quoq; vnum generationis principium perfectũ appetitus carnalis facit:vt patet in fornicarijs, adulterinis & inceſtuoſis cõmixtionibus.Sed q̃ completum generationis principium vnum ſit etiam iuſtum,fecit deus inſtituendo in humano genere coniugium. Et propterea infertur, Quod ergo deus coniunxit,homo non ſeparet.

ET PER HOC patet reſponſio ad vtrunq; ambiguitatis caput,& ſolutio omnium obiectorum,niſi obiectionis allatæ ex apoſtolo.Ad quam dicitur q̃ apoſtolus ibi vſus eſt illa authoritate quantum ad id quod eſt materiale in vnitate coniugij:hoc eſt quantum ad ipſam corporum commixtionem qua fit vnum perfectum generationis carnalis principium.hoc enim ſufficiebat ſuo propoſito. & non quantum ad totum quod in illis verbis Geneſis comprehenditur.Vnde non obſtat integritati totius ſenſus. Hæc de primo.

CIrca ſecundum,Omnis qui ceciderit ſuper lapidem iſtum,confringetur:ſuper quemverò ceciderit,conteret eum:difficultas occurrit an huiuſmodi diuerſitas ſignificet diuerſam grauitatem peccatorum,an diuerſam grauitatem pœnarum:hoc eſt iuxta primũ ſenſum denotetur diuerſa grauitas peccati infidelitatis ex vna parte,& aliorum peccatorum ex alia parte:vt per cadẽtes ſuper lapidẽ denotenᷣ alij pctõres:p eos verò ſup quos cadit lapis,denotenᷣ infideles. Et cõtra hũc ſenſum militãt duo.Primũ eſt q a agricole cõtra quos directe hęc verba dicunᷣ,nõ peccabãt in fide,imo dixerunt:Hic eſt hæres.Secundo quia .j .Pet.ij.inter cadentes ſuper lapidem computantur infideles:dum ibi dicitur

de Chriſto: Et lapis offenſionis & petra ſcandali ijs qui offendunt verbo nec credunt. ¶ Iuxta ſecundum verò ſenſum denotetur differentia inter pœnas præſentis vitę, & futuræ ita ꝙ confractio cadentium ſuper petram, denotet pœnam præſentis vitæ: contritio verò ſeu comminutio eorum ſuper quos cadit lapis, denotet pœnas æternas. Et hic ſenſus extra propoſitũ apparet: pro quanto de pœna agricolarum præſentis temporis dominus loqui videtur, dicens: Auferetur à vobis regnum, & dabitur genti &c.

AD HOC dicitur ꝙ verba iſta vtpote metaphorica aſſumpta à domino, pro magna parte ex. viij. cap. Eſa. multipliciter exponi poſſunt. videtur tamen mihi ad literã tendere hanc metaphoram ad diuerſam grauitatem pœnarum: ita ꝙ metaphora cõſiſtit in ſimilitudine patiẽtiũ diuerſimode à lapide, dupliciter eĩ cõtingit patinos à lapide: vel ꝙ impingẽdo ſeu ruendo, cadamus ſuper lapidẽ: vt contingit tã ambulantibus cadentibus ſuper lapidem, ꝙ̃ ruentibus ex aliquo loco cadendo ſuper aliquem lapidem: vel ꝙ lapis cadat ſuper nos: vt contingit quum proijcitur vel demittitur ſuper nos lapis. Vtroꝗ enim modo quum patiamur à lapide, minus patitur cadens ſuper lapidem: & hoc deſignatur per confractionem, dum dicitur: Qui ceciderit ſuper lapidem iſtum, confringetur. magis autem patitur ſuper quẽ cadit lapis, & hoc deſignatur per comminutionem, dum dicitur, Super quem verò ceciderit, comminuet eum. magis enim patitur qui comminuitur ꝙ̃ qui frangitur.

¶ Vult ergo dominus docere ꝙ licet peccando in ipſum Chriſtum, qui ſignificatur per lapidem, incurratur pœna: maior tamen pœna incurritur ab ijs ſuper quos Chriſtus ipſe iratus eſt. Et reuera nulla eſt maior pœna ꝙ̃ ſit Chriſti ira tam in hac vita ꝙ̃ in futura. Quum eñ deus iratus eſt, ita ꝙ in furore ſuo punit, indurat cor ſubtrahendo gratiam: punit etiã & tẽporaliter & æterne etiã pœna ſenſus: vt patet in Herode & Iuda &c. Et hoc directe videtur ad propoſitum ſaluatoris, qui contra Scribas & Phariſæos intende-

bat declarare eis acerbitatem pœnæ quam ipſe erat eis illa
turus,& in hac vita puniendo eos per Romanos tam acer-
be,& in inferno. Nec obſtat ꝙ de ereptione regni fiat ſer-
mo: quoniam dupliciter puniendi erant agricolæ: ſcilicet
tollendo ab eis vineam,& alijs locando (quod ſpectat ad
translationem regni à Iudæis in gentes)& malos male per
dendo: quod ſpectat ad punitionem Iudæorum per excidiũ
à Romanis in præſenti vita,& ad damnationem æternam
in futuro. Et hæc videntur vera ad literam quãtum ad illos.
¶Extendendo autem ſententiam hanc ad omnes, quia do-
minus extendit eam ad omnes, referente euangeliſta ꝙ vni
uerſaliter dixit, Omnis qui ceciderit ſuper lapidem &c. ſi-
gnificari poteſt eadem ſententia, ſcilicet ꝙ offendẽtes Chri
ſtum non erunt impunes: veruntamen niſi ſint tales ſuper
quos cadat furor Chriſti vt lapis comminuens, erit plaga
eorum curabilis. nam illi ſuper quos Chriſtus cadit indu-
rãs eos, incurabiles ſunt, vtpote cõminuti. Hæc de ſecũdo.

CIrca tertium (ſcilicet verba domini de Herode
tetrarcha: ſcilicet, Ite & dicite vulpi illi: ecce eij-
cio dæmonia,& ſanitates perficio hodie & cras
& tertia die conſumor, veruntamen oportet
me hodie & cras & ſequenti die ambulare: quia
non capit prophetam perire extra Hieruſalem) quæſtiũcu
læ occurrunt tres. ¶Prima quorſum tendant hæc de Hero
de verba: quum in euangelio non legatur ꝙ ipſe inſidiatus
fuerit Chriſto dño, ſed potius ꝙ deſiderabat eum videre,
ꝙ gauiſus eſt ipſo viſo, ꝙ interrogauit eũ in multis ſermo-
nibus, ꝙ ſperabat aliquod ſignum videre fieri ab eo, ꝙ ni-
hil morte dignum in cauſa ipſius iudicauerit. ¶ Secunda,
quid ſibi vult replicata hæc diſtinctio per tria tempora, ho
die, cras, & tertia die. ¶Tertia quid ſignificatur per illa ver-
ba, quia non capit prophetam perire extra Hieruſalẽ: quũ
latina conſtructio nullam videatur habere ſignificationẽ.
nunquid deerant vocabula Lucæ euangeliſtæ ad ſignifica-
dum ꝙ oportebat Chriſtum mori in Hieruſalem?

AD HAEC BREVITER dicitur q̄ Herodes ideo vulpes appellatus eſt à domino, quia doloſe incedere videbatur. Et vere intentionem occidendi Chriſtum videtur habuiſſe: quãuis poſtea videns illum deſpexerit, & non curauerit occidere illum, vtpote non æſtimãs ipſum ſicut æſtimauerat Ioannem baptiſtam. Nam ſi tanti feciſſet illum ſicut Ioannem, eandem habuiſſet de eo ſententiam quã habuit de Ioanne propter eandem cauſam, ſcilicet cõcurſum populorum ad prædicationem eius.

¶Apparet autem doloſitas Herodis ex euangelio tripliciter in ſimulatis ſignis. Primo quia ex vna parte volebat occidere Ioannem: ex altera parte contriſtatum ſe monſtrauit quum puella petijt in diſco caput Ioannis baptiſtæ. ſimiliter ex vna parte libenter Ioannem audiebat: ex alia parte nolebat quòd prædicaret populo, ſed incarcerauit ipſum. ſimili quoq; modo ex vna parte deuinxit ipſum in carcere & occidit propter Herodiadem: ex altera parte explebat intentum ſuum de occidendo Ioannem propter concurſum populorum: vt Ioſephus teſtatur. Vnde dominus audiens quòd Herodes volebat ipſum interficere, & videns intima cordis Herodis, merito appellauit ipſum vulpem: vtpote occulte in mente ſua inſidiãtem vitæ ipſius domini. quod ex ſubiunctis verbis quæ referẽda dixit Herodi, colligi facile poteſt.

¶Vnde ad ſecundam quæſtiunculam dicitur quòd dominus & perfectionem operum ſuorum primo, & modũ perficiendi opera ſua ſecundo, non obſtante quacũq; Herodis doloſitate, in hac iterata temporũ diſtinctione declarauit. Nam primo tria vniuerſalia opera ſe perfecturum declarauit: ſcilicet eiectionem dæmoniorum: & in hoc clauditur expulſio malorũ. perfectionem ſanitatũ: & ſub hoc claudit̃ collatio bonorũ. & ſacrificiũ mortis ſuæ: in quo eſt myſteriũ æternæ vitæ &c. Deinde modũ quo prædicta perfecturus erat (ſcilicet ambulãdo) aperuit: q̄a ad literã diſcurrebat Chriſtus eijciendo dæmonia, conferendo ſanitates &c.

Vtrūq; autē diſtinxit per tres dies, ad ſignificādū totū tem pus ordinatū ad hæc perficiēda, & ad modū perficiēdi adimplēdum. trinarius em̄ perfectionem ſignificat. & rurſus principiū, mediū, & finis, perfectionē ſignificāt. hodie aūt principiū, cras medium, & tertia dies finis eſt. Et ipſa quidē opera abſolute ſibi dn̄s attribuit dicens, Ecce ejicio dęmonia &c. modū verò perficiendi cū nota neceſſitatis ſignificauit, dicēs; Oportet me ambulare: vt & ſuā volūtatem & neceſſitatem implendi diuinam præordinationem ſignificaret. definierat ſiquidē deus vt dn̄s Ieſus diſcurreret prædicādo tanto tpe, & in Hieruſalē occideretur, non ab Herode, ſed à Pilato.

¶Ad tertiā quęſtiūculā dicitur q̄ cōſtructio literalis inuenitur ſi li Hieruſalē ſit nominatiui caſus, & ordināda ſic eſt litera: qa Hieruſalē nō capit prophetā perire extra: hoc eſt, quia Hieruſalē nō recipit, nō eſt capax huius gratiæ. ſ. prophetā perire extra. Tāq̄ diceret q̄ Hieruſalē tātā operā dat occiſioni prophetarū, q̄ nō recipit vitationem huius mali quod eſt occidere prophetas. vnde & ſtatim dn̄s ſubiūgit, Hieruſalē Hieruſalē, quæ occidis ꝓphetas &c. aſſignās pro cauſa quare in tantū malū deuenerit, ſuā obſtinationē &c. vt patet in textu. Hæc de tertio.

Circa quartū, ſcilicet Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt. omnia mihi licēt, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate &c. ambiguitas duplex occurrit. Primo circa primā partē: quoniā cōtraria implicare videtur. ſ. licita corā deo, & non expedientia propter offenſionē hominū q̄ inde īpediūtur à bono. Nā ſi nō expediūt ad bonū, iā nō ſūt licita: & ſi ſunt licita, nō impediūt à bono. ¶Deinde circa ſecūdā partē: quia aut eſt ſermo de redactione totali ſub alterius poteſtate, aut de ſubiectiōe quo ad aliquē actū pro tūc. Si primo modo, ſermo nō videtur ad propoſitum. perinde eſt enim ac ſi dixiſſet: ſed ego ſub nullius ero perpetua poteſtate. quò ad nullum videtur propoſitū apoſtoli in illo loco. Si ſecundo modo, ſuperba videtur &

ſtulta & impoſſibilis ſententia:quũ impoſſibile videatur hominibus cõuerſantibus hęc euitare.Nã ſicut qui litigat, ſubijcitur pro tũc quo ad litẽ ſub iudicis poteſtate:ſic qui nauigat,ſubijcitur pro tũc quo ad nauigationẽ ſub nautæ poteſtate,& veſtẽ cõficiendã tradit artifici,ſubijcitur pro tũc quo ad actũ illũ artificis poteſtati.Quomodo ergo verificabitur hæc apoſtoli ſententia?

AD HOC DICITVR ꝙ in his ſententijs apoſtolus prudẽtiã docere intẽdit circa opera licita ex ſuo genere.hoc eſt nulla lege ſibi prohibita.Et ex duplici capite docet abſtinendum quãdoq; fore à licitis.primo ex parte finis:ſecũdo ex parte operãtis.Et ſi adiũxerimus quod ipſe poſtmodum cap.x.docet,tertio abſtinendum eſt ex parte circunſtãtium.Ex ex parte quidẽ finis dicit,Omnia mihi licent,ſed non omnia expediunt.ex parte verò operantis dicit,Omnia mihi licẽt,ſed ego ſub nullius redigar poteſtate.ex parte verò circunſtantiũ dicit,Omnia mihi licent,ſed nõ omnia ædificant.

¶Ex fine ſiquidẽ ratio pẽdet eorũ quæ ordinãtur ad finẽ: ac per hoc ex fine diſcernũtur quæ impediũt & quæ expediunt ad finẽ:atq; inde volẽtes finẽ cõſequi,eligẽda decernimus quę expediũt(hoc eſt quæ impedimẽta tollunt, quæ vtilia ſunt ad talẽ finem)& refutamus tam impedientia ꝙ̃ inutilia, vtpote vana.Verbi gratia licebat apoſtolo viuere de euangelio:ſed quia alicubi non erat hoc vtile ad finem intẽtum,ſcilicet fructum ſpiritalem prædicationis, abſtinuit ab hoc licito.

¶Ex parte verò operãtis pẽſanda ſunt valde quæ fiũt:qm̃ multa decẽt vnũ quæ dedecẽt alterũ.Specialiter autẽ libertas ſeruãda eſt:vt ſcilicet homo non ſe obliget alicui vnde poſtea detineatur vt nõ poſſit aut quaſi non poſſit libere exercere officiũ ſuũ,aut quod decet ipm facere vel omittere.Verbi gratia licet vxorẽ accipere.ſed quia per cõiugiũ ſub alterius poteſtate vterq; cõiunx redigitur,eſt quãdoq; abſtinendum nuptijs:quãdo ſcilicet hinc homo detinetur

vt non poſſit ſtudio aut arduo alicui negocio vacare.
¶Ex parte verò circunſpectantium conſtat operationem moderandam vel omittendam quandoq; eſſe. nam quamuis opus ſit licitum, ſi tamē inde offendūtur non maligni, ſed infirmi, ſed puſilli, abſtinendum eſt ab illo opere: vt nō ſcandalizentur, vt non ruant inde in peccatum aliquod. Verbi gratia licet veſci quocunq; cibo, quia omnis creatura dei bona eſt. ſi tamen quandoq; contingat aliquos ex qualitate aut hora cibi ſcandalizari: abſtinendum eſt.
¶Diligenter autem in omnibus licitis quæ quādoq; omittenda ſunt, diſtinguendum eſt: quia dupliciter contingit omittenda eſſe quæ licita ſunt. Primo quia in tali caſu effecta ſunt illicita ratione ſcandali annexi tūc, vel ratione nocumenti quod tunc emergeret, vel ratione ocioſitatis tunc occurrentis (hoc eſt quòd vane fieret ſi fieret) & ſic de ſimilibus. Et in huiuſmodi caſibus ſermo apoſtoli intelligēdus eſt de licito ſecundum ſe: ita quòd ſenſus eſt: omnia nō prohibita, mihi licent ſecundum ſe ſola conſiderata. cum hoc enim ſtat quòd ex adiuncto aliquo ſingulari accidēte fiant illicita, vel ex parte finis, vel ex parte perſonæ, vel ex parte ſpectantium. Secundo quia melius eſt in tali caſu omittere illa: ita quòd ſermo apoſtoli ſit de licitis non ſolum ſecundum ſe, verum etiam in caſu illo occurrēte. Et licet vtroq; modo poſſint verba apoſtoli gloſſari ſi ſpectetur ad primā cuiuſlibet ſententiæ partem (ſcilicet omnia mihi licent) ter repetitam, ſi tamen ad ſubſequentem cuiuſq; partem ſpectetur, ſecundum ſenſum ſolum quælibet ſententia ſonat: dum ſolius melioris negatio contraponitur in ſingulis ad licitum. In prima ſiquidem ait, omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt: vbi negatur melius expeditionis bonū. Et non dixit, ſed aliqua impediunt. vbi affirmaretur malū impedimenti. In ſecunda quoq; ait: omnia mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate: vbi negatur melius libertatis bonum. Et non dixit, ſed ego ſub nullo redigar peccato: vbi mala peccati ſeruitus opponeretur. In tertia demū

ait:omnia mihi licent,ſed non omnia ædificãt:vbi melius ædificationis ſpiritalis bonum negatur. Et non dixit,ſed quædam deſtruunt ſeu ſcandalizant:vbi malum ſcandali opponeretur.Et propterea ſentẽtię iſtę de licitis quę ex conſilio omittenda quandoq; ſunt,intelliguntur iuxta planum literæ ſenſum.

AD OBIECTA autem in oppoſitum reſpondẽdo, dicitur falſum eſſe ꝙ omnia non expedientia ſunt illicita: imo falſum etiam eſt omnia impedientia eſſe illicita.multa enim ſunt quæ impediunt à meliori bono fine,quæ tamen ſunt licita:vt patet de coniugio impediente contemplari libere quæ domini ſunt, & tamen eſt licitum: & ſic de alijs.

¶ Ad aliã obiectionẽ dicitur ꝙ non refert intelligere hanc ſententiam de perpetua vel temporali ſubiectione:quoniam ſermo apoſtoli non tendit ad euitandam omnẽ ſubiectionem,vt obiectio interpretatur,ſed ad euitãdam ſubiectionẽ ſiue ſimpliciter ſiue pro tunc,quę detineret ipſum à meliori opere.Nam ſi prudẽtia huius mundi renuit quãdoq; petere vel ſuſcipere aliquod beneficium ab aliquo,ne inde quaſi alligatus ſit ad aliquid committendũ vel omittendum quod intendit ipſe cõmittere vel omittere:multo magis prudentia Ieſu Chriſti docet hominẽ abſtinere quãdoq; ab aliquo licito,vt liber totaliter ſit ad ea quæ religionis aut ſancti officij ſunt.Experientia ſiquidem teſtari videtur multa meliora bona omitti à religioſis propterea quia non vſi ſunt hoc Pauli cõſilio,Omnia mihi licẽt,ſed ego ſub nullius redigar poteſtate:ſed alligauerunt ſeipſos particularibus beneficijs ſeu perſonis,& inde detinentur & abſtrahuntur à melioribus bonis. Hæc de quarto. Budæ die.ix.Aprilis.M.D.xxiiij.

¶INCIPIT DECIMVM IENTACVlum: in quo quatuor tractantur.

OCCVRRVNT decimo tractanda quatuor apud Ioannem euãgeliſtam. ¶Primum Ioan.v. Si ego teſtimoniũ perhibeo de meipſo, teſtimoniũ meũ non eſt verum.

¶Secundum quoq; Ioã.v. Quomodo vos poteſtis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis, & gloriam quæ à ſolo deo eſt non quæritis?

¶Tertiũ Ioan.xiiij. In domo patris mei manſiones multæ ſunt: ſi quo min⁹, dixiſſem vobis: qa vado parevobis locũ.

¶Quartũ eſt Ioã.xvij. Et nũc clarifica tu me pater apud temetipſum claritate quã habui priuſquã mũd⁹ fieret apud te.

CIrca primum (ſcilicet, Si ego teſtimonium perhibeo de meipſo, teſtimonium meum non eſt verum) dubium occurrit ex duplici capite. Primo quia conditionalis iſta falſa videtur, ſiue antecedens demonſtret Chriſtum inquãtum homo, ſiue inquãtum deus. Nam Chriſtus non ſolum ſecundum diuinam naturam erat impeccabilis, ſed etiam ſecundum humanitatem aſſumptam: ac per hoc ſecundum quãcũq; naturam perhibeat teſtimonium de ſeipſo, non poteſt mentiri: & conſequẽter teſtimoniũ eius erit verũ. cuius oppoſitũ cõditionalis iſta ſignificat. Et augetur dubitatio ex eo q́ ipſemet dominus Ioan.viij. quũ dixiſſet, Ego ſum lux mũdi: & Iudæi opponerẽt ei, Tu de teipſo teſtimoniũ phibes, teſtimoniũ tuũ nõ eſt verũ. rñdit Ieſus & dixit eis: Et ſi ego teſtimoniũ perhibeo de meipſo, verum eſt teſtimoniũ meum: vbi clare apparet dominum aſſerere contrariam conditionalem. AD HOC DICITVR q́ ſimpliciter & abſolute loquendo, conditionalis ſecunda quam protulit dominus Ioan.viij. eſt vera & aſſerenda: illa autem quæ ex Ioan.v. allata eſt, non eſt extendenda, ſed exponenda iuxta

contextum ad præcedentia.Duo ſiquidem ante illa verba dominus dixerat,ex quibus ſenſus intentus per hanc cõditionalẽ accipi poteſt.Primum eſt,Non poſſum ego à meipſo facere quicꝙ.Ex quo ſumitur ꝙ in antecedente huius conditionalis ſubintelligitur li à meipſo:ita ꝙ cõditionalis eſt iſta: Si ego à meipſo perhibeo teſtimonium de meipſo,teſtimonium meum non eſt verũ.Et ſic cõditionalis verificatur:quia ſi à ſeipſo non poteſt facere quicꝙ,nõ poteſt quoꝙ à ſeipſo perhibere teſtimoniũ verũ de ſeipſo.& ſi à ſeipſo teſtimonium perhiberet de ſeipſo, teſtimonium eius nõ eſſet verum:vtpote contrarium origini veritatis: quoniam ipſe non eſt ex ſeipſo.Et eſt iſta conditionalis de genere illarum quarũ tam antecedens ꝙ̃ conſequens eſt impoſſibile:vt ſi leo volat,leo habet alas.& ſimiles.Simili quoꝙ modo verificatur dicta conditionalis, ſi exponatur iuxta ſecundum quod præmiſerat dñs ibidẽ:ſcilicet quia non quæro voluntatem meã,ſed voluntatẽ eius qui miſit me.Hinc eñ ſubintelligitur in antecedente dictæ conditionalis li quærens voluntatem aliam ꝙ̃ eius qui miſit me:ita ꝙ conditionalis eſt iſta: Si ego quærendo voluntatẽ aliã ꝙ̃ eius qui miſit me,teſtimonium perhibeo de meipſo,teſtimonium meum non eſt verum:quia quærendo aliã voluntatem ꝙ̃ patris,cõtrariaretur veritati,& ſic teſtimoniũ ſuum non eſſet verum.Sed ſic etiam conditionalis eſt vera: & tam antecedens ꝙ̃ conſequens eſt impoſſibile.

¶Illa autem conditionalis quæ dicitur Ioan.viij.gloſſa nõ eget:quoniam vt ſonat vera eſt:& dupliciter ibi à dño probatur.Primo quò ad veritatem in ſe:ſcilicet ꝙ teſtimoniũ eius verũ eſt ſecundũ rẽ,dicendo,Quia ſcio vñ venio, & quo vado:hoc eſt quia ex certa ſcientia totius progreſſus mei loquor.ſcio enim vnde veni,à principio,à patre, ab æternitate &c.& quo vado,ad patrem,ad cœlũ &c. Quia enim quod ſcimus loquimur,& quod vidimus teſtamur: ex certitudine ſuæ ſcientiæ probat dominus teſtimonium ſuũ eſſe verũ.Secundo ꝙ̃tũ ad ſufficiẽtiã legitimã: quia in

lege veſtra ſcriptum eſt q duorũ hominũ teſtimoniũ verũ eſt: ac per hoc multo magis verum eſt teſtimonium æterni filij & patris. Ego ſum, qui teſtimonium perhibeo de meipſo: & teſtimoniũ perhibet de me qui miſit me pater. ¶ Poteſt quoq; accipi & tertia probatio quo ad veritatem præſumptionis ex ſubiunctis verbis domini in eodem ca. Ego gloriam meã non quæro, ſed honorifico patrem meũ &c. Præſumi ſiquidem poteſt teſtimoniũ de ſeipſo falſum propterea quia homo quærit propriũ bonum ſeu propriã gloriam. ſed vbi homo bona dicit de ſe (vt Chriſtus prædicabat ſe deum) & propriam non quærit gloriam, nõ eſt locus præſumptioni aut ſuſpicioni q teſtimoniũ eius non ſit verum. Et propterea omnia colligendo, amplectimur ſimpliciter & abſolute veram eſſe hanc conditionalem: ſcilicet ſi ego teſtimonium perhibeo de meipſo, verum eſt teſtimonium meum. eſt ſiquidem verũ & re & lege & præſumptione. Re quidem, quia ſic eſſe ſcio. lege autem, quia duo teſtes. præſumptione verò, quia non propriam ſed patris gloriam quæro ¶ Et per hoc patet ſolutio obiectorum.

Circa ſecundum, Quõ poteſtis credere, qui gloriã abinuicem accipitis, & gloriã quæ à ſolo deo eſt non quæritis: dubitatio occurrit ex duplici capite. Primo circa primam partem, Quõ poteſtis credere qui abinuicem gloriã accipitis? Nã aut eſt ſermo de fide informi: & ſic experientia teſtatur in multis chriſtianis q credunt, & tñ abinuicem gloriã accipiunt, ponendo vltimum finẽ in gloria. Si verò eſt ſermo de fide formata charitate, apparet ſermo dñi per accidens. nam oẽ peccatũ mortale tollit charitatẽ, & gloria non directe opponit̃ charitati, ſed odiũ. Vnde qua ratiõe obiectũ eſt peccatũ vanæ glorię ad impediendũ fidem formatã: pari rõne quodlibet aliud pctm̃ obijci potuit: et maiori rõne obijci potuit pctm̃ aliqd' directius oppoſitũ charitati: vt inuidia, odiũ, diſcordia. ¶ Circa ſecundã deinde partẽ, ſcilicet, & gloriam quæ à ſolo deo eſt, nõ q̃ritis: duplex difficultas occurrit: Prima:

quia nulla videtur gloria quæ à ſolo deo ſit,quũ etiã gloria filiorum dei ſit nõ à deo ſolo,ſed à deo & alijs:iuxta beatæ virginis verbum,Beatam me dicent omnes generationes. & in Pſal.ſancti dicunt de ſeipſis:Tunc dicent inter gentes, Magnificauit dominus facere cum eis.Secunda difficultas eſt quia quærere gloriam quæ à ſolo deo eſt,non ſpectat ad amorem dei,ſed ad amorem propriũ.non enim hoc ſpectat ad amorem amicitiæ,ſed ad amorem concupiſcentiæ qua homo concupiſcit ſibi bonũ gloriæ.Et propterea etiã ſi homo quæreret gloriã quæ à ſolo deo eſt,quũ per hoc ꝓprium bonum quærat,non euaderet difficultatem ſeu admirationem de fide formata charitate,quæ eſt amor amicitiæ ad deũ.Vndiq; ergo obſcura apparẽt hæc dñi verba.
AD HOC dicitur poſſe duplicẽ ſenſum habere illa verba,Qui abinuicem gloriam accipitis.
¶Primus eſt:qui accipitis humanam gloriam vt finem ex intentione præſtitutum.Et iuxta hũc ſenſum duo maxima impedimenta fidei opponuntur.Alterum poſitiuũ: ſcilicet inanis gloria.Alterũ priuatiuũ:ſcilicet nõ quærere gloriam cœleſtem.Et inanis quidem gloria fidei impedimentum præſtat,& ex parte principij:quoniam oportet credentem intellectum captiuare in obſequium Chriſti.Qui aũt humanã gloriã quæritat,nõ ſe ſubijcit,ſed exaltare ſtudet vt habeat vnde glorificetur.Et ex parte termini.fides em̃ eſt ſperãdarũ ſubſtantia rerum.Qui autem mercedẽ ſuã cõſtituit in gloria humana,ad illius faſtigiũ tendit:non ad ſperanda quæ per fidem promittũtur.¶Non quærere aũt gloriam cœleſtis patriæ,maximũ fidei impedimẽtũ eſt: quia tollit motiuũ ad credẽdũ.Veniſſe ſiquidẽ ad fidẽ homines,ꝓpter amorem cœleſtis gloriæ quã audierũt ꝓmiſſam credẽtibus,nõ opus eſt ꝓbare.& ſimiliter perſeuerare homines in fide ob ſimilẽ amorẽ,cõſtat.Et põt iuxta hũc ſenſum intelligi dñica hæc ſententia de fide tã formata ꝙ̃ informi.Et ſi de formata fide intelligitur,ſenſus eſt:Quomodo vos poteſtis credere?quaſi diceret:Nullo modo poteſtis vos cre-

dere fide viua,qui finē veſtrũ habetis in gloria humana,&
cœleſtē non quęritis.Si verò de fide informi intelligitur,
ſenſus eſt,Quomodo poteſtis credere?quaſi diceret: Diffi
cile aut male poteſtis vos credere qui humanam gloriam
habetis pro fine &c.

¶Secũd⁹ aũt ſenſus eſt,Qui abinuicē gloriā accipitis,hoc
eſt qui delectamini in gloria humana.Et iuxta hũc ſenſum
principale impedimentũ fidei ponitur priuatiuum:hoc eſt
nō quęrere gloriā cœleſtē:ita ꝙ principalis vis impedimē
ti cōſiſtit in hoc ꝙ nō quęritur cœleſtis gloria.Et delectari
in humana gloria vt ſecũdariũ impedimētũ appoſitũ hic
eſt,& ad maiorē cōfutationē eorum.nā ex hoc ꝙ delecta-
mur de gloria humana,reprehēſibiles magis ſumus,ꝙ nō
quærimus gloriā cœleſtē.Si em̄ ab appetitu gloriæ alieni
eſſemus,quaſi excuſabiles eſſemus à fidei impedimēto:ſci
licet ꝙ nō quærimus gloriā,quę à ſolo deo eſt:vtpote qui
de nulla gloriā curā haberem⁹.ſed vbi nos appetitores ſu-
mus gloriæ:& ea gloria quę ſecũdũ quid eſt gloria,qualis
eſt humana,delectat nos:cōfutamur ſi eā quæ vera & ſim-
pliciter gloria eſt,nō quærim⁹:qua fides habetur & ſerua-
tur.Erit ergo ſenſus:Qũo vos poteſtis credere, q delecta-
mini gloria hũana,& gloriā quę à ſolo deo eſt nō quęritis?
¶Et pōt exponi tā de fide viua ꝙ̃ mortua:vt ſupi⁹ expoſi-
tũ eſt:hoc eſt nullo modo ꝙ̃tũ ad fidē viuā:& difficile vel
male ꝙ̃tũ ad fidē mortuā.Nā aut cũ difficultate aut debili
ter fides ab ĳs haberi videtur propter ſupradictas rōnes.
Min⁹ tñ difficile & ſimiliter minus male ab ĳs fides infor-
mis haberi pōt ꝙ̃ à prius dictis qui ex intentione gloriam
humanā præſtiterũt ſibi finē.nā qui ex huiuſmodi inten-
tione ad gloriam humanā anhelant:aut nō credũt,aut vix
credũt.qui vero ex paſſione ad gloriam humanā trahun-
tur:debilitantur in fide,eoipſo ꝙ ſeipſos extollunt:quoniā
fides in ſubiugatione ſuĳpſius conſiſtit.

¶Ad intuendum autem qualiter ſermo domini eſt per ſe
& non per accidens:diſtinguendũ eſt de fide ſecundũ ſe,vel

ſecundũ ſuũ motiuũ.& ſimiliter de oppoſitis fidei vel ſecũ dũ ſe vel ratiõe ſui motiui.Nã licet fides ſecundũ ſe ſit in in tellectu,quia tñ eſt in intellectu moto à voluntate: motiuũ ad fidẽ ex parte voluntatis ſe tenet.Et quia vt dicitur.viij. Ethi.amabile quidẽ bonũ:vnicuiq; autẽ propriũ:volũtas affecta ad propriũ bonũ nõ quodcũq;,ſed cœleſtis gloriæ, eſt motiuũ hominis ad fidẽ.Et huic motiuo clare patet op poni priuatiue ſeu negatiue nõ quærere cœleſtẽ gloriã:cõ trarie aũt quęrere inanẽ gloriã.Et propterea dominus fidẽ ex parte motiui conſiderans, ambo oppoſita iniecit,con trarium quidẽ dicens,qui ;abinuicem gloriã accipitis.pri uatiuum verò dicens,& gloriam quæ à ſolo deo eſt, non quæritis.

VNDE ad obiecta reſpõdendo dicitur q; vt patet ex ſu pradictis,præſens ſentẽtia de fide vtroq; modo,ſcilicet tã informi q̃ formata,poteſt intelligi.Et quũ obijcitur cõtra fidẽ informẽ,qm̃ multi cũ inani gloria habent fidẽ infor mẽ:iã ex dictis patet ſolutio,q; ſi tales ex intẽtione habent inanẽ gloriam pro fine:vix habẽt fidẽ informẽ.ſi verò ex paſſione trahuntur ad inanẽ gloriã,ſicut ex paſſiõe peccant homines in alijs vitijs:male habẽt fidẽ,pro quãto debilitã tur in habẽdo fidẽ:vt declaratũ eſt.¶Ad id verò quod dein de obijcitur cõtra fidẽ formatã,q; obijceretur impedimen tũ per accidẽs,iã patet ſolutio q; ſcilicet eſt impedimẽtum per ſe ex parte motiui ad fidẽ,& conſequenter ad charitatẽ per quã fides operatur.

¶Ad primũ verò cõtra ſecundã partẽ obiectũ dicitur trifa riã inueniri gloriã.Aliqua nãq; eſt gloria quæ eſt ab homi nibus ſolis,hoc eſt non à deo:vt quũ laudatur peccator in deſiderijs animæ ſuæ,& iniqu⁹ benedicitur ab hominib⁹. Quædã verò eſt gloria quæ eſt & ab hominibus & à deo: vt quũ cõmẽdamur de actibus virtutũ.actus em̃ virtutum approbãtur à deo & laudãtur ab hoĩbus.Quędã verò glo ria eſt à ſolo deo.& hęc eſt gloria filiorũ dei ꝑ adoptionẽ. Quę gloria dicitur eſſe à ſolo deo tripliciter.Primo quò ad

radicem

radicē gloriæ:quia à ſolo deo eſt filialis adoptio quæ digna eſt gloria.Secundo quo ad notitiā in hac vita:quia ſolus deus nouit qui ſunt eius. Tertio ſubſtantialiter : quia gloria filiorum dei conſiſtit ſubſtantialiter in hoc quòd à deo homo commendetur. Commendationem autem aliorum accidentaliter reſpicit:ita quòd ſi à ſolo deo & à nulla creatura commendaretur, ſufficit adoptionis filio. Et ex hoc capite videtur ad literam exponenda iſta domini ſententia,dū contra gloriam quæ eſt ab hominibus, gloriā quę à ſolo deo eſt oppoſuit.¶Et ad hunc etiam ſenſum Paulus apoſtolus dixit,Non enim qui ſeipſum commendat,ille probatus eſt,ſed quē deus commēdat,& non dixit,ſed quē homines cōmendāt:neq; dixit,ſed quē deus & homines cōmendant:vt doceret ꝙ in ſola cōmendatione dei conſiſtit ſubſtātialiter gloria filiorū dei.Vnde conceditur ꝙ gloria filiorū dei eſt etiā ab alijs,ſed accidētialiter: à ſolo aūt deo ſubſtantialiter:ſicut beatitudo ſanctorū ſubſtantialiter conſiſtit in fruitione dei:accidentaliter autem in ſocietate aliorum ſanctorum.

¶Ad vltimum autē de amore concupiſcentiæ dicitur concedēdo ꝙ appetitus glorię quę à ſolo deo eſt,ad amorē cōpiſcētiæ ſpectat:quo homo cōcupiſcit ſibi ipſi bonū huiuſmodi gloriæ cōſiſtētis in ſola cōmendatione diuina: & ꝙ affect⁹ iſte licet nō ſufficiat ad charitatē quæ eſt amor amicitiæ ad deū:ſufficit tamē ad hoc ꝙ ſit motiuū ad fidem & charitatē.Nā quū gratia perficiat naturā:& naturæ ordo habeat vt amicabilia quæ ſunt ad alios,veniāt ex amicabilibus quæ ſunt ad ſeipſos:vt philoſophus dicit.ix.Ethi. conſequens eſt vt huiuſmodi gloriæ amor moueat & inducat ad fidē & charitatē:quæ ita facit hominē amicū dei, vt faciat etiā eundē concupiſcere ſibi ipſi hanc gloriam.Et quia dn̄s de motiuo & cōſeruatiuo fidei ex parte noſtri loquebatur:ideo de huiuſmodi amore tam ſanctæ cōcupiſcētiæ locutus eſt,hic:qui paulo ſuperius de amore amicitiæ erga deum eiſdem dixerat,Scio ꝙ non habetis dilectionē

dei.Hæc de ſecundo.

CIrca tertiũ,In domo patris mei mãſiões multæ ſunt, ſi quo minus,dixiſſem vobis:quia vado parare vobis locũ.queſtiunculæ tres occurrũt.Prima eſt quid negatur per illa verba,ſi quo minus,Secũda eſt,quid eſt illud quod affirmat dñs cõditionaliter tamẽ ſe fuiſſe dicturũ diſcipulis,in illis verbis,dixiſſem vobis. Tertia eſt, qũo dñs vadit parare diſcipulis locũ:quum ipſe dixerit filijs Zebedæi parata eſſe electis loca à ſuo patre,dicendo,Sedere ad dextram vel ſiniſtrã meã non eſt meum dare vobis:ſed quibus paratũ eſt à patre meo.Et rurſus dixit ſe in iudicio dicturum:Venite poſſidete regnum paratum vobis à conſtitutione mũdi.Quomodo ergo vadit parare,ſi iam parata ſunt?

AD HOC dicitur ſequẽdo ſenſum qui mihi videtur literalis,ꝙ per illa verba,ſi quo minus,negatur vnitas mãſionis in domo cœleſtis patris:ita ꝙ ſenſus eſt,Si non eſſent in domo patris mei multæ mãſiones.Quas multas eſſe affirmauerat,ad declarandũ diſcipulis ꝙ licet omnes habitaturi eſſent in domo patris ſui:diuerſas tamẽ ſortituri eſſent habitationes in eadẽ cõmuni domo ꝓ diuerſitate meritorum:vt hinc non deſperarent de æterna beatitudine minus perfecti.Si enim in domo cœleſtis patris vnica tantũ eſſet manſio:hoc eſt vnicus eſſet gradus beatitudinis:oporteret in hac vita æqualia eſſe omnium ſperantium beatitudinẽ merita:alioquin nõ poſſent pertingere ad illam vnicã mãſionem:ac per hoc imperfecti qui ad æqualitatem perfectorum non aſcendunt,non haberent locum in illa beatitudine:vtpote quibus nõ deberetur illa vnica manſio,ille beatitudinis gradus.Et propterea dominus ſubiunxit, Dixiſſem vobis,hoc ſcilicet quòd in domo patris mei non eſt niſi vnica mãſio:vt per hoc ſtuderetis fieri omnes æquales in meritis. Magna ſiquidem conſolatio eſt chriſtianis data ex hac dñi ſententia,In domo patris mei manſiones multæ ſunt.qñquidẽ & imperfectis & perfectis & ma-

gis perfectis,& breuiter omnibus diligentibus deũ quantũcũq; parũ,certa data eſt ſpes ſuæ manſionis:ita vt quilibet ſecundum ſua merita inuenturus ſit manſionem ꝓpriã in vna commuui domo cœleſtis patris.Et ad corroborandum hanc ſpem,conſolandaq; diuerſa diſcipulorum ſtudia ac merita,non ſuffecit domino affirmare,in domo patris mei manſiones multæ ſunt.ſed adiunxit,ſi quo minus.hoc eſt ſi non eſſet ſic.hoc eſt ſi nõ eſſent multæ manſiones ſed eſſet vna tantum manſio,dixiſſem vobis hoc ipſum.Et dignatus eſt reddere rationem quare dixiſſet eis hoc:quia ſcilicet ex officio mihi incumbit:quia officium meum inſtat exercendum:ſcilicet quia vado parare vobis locum. Ac ſi aperte diceret:Ad me ſpectat ſignificare vobis multitudinem vel vnitatem manſionum in cœleſti domo:quia vado parare vobis locum.Et propterea ſignificaui vobis ꝙ multæ ſunt:& ſi non eſſent multæ,ſed vna, ſignificaſſem vobis.Et loquitur dominus more humano.Ad præparatorem ſiquidem locorum,ſpectat denunciare venturis diſpoſitionem manſionum ſuarum:& præcipue ſecundum vnitatem vel multitudinem.Magna ſiquidem datur conſolatio venturis quum prædicitur eis ꝙ quilibet habiturus eſt manſionem propriam in eadem communi domo. Et per hoc patet reſponſio ad duas primas quæſtiunculas.

¶Ad tertiam verò dicitur quòd licet præparatio cœleſtium manſionum ab æterno fuerit ſecundum diuinam prædeſtinationem:iuxta verbum domini: Quibus paratum eſt à patre meo.& regnum cœlorum à principio mũdi paratum ſit etiam ſecundum executionem inchoatiue, pro quanto in ſanctis angelis inchoauit regnum cœlorum commune eis & futuris hominibus electis:dominus tamẽ Ieſus quodam ſpeciali modo per mortem,reſurrectionẽ,& aſcenſionem ſuã,iuit ad parandum nobis locum.Ex parte quidem noſtri:quia iuit ad tollendũ impedimenta tam naturæ ꝗ̃ perſonalia: & ad donandum nobis dona quibus præparamur ad cœleſtes mãſiones. Nondũ eñ erat ſpiri-

tus datus (inquit Ioan.) quia Ieſus nondum erat glorifica-
tus. Ex parte autem paternæ domus: quia aperuit ianuam
fœlicitatis: & in poſſeſſionem poſuit genus humanum ip-
ſius cœli ſupremi. Et ſic diuerſimode intelligendo, & man-
ſiones paratæ prius erant, & per dñm Ieſum præparandæ
adhuc alio ſpeciali modo reſtabant. Hæc de tertio.

CIrca quartum, ſcilicet Et nūc clarifica tu me pa
ter apud temetipſum claritate quam habui an-
tequā mundus fieret apud te. difficultas occur-
rit de re petita. Nam apparet implicationē fieri
in hac petitione: quia petitur quod habet, imo
quod habitum eſt ab æterno. Petitur enim clarificatio filij
apud patrem quam filius habuit apud patrem ab æterno.
Hinc enim difficultas conſurgit, quia petitio eſt rei non ha
bitæ. Rurſus aut petitur clarificatio filij ſecundum humanā
naturam, aut ſecundum diuinam. Non ſecundum diuinā:
quia ſtulta videt huiuſmodi petitio. Nullus enim niſi ſtul-
tus petit q̄ deus ſit deus, aut q̄ deus ſit omnipotens: & ſimi
lia. Nec ſecundum humanam: quia falſum eſt q̄ ipſa clari-
tatem habuerit apud patrem antequam mundus fieret. hoc
enim competit filio ſecundum deitatem: vt patet.

AD HOC dicitur q̄ ſine dubio petit hic Chriſtus domi
nus clarificationem ſui ſecundum humanam naturam. Et
ad literam petit clarificationē reſurrectionis, aſcēſionis &
ſeſſionis ad dexteram patris cū annexis vſq; ad diē iudicij
excluſiue: vt ex appoſitis duabus cōditionibus colligitur.
Prima eſt, apud temetipſum. hoc eſt da mihi gloriā apud
te. hoc eſt gloriam conſiſtentem in commendatione tua. ta
lis enim eſt gloria Chriſti vſq; ad iudicium. Apud deum ſi
quidem commendatur & glorificatur: apud homines ve-
rò partim blaſphematur, partim parū æſtimatur & ſi glo-
rificatur fide, glorificatio iſta in commēdatione diuina cō
ſiſtit. Altera conditio eſt illud aduerbium nunc, denotans
tempus præſens: quod tūc ſcilicet à tempore mortis ipſius
inchoauit: quum cœpit triumphare de inferno. Ex his eñ

intelligimus quòd dominus petit ſe ſecundũ humanam naturam quantum ad tempus præſens glorificari apud patrem,hoc eſt gloria conſiſtente in commendatione ipſius dei:hoc eſt(vt vno verbo dicatur) gloria ſpiritali:quæ in commendatione dei conſiſtit. Ad huiuſmodi enim gloriam ſpectat quicquid habuit humana natura in Chriſto poſt mortem:& gloria fidei quam apud fideles habet in hac vita.A tempore verò iudicij erit tunc gloria extẽſa ad totum vniuerſum velint nolint inimici eius.

AD OBIECTA autem in oppoſitum dicitur ꝙ per claritatem habitam ab æterno,duo poſſumus intelligere.Vel claritatem humanæ naturæ aſſumptæ à verbo. & tunc eſt ſenſus,Clarifica tu me pater apud temetipſum, ponendo in executione claritatem quam habui per præde ſtinationem antequam mundus fieret apud te:quia antequam mundus fieret,apud deum erat prædeſtinata gloria humanitatis Chriſti.Et iuxta hunc ſenſum confutat dominus erroneam ſtultitiam illorum qui negligunt petere ea quæ prædeſtinata ſunt à deo:dicentes.Si deus prædeſtinauit ſic fore,non oportet me orare,non oportet me ſolicitari.Ecce dominus Chriſtus fatetur ſe ſcire prædeſtinatam ſi bi gloriam:& cum hoc orat vt prædeſtinata gloria mandetur executioni,docens nos hac ſua oratione vt etiam ſi ſciremus nos prædeſtinatos, oraremus & operaremur ad hoc vt prædeſtinata executioni mandarentur.

¶Poſſumus quoq; per habitam claritatem intelligere claritatem æternam ipſius filij dei.& tunc eſt ſenſus,Clarifica tu me pater apud temetipſum,quaſi extendendo ad humanitatem claritatem meam diuinam quã ab æterno habui. Et iuxta hunc ſenſum denotatur differentia inter glorificationem humanitatis Chriſti, & glorificationem aliorum ſanctorum,penes hoc quòd glorificatio cæterorum eſt ab extrinſeco veniens:glorificatio autem humanitatis Chriſti eſt velut ab intrinſeco deriuata:quoniam deriuatur à ꝓpria gloria ſuæ perſonæ.Vnde Ioan.j.de verbo incarnato

dicitur, Vidimus gloriam eius quaſi vnigeniti à patre. q̄a gloria ipſius quæ apparuit, ex intrinſeca gloria vnigeniti à patre emanauit. Petit ergo dominus vt executioni mandetur hoc, ſcilicet ꝙ ex gloria ſua æterna deriuetur gloria in ipſum ſecundum humanam naturam nunc apud patrē, modo prius expoſito.

¶Et vterq; ſenſus literalis eſt & verus, nec habet diſſonantiam aliquam: quoniam licet ſecundum verba videatur peti quod habetur: ſecundum tamen ſenſum petitur alio modo habendum quod vno modo habetur: quia iuxta primū ſenſum petitur habenda gloria in executione quæ habebatur in prædeſtinatione. Iuxta ſecundum verò ſenſum petitur habenda gloria per deriuationem: quæ habebatur ſecū dum eſſentiam in eadem perſona. Vnde non dixit, Claritate quam habuit humanitas mea, ſed quam habui ego. petit enim in ſe ſecundū humanam naturam deriuari gloriā quam ipſemet habet ſecundum diuinam naturam ab æterno. Hæc de quarto. Budæ, die. xiiij. Aprilis. M.D.xxiiij.

¶INCIPIT VNDECIMVM IENTAculum: in quo tria tractantur.

OCCVRRVNT vndecimo tria oc cultiora tractanda.

¶Primum eſt Ioan. x. quum dominus Iudæis reſpondit: Ego dixi dij eſtis &c.

¶Secundum eſt ad Philip. ij. Qui quū in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt &c.

¶Tertium eſt Apoc. iiij. Tu creaſti omnia: & propter voluntatem tuam erant & creata ſunt.

CIrca primum ambiguitas magna occurrit cur dominus quum dixiſſet ſe eſſe verum deum, dicendo, Ego & pater vnum ſumus: & Iudæi vellent ipſum propterea lapidare tanq̄ blaſphemum, dicentes, Tu homo quum ſis, facis teipſum deum? cur inquā diuertit ſermonem dominus à dei

tateper eſſentiā,ad deitatē per participationē,afferēdo pſal mū loquētē de viri excelſis,Ego dixi dij eſtis. Videtur em̄ ex hoc dn̄m voluiſſe occultare veritatē qua dixerat ſe eſſe verū deū,& reddere rōnē quare nō blaſphemauerit:quia ſacra ſcriptura attribuit dei nomē etiā viris excelſis.Appa ret ſiquidē q ſeipſum voluit intelligi deū ſimili modo ſicut illi de quibus dicitur:Ego dixi dij eſtis. Et hinc ſequeretur Arriana hæreſis q Chriſtus nō ſe dixit verū deū per eſſen- tiā dicendo,Ego & pater vnum ſumus,ſed expoſuit ſe eſſe deum per participationem inducendo hanc pſal.autho- ritatem. ¶Et augetur difficultas ex ſubiunctis verbis de ſe- ipſo:ſcilicet,quem pater ſanctificauit & miſit in mūdum. Nam ſanctificari alienū eſt à deo per eſſentiā.filius em̄ dei non eſt ſanctus factus,ſed eſt ſanctus genitus.Et propterea affirmando ſe ſanctificatum à patre,affirmat ſe factū ſan- ctum à patre:ac per hoc non eſſe deū per eſſentiam,ſed eſſe ſanctum factū:ſicut etiā Hieremiæ dictū eſt:Anteq exires de ventre,ſanctificaui te.Vndiq ergo hæc domini verba indecentia videntur,tunc maxime quando de eius deitate agebatur.

AD HOC DICITVR quòd licet prima facie hæc domini verba diuerſiua videantur,& ad cōdeſcendēdū de- bilibus Iudæorum intellectibus,aſpicere impotentibus ad claritatem ſuæ deitatis,dicta à domino:perſpicacius tamē intuentibus apparet oppoſitū.nam per hæc verba dn̄s & directe reſpondet obiectioni Iudæorum,& ſeipſum am- plius manifeſtat eſſe verum deum.

¶Ad cuius veritatis euidentiam, aduertendū eſt domi- num dixiſſe inueniri tripliciter communicatum dei no- men. Primo per originem,dicendo,Ego & pater vnum ſumus.Secūdo per participationem diuini ſermonis:dicē- do,ſi illos dixit deos ad quos dei ſermo factus eſt. Tertio per gratiam vnionis perſonalis,dicendo,quem pater ſan- ctificauit & miſit in mundum.Dominus nanq noſter Ie- ſus Chriſtus quatenus filius dei eſt, verus deus eſt per

originem eternã à patre.quatenus vero filius hominis eſt, verus quoq; deus eſt per gratiã vnionis perſonalis naturę humanę aſſumptæ ad perſonã filij dei:ita q per gratiam vnionis effectum eſt vt homo,vt filius hominis,vt Ieſus Chriſtus,eſſet verus deus,iuxta verbum apoſtoli ad Heb. j.Tãto melior angelis effectus,quãto differentius prę illis nomen hæreditauit.cui enim dixit aliquando angelorum, Filius meus es tu?

¶Quia igitur Iudæi obiecerant Chriſto q blaſphemaſſet, propterea quia quum eſſet homo faciebat ſeipſum deum: dñs directe reſpondet nõ eſſe blaſphemiã q homo ſit deus, intelligendo de deo vero:quia per gratiam vnionis perſonalis ipſe verus homo erat verus deus.Et vt hoc poſſent intelligere, manuduxit eos per illos qui facti ſunt dij per gratiam diuini ſermonis:ita q cognoſcendo homines inueniri deos per gratiã vno modo,aſcenderent ad credulitatem q per gratiã excellentiori modo(ſcilicet per gratiam vnionis perſonalis)inuenitur homo deus verus. Ex hoc enim q vterq; modus quo homo eſt deus,ad gratiam ſpectat:rationabiliter,conuenienter ac ſapientiſſime dñs manuducebat Iudæos ex vno modo ad alium,ex inferiori modo ad ſuperiorem,ex gratia multis cõmuni ad gratiam ſingulariſſimam ſoli naturæ aſſumptæ à filio dei conceſſam. Vnde & dñs etiam in modo loquendi argumẽtatus eſt ab inferiori gratia ad ſuperiorẽ,à cõi ad ſingulariſſimã dicẽs, Si illos dixit deos ad quos ſermo dei factus eſt,quẽ pater ſanctificauit &c.inſinuãdo ex differentia inter numerũ pluralẽ & ſingularem,ſcilicet illos & quẽ:& ex differentia gratiæ(ſcilicet ad quos ſermo dei factus eſt,& ſanctificauit & miſit in mundũ)rationẽ ſuã aſcendere & procedere ab inferiori gratia ad ſuperiorẽ,imo ad ſupremam.

¶Vbi etiã aduerte q quia Iudæi dixerant,Facis teipſum deũ,Chriſtus reſpõdet,quẽ pater ſanctificauit,& miſit in mundũ,attribuẽs q pater fecit,& q nõ ipſe vſurpat ſibi eſſe deũ. ¶Verba aũt illa,quem pater ſanctificauit & miſit

in mundum:ex duplici capite ſignificant gratiam vnionis perſonalis.

¶Primo ex vi illius relatiui quē,quod eſt relatiuū ſubſtantiæ,& refert hypoſtaſim.Inter ſanctificationē ſiquidē aliorū hoīm & Chriſti hominis hęc eſt differētia,ꝙ ſanctificatio aliorū primo refertur ad animā,& mediante anima ad perſonā quę ſanctificatur:ſanctificatio verò Chriſti hominis primo terminatur ad perſonā.nā ex hoc ipſo humanitas Chriſti fuit primo ſancta,ꝗa facta eſt in hypoſtaſi verbi.Et propterea de Chriſto homine ſingulariſſime dicitur,quē pater ſanctificauit:hoc eſt perſonaliter ſanctū fecit.Et licet ſanctitas illius perſonę nō ſit facta in ſe,eſt tamē facta ſanctitas illius naturę aſſumptę:ſicut perſona filij dei eſt facta perſona illius naturæ.Sanctificatꝰ ergo ſingulariſſimė dicitur Chriſtus homo:pro quāto ſanctus factus eſt ſecundū naturā humanā ex perſonalitate diuina.Et hinc patet ꝙ excellētior ſit huiuſmodi ſanctificatiōis gratia ꝙ ſit gratia ſermonis dei:ob quā ſcriptum eſt,Ego dixi dij eſtis.Et illa quidē gratia eſt allocutiōis ad homines prεexiſtentes:iſta autē eſt ad cōſtituēdū ſubſtātialiter hominē ſanctū,hoc eſt hominē deū:qm̄ per antonomaſiā ſanctitas ſoli deo attribuitur:iuxta cœleſtē hymnū,Sanctus,ſanctus dn̄s deus.Et ad propoſitū de Chriſto dixit angelus Lucæ.j.ad beatā virginē,Quod ex te naſcetur ſanctū.¶Nec ſolū verificantur hæc ſecundū rē,ſed etiā ſeruata proprietate locutiōis.Etem̄ ſicut Chriſtus vere dicitur ſanctificatus rōne gratiæ habitualis in anima ipſius,ita vere dicitur ſanctificatus ratione gratię vniōis perſonalis cōceſſæ humanitati ipſius.Et quia hæc ſanctificatio eſt & prior & potior illa,imo eſt cauſa illius(vtpote faciēs hominē deū verū in perſona ſignificata per relatiuū quē)ideo proculdubio de ſanctificatione per gratiam vnionis hęc dn̄i verba intelligenda ſunt.

¶Et quoniam profundus nimis eſt huiuſmodi intellectus, ad quē Iudæi aſcendere non poterant,adiunxit bonus dn̄s alterū manifeſtum caput vnde poterant huiuſmodi vnio-

nis gratiam percipere, addendo illud verbum, & miſit in mundum. Nam etiam ſi ſanctificatio communi modo acciperetur, ex iſto adiuncto intelligeretur vna perſona filij dei & filij hominis. fuerũt ſiquidem multi alij ſancti facti, ſed nullus fuit cui cõuenerint hæc duo: ſcilicet ꝙ fuerit ſanctificatus, & fuerit miſſus in mundum. ¶Et nota bene li in mundum, hoc eſt in vniuerſum, & non in mundum viſibilem tantum, ſed ſimpliciter & abſolute in mundũ: quoniã qui mittitur in mundum, extra mundum erat: extra quem ſolus deus eſt. omnes enim res, partes ſunt mũdi: ac per hoc ſunt in mundo ſicut partes in toto: excepta ſola illa re quæ deus eſt: quæ etiam ſecũdum philoſophos eſt bonũ extrinſecum totius vniuerſi: vt patet. xij. Meta. Ex hoc igitur ꝙ vnuſmet homo eſt ille quem pater ſanctificauit & miſit in mundum: etiam ſi ſanctificatio communi modo intelligeretur, ſignificatur ꝙ vnuſmet homo eſt & verus homo, & verus deus: quatenus ſanctificatus, verus homo: quatenus miſſus in mundum à patre, verus deus. ac per hoc in verbis iſtis ſignificatur gratia vnionis perſonalis, qua factum eſt vt filius hominis eſſet filius dei. qua manifeſte excluditur quòd blaſphemauit dominus Ieſus: qui quum homo eſſet, & filius hominis, dixit: quia filius dei ſum. dixit, ego & pater vnum ſumus. Et ſic manifeſtum eſt ꝙ dominus non timuit perſeuerare in confeſſione ſuæ veræ deitatis, nec diuertit ſermonem ad deitatem per participationẽ: ſed quũ dixiſſet ſe verum deum per eſſentiam (quod verificatur de ipſo quatenus eſt filius dei) aperuit Iudæis & nobis quòd etiam quatenus eſt filius hominis, eſt per gratiam vnionis verus deus. & ad hoc intelligendum manuduxit eos per illos qui dicti ſunt dij per gratiã ſermonis diuini. Vnde non dedit Arrianis occaſionem errandi, ſed perſcrutandi ad intelligentiam ſuæ doctrinæ.

¶Et ꝙ hæc fuerit ad literam intentio domini, manifeſtatur per ſubſequentia verba. nam hæc quæ dixit de identitate ſuæ perſonæ quòd erat vnus deus & homo, ſtatim

probat ſubiungendo:ſi non facio opera patris mei nolite mihi credere.ſi autem facio,& ſi mihi non vultis credere, operibus credite:vt cognoſcatis & credatis quia pater in me eſt,& ego in patre.Vbi ex vnitate operationis ſuæ & patris,probat vnitatem ſubſtantialem ſui & patris, quam predixerat.Vnde etiam Iudæi auditis his, quia intelligebant hanc domini reſponſionem ad idem tendere quod dixerat(ſcilicet ego & pater vnum ſumus)propter quod vo lebant eum lapidare non quieuerunt:ſed his auditis:vt euãgeliſta dicit,quærebant eum apprehẽdere, ſed ipſe exiuit de manibus eorum.Ex quo facto manifeſtius redditur ꝙ diximus,ſcilicet ꝙ ſermo domini non erat ad diuertendũ, ſed ad manuducendum eos ad veritatem quam dixerat. Si enim fuiſſet diuerſiuus ſermo,non perſtitiſſent vt apprehẽderent eum,& lapidarent extra templum:vtpote perſiſtentem in blaſphemia.Et per hęc patet ſolutio ad quæſita omnia.Hæc de primo.

Circa ſecundum ad Phil.ij.ſcilicet.Qui quũ in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo,ſed exinaniuit ſemetipſum formã ſerui accipiens:difficultas ex multis capitibus occurrit.¶Et primo quia impertinentia multa videntur hic appoſita.Quum enim apoſtolus intẽderet dicere Chriſtũ quũ eſſet deus ſemetipſum humiliaſſe ad incarnationẽ&c. impertinẽs primũ videtur ꝙ æqualitatẽ ad deũ immiſceat. ſufficiebat eñ dicere:Qui quũ in forma dei eſſet,exinaniuit ſemetipſum &c.Rurſus,Si æqualitas ad deum inſerẽda erat,quorſum inſeritur iudiciũ ſeu arbitriũ de æqualitate? Satis eñ fuiſſet dicere:Qui quũ in forma dei eſſet,& æqualis eſſet deo:exinaniuit ſemetipſum.Iterũ.Si æqualitatis arbitriũ interponẽdũ erat:quorſum de non rapina ſermo hic eſt:vbi ad humilitatis virtutẽ hortabatur apoſtolus Chriſti exẽplo,non ad fugã vitiorũ? Nec caret deniq; ſcrupulo quorſum apoſtolus incarnationẽ appellauit euacuationẽ ipſius filij,dicendo,exinaniuit ſemetipſum,quum nulla in

teruenerit euacuatio in hoc myſterio. Secundo magna eſt difficultas circa contextum huius ſermonis. non enim apparet ad quid reſpicit illa aduerſatiua coniunctio ſed, quū dicitur, ſed exinaniuit ſemetipſum. videtur enim ꝙ debuiſſet dicere, & tamen ſemetipſum exinaniuit, quoniã ex hoc dicto, qui quum in forma dei eſſet: nõ rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, (quo dicto ſignificatur ꝙ Chriſtus cognouit non rapina ſed natura eſſe ſe æqualem deo) conſequenter ſubiungendum erat, & tamen exinaniuit ſeipſum: & non ſubiungẽdum erat, ſed exinaniuit ſemetipſum: quoniam nihil præmiſſum eſt cui aduerſetur li ſed.

AD EVIDENTIAM huius ſentẽtiæ pſpicere oportet prius, intentionem & ſenſum, deinde ad verba deſcendere apoſtoli. Intentio eius (vt ex contextu apparet) eſt exemplum humilitatis, qua ſuperiores nobis inuicem nos arbitremur, ex Chriſti actione afferre. præmiſerat enim, In humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes. & ſubiunxit exemplum de Chriſto cum cauſali cõiunctione dicẽs, Hoc enim ſentite in vobis quod & in Chriſto Ieſu. Exemplum autem Chriſti cõſiſtit in duobus. primo in myſterio incarnationis, de quo nunc eſt ſermo. deinde in myſterio paſſionis, de quo poſt ſubiũgitur, humiliauit ſemetipſum. Ex myſterio autem incarnationis intendit apoſtolus humilitatis exemplum afferre, aſſignando rationem quare Chriſtus recognouit deum vt ſuperiorem. & hoc directe ſeruit propoſito ſuo, quo inſtruebat Philippenſes vt in humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrarẽtur. nam ſi Chriſtus quum ſit deus, arbitratus eſt deum ſuperiorem ſibi: tanto magis homo debet hominem ſuperiorem ſibi arbitrari. Et quoniam Chriſto domino huiuſmodi ſubiectio non conuenit ex natura (quoniam ex natura æqualis eſt deo) ſed ex libero arbitrio quo voluit incarnari: ideo apoſtolus mira ſubtilitate radices ex parte rei & intellectus, humilitatis omnis & humilitatis iſtius ſingulariſſimæ incarnationis: in hac ſententia tangit. ¶ Quod vt clarius intelligatur, recolẽdum eſt

ꝙ humilitas ex parte cõſurgit ex aliqua minoritate: ex parte autem intellectus conſurgit ex cognitione & iudicio illius minoritatis. ex hoc enim arbitror alium mihi ſuperiorem, quia in aliquo minor ſum illo, & recognoſco me in aliquo minorẽ illo. ſi enim eſſem minor, & non recognoſcerem me minorẽ, non propterea eſſem humilis. Et ꝑ oppoſitum ſi aliquam minoritatem habeo reſpectu alterius & æqualem me illi facio ſeu iudico, rapinam committo. rapio enim æqualitatem quam non habeo, quũ ſim minor. Et hinc amplius ſequitur ꝙ ſi nos ſuperiores nobis inuicẽ nõ arbitraremur, rapinam committeremus: quia quilibet minor quum ſit altero, æqualem ſaltẽ ſe faceret illi, ac per hoc raperet æqualitatem.

¶Quibus prælibatis ſenſus apoſtolicus eſt quòd Chriſtus quum deus eſſet, non ex iudicio rapinæ æqualitatis diuinę ſed ex propria voluntate recognouit deum ſuperiorem, formam ſerui accipiens. Et per id quod dixit non ex iudicio rapinæ, excluditur primo omnis minoritas à filio dei. Si enĩ minor in aliquo eſſet deo, iudicium ꝙ eſſet æqualis deo, eſſet iudicium per rapinam: ac per hoc ꝙ non ex iudicio rapinæ æqualitatis diuinæ incarnatus eſt, declaratur ꝙ non ex iudicio alicuius minoritatis in ſeipſo, ac per hoc ꝙ non ratione alicuius minoritatis ſubiectus eſt deo. Fuiſſet ſiquidem ex iudicio rapinæ diuinæ æqualitatis ſubiectus, ſi ex iudicio alicuiꝰ minoritatis in ſeipſo ſubditus eſſet, arbitrãs (& merito) rapinam, eſſe ſe æqualem deo, quo minorem ſe cognoſceret. Sed non ex rapinæ iudicio, ſed ex mera ſua voluntate ſubiecit ſe deo, formam ſerui accipiens. Excluditur ſecundo omnis cautela rapinæ æqualitatis diuinæ, ſiue quãtum ad rem, ſiue quãtũ ad affectum, ſiue quãtum ad æſtimationem aliorum. Fuiſſet ſiquidem ex iudicio rapinæ huiuſmodi incarnatus, ſi cauẽs ne deo debitum honorem vſurparet ſibi, aut cauens ne in affectum celſitudinis diuinæ veniret, aut cauẽs ne æſtimaretur ab alijs deus, formam ſerui accepiſſet. Sed oĩs hmõi cautela excludit̃ ex hoc ꝙ nõ rapi-

nã arbitratus eſt eſſe ſe deo æqualẽ in oĩb⁹ & ꝑ oĩa: hoc eſt ex hoc ꝙ nõ ex iudicio rapinæ diuinæ æqualitatis quomodolibet, ſed ſpontanea voluntate formam ſerui accepit.
¶Et poteſt hæc ſententia cauſam denotans ſubiectionis Chriſti ad deũ, ſuã voluntatem, & nõ iudiciũ de minoritate aliqua in ſe cognita, adhuc duplicem ſenſum habere. Primus eſt intelligẽdo per æqualitatem ad deũ, æqualitatẽ intrinſecã. Et tũc eſt ſenſus: ꝙ xp̃s quũ in forma dei eſſet, non ex iudicio rapinæ diuinæ æqualitatis, (hoc eſt nõ ex iudicio quo cognoſceret ſe rapere diuinã æqualitatẽ: quia non ex iudicio quo ſe recognoſceret in aliquo minorẽ patre, vt quia minor patre honorare voluerit patrem accipiẽdo formam ſerui) ſed propria volũtate ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens. ¶Alter ſenſus eſt intelligendo per æqualitatem ad deũ, æqualitatẽ purã: hoc eſt æqualitatem nõ adiunctã ſeruituti. Et tunc eſt ſenſus ꝙ Chriſtus quũ in forma dei eſſet, nõ ex iudicio rapinæ æqualitatis pure (hoc eſt nõ ꝙ iudicauerit rapinam, permanere ſe in pura æqualitate ad deum) ſed propria voluntate adiunxit ſeruitutem æqualitati, dũ exinaniuit ſemetipſum formam ſerui accipiens. Et iuxta hunc ſenſum intendit dicere apoſtolus ꝙ ſi Chriſtus quũ in forma dei eſſet, voluiſſet permanere patri æqualis pure (hoc eſt æqualis ſine adiũcta minoritate quã per incarnationem ſibi adiunxit) non cõmiſiſſet rapinam, qm̃ in forma dei erat: hoc eſt quia deus verus erat. Et ꝓpterea non ratione alicuius debiti aut defectus aut minoritatis &c. ſed ſola volũtate ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens: hoc eſt fecit ſe minorẽ, quum eſſet æqualis, non minuẽdo æqualitatẽ, ſed adiũgẽdo æqualitati minoritatẽ.
¶Et hic ſenſus vltimus qui includit primũ & addit, magis videtur amplectendus ad literã: quia ſaluat ad literã tũ proprietatẽ vocabulorum, tum claritatem & facilitatẽ ſententiæ & exẽpli ad humiliatẽ. Iuxta hunc ſiquidem ſenſum filius dei vere & proprie exinaniuit ſemetipſum: hoc eſt euacuauit perſonã ſuã, nõ aliquo intra ſuã perſonã cõtẽto, ſed

puritate æqualitatis ad patrem.nam vbi prius erat patri æqualis,& nullo modo minor,modo eſt æqualis & minor.Et ſignanter dixit ſemetipſum:quia ita ſuam perſonã filius exinaniuit hoc eſt euacuauit puritate æqualitatis,ꝙ non perſonam patris aut ſpiritusſancti euacuauit tali puritate.Spiritus enim ſanctus æqualis patri ita eſt ꝙ nullo modo minor:& ſimiliter pater ita eſt æqualis filio & ſpiritui ſancto ꝙ nullo modo minor.Solus autẽ filius eſt qui eſt & æqualis & minor:quia ſemetipſum exinaniuit hoc eſt euacuauit puritate æqualis diuinæ,formam ſerui accipiens: hoc eſt adiungẽs ęqualitati ſeruitutem.Similiter iuxta hũc ſenſum ſententia & facilis & clara eſt:vt decet epiſtolarem textum,& præcipue in exemplis.Inuenitur ſiquidẽ accõmodatũ valde bene ſic intellectum exemplum Ieſu Chriſti ad humilitatem:ex hoc ꝙ quum eſſet deus,& noſſet ꝙ non eſſet ſuperbiæ rapina permanere in diuina æqualitate pura,voluit propria voluntate ſuã perſonã euacuare puritatę æqualitatis,adiungendo ſibi ſeruitutẽ qua patrẽ ſuperiorẽ haberet.Si ipſe ſic fecit,quãto magis nos(quos oportet arbitrari rapinam,eſſe nos æquales alijs:quia minores in aliquo ſumus)debemus ſuperiores nobis inuicem arbitrari? Rurſus.ſatisfacere quoq; inuenitur hoc exemplũ præcedentibus immediate verbis:ſcilicet nõ quæ ſua ſunt ſinguli cõſiderantes,ſed ea quæ aliorũ:quoniã hinc habem⁹ ꝙ Chriſtus Ieſus quũ eſſet filius dei,nõ quæ ſua ſunt,ſcilicet diuinã ęqualitatem purã conſiderauit ſeruãdã,ſed ad ſalutem aliorum exinaniuit ſemetipſum formã ſerui accipiens.Et ſi altius ſcrutatus fueris,inuenies maximũ humilitatis exemplum:q̃m quũ in forma dei eſſet,& ſecundum dei formam nec haberet nec habere poſſet vllo modo ſuperiorẽ,ſecundum verò perſonã non haberet quoq; ſuperiorem,nec habere poſſet ſuperiorem ſeruata puritate ęqualitatis:maluit euacuare ſuã perſonã puritate æqualitatis formã ſerui accipiendo vt haberet ſuperiorẽ,ꝙ̃ in ſuæ æqualitatis puritate perſiſtere. Propter quod formaliſſime apoſtolus non

dixit formã creatã,ſed formã ſerui:vt æqualitati minorita tẽ ſeruilẽ adiunxiſſe intelligeres,non ſolũ ad confundendã noſtrã ſuperbiã qua ſuperiorem vllum ſi fieri poſſet nolle- mus,ſed ad impellendũ ad humilitatem qua ſuperiores no bis inuicẽ arbitremur:imo ad tã diu vacandũ humilitatis affectui donec ſentiamus in nobis quod & in Chriſto Ieſu ſentimus:donec affectemus ob aliorũ bonum ſuperiores alios nobis facere,euacuãdo nos circundãtibus nos condi gnitatibus noſtris,& inferiorũ aut etiam ſubditorũ perſo- nas agendo,& ſi non ſemper extra,ſaltem intus.

AD VERBA autẽ deſcẽdendo,dicitur ꝙ oportuit apo ſtolum meminiſſe æqualitatis dum tractaret de extremis, ſcilicet ſuperiore & inferiore(dixerat enim,ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes.)æquale enim medium eſt inter ma- iorem & minorem.Oportuit quoqꝫ de arbitrio æqualita- tis loqui:dum de cauſa rationali,hoc eſt agente à propoſi- to tractabat.Rapinam quoqꝫ inſeruit:quoniã rapina ęqua- litatis ita contrarium humilitatis ſignificat,vt radicem hu militatis ſcilicet minoritatem oſtendat.

¶Et ſcito ꝙ vt cõtextus planuṣ literæ habeatur,negatio ſu per verbum conſtruenda eſt:ita ꝙ litera ſic ordinetur:Qui quum in forma dei eſſet,non eſt arbitratus rapinam eſſe ſe æqualẽ deo,ſiue æqualitate intrinſeca,ſiue æqualitate pu- ra:hoc eſt,nõ ex iudicio rapinæ æqualitatis:ſed ſemetipm exinaniuit(in quo clauditur ꝙ voluntarie ſe exinaniuit)for mam ſerui accipiens.Et ſic aduerſatiua coniunctio habet cui aduerſetur,dum cauſa aduerſatur cauſæ:hoc eſt volun- tas aduerſatiue ponitur ad non iudicium rapinæ.verba enim hæc licet non per modum cauſæ inducantur quan- tum ad ſonũ verborũ,vt cauſas tamẽ cõtinentia intelligen da ſunt.Et ſic intellecta,per aduerſatiuam coniunctionem cauſa affirmata ſcilicet voluntas contraponitur cauſæ ne- gatæ,ſcilicet non arbitrio rapinæ æqualitatis:& ſignifica- tur ꝙ non ex iudicio rapinæ,ſed ſponte exinaniuit ſemet- ipſum.Hæc de ſecundo.

Circa tertiũ Apoc.iiij. Omnia creaſti, & per tuã volũtatem erãt, & creata ſunt: difficultas occurrit quo pacto verificatur hoc ꝙ omnia q̃ deus creauit, per ſuã voluntatẽ erãt, & poſtea creatã ſunt. Dupliciter enim res dicũtur eſſe: vel in ſeipſis, vel in ſuis cauſis: ſicut domus dicitur eſſe vel in ſeipſa qñ eſt facta, vel in mẽte artificis anteꝗ̃ fiat. Neutro autem modo verificari poſſunt hæc verba. Non de eſſe rerum in ſeipſis: quia tale eſſe non habent anteꝗ̃ creatæ ſint: in textu aũt dicitur, erant & creata ſunt. Nec de eſſe in arte diuina: quoniam creatura ſecundum eſſe quod habet in deo, eſt creatrix eſſentia, & eſt ipſe deus: iuxta illud Io.j. Quod factũ eſt in ipſo, vita erat, ac per hoc nõ depẽdent ſecundum tale eſſe à voluntate dei. & conſequẽter falſum eſt dicere ꝙ per voluntatem tuã erãt: ſicut falſum eſt dicere ꝙ ipſe deus eſt per volũtatẽ ſuã. debuit enim dicere, & per naturam tuam erant, aut ſaltem per intellectum tuum erant.

AD HOC dicitur ꝙ proculdubio ſermo iſte intelligitur de creaturis ſecundum ꝙ ſunt in mẽte dei ſummi omnium artificis.

¶ Et quum obijcitur quod creaturæ non ſunt in mente dei per voluntatem dei, ſed per naturã ſeu intellectum eius: reſpondetur ꝙ creaturæ dupliciter intelliguntur eſſe in ipſo ſummo opifice. Primo ſimpliciter & abſolute, vt effectus ſunt in cauſa à qua produci poſſunt. ſecundo vt effectus ꝓducendi ſunt in cauſa.

¶ Et vt percipias hãc diſtinctiõnẽ, cõſiderã ꝙ preter creaturas ꝓductas & producẽdas, multa ſunt alia in diuina poteſtate quæ poſſet producere, quæ tñ nũꝗ̃ produxit nec producet. Et ex his eleua mẽtis oculos, & cõſidera deũ glorioſum in duplici ſigno naturæ, hoc eſt cõſidera primo ipſum ſecũdũ ſe, hoc eſt cõſiderata determinationẽ volũtatis eius ad producendum aliquas creaturas. & ſic videbis oẽs creaturas tã qñꝗ; productas ſeu producẽdas ꝗ̃ nũꝗ̃ productas

ſeu producendas habere eſſe in deo vt in cauſa potẽte illas producere. Et loquendo de tali eſſe creaturarum in deo, dicendum eſt quòd ſunt in deo per naturam, & non per volũtatem dei: quoniam hoc conuenit deo ex ſua natura, & nõ ex libero arbitrio. Si verò conſideres ipſum deum glorioſum deinde in ſecundo ſigno (hoc eſt quum voluntas ſua libere determinauit ſe ad producendum ita iſtas creaturas, puta quæ ſunt fuerunt ſunt aut erunt in hoc mundo, & non alias quæ nunquam fuerunt, ſunt aut erunt) videbis differentiam inter creaturas & creaturas in deo: in hoc quod quædam ſunt in eo ſolum in potentia, quia ſcilicet poſſunt ab ipſo fieri. quędam verò ſunt in eo non ſolum ſic, ſed etiam vt producendæ: & quòd creaturæ quæ ſunt in eo hoc ſecũdo modo ſcilicet vt producendæ, per volũtatem ipſius dei habent hunc eſſendi modum: quoniam ex libera dei volũtate quaſi tranſlatæ ſunt de ordine poſſibilium abſolute ad ordinem producendorum quandoque. Et de creaturis ſecundum tale eſſe Apoc. loquitur. Et verum dicit: quoniam per voluntatem dei quæ creata ſunt, erant producibilia, quãuis per naturam dei erant ſimpliciter poſſibilia. Et ſic creaturæ vt producendæ erant in arte dei per ſuam voluntatẽ, & creatæ ſunt per eandem voluntatem.

¶Ad obiectionem autem in oppoſitum, quòd creatura in deo eſt creatrix, eſſentia & vita &c. reſpondetur diſtinguendo, formaliter, vel identice: hoc eſt quòd creaturæ in deo ſecundum illam rem in qua ſunt, non ſunt per voluntatem, quia ſic ſunt ipſa deitas: ſed formaliter vt ſunt producẽdæ, ſunt per voluntatem: quemadmodum actus liberi arbitrij diuini formaliter eſt per diuinam voluntatem in deo. nam quia vult, eligit: & idem ipſe actus identice (hoc eſt ſecundum rem quæ eſt) quia eſt ipſa deitas, per naturam eſt, non per volũtatem. Hæc de tertio. Budæ, die vigeſima Aprilis. M.D.xxiiij.

INCIPIT DVODECImum Ientaculum:in quo quinq; tractantur.

OCCVRRVNT duodecimo conſideranda circa res geſtas quinq;.

¶Primum,Lucę.vij.quo pacto mulier peccatrix ſtans lauerit pedes domini lachrymis.

¶Secundũ,vnde conſtet ex euangelio hanc mulierem peccatricem eſſe Mariam Magdalenam & ſororem Lazari.

¶Tertiũ, Cur Marci.viij. dñs cæcũ illuminauit paulatim, ita ꝙ primo imperfecte,dũ dixit, Video homines ambulantes ſicut arbores.& ſecundo impoſitione manuũ perfectæ,vt clare videret omnia.

¶Quartũ,Cur Paulus apoſtolus tã.j.ad Timo. iij.ꝗ̃ ad Titum.j.tradẽs cõditiones requiſitas ad ep̃m,tradit tantũmo do poſitiuas(puta ſobrium,prudentẽ &c) & nunꝗ̃ meminit conditionis comparatiuæ:ſcilicet ꝙ ſit dignior alijs.

¶Quintum,Cur tẽtator Chriſti in prima & ſecũda tentatione dixit,ſi filius dei es:in tertia autem hoc non dixit,ſed ad maximum ſcelus auſus eſt Chriſtum prouocare.

AD primũ horũ dicitur ꝙ Lucas euãgeliſta exuberãtiam fletus & lachrymarũ illa peccatrice deſcripſit ex hoc ꝙ non potuit continere lachrymas, imo lachrymarũ profluuiũ,vſq; ad ſui ꝓſtrationẽ ad pedes Chriſti:ſed tãta erat cõmotio ad fletũ,& affect⁹ ad irrigãdũ pedes lachrymis, vt adhuc ſtãs.i. erecta ꝓfluuiũ lachrymarũ inceperit ad pedes emittere.Propter qđ ſignãter euangeliſta nõ dicit ꝙ ſtãs rigauit pedes ei⁹, ſed ꝙ ſtãs cœpit rigare:ſignificãs per hoc incõtinẽtiã & exuberãtiã lachrymarꝜ.

AD ſecũdũ dicitur ꝙ ex euangelio Marci vlti. habeť Mariã Magdalenã eſſe illã de qua dñs eiecerat ſeptẽ dæmonia. Et qm̃ Marcus ideo deſcripſit eam à ſe

ptē dæmonijs,vt denotaret dignitatem hominum peccatorum qui ad Chriſtū cōuerſi ſunt,per hoc ꝙ Chriſtus mulieri olim tā peccatrici reſurgēs primo apparuit:,cōſequēs eſt vt ꝑ ſeptē dæmonia intelligātur vniuerſa vitia:vt Grego.optime expoſuit.alioquin nō fuiſſent ex hoc pecatores ſignificati.Nā vexari corporaliter hominē à ſeptē dæmonijs,nō eſt peccatū,ſed pœna.ac per hoc nō fuiſſet denotata mulier peccatrix:ſed mulier afflicta dæmonijs. Quum itaq; Maria Magdalena cui Chriſtus reſurgens primo apparuit,ſit illa quæ vniuerſis vitijs erat ſubiecta;& nulla alia legatur niſi illa quæ erat in ciuitate adeo peccatrix,vt etiā proprio nomine non meruerit nominari:rōnabilis valde apparet cōis opinio eādē dicēs Mariā Magdalenā & peccatricem apud Lucam.

¶Et cōfirmatur ex eo ꝙ Lucas ipſe poſt lachrymas mulieris peccatricis,ſequenti capitulo ponēs mulieres Chriſti ſequaces,ante oēs ponit Mariā Magdalenā:nominans eam iam Chriſti pediſſequā,cuius peccatricis nomen tacuerat. Simile eñ quid fecit de Matthæo euangeliſta:dum ſedentē ad telonium nominat Leui,quem poſtea in catalogo apoſtolorum nominat Matthæum.

¶Firmatur quoq; non ſolū eadē ſnīa,ſed etiā ꝙ ipſa fuerit ſoror Lazari,ex verbis Ioā.euāge.dicētis de Maria ſorore Lazari,Maria aūt erat quæ vnxit pedes dñi vnguento.Ex tēpore eñ quo Ioānes hæc verba dixit,habetur ipſam fuiſſe quæ olim vnxerat pedes domini vnguēto.nā per hæc verba deſcripta eſt ante reſurrectionē Lazari,ac per hoc ante tēpus cœnæ in qua Lazarus reſuſcitatus vnus erat ex diſcūbētibus ante ſex dies Paſchæ,qñ Maria iterū vnxit pedes dñi.Ex quo eñ Ioānes ſcriptur⁹ erat cœnā illā& vnctionē quæ ibi facta poſtea fuit,nō erat ſoror Lazari deſcribēda per futurā vnctionē verbo præteriti tēporis,ſcilicet vnxit:ſed ad ſignificādū preteritā vnctionē quā deſcriptā ſciebat à Luca euangeliſta,deſcripſit eā à præterito actu:vt ad quātā gratiā ſint peccatores à chriſto admiſſi,ſignificaret,

Vnde & vtitur ſimili modo loquendi quo vtitur in deſcriptione aliarum perſonarū ex præteritis actibus. Quū em̄ deſcribit Nicodemum ſepelientem Chriſtū, dicitq; ipſe eſt qui venerat primum ad eum nocte. Et ſimiliter quū deſcribit Caipham iudicantem Chriſtum, ait: Erat aūt Caiphas qui conſiliū dederat Iudæis &c. Ita quoq; de ſorore Lazari dicit: Maria aūt erat quæ vnxit pedes dn̄i vnguento: & exterſit capillis ſuis. Conſtat em̄ q; nulla alia pro tunc erat q̄ vnxit pedes dn̄i, et exterſit capillis ſuis, niſi peccatrix apud Lucam. ¶ Nec ſolum ex tempore, ſed etiā ex loco idē confirmatur. Nam in eadē domo vtraq; vnctio facta inſinuat eandem eſſe perſonam vngentē cui commoda erat illa domus. Prima ſiquidem vnctio facta eſt in domo Simonis phariſæi. Secunda quoq; in domo Simonis leproſi: quia dominus curauerat eū à lepra: vt glo. dicit. Ex quo apparet q; tam commoda, imo & familiaris domus Simonis erat Mariæ ſorori Lazari: vt forte (quod etiam aliqui putant) in eadem domo, ſub diuerſa tamē cōtignatione habitaret Maria Magdalena. ¶ Quod ex tribus elici quodammodo poteſt. Primo ex eo q; domeſtice videtur ingreſſa ſuper cōuiuantes qn̄ primum rigauit pedes eius, vt cognouit qd' accubuiſſet in domo Simonis phariſęi, quaſi nacta loci cōmoditatem. Secundo ex eo q; quaſi ad manū habens dum cœnaretur ante ſex dies paſchæ, accepit alabaſtrū vnguēti &c. Tertio ex eo q; in domo Simonis Martha miniſtrabat. ¶ Et confirmatur adhuc eadē ſententia ex fiduciali augmēto familiarium tactuum. Nam quum dn̄s Ieſus à mulierū conuerſatione eſſet tam alienus, vt diſcipuli videntes eum loqui cum Samaritana, mirarentur q; cum muliere loquebatur: credibile non eſt q; mulier aliqua auſa fuerit prima vice vngere caput ipſius. ſed q; mulier illa quæ prima vice pedes lachrymis lauit, et gratum ſuum officiū fuiſſe experta eſt dum audiuit propterea ſibi dimiſſa eſſe peccata multa: poſt multum temporis animęquior facta ex multis ſibi monſtratis beneuolentiæ ſignis, & multis perceptis effe-

ctibus gratiæ ſpiritalis, tantũ fiduciæ acceperit vt iterũ pe des & caput ſimul vnxerit: rationalis proceſſus fiduciȩ admittit: qui vſq; adeo excreuit, vt ad reſurgentis dñi amplexum amoris ardor magnitudoq; lætitiȩ incitauerit: quum prohibita eſt à dño dicente, Noli me tangere. Quod enim tunc in amplexum ruere volebat, inſinuat primo ipſa dñi prohibitio: qui tamen non prohibuit eam oſculari ſibi pedes: qm̃ ſcriptum eſt, Acceſſerunt & tenuerunt pedes eius. Atteſtari etiã dicitur incorrupta adhuc caro in ſola fronte capitis eius perſeuerans: vtpote quam dñs manu immortali tetigit, prohibens eã, Noli me tangere. hóc eſt enim ſignum q; vultum ſuum Magdalena non ad terram verſus pedes dirigebat, ſed neſciens quid faceret, ad amplexum.

¶Et hæc dicta ſint vt percipiatur q; vnam et perſona fuit quæ primo pro remiſſione peccatorum lachrymis rigauit pedes eius: poſtea animæquior facta ad caput vngendum aſcendit: & poſt reſurrectionem ardens magiſtri amore in amplexus ruere voluit. hmõi em̃ fiduciæ progreſſus identi tatem perſonæ monſtrat. Et quũ conſtet q; Maria Magdalene fuit q̃ fecit hũc vltimum actũ: & q; ſoror Lazari fuit quæ fecit penultimũ: & q; peccatrix mulier q̃ fecit primũ: conſequẽs ex hoc & tot alijs antedictis eſt vt ex euãgelicis dictis credamus vnam & eandẽ eſſe Mariam Magdalenã, ſororem Lazari, quæ erat in ciuitate peccatrix: vt eccleſiaſticum etiam officium teſtatur. Hæc de ſecundo.

AD tertium dicitur q; ratio talis quaſi imperfecti modi curandi fuit duplex. vna ex parte cæci: qa ſcilicet indiſpoſitus erat ad recipiendũ ſubitam ſanitatem perfectã: vt patet ex eo q; ipſe nõ rogabat pro ſeipſo, ſed alij rogabant pro eo. Hæc tamen cauſa non eſt ſufficiẽs: qm̃ legitur dominum ſubito curaſſe paralyticum ſubmiſſum per tegulas, ad fidẽ alio℞, ipſo paralytico tacente. Vnde altera cauſa ex parte domini ſimul cũ prædicta concurrit: ſcilicet vt doceret nos miraculoſa dei opera non ſolũ eſſe quæ ſubito perfecte fiũt: ſed

etiam procedendo de imperfecto ad perfectum.Et quidem cæcus ille ita erat diſpoſitus vt nõ eſſet capax perfectæ ſanitatis vno ictu: ſed paulatim ſicut diſpoſitio erat fidei & deuotionis,ita etiam paulatim ſanitatis donum cõceſſum eſt.Quòd in paralytico nõ eſt obſeruatum: quia ratio alia vrgebat:ſcilicet vt ſciatis quia filius hominis habet poteſtatem in terra hominibus dimittẽdi peccata. ¶Inſtruimur ergo ex hac per partes illuminatione cæci, recognoſcere etiã diuinam gratiam,quũ poſt votum emiſſum ob ſanitatem conſequendam,paulatim ſani fimus,& ſimiliter quum ſanitatem animæ paulatim à deo cõſequimur: procedentes de imperfecto ad minus imperfectũ:& inde ad aliquã perfectionem:& inde ad aliã &c. Huiuſmodi ẽm ſanandi modum ex ſpeciali gratia dei ꝓcedere ex hoc dñi facto inſtruimur:& non ſolũ ea quæ ſtatim perfecta ſunt opera diuino eſſe tribuenda miraculo.Hæc de tertio.

AD quartum dicitur ꝙ Paulus apoſtolus ad illiꝰ temporis epiſcopos reſpexit, qñ epiſcopatus nõ erat honoris,ſed oneris:nõ habebat annexũ beneficium bonorũ temporalium,ſed erat tm̃ ſuperintendens ſpũalibus, & temporalium per diaconos adminiſtrator.In impoſitione aũt onerum ſufficit eligere idoneũ ad tale onus ſuſtinendum, & nõ oportet digniorem alijs præferre:qm̃ ratio exigens conditionẽ cõparatiuam(ſcilicet ꝙ ſit alijs dignior)fundatur ſuper exhibitionem boni debiti:onus aũt non clauditur ſub gñe bonorũ,ſub quo claudũtur honores,dignitates,bñficia &c. ¶Sed hæc rñſio licet vera dicat,non tñ ſatisfacit: qm̃ apoſtolus ſcripſit epiſtolas ad inſtruẽda non ſolũ illa tempora, ſed omnia ſuccedẽtia. ¶Similiter nõ ſatisfacit reſpõſio dicens ꝙ locus ab authoritate negatiue parũ aut nihil valet, & ſic per hoc ꝙ Paulus tacuit conditionẽ comparatiuam, non põt deduci ergo conditio cõparatiua non requiritur. Deficit ſiquidẽ hęc rñſio in propoſito propter duo.Primo quia Titus pluſꝙ̃ legitimã excuſationem habuiſſet erroris

ſui,præficiendo epos dignos,& non adhibendo diligentiã vtrum ſit aliquis dignior.nã Paulus apoſtolus ſcribit ei ꝙ inſtituat epos in Creta: & dat ei regulam circa cõditiones eligendorũ ad epiſcopatum:nullus certe culpare poſſet Titum præficientẽ epiſcopos iuxta regulam Pauli præciſe, ac per hoc nõ curãtem de cõparatiuis.potuiſſet em̃ ſemper dicere:feci iuxta regulã à te mihi traditam, tu in culpa es ſi inſufficienter me inſtruxiſti. Secũdo quia ipſe Paulus apoſtolus Actuum.xx.ait ad Epheſios in perſona omniũ quibus prædicauerat:Mundus ſum à ſanguine omnium.non enim ſubterfugi quo minus annunciarem omne cõſilium dei vobis.Quomodo nãq; omne conſilium dei annũciaſſet,ſi tradendo regulam de eligendis epiſcopis,tam neceſſariam conditionem tacuiſſet?

DICENDVM ergo videtur ꝙ propterea Paulus apoſtolus hãc conditionem cõparatiuam tacuit, quia per ſe loquendo nõ eſt neceſſaria. Dico aũt per ſe:quia epiſcopatus dupliciter conſiderari põt.vel ſecundum id quod cõuenit ei per ſe:vel ſecundũ ſibi annexa Et ſiquidem conſideretur ſecundũ ſibi annexa(ſcilicet ſuperioritatem,honorem,dignitatẽ,beneficium eccleſiaſticum)ſic eſt in genere bonorũ. Et qm̃ huiuſmodi annexa ſunt cõmunia bona eccleſiaſtica,& debita mẽbris eccleſiæ vt diſtribuantur illis: idcirco ſecundũ hæc exigitur conditio cõparatiua:vt ſcilicet digniori maiora dentur.& oppoſitũ facere,eſt vitiũ acceptionis perſonarũ. Et iuxta hoc intelligẽda eſt doctrina dicentium ꝙ oportet in foro cõſcientiæ eligere digniorem ad hoc,& non ſufficit eligere bonũ ſeu dignũ:quia vitium acceptiõis perſonarũ eſt exhibere bona debita ſic vt min⁹ dignus præponatur magis digno. ¶Si verò conſideretur epiſcopatus ſecundũ id qđ cõuenit ſibi per ſe, ſic eſt in genere onerũ: vt patet ex actu ſibi ꝓprio, q eſt paſcere oues & agnos xpi:iuxta verbũ dñi Ioanis vltimo. hoc em̃ oneroſum manifeſte eſt,& pure oneroſum. Propter quod dñs voluit ꝙ Petrus ex amore quem haberet ad ipſum dñm,

ſubiret tale onus. Et Paulus apoſtolus docet dicens, qui epiſcopatum deſiderat, bonũ opus deſiderat. non bonã dignitatem, nõ gradum, non beneficiũ, non honorẽ &c. ſed opꝰ tm̃, ac per hoc onus. vnde & merces operario debet: iuxta illud Matth. xx. Voca operarios, & redde illis mercedem. Nec obſtat puritati oneris ꝙ paſtorale officium gradum poteſtatemq́ſ ſuperiorẽ per ſe ſupponit aut conſtituit: qm̃ hm̃ôi gradus ac poteſtas nõ concurrit vt bonum perſonæ quæ aſſumitur ad paſtorale onus: quia nõ datur ei vt bene ſibi ſit, ſed ꝓpter neceſſitatem aut vtilitatẽ ouiũ. Et vt vnico dicatur verbo, totũ paſtorale officium ordinatur per ſe ad bonum non paſtoris, ſed eccleſiæ Chriſti: ac per hoc in genere non bonorum, ſed onerum diſtribuendorum perſonis eccleſiaſticis, per ſe locatur.

¶ Conſiderãdo itaq; epiſcopatũ per ſe, nulla apparet ratio ꝙ requiratur conditio comparatiua: nam ex parte perſonę quę eligitur, ceſſat ratio acceptionis perſonarũ: quia nõ diſtribuitur cõmune bonum, ſed cõmune onus. vnde nõ cadit acceptio perſonarũ, niſi forte plus grauando illũ cui datur. Ex parte verò eccleſiæ cui ſuperintendere debet, nõ eſt maius debitum ꝙ̃ vt ſufficiẽter ei ꝓuideatur: quia eccleſia ipſa non habet ius niſi ad ſufficientẽ habendum paſtorem. Cuius ſignum eſt ꝙ nõ eſt locus querelę ſi ſufficiẽter ei ꝓuidetur. Et ad ſupererogationis bonũ ſpectat ſi pluſq́ſ ſufficiens ei detur paſtor. Et cõfirmatur ex cęteris prouiſionibꝰ officialium quæ in mundo fiunt. nã vbiq; rectæ rõni ſatiſfit, ſi ſufficienter ciuitatibus, opidis, regnis, adminiſtrationibus &c. prouideatur. Et ad hanc ſententiam ducunt duæ prius inductæ rationes pro ſufficientia doctrinæ ab apoſtolo traditæ. ambæ enim multum cogunt.

¶ Et ſi contra hanc ſententiam applicetur illa ratio. ſ. quare eligis ex duobus ſufficientibus minus dignum? in prõptu eſt reſponſio, quia nõ teneor eligere meliorem: ſed multis exiſtentibus ſufficientibus, locus eſt gratificationi. nec eſt acceptio perſonarũ præeligere minus dignũ, ſufficientem

tamē,ſed libertas. Et ſi his adiunxeris ꝙ temporalia bona annexa paſtoralibus officijs,per accidēs concurrunt: videbis cōſequenter ꝙ omnibus cōſideratis ſufficit etiā in foro cōſcientiæ ad euitandū peccatum mortale,eligere ſufficiētem: qm̄ actus humanus iudicādus ex ſuo genere eſt ſecundum id qd' eſt per ſe: quāuis peccet poſtponens digniorem ſine rōnabili cauſa: eo ꝙ præter rectam rationē temporalia annexa diſpēſat. Et ſpectat hoc pctm̄ reductiue ad vitium acceptionis perſonarum. Dico aūt reductiue: quia nō per ſe in hoc actu fit diſpēſatio bonorū ſed per viā concomitātiæ. ¶ Qui aūt in diſpenſatione paſtoraliū officiorū ad bona dignitatis,honoris præbēde &c. diſpenſanda directæ reſpiciunt,vitiū per ſe incurrūt acceptiōis perſonarum ſi digniorē abſq; rōnabili cā poſtponunt: & mortale cōſequenter ex ſuo genere peccatum incurrunt. Hæc de quarto.

AD quintum de tertia Chriſti tentatione, dicitur ꝙ diabolus eadē intentione qua duas præcedētes tertiā exercuit tentationē: ſcilicet animo explorandi ſi ille homo erat filius dei. Sed nō eodem modo ingeſſit tertiā quo ingeſſerat primā & ſecundam. nā illas aperte hoc cōtinentes propoſuit, iſtā verò occulte & inſidioſe ad hoc tendentē. Cogitauit enim apud ſe callidus tentator per viā indirectam explorare ſi Ieſus erat filius dei. Et duo propoſuit (alterū eſt ſe daturum ei omnia regna mundi: alterū vt cadens ipm̄ adoraret) non ea intētione vt putaret Ieſum daturū conſenſum ad hęc: ſed ꝙ reſpondendo ad primū induceret Ieſus aliquā authoritatem ſcripturæ ex qua omnia regna mundi eſſe ipſius Ieſu haberetur, ac per hoc nō indigeret vt à tentatore ſibi darentur: & ſic tentator haberet intentam explorationē. Vel ſaltem rn̄dendo ad ſecundū, increparet eum dicens, Tu debes me adorare, nō ego te. vel aliqd ſimile ex quo haberet intētam explorationē. Sed dn̄s verſutias eius præuidēs nihil de Meſſia dixit: ſed tm̄ de adoratione dei ſolius. Hæc de quinto. Villiaci in die ſancti Viti. M.D.xxiiij.

EXPLICIVNT PRAECLA
riſſimæ.xij.Ientaculorum noui teſtamenti re-
uerendiſſimi domini Thomę de Vio
Caietani cardinalis ſancti Sixti lu-
cubrationes: quibus circiter.
lxiiij.difficiles noui te-
ſtamenti ſenten-
tiæ ſubtiliſſi-
me enar-
rantur.

*

Excudebatur Lugduni Anno M. D. XXXVIII.

YA 1
1529905